W. SOMERSET MAUGHAM

VACANȚĂ DE CRĂCIUN

www.virtual-project.eu

WILLIAM SOMERSET MAUGHAM

VACANȚĂ DE CRĂCIUN

Original: *Christmas Holiday* (1939)

Traducere de:
JUL. GIURGEA

virtual-project.eu

EDITURA CONSTELAȚIA-ROMCART
1991

• Capitolul I

Înainte de a pleca de acasă, mama lui Charley își dăduse toată silința să prepare fiului ei o mâncare bună, dar el era prea emoționat, ca să mai poată mânca. Era Ajunul Crăciunului și se pregătea să plece la Paris. După ce terminară cu frământarea inevitabilă în astfel de împrejurări, tatăl său – neavând nevoie să se mai ducă la birou – îl conduse până la gara Victoria. Când trebuiră să se oprească pentru câteva minute în Grosvenor Gardens, din cauza circulației prea aglomerate, Charley se făcu alb la față, de teamă să nu scape trenul. Tatăl său începu să râdă.

— Ai mai bine de jumătate ceas, până la plecarea trenului. Totuși când văzu că au ajuns la gară, se simți mai ușurat.

— Ei, drum bun cârlane, zise tatăl său, și vezi nu te băga în încurcături mai mari decât cele din care vei putea să ieși.

Vaporul intră în port și vederea clădirilor cenușii, înalte și vechi din Calais îl făcu să tresară de mulțumire. Era o zi posomorâtă și bătea un vânt tăios. Apucă în lungul platformei cheiului și mergea de parcă i-ar fi crescut aripi. Garnitura trenului *Flèche d'or* care-l aștepta, trepidantă, puternică și impresionantă, nu era garnitura unui tren de toate zilele, ci un simbol de viață romantică. Cât mai stărui ilumina, se uită pe fereastra compartimentului și râdea pe ascuns, când recunoștea peisajele pe care le văzuse în galeriile de tablouri: dunele de nisip presărate ici-colo cu smocuri de iarbă, sure sub cerul de plumb; sătulețele tupilate în marginea zării; îngrămădiri de case mărunte cu acoperișurile de gresie; terenuri triste de arături și ici-colo câte un copac cu crengile pustiite. Dar lumina zilei părea că se grăbește să părăsească aceste peisaje lipsite de farmec și peste câteva minute, când se uită din nou afară, nu mai văzu decât propriul său chip, reflectat în tăblia ferestrei și lemnăria de acaju lustruit a compartimentului. Se gândi că ar fi fost mai bine să plece cu avionul. La început chiar aceasta fusese intenția lui, dar maică-sa pusese piciorul în prag și spusese tatălui său că ar fi cea mai mare imprudență, ca pe timp de iarnă să se expună unei astfel de primejdii, așa că soțul ei – care de obicei era om cumpătat – declară fiului său că nu va putea să plece în această escapadă, decât cu condiția să ia trenul.

De fapt Charley mai fusese la Paris și înainte de asta, cel puțin de vreo șase ori, dar astăzi i se întâmpla pentru prima dată, să plece numai singur. Aceasta era o concesie specială pe care tatăl său i-o acordase, datorită unor motive neobișnuite. Terminase anul de practică în biroul tatălui său și-și trecuse cu succes examenul care-i da dreptul să-și închipuie că va putea corespunde carierei pe care și-a ales-o. Charley își aducea aminte, din primele zile când începuse să-și dea seama de ceea ce se petrece în jurul lui, că mama și tatăl său, împreună cu sora Patsy și cu el, se duceau în fiecare an la Godalming, pentru a-și petrece sărbătorile Crăciunului împreună cu verișorii lor, Terry-Mason.

Ca să putem explica motivele care au determinat această plecare a lui Charley la Paris, va trebui să ne întoarcem puțin în timp: Cu obrazul luminat de un zâmbet bun, Leslie Mason discutase într-o seară cu soția sa, în prealabil, dacă n-ar fi mai bine ca fiul lor, în loc să meargă cu ei – cum făcea de obicei – să plece pentru câteva zile numai singur. De fapt va trebui să ne întoarcem până la mijlocul secolului al nouăsprezecelea când un bărbat harnic și priceput, cu numele Sibert Mason, pe vremea aceea grădinar șef pe o mare proprietate din Sussex, se căsătorise cu bucătăreasa stăpânului său și cu economiile lui și ale soției sale, cumpărase câteva hectare în partea de miazănoapte a Londrei și începuse să cultive zarzavaturi, pentru vânzare. Deși avea patruzeci de ani și nici soția lui nu era cu mult mai tânără decât el, avură împreună opt copii. Întreprinderea lui era prosperă și cu banii pe care-i câștigă, începu să cumpere terenurile de pământ din vecinătate care erau libere și de vânzare. Orașul începu să se întindă și grădina lui de zarzavaturi să aibă preț, ca regiune pentru parcelări și construcții; cu banii împrumutați de la o bancă, ridică un șir întreg de vile pe care reuși să le închirieze într-un timp destul de scurt, cu contracte pe termene lungi. Ar fi plicticos să începem să analizăm toate amănuntele reușitei sale și este de ajuns să vă spun, că în ziua când muri, la vârsta de optzeci și patru de ani, cele câteva hectare pe care le cumpărase pentru a cultiva zarzavaturile ce le vindea în Covent Garden, la care se adăugaseră terenurile pe care le cumpărase mereu, de câte ori i se oferea ocazie, erau pe de-a-ntregul acoperite de clădiri din cărămidă și mortar. Sibert Mason avu grijă să dea copiilor săi educația de care el n-avusese parte. Aceștia începură să urce scara socială. Bunurile-Mason, cum le numise el, ca să pară mai pompos, fură transformate

într-o societate în comandită și la moartea lui, fiecare dintre fiii săi primi un anumit număr de acțiuni, drept moștenire. Bunurile-Mason erau foarte bine administrate și cu toate că nu se puteau compara în importanță cu Bunurile-Westminster sau Portman, căci erau foarte modeste și de multă vreme nu mai aveau importanță în calitate de cartier pentru locuit, prăvăliile, magazinele, depozitele, atelierele și lungile șiruri de case pentru lucrători, cu câte două etaje, rentau destul de bine pentru a da proprietarilor lor posibilitate – deși în această privință nu aveau niciun merit și niciun amestec – de a trăi în mod corespunzător situației lor de oameni din buna societate din care făceau acum parte. De fapt, șeful familiei, singurul copil în viață al fiului celui mai mare al lui Sibert (unul dintre frații săi fusese ucis în război, iar o soră murise într-un accident în timpul unei vânători), era un om foarte bogat. Era membru al Parlamentului și cu ocazia Jubileului Regelui George al V-lea fusese înălțat la rangul de baron. Cu această ocazie la numele lui de familie adăugă pe cel al soției sale, așa că acum se numea Sir Wilfred Terry-Mason. Familia trăgea nădejde, că datorită relațiilor strânse dintre el și partidul liberal și faptului că avea o situație sigură în circumscripția sa, va fi ridicat la rangul de pair al Angliei.

Leslie Mason, cel mai tânăr dintre numeroșii nepoți ai lui Sibert, fu trimis la o școală publică și de aici la Cambridge. Partea lui de moștenire din Bunuri îi aducea un venit anual de două mii de lire sterline, la care se mai adăuga o altă mie, pe care o primea în calitate de secretar al Societății. Odată pe an se ținea adunarea generală la care participau acei membri ai familiei care se găseau în Anglia, căci o parte dintre membrii din a treia generație își serveau țara în regiuni foarte depărtate ale imperiului, alții erau gentilomi care-și petreceau o mare parte din vreme prin străinătate, și după ce Sir Wilfred se instală în scaunul său de președinte, le citea un raport foarte satisfăcător al gestiunii, pregătite anume de contabili experți.

Leslie Mason era un bărbat care avea felurite înclinații. Împlinise aproape cincizeci de ani, era înalt, impunător, avea ochi albaștri, un păr cărunt pe care-l purta destul de lung și era rumen la față; în totul un bărbat plăcut la vedere. Arăta mai mult a ofițer sau a guvernator colonial care s-a întors acasă în concediu, decât a administrator care exploatează case de locuit și pentru nimic în lume n-ai fi bănuit, că bunicul său a fost grădinar și bunică-sa bucătăreasă. Era un bun jucător de golf, căci avea timp suficient să se ocupe de acest sport, și

un bun vânător. Leslie Mason nu era însă numai sportman, ci era și un pasionat al artelor. Ceilalți membri ai familiei nu aveau astfel de metehne, așa că se uitau la slăbiciunile lui cu binevoitoare îngăduință, dar când se întâmpla ca vreunul dintre ei să vrea să-și cumpere mobilă sau tablouri, indiferent de motivele pe care le aveau, veneau întotdeauna la el să-i ceară sfatul pe care-l respectau și-l primeau. Era și firesc ca el să se priceapă la astfel de chestiuni, căci se căsătorise cu fiica unui pictor. John Peron, tatăl soției sale, fusese membru al Academiei Regale și între anii optzeci și sfârșitul secolului trecut, încasase sume importante de bani, pictând portrete de femei tinere, îmbrăcate în costume din secolul al optsprezecelea, alături de tineri din aceeași epocă. Modelele lui erau pictate în grădini pline de flori de altădată, în chioșcuri de verdeață sau în interioare mobilate corect, cu scaunele și mesele din perioada corespunzătoare. Dar astăzi când tablourile lui ajunseseră la Christie, se vindeau cu treizeci de șilingi sau cu două lire. La moartea lui, Veneția Mason moștenise o mulțime de tablouri de acestea, dar tablourile stătuseră multă vreme într-o cămară, sub așternutul lor de praf și cu fața întoarsă spre perete, căci la această epocă nici chiar dragostea filială nu o mai putea determina să creadă altceva despre ele, decât că sunt îngrozitoare. Soții Mason nu se rușinau deloc, din cauză că bunica lor fusese bucătăreasă, dimpotrivă erau în stare să facă chiar glume pe socoteala acestui amănunt când se întâmpla să fie într-un cerc de prieteni, dar se simțeau foarte stânjeniți când trebuiau să vorbească despre John Peron. Câteva rude de ale lui Mason mai aveau și astăzi pe pereți tablouri de-ale lui, dar pentru Veneția tablourile acestea erau adevărată tortură.

— Văd ca mai păstrezi în casă și astăzi tablourile tatălui meu, spunea ea. Nu ți se pare că sunt perimate? De ce nu le bagi mai bine într-o debara?

— Socrul meu, spunea Leslie, a fost un moșneag foarte cumsecade; un om cu maniere încântătoare, dar cu toate acestea, cred că n-a fost un pictor tocmai bun.

— Administratorul meu a dat o sumă destul de frumoasă pentru tabloul acesta, răspundea, cel interesat. Ar fi absurd să bagi în debara un tablou care a costat trei sute de lire sterline; dar dacă asta este părerea voastră despre el, atunci uite ce voi face: vi-l vând vouă cu o sută cincizeci…

Dar deși familia Mason făcea parte de trei generații din

aristocrație, totuși nu-și pierduse încă spiritul negustoresc.

Din ziua căsătoriei lor, soții Mason evoluaseră foarte mult în gusturile, și aprecierea artistică și pe pereții casei lor, noi și elegante, din Porchester Close, unde locuiau acum, atârnau tablouri de Wilson Steer și Augustus John, Duncan Grant și Vanessa Bell. Aveau un Utrillo și un Vuillard, amândouă cumpărate pe vremea când acești maeștri se vindeau la prețuri foarte moderate; mai aveau în același timp un Derain, un Marquet și un Chirico. Ar fi fost peste putință să intri în casa lor, cam sumar mobilată, fără să-ți dai seama că sunt la curent cu mișcarea modernistă. Rareori li se întâmpla să scape câte o expoziție particulară și când erau la Paris, considerau drept o datorie să se ducă la Rosenberg și la negustorii din Rue de la Seine, ca să vadă ce au mai expus. Erau amatori sinceri ai tablourilor și dacă se întâmpla să nu cumpere nimic, înainte ca opinia publică să consacre talentul artistului care-i interesa, aceasta se datora în parte fie unei ușoare lipse de încredere în propria lor apreciere, fie temerii că ar putea face o afacere proastă. La urma urmelor opera lui John Peron fusese apreciată de cei mai mari critici de artă și el își vânduse tablourile la prețul de câteva sute de lire bucata; dar astăzi ce valoare mai aveau? Două sau cel mult trei lire. Acesta era un motiv destul de puternic, pentru a-i determina să fie prudenți. Dar pe ei îi interesa nu numai pictura. Le plăcea și muzica; toată iarna se duceau la concertele simfonice; aveau dirijorii lor preferați și pentru nimic în lume n-ar fi admis, ca obligațiile sociale pe care le aveau, să-i împiedice să meargă la concerte. Se duceau odată pe an la *Ring*. Muzica era pentru amândoi una dintre plăcerile cele mai intense. Aveau gust ales și pricepere. Erau spectatori de premiere și făceau parte din asociațiile care reprezintă piese de teatru despre care se presupune că sunt mai presus de înțelegerea mulțimii. Citeau toate cărțile despre care se auzea vorbindu-se. Le citeau nu numai pentru că le plăcea să citească, ci și pentru a ține pas cu progresul. Dragostea lor de artă era sinceră și ar fi nedrept să faci cea mai mică aluzie la lipsa de îndrăzneală a gustului lor și la lipsa de originalitate în apreciere. E foarte probabil că felul lor de a vedea era ceva obișnuit, dar acest convenționalism făcea parte din supremele realizări ale culturii din zilele lor. Erau incapabilii să facă ei înșiși o descoperire, dar nu ezitau niciodată să aprecieze pe cele făcute de alții. Prin urmare, fiind determinați să se sprijine pe propria lor pricepere, poate n-ar fi reușit să găsească prea multe amănunte de

admirat în opera lui Cézanne, dar recunoscură cu toată convingerea ca este un mare artist, imediat ce lumea începu să vorbească despre el. Nu se mândreau deloc cu gusturile lor și în atitudinea acestor oameni nu era nici urmă de snobism.

— Noi nu suntem decât niște spectatori fără importanță din public, spunea Veneția.

— Cei care sunt obiectul atât de disprețuit de artiști; oameni care știu ce le place, adăuga Leslie.

A fost o întâmplare fericită, ca lor să le placă Debussy mai mult decât Arthur Sullivan și Virginia Woolf mai mult decât John Galsworthy.

Preocupările lor artistice le lăsa foarte puțin timp pe care ar fi putut să-l consacre vieții sociale; nu căutau prietenii nici în cercurile oamenilor importanți ai zilei, nici între oamenii distinși, iar prietenii lor erau de predilecție oameni cumsecade, care trăiau mulțumiți, fără să fie oameni bogați și care se interesau sincer de problemele spirituale. Nu-i interesau recepțiile somptuoase și nici nu ofereau și nici nu le frecventau mai mult decât ar fi fost necesar; dar le plăcea să-și primească prietenii duminica seara, când veneau îmbrăcați cum îi trăgea inima, și-i tratau cu ce se nimerea. În casa lor se putea asculta o muzică bună și juca un bridge suportabil. Conversațiile ce se angajau, erau inteligente. Seratele acestea erau tot atât de plăcute și de nepretențioase ca și soții Leslie Mason înșiși, și cu toate că fiecare dintre musafiri își avea mașina lui și foarte puțini dintre ei dispuneau de un venit anual sub cinci mii de Lire, se mândreau că duc viață de boemi.

Dar Leslie Mason nu se simțea niciodată atât de fericit, ca atunci când nu trebuia să meargă la niciun concert sau premieră, ci-și putea petrece serile în sânul familiei sale. Din acest punct de vedere era un om cu noroc. Soția sa fusese frumoasă și chiar acum când era între două vârste, mai era încă drăguță. Era aproape tot atât de înaltă ca și el, avea ochi albaștri și un păr castaniu mătăsos în care abia începuse să se arate ici-colo câte o șuviță căruntă. Avea predispoziție pentru îngrășare, dar înălțimea ei o ajuta să suporte cu demnitate corpolența care datorită dietei observate cu toată strictețea, nu putuse deveni o povară. Avea fruntea înaltă, privirea senină și un zâmbet sfios. Deși își comanda rochiile la Paris, nu la un croitor la modă, ci la o croitoreasă „de ici de după colț”, nu reușise niciodată să pară altceva, decât o englezoaică, din creștet până în tălpi. Avea marea facultate

de a naturaliza orice punea pe ea și cu toate că uneori își permitea extravaganța de a-și cumpăra câte o pălărie de la Reboux, era de ajuns să și-o pună în cap, pentru ca să pară că e cumpărată de la universalul *Army and Navy*. Arăta întotdeauna exact ceea ce era: o femeie cumsecade din clasa burgheză care trăiește din larg. Când se căsătorise, era îndrăgostită de soțul ei și-l mai iubea și astăzi. Având în vedere comunitatea de gusturi existentă între ei, nu era deloc de mirare că trăiau în armonie. De la începutul căsătoriei lor conveniseră, că în chestiuni de pictură ea se pricepe mai bine decât el, iar în chestiuni de muzică el se pricepe mai bine decât ea, astfel că în aceste domenii, fiecare se pleca în fața părerii superioare a celuilalt. De pildă, când venea vorba despre operele de mai târziu ale lui Picasso Leslie spunea:

— De, nu ezit deloc să mărturisesc, că mi-a trebuit oarecare timp, pentru ca să mă pot apropia de el și să-mi placă; dar Veneția n-a avut niciun moment de ezitare; cu felul ei de a presimți, a văzut imediat, ca la lumina unui fulger, realitatea.

La rândul ei doamna Mason recunoștea că a trebuit să asculte de trei sau patru ori simfonia a doua a lui Sibelius, pentru a putea înțelege pe Leslie, când spunea că în felul său acest compozitor este tot atât de mare ca și Beethoven.

— Incontestabil Leslie este un mare înțelegător al muzicii. Alături de el eu nu sunt altceva decât o profană.

Leslie și Veneția Mason nu erau numai doi oameni care avuseseră noroc că se luaseră, dar avuseseră noroc și cu copiii lor. Aveau doi, exact cât le trebuia – după cum spuneau ei, căci dacă ar fi avut trei sau patru, ar fi reprezentat o cheltuială prea mare, astfel că nu și-ar fi putut permite să ducă viață din larg, așa cum le plăcea, și nici n-ar fi putut să se îngrijească de viitorul lor, cum ar fi trebuit. Îndatoririle de părinți și le luaseră în serios. În loc ca pe pereții camerei copiilor să atârne reproduceri de gravuri caraghioase, îi împodobiseră cu reproduceri după tablourile lui Van Gogh, Gauguin și Marie Laurencin, așa că gustul lor artistic să se poată forma din cea mai fragedă copilărie; tot așa aleseseră cu cea mai mare grijă plăcile pentru gramofonul din camera copiilor lor, astfel că reușiră să se familiarizeze cu muzica lui Mozart, Haydn, Beethoven și Wagner, înainte de a învăța să se plimbe cu bicicleta. Imediat ce crescură de ajuns, începură să învețe pianul, cu cei mai buni profesori și Charley părea că are aptitudini deosebite. Amândoi copiii lor erau auditori

fervenți ai concertelor. Duminecile se duceau la concert și urmăreau executarea, cu partitura în mână, sau așteptau ceasuri întregi ca să poată obține un loc la galerie în Covent Garden; părinții lor erau de părere că dacă vor urmări spectacolul stând în scaune mai puțin decât confortabile, este o dovadă de entuziasm și deci nu le cumpărau niciodată fotolii. Soții Leslie Mason nu se prăpădeau cu firea de dragul marilor maeștrii și se duceau foarte rar la National Gallery, sau cel mult atunci când câte o nouă achiziție era ventilată prin ziare; totuși considerară drept datorie din partea lor să dea posibilitate copiilor să cunoască marea pictură a trecutului, așa că după ce crescură destul de mari, începură să-i ducă regulat la National Gallery, pentru a le arăta marile opere; totuși își deteră foarte curând seamă, că pentru a le face adevărată plăcere, trebuia să-i ducă și la Tate, unde putură constata mulțumiți, că adevărata emoție le-o pricinuiau tocmai pictorii moderni.

— Te fac să rămâi puțin îngândurat, spunea Leslie soției sale și în priviri i se aprindea o lucire de mândrie, când vezi copiii aceștia doi, că încep să tragă la Matisse, cum trage rața la bălțoacă.

Soția lui se întorcea spre el și-l privea, parte înveselită, parte întristată.

— Cred că despre mine își închipuie că sunt grozav de demodată, din cauză că-mi place și astăzi Monet. Despre el spun că pictura pe care a făcut-o, e bună pentru a fi reprodusă pe cutiile de ciocolată.

— De, draga mea, noi le-am format gustul. Prin urmare nu trebuie să ne mirăm deloc, dacă ne iau înainte.

Veneția începea să râdă mulțumită și înduioșată.

— Să fie fericiți, căci eu nu sunt deloc nemulțumită, din cauză că mă consideră femeie cu gusturi învechite. Eu voi continua să admir și de aici înainte pe Monet, Manet și Degas, indiferent de ce vor zice ei.

Leslie Mason însă nu se gândea numai la educația artistică a odraslelor lui. Grija lor era ca acești copii să nu devină nici niște molâi, așa că îi obișnuiră cu sporturile. Amândoi călăreau foarte bine și Charley promitea să devină un excelent vânător. Patsy care tocmai împlinise optsprezece ani, terminase Academia Regală de muzică și se gândiră să organizeze la Claridge un bal în cinstea ei, cu ocazia prezentării în societate. Lady Terry- Mason trebuia să o prezinte la Curte. Patsy era o fată foarte drăguță, cu ochi albaștri și părul blond, cu zâmbetul captivant și veselie spontană, astfel era sigur că se va căsători foarte curând. Leslie ar fi dorit ca fiica lui să se căsătorească

cu un tânăr avocat de viitor, care să aibă și ambiții politice. Cu banii pe care-i va moșteni din Bunurile-Mason și cultura ei, putea deveni o soție admirabilă pentru un astfel de bărbat. Căsătoria aceasta însă ar fi pus capăt pentru totdeauna vieții pline de înțelegere, de farmec și de fericire care unea familia lor. Nu vor mai avea parte de serile acelea plăcute, când toți patru luau masa împreună, în sufrageria lor admirabil aranjată, cu un tablou al lui Steer atârnat deasupra bufetului în stil Chippendale, la masa încărcată cu strălucitoarele cristaluri Waterford și argintăria în stil Georgean, unde erau serviți de cameriste stilate și îmbrăcate în uniforme frumoase; mese cu bucate simple englezești, admirabil preparate, iar după dineu, de conversațiile plăcute despre artă, literatură și teatru, de păhărelul de Porto, după care urma puțină muzică în salon și cotidiana partidă de bridge. Ar fi fost imposibil să nu-și închipuie că este o egoistă, dar cu toate acestea Veneția se simțea mulțumită, când se gândea că vor trebui să mai treacă mulți ani, până în ziua când Charley, își va putea permite să se căsătorească și el.

Charley se născuse în timpul războiului și acum avea douăzeci și trei de ani. Când Leslie fu demobilizat și se duse la Godalming pentru a vizita pe șeful familiei sale care era parlamentar, dar pe vremea aceea nu avea alt titlu decât de baron, Sir Wilfred îi propuse ca băiatul să fie trimis la Eton. Leslie nici nu vru să audă. Nu din cauza sacrificiilor bănești pe care i le-ar fi impus această eventualitate, ci din cauză că era un om prea prevăzător, pentru a-și trimite unicul fiu la o școală unde se putea obișnui cu gusturi extravagante și-și putea însuși idei care nu ar corespunde câtuși de puțin cu situația pe care o avea în viață.

— Eu am fost la Rugby și cred că ar fi imposibil să procedez mai bine, decât dacă l-aș trimite și pe el tot acolo.

— Leslie, eu cred că tu faci o greșeală. Eu mi-am trimis băieții la Eton. Slavă Domnului, eu nu sunt snob, dar nu sunt nici prost și cred că nu mai încape nicio discuție, că această școală are un prestigiu social.

— Admit că are, dar situația mea se deosebește foarte mult de situația dumitale. Dumneata, Wilfred, ești un om foarte bogat, iar dacă situația va continua să se desfășoare în condițiile de până acum, cred că vei sfârși în calitate de membru al Camerei Lorzilor. Prin urmare e foarte bine ca să dai fiilor dumitale posibilitatea de a-și ocupa în societate locul ce li se cuvine, și cu toate că oficial eu sunt

administratorul Bunurilor-Mason, ceea ce sună foarte frumos și este o slujbă respectabilă, când dumneata vii să-ți ridici veniturile, eu nu sunt în fond altceva decât un agent imobiliar, și deci nu pot să-mi cresc fiul, pentru ca să devină un mare gentilom, ci cel mult un agent imobiliar care să-mi ia locul, după ce eu nu voi mai fi.

Vorbind în felul acesta, Leslie făcea uz de o ușoară apucătură diplomatică. În conformitate cu dispozițiile testamentare ale lui Sibert și datorită celor povestite până acum, Sir Wilfred era astăzi proprietarul a trei optimi din Bunurile-Mason, ceea ce-i aducea un venit destul de mare, la care se mai adăuga chiriile scadente, valoarea crescândă a proprietății, care datorită unei bune administrații putea deveni cu atât mai mare. Era un om inteligent și energic, iar situația și averea lui îi asigurau un ascendent și o influență asupra restului familiei, pe care niciunul dintre membrii ei nu o punea în discuție și care nici lui nu-i era neplăcută să o vadă recunoscută de toată lumea.

— Cred că nu vrei să spui că ai intenția ca fiul tău să-ți ocupe locul?

— Slujba pe care o am a fost pentru mine destul de bună. Nu văd de ce n-ar putea să fie destul de bună și pentru el? Nimeni nu știe ce aduce ziua de mâine, și s-ar putea foarte bine ca atunci când va ajunge la majorat, să fie foarte bucuros să se poată așeza într-o slujbă care să-i aducă un bilet de o mie pe an. Evident, depinde și de dumneata, care ești stăpânul.

Sir Wilfred făcu un gest care ar fi vrut să spună, că el consideră exagerate aceste aprecieri, relative la el.

— Eu nu sunt decât un acționar ca toți ceilalți și întrucât mă privește pe mine, dacă așa ți-e voia, eu nu am nimic împotrivă. Evident, până atunci va trebui să mai treacă multă vreme și e foarte probabil ca atunci când chestiunea pe care o discutăm acum, va deveni de actualitate, eu să fiu mort demult.

— Noi suntem o familie care se caracterizează prin longevitate și dumneata vei trăi tot atât, cât a trăit și Sibert. În orice caz cred că nu poate strica deloc, dacă dumneata vei da celorlalți să înțeleagă la timp, că fiul meu îmi va lua locul, după ce eu mă voi retrage din slujba pe care o am.

Pentru a lărgi vederile copiilor lor, soții Mason își petreceau vacanțele în străinătate; iarna în regiuni unde se făcea schi, iar vara în sudul Franței; conduși de aceeași lăudabilă intenție, făceau

împreună excursii în Italia și Olanda. După ce termină școala înainte de a se duce la Cambridge, Leslie Mason trimise pe Charley la Tours, pentru șase luni, ca în timpul acesta să învețe limba franceză. Rezultatul timpului petrecut în orașul acesta plăcut, fu cu totul neașteptat și ar fi putut deveni chiar dezastruos, căci la întoarcere Charley declară că nu va mai merge la Cambridge, ci se va duce la Paris și că vrea să devină pictor. Părinții săi rămaseră consternați. Pentru artă aveau un cult special și nu odată declaraseră că este singurul amănunt important din viața lor; dar Leslie care uneori manifesta și înclinări spre filosofie, era gata să admită, că arta este singurul fapt, datorită căruia existența omenească este suportabilă și că păstrează cel mai profund respect față de cei care o slujesc; nu se gândise însă niciodată ca vreun membru al familiei și cu atât mai puțin propriul său fiu, să se dedice unei cariere atât de nesigure, din anumite puncte de vedere neobișnuite și de cele mai multe ori neproductive. Tot așa nici Veneția nu era în stare să uite soarta la care fusese condamnat tatăl ei. Ar fi nedrept să afirmi că soții Mason erau consternați, din cauză că fiul lor luase preocupările lor artistice mult mai serios, decât ar fi avut ei intenția; preocupările lor erau cât se poate de serioase, dar numai în limita și din punctul de vedere al omului care își are viața asigurată; deși ar fi fost imposibil ca doi oameni să ducă o viață mai aproape de boemă, ei totuși aveau în spatele lor Bunurile-Mason, ori asta era ceva și toată lumea recunoștea această realitate. Reacția lor împotriva hotărârii luate de Charley era definitivă, dar își dădeau seama că ar fi foarte greu să și-o exprime într-un fel, din care băiatul ar putea deduce că atitudinea lor ar fi lipsită de sinceritate.

— Nu înțeleg cum de i-a intrat în cap o astfel de idee, zise Leslie, în timp ce discuta cu soția sa planurile de viitor ale fiului lor.

— Cred că este ceva ereditar. La urma urmelor și tatăl meu a fost artist.

— Pictor, dragă Veneția. Era un mare gentilom și un admirabil povestitor, dar ar fi fost peste putință ca un om cu mintea întreagă, să-l numească artist.

Veneția se aprinse la față și Leslie își dădu seama, că vorbele lui au jignit-o. Prin urmare se grăbi să rectifice.

— Dacă de fapt, în hotărârea lui de acum este și ceva ereditar, atunci e foarte probabil ca această ereditare să derive de la bunica mea. Îmi aduc aminte de bătrânul Sibert care spunea că ar fi fost

imposibil să știi ce înseamnă trufele și ceapa, înainte de a gusta pe ale ei. În ziua când ea a renunțat la bucătărie, pentru a deveni soția unui grădinar de zarzavaturi, lumea a pierdut într-însa o mare artistă.

Veneția începu să râdă și-l iertă.

Se cunoșteau unul pe altul prea bine, pentru a putea discuta asupra motivelor de nemulțumire pe care le aveau. Copiii lor îi iubeau și aveau mare respect pentru ei; prin urmare ar fi fost cea mai mare nenorocire dacă, datorită unei dispozițiuni grăbite, ar fi distrus credința pe care o avea Charley în priceperea și integritatea părinților săi. Tinerii sunt neîngăduitori și când încerci să-i convingi să-și bage mințile în cap, s-ar putea foarte ușor să-și închipuie despre tine, că nu ești altceva decât un bătrân farsor.

— Cred că ar fi greșit din partea noastră, dacă am încerca să punem piciorul în prag, fără să ne gândim, zise Veneția. Împotrivirea noastră nu va folosi decât să-l facă să se încăpățâneze.

— Problema este delicată și n-am câtuși de puțin intenția, să mă prefac în fața ta că nu-mi dau seama.

Situația lor era cu atât mai dificilă, cu cât în ziua sosirii lui de la Tours, băiatul adusese cu el câteva pânze, despre care ei se exprimaseră în termeni, pe care acum ar fi fost foarte greu să-i retracteze. Le apreciaseră, mai mult în calitate de părinți iubitori, decât în calitate de cunoscători.

— Ai putea ca într-o dimineață să duci pe Charley în debara, să vadă tablourile tatălui tău. Înțeleg să nu cauți anume, ci să faci așa fel ca totul să pară simplă întâmplare; pe urmă când voi avea ocazia, voi încerca să vorbesc cu el.

Ocazia se oferi de la sine. Leslie era tocmai în salonul pe care-l aranjaseră pentru copiii lor, ca să aibă o încăpere, unde să nu-i tulbure nimeni. Reproducerile după tablourile lui Gauguin și Van Gogh, care fuseseră odinioară în camera lor de copii, erau acum pe pereții salonului acestuia. Charley picta un buchet de flori, într-un vas verde.

— Cred că va fi mult mai bine, dacă vom încadra tablourile pe care le-ai adus din Franța și le vom atârna aici pe pereții salonului, în locul acestor reproduceri. Du-mi voie să le mai văd odată.

Una dintre pânze reprezenta trei mere pe o tavă de nuanță albastră și albă.

— Îmi face impresia că este foarte bună, declară Leslie. Am văzut sute de tablouri care reprezintă trei mere pe o tavă în nuanțe de

albastru și alb, și sunt de părere că întrece cu mult pe cele mediocre. Începu să râdă: Bietul Cézanne, aș fi curios să știu ce-ar zice el despre sutele de mii de oameni care au pictat acest tablou al său.

Mai era o natură moartă care reprezenta o sticlă de vin, un pachet de tutun franțuzesc în hârtie albastră, o pereche de mănuși albe, un ziar păturit și o vioară. Obiectele acestea erau puse pe o masă acoperită cu o pânză, țesută în pătrățele colorate, în nuanțe de verde și alb.

— E foarte bună și foarte promițătoare.

— Serios tată, aceasta este părerea ta?

— Da, aceasta este. Uite ce, nu este tocmai originală; este o pânză în genul căreia fiecare negustor are cel puțin zece bucăți în prăvălie, dar tu n-ai luat până acum nicio lecție de pictură, așa că este o lucrare care merită respect. Probabil ai moștenit ceva din talentul bunicului tău. Cred că i-ai văzut tablourile?

— Nu le-am văzut de ani de zile. Dar zilele trecute mămica a căutat ceva în debara și cu ocazia aceasta mi le-a arătat. Sunt îngrozitoare!

— Admit și eu că sunt îngrozitoare, dar pe vremea când le-a pictat, lumea era de altă părere. Erau foarte apreciate și se vindeau. Închipuie-ți că o mulțime de lucruri pe care noi astăzi le admirăm, vor fi considerate tot atât de îngrozitoare, de astăzi în cincizeci de ani. Nenorocirea artei este, că nu admite niciodată mediocritatea.

— Ar fi peste putință să prevezi ce vei putea deveni, înainte de a face o încercare, pentru a te convinge.

— Firește… și dacă va fi, ca tu să te decizi să faci pictură în calitate de profesionist, eu și mama ta vom fi cei din urmă cărora ne va trece prin minte, să-ți stăm împotrivă. Știi foarte bine, cât de mult reprezintă arta în viața noastră.

— Nu există în lume nimic ce aș fi dispus să fac cu mai multă plăcere decât pictura.

— Cu partea ce-ți va reveni ție din Bunurile-Mason, vei avea eventual de ajuns pentru a putea trăi modest, și au fost destui amatori în acest domeniu care au reușit să-și creeze o reputație.

— Bine, dar eu nu vreau să devin un amator.

— Nu este tocmai atât de ușor să devii altceva, când ai la spate o mie sau cel mult o mie cinci sute de lire Sterline. Mi-ar fi imposibil să nu-ți spun limpede, că pentru mine hotărârea ta ar fi un fel de dezamăgire. Eu ți-am păstrat caldă slujba aceasta de secretar în

administrația Bunurilor-Mason și cred că trebuie să-ți spun, că foarte mulți dintre verișorii tăi se vor repezi să o ocupe. Eu aș fi de părere că e mult mai preferabil ca cineva să devină un om de afaceri priceput, decât un pictor mediocru; dar deocamdată nu poate fi vorba nici de una, nici de alta.

Urmă o pauză. Leslie se uită cu bunăvoință la fiul său.

— Eu te voi ruga un singur lucru. Bunicul meu și-a început viața în calitate de grădinar și soția lui ca bucătăreasă. Îmi aduc aminte de el, pentru că mi-ar fi imposibil să nu recunosc că omul acesta a fost un fel de diamant neșlefuit. Se spune că pentru a putea deveni gentilom, trebuie să treacă trei generații și în orice caz eu nu sunt omul care să mănânc mazărea cu cuțitul. Tu faci parte din a patra generație. S-ar putea ca tu să consideri atitudinea mea drept snobism, dar cred că nu se poate să fiu considerat drept încăpățânat, când mă gândesc că tu ești gata să cobori scara socială. Prefer ca tu să te duci la Cambridge și să-ți iei licența, iar dacă se va întâmpla ca după aceea să mai vrei să te duci la Paris, pentru a studia pictura, te vei putea duce și-ți dau binecuvântarea mea.

Lui Charley i se păru că propunerea aceasta este foarte generoasă și o primi cu entuziasm. Timpul pe care-l petrecu la Cambridge, îi făcu multă plăcere. Nu avu prea multe ocazii să facă pictură, dar aici începu să se pasioneze de teatru și în primul an de facultate, scrise două piese într-un act, care se jucară la A.D.C. și soții Leslie Mason se duseră la Cambridge, să vadă premiera. Pe urmă cunoscu un profesor care era muzicant celebru. Charley cânta la pian mai bine decât oricare dintre colegii săi și împreună cu profesorul acesta cânta duete. Începu să studieze armonia și contrapunctul. După un timp de gândire își dădu seama că e mai preferabil să devină muzicant, decât pictor. Tatăl său consimți foarte bucuros și la asta, dar după ce-și luă licența, plecară împreună în Norvegia, ca timp de două săptămâni să facă pescuit. Două sau trei zile înainte de întoarcerea lor, Veneția primi o telegramă de la Leslie în care nu era decât un singur cuvânt: *Eureka.* Cu toată cultura lor, niciunul dintre ei nu știa exact ce înseamnă cuvântul acesta, totuși semnificația lui fu destul de limpede pentru recepționarea telegramei, ori scopul inițial al întrebuințării unei limbi, acesta este. Oftă ușurată. În septembrie băiatul se înscrise pentru patru luni ca practicant la firma biroului de contabilitate pe care-l întrebuință în întreprinderea lor și în ianuarie anul următor, intră în biroul tatălui său din Lincoln's Inn Fields. Drept răsplată

pentru priceperea pe care o dovedise în timpul primului an de practică în afaceri, tatăl său îl trimitea acuma, cu douăzeci și cinci de lire sterline în buzunar, să facă o escapadă la Paris. Și Charley era ferm hotărât să profite de această escapadă.

• Capitolul II

Era aproape ceasul trei. Însoțitorii vagonului adunau bagajele și le îngrămădeau în fața ușilor, pentru a le putea da mai ușor hamalilor. Femeile își îndreptau linia roșului de pe buze și-și îmbrăcau blănurile. Bărbații își desprindeau paltoanele din cuiere și își puneau pălăriile pe cap. Promiscuitatea în mijlocul căreia trăiseră timp de câteva ceasuri, căldura plăcută din vagonul Pullman, determinaseră pe oamenii aceștia să devină o unitate corporativă, separată – în calitate de ocupanți ai unui vagon, numai datorită numerelor ce le aveau – de ocupanții altui vagon; dar acum se simțeau din nou despărțiți unul de altul și fiecare individ, sau fiecare grup de doi sau trei inși, își relua individualitatea sa discretă care se contopise câtva timp cu individualitatea celorlalți călători. În aerul îmbibat de fum, de mirosul stătut de tutun, de parfumuri puternice, de căldura trupurilor omenești și a aburilor de la calorifer, fiecare dintre ei își lua subit înfățișarea lui misterioasă. Deveniți din nou străini, se uitau unul la altul, preocupați de gânduri și incapabili să distingă ceva în apropierea lor. Fiecare dintre ei începea să simtă un fel de ostilitate nedefinită față de vecinul său. O parte dintre ei făceau coadă pe coridor, pentru a putea coborî cât mai repede. Căldura din vagon aburise ferestrele și Charley șterse cu mâna un colțișor, ca să poată vedea afară. Nu se vedea nimic.

Trenul intră în gară. Charley dădu geamantanul în primirea unui hamal și traversă peronul cu pași largi; se aștepta ca prietenul său Simon Fenimore să fie în gară. Rămase decepționat că nu-l putu vedea imediat, dar la ieșire era foarte multă lume și-și închipuia că și el va fi în grupul acesta. Își făcu loc printre oamenii care așteptau, cu obraji contractați de nerăbdare; trecu bariera, în timp ce alții se luptau ca să poată ajunge la cineva pe care-l văzuseră în mijlocul mulțimii; femeile se sărutau, dar pe prietenul său nu-l putu descoperi nicăieri. Era atât de convins că trebuie să fie și el printre cei din gară, încât întârzie câteva clipe, dar rămase intimidat de graba evidentă a hamalului care se uita la el și ieși pe platforma de afară. Simți o vagă părere de rău că a fost uitat. Hamalul chemă o mașină și Charley dădu conducătorului adresa hotelului la care Simon îi reținuse o cameră. Când se duceau la Paris, soții Mason trăgeau întotdeauna la

un hotel din Rue St. Honoré. Era un hotel frecventat exclusiv de englezi și de americani, totuși de douăzeci de ani se mângâiau cu iluzia, că acesta este o descoperire a lor, specific franceză și dacă se întâmpla ca pe coridoarele de la etaj să vadă bagajele unui american sau să se urce în ascensor și să întâlnească persoane care ar fi fost imposibil să fie altceva decât englezi, rămâneau întotdeauna foarte mirați.

— Mă mir prin ce minune au ajuns și aceștia aici, spunea Leslie Mason.

În fața prietenilor lor se fereau întotdeauna să vorbească despre hotelul acesta; când se întâmpla să descopere un colț din adevărata Franță de altădată, aveau cea mai mare grijă ca acest colț să nu fie impietat de străini. Deși directorul și portarul hotelului vorbeau fluent limba engleză, soții Leslie Mason le vorbeau întotdeauna franțuzeasca lor nesigură, fiind convinși că oamenii aceștia nu vorbesc altă limbă decât cea franceză. Dar singur faptul că stătuse de atâtea ori la acest hotel împreună cu părinții săi, era pentru Charley un motiv destul de puternic, pentru a nu descinde acolo, mai ales acum, când venise și el o dată singur. El plecase în aventură și un hotel de familie respectabil, unde după cât spuneau părinții săi, nu descindeau decât familiile nobililor francezi, venite din provincie, nu era deloc un hotel indicat pentru aventuri neuitate, sălbatice și pline de romantismul cu care se îmbibase timp de o lună, înainte de a pleca de acasă. Scrisese prin urmare lui Simon să-i ia o cameră la un hotel din Cartierul Latin; nu-l interesa câtuși de puțin confortul și nici faptul că este prost întreținut, din moment ce va putea găsi atmosfera prielnică pe care o căuta; Simon îi răspunse la timp că i-a închiriat o cameră într-un hotel în apropiere de Montparnasse. Era într-o stradă liniștită, ceva mai încolo de Rue de Rennes și destul de aproape de Rue Campagne Première unde locuia el însuși.

Charley reuși repede să-și stăpânească dezamăgirea pricinuită de faptul că Simon nu venise în calea lui: era sigur, fie că-l așteaptă la hotel, fie că a telefonat, ca să-i dea de știre că va veni imediat, și astfel în timp ce trecea cu mașina pe străzile pline de lume care duc de la Gare du Nord spre cheiul Senei, se simți din nou bine dispus. Era adevărată plăcere să sosești seara la Paris. Ploaia măruntă care începuse să țârâie, împrumuta străzilor o înfățișare de mister. Magazinele erau luminate. Trotuarele erau înțesate de umbrelele ce treceau în toate direcțiile și picăturile de ploaie străluceau pe ele,

clipind intermitent sub lumina felinarelor. Charley își aducea aminte de tablourile lui Renoir. Uneori câte o pală de vânt făcea femeile să se strângă sub umbrele și le înfoia rochiile în jurul picioarelor. Obișnuit cu prudența englezească a șoferilor, i se părea că mașina lui aleargă furioasă în lungul străzilor înțesate de lume și tresărea de fiecare dată, când auzea frânele scârțâind pe neașteptate, pentru a evita o ciocnire. Lumina roșie îi opri la o încrucișare de străzi și din ambele direcții apăru un val uriaș de oameni care alergau grăbiți, întocmai ca mulțimea cuprinsă de panică a manifestanților, când sunt șarjați de poliție. Pentru privirile curioase și emoționate ale lui Charley, mulțimea aceasta părea cu totul altfel decât a oamenilor din Anglia, mult mai vioaie, mai neastâmpărată și când privirile lui întâlneau o fată care trecea numai singură, o cusătoreasă sau o dactilografă, care după terminarea lucrului se întorcea acasă, tresărea la gândul că fata aceasta se duce să-și întâlnească iubitul; când vedea câte o pereche mergând la braț, sub aceeași umbrelă, un bărbat tânăr cu barbă, în cap cu o pălărie largă în grădini, și o fată cu un guleraș de blană în jurul gâtului, umblând ca și când mulțumirea de a fi împreună ar fi fost atât de mare, încât erau incapabili să mai vadă ploaia și lumea care trecea pe stradă, își simțea inima zvâcnind de emoție și de simpatie pentru ei. La o încrucișare mașina lui trebui să se oprească, din cauza aglomerației și se pomeni alături de o limuzină elegantă. În limuzină era o femeie îmbrăcată într-un pardesiu de culoarea nucilor, cu obrazul și buzele roșii și un profil neobișnuit de distins. Putea fi chiar ducesa de Germantes care se întorcea acasă, în palatul ei din Bulevard St. Germain, venind de la un ceai. Ce extraordinară senzație, să ai douăzeci și trei de ani și să fii la Paris, numai singur.

— Sfinte Atotputernice, ce-o să-mi mai fac de cap!

Hotelul era mai mare decât își închipuise el. Fațada cu podoabele ei arhitecturale, îți aducea aminte de gustul fără pereche al defunctului Baron Hausmann. Constată că i s-a reținut o cameră, dar Simon nici nu-i lăsase vorba, nici nu-i scrisese nimic. Fu condus la etaj, nu cum își închipuise el, de un rândaș încins într-un șorț murdar, cu priviri sinistre și nebărbierit, ci de un director amabil care vorbea perfect englezește și era îmbrăcat în jachetă. Camera era mobilată cu o severitate igienică și avea două paturi, dar directorul îi spuse numaidecât, că nu-i va pune în socoteală decât unul singur. Cu un gest de mândrie deschise ușa de la baia de alături, ca să i-o arate.

După ce rămase singur, se uită împrejurul său. Se așteptase la o cameră mică de tot, cu perdele de rips ponosit, cu un pat de lemn și o enormă pilotă, un șifonier de acaju cu oglindă; își închipuise că pe măsuța de toaletă va găsi câteva ace de păr întrebuințate, iar în sertarul de la noptieră o bucată de roșu de buze și un pieptene rupt, în care au rămas câteva fire de păr vopsit. Cam aceasta era ideea pe care și-o făcuse el despre camera romantică a unui student din Cartierul Latin. O cameră de baie! Acesta era amănuntul la care pentru nimic în lume nu s-ar fi așteptat. O cameră ca aceasta putea fi foarte bine o cameră dintr-un hotel mai ieftin din Elveția, pe care o vizitase de câtva ori împreună cu părinții săi. Era o cameră curată, tocită de întrebuințare și sordidă. Nici chiar imaginația lui înflăcărată nu fu în stare să-i atribuie o atmosferă de mister. Se apropie abătut de geamantan și începu să-și despacheteze lucrurile. Pe urmă făcu o baie. Se gândi că nu e frumos din partea lui Simon, căci chiar dacă nu putuse să vină în calea lui la gară, ar fi trebuit să-i lase o vorbă la hotel. Dacă nu va da niciun semn de viață, va fi condamnat să se ducă singur la masă. Tatăl și mama lui împreună cu Patsy erau acum la Godalming, unde va fi întrunită o societate veselă: cei doi fii ai lui Sir Wilfred împreună cu soțiile lor și cele două nepoate ale lui Lady Terry-Mason. Vor face muzică, vor juca jocuri de societate și vor dansa. Aproape îi părea rău că a primit cu atâta ușurință propunerea tatălui său, de a veni să-și petreacă vacanța la Paris. Apoi cu totul pe neașteptate se gândi, că poate Simon a trebuit să plece undeva pentru ziarul său și în grabă a uitat să-i mai dea de știre, sau nici n-a mai avut timp de așa ceva. Simți că inima i se oprește în loc din cauza spaimei.

Simon Fenimore era cel mai vechi prieten al lui Charley și de fapt venise atât de bucuros la Paris, numai pentru a putea petrece câteva zile împreună cu el. La pensionat fuseseră împreună și tot împreună fuseseră și la Rugby; la Cambridge fuseseră tot colegi, dar Simon plecase de la facultate, fără să-și ia licența – la sfârșitul anului al doilea – din cauză că-și dăduse seama, că la facultate își pierde timpul fără niciun folos; cu ajutorul tatălui lui Charley, reușise să fie angajat de un ziar londonez pentru care în ultimul an lucra în calitate de corespondent la Paris. Simon era singur pe lume. Tatăl lui fusese funcționar la Departamentul Silvic al Indiilor și divorțase de soția sa, pentru motive de adulter, pe vremea când Simon era copil. Mama lui părăsise India, iar Simon fiind dat de Tribunal în grija tatălui său, fu

trimis în Anglia și internat în casa unui pastor, până în ziua când ajunse vârsta pentru a fi dat la școală. Mama lui dispăru cu desăvârșire. Nu știa despre ea nici dacă mai trăiește, nici dacă e moartă. Tatăl său muri de ciroză când Simon împlini doisprezece ani și nu-i rămăsese despre el decât o amintire foarte tulbure, ca despre un bărbat slab, firav, cu chipul tras și plin de crețuri, cu o gură țuguiată și buzele subțiri. Îi lăsase exact atâția bani, pentru ca să-i ajungă să-și termine studiile. Soții Leslie Mason fură profund impresionați de singurătatea acestui băiat și se obișnuiră să-l invite să-și petreacă majoritatea vacanțelor în casa lor. În copilărie fusese slab și delicat, cu un obraz palid în mijlocul căruia ochii lui negri păreau enormi, un păr bogat și nedisciplinat care avea mereu nevoie să fie pieptănat și o gură mare, senzuală. Era vorbăreț, precoce pentru vârsta lui, îi plăcea să citească foarte mult și era inteligent. În temperamentul lui nu avea nimic din sfiala care făcea pe Charley să fie atât de simpatic. Deși din sentiment de datorie doamna Veneția Mason își da toată silința, nu era totuși în stare să-l iubească. Era incapabilă să înțeleagă motivul pentru care Charley se împrietenise cu un băiat care se deosebea de el din toate punctele de vedere. Ea îl credea insolent și închipuit. Era cu desăvârșire insensibil față de orice atenție și orice ai fi făcut pentru el, considera gestul pe care-l faci drept ceva de la sine înțeles și ceva ce i se cuvine. Bănuia de asemenea că nu are o părere prea bună nici despre ea, nici despre Leslie. Uneori când se întâmpla ca Leslie să vorbească despre câte o chestiune interesantă, cu obișnuitul bun simț și inteligența lui caracteristică, Simon se uita la el și în ochii lui mari și negri parcă se aprindea o sclipire de ironie, iar buzele senzuale i se țuguiau sarcastic. Îți făcea impresia că el consideră banal și stupid tot ce spune Leslie. Din când în când, în timpul plăcutelor seri pe care le petreceau împreună, conversând despre una alta, el rămânea cu privirile pierdute în gol, ca și când gândurile lui ar rătăci la mari depărtări, sau se întâmpla să ia o carte și să înceapă să citească, de parcă ar fi fost singur în cameră. Atitudinea lui le dădea să înțeleagă că vorbăria lor nu merită să fie ascultată. Nu era nici cel puțin politicos. Dar Veneția Mason se mustra singură pentru aceste gânduri ale ei.

— Bietul băiat; n-a avut de la cine să învețe cum trebuie să se poarte în lume. Voi fi bună cu el. Voi încerca să-l iubesc.

Privirile ei se opreau asupra lui Charley care era zvelt și atât de

drăguț (e îngrozitor cum crește băiatul acesta, de nu-i mai vin hainele; mânecile de la smokingul cu care este îmbrăcat, au ajuns să-i fie prea scurte), cu părul castaniu cârlionțat, cu ochii albaștri și genele lungi, cu obrazul trandafiriu și transparent. Deși nu avea inteligența ostentativă a lui Simon, era totuși un bun elev și era artist până în vârful unghiilor. Dar cine știe ce ar fi devenit, dacă ar fi plecat și ea de la Leslie și soțul ei ar fi început să se dea la beție, așa că în loc să trăiască în mijlocul unei atmosfere îmbibate de cultură și să crească ocrotit de casa aceasta frumoasă de care a avut parte, ar fi fost obligat să se lupte cu viața, ca Simon? Bietul băiat! A doua zi se duse și-i cumpără o jumătate duzină de cravate. Băiatul păru încântat.

— Este un gest extrem de amabil din partea dumneavoastră. N-am avut în viața mea niciodată mai mult de două cravate dintr-odată.

Veneția se simți atât de mișcată de efectul spontan al actului ei de generozitate, încât fu cuprinsă de o pornire de simpatie neașteptată față de el.

— O, tu copil părăsit și singur, îngână ea printre lacrimi, cât de greu trebuie să-ți fie, să nu mai ai părinți.

— De, considerând că mama mea a fost o desfrânată și tatăl meu un bețiv, n-aș putea spune că simt prea mult lipsa lor.

Când îi dăduse acest răspuns, avea șaptesprezece ani. Ar fi fost inutil să mai încerce, căci Veneția înțelese că i-ar fi imposibil să-l iubească. Era un temperament violent, cinic și lipsit de măsură. Îi venea să-și iasă din minți, când vedea cât de mult îl admiră Charley; fiul ei era convins că prietenul său este o personalitate strălucită și-i prezicea o carieră plină de succes. Până și Leslie rămăsese impresionat de varietatea și vastitatea lecturilor lui, dar mai ales de limpezimea cu care se exprima. Chiar din școală era socialist convins, iar la Cambridge deveni comunist militant. Leslie îi asculta teoriile nebunești cu binevoitoare toleranță. Pentru el toate teoriile acestea nu erau decât vorbe, vorbe fără rost și presimțea în mod instinctiv, cu aceste vorbe nu pot avea nicio legătură cu viața propriu-zisă.

— În cazul când va deveni un ziarist de seamă, sau va reuși să se aleagă în Parlament, cred că nu ne va strica deloc să avem un prieten în tabăra dușmanilor, spunea el.

Leslie era liberal și principiile lui erau atât de liberale, încât nu ezita să admită, că socialiștii au multe principii, împotriva cărora un om cu mintea întreagă, nu se poate să se ridice; în teorie era și el de

părere că minele de cărbuni ar trebui naționalizate și ar fi fost incapabil să admită că Statul n-ar fi în stare să conducă aceste întreprinderi, tot atât de bine ca și Societățile particulare, dar cu toate acestea era de părere că nu se va ajunge atât de departe. Renta solului era o chestiune care în fond nu interesa câtuși de puțin Statul; tot așa nici proprietatea urbană din micile cartiere; în marile orașe este cât se poate de firesc ca populația săracă să prefere casele din cartiere, față de locuințele model, nu pentru că administrația Bunurilor-Mason n-ar fi făcut toate îmbunătățirile posibile în această privință; în orice caz cred că nu se poate să ceri unui proprietar să dea voie oamenilor să locuiască în casele lui, fără să plătească nimic și este de la sine înțeles că are dreptul la o rambursare onorabilă a capitalului său.

Simon Fenimore se hotărî să plece pentru patru ani în calitate de corespondent al unui ziar în străinătate; în felul acesta avea posibilitatea să se informeze asupra directivelor politicii continentale și astfel când va intra în Camera Comunelor, el va fi expert tocmai într-un domeniu în care majoritatea membrilor Partidului Laburist erau cu totul ignoranți; dar în ziua când Leslie se duse cu el, ca să-l prezinte directorului de ziar care ar fi fost dispus să dea posibilitatea unui tânăr cu calități, să se ilustreze, avu grijă să-l prevină că directorul este un om foarte bogat, prin urmare ar fi imposibil să-i facă o impresie favorabilă, dacă-și va da pe față sentimentele revoluționare. Totuși Simon reuși să facă o foarte bună impresie asupra acestui magnat al presei, datorită atitudinii lui modeste, înfățișării pline de energie și ușurinței cu care vorbea.

— A fost blând ca un miel, spunea Leslie soției sale. Tânărul acesta își are capul bine pus pe umeri. Ți-am spus mereu, că toate perorațiile lui nu sunt altceva decât palavre, fără importanță. Când vine vorba să-și găsească o slujbă din care să poată trăi, își împăturește frumos teoriile, ca orice om cuminte și le bagă în buzunar.

Veneția fu de acord cu el. Era foarte posibil, și în cazul lor era o dovadă destul de evidentă, să ai un anumit cult pentru frumos și în același timp să-ți dai semna și de importanța lucrurilor materiale. De pildă, chiar Lorenzo de Medici era un bancher foarte priceput, dar în același timp artist până în vârful unghiilor. Era convins că Leslie a făcut un gest frumos, când și-a dat atâta osteneală, pentru a face un serviciu acestui tânăr care era incapabil de recunoștință. În orice caz

slujba pe care o obținuse, obliga pe Simon să plece la Viena și astfel Charley scăpa de sub înrâurirea lui pe care ea o privise întotdeauna cu nemulțumire. Fără îndoială numai felul lui nebunesc de a vorbi, determinase pe fiul ei să se facă artist. Toate acestea erau bune și frumoase pentru Simon, care n-avea para chioară și nici rude, dar Charley al ei avea un cuib dinainte așternut și încălzit. În lume sunt destui artiști. Mângâierea ei fusese că Charley avea un suflet atât de candid și era un temperament atât de blând, încât nicio prietenie îndoielnică nu ar fi putut să influențeze bunele lui maniere.

Charley tocmai începuse să se îmbrace și se întreba cum va putea să-și petreacă seara aceasta. După ce-și puse pantalonii, luă telefonul și chemă redacția ziarului la care lucra Simon. Se întâmplă să-i răspundă chiar el.

— Simon!

— Hulloa, ai venit? De unde vorbești?

Simon vorbea atât de calm, încât Charley rămase consternat.

— De la hotel.

— Da, ești la hotel? Ai vreun plan pentru astă seară?

— Nu am niciunul.

— Cred că va fi mai bine să luăm masa împreună, ce zici? Voi trece să te iau.

Îl auzi că închide aparatul. Charley tresări. Se așteptase ca Simon să fie tot atât de nerăbdător să-l vadă pe el, cât de nerăbdător era el însuși să-l vadă pe Simon, dar după tonul cu care-i vorbise și după purtarea lui, ai fi crezut că sunt doi oameni care s-au cunoscut din întâmplare și că pentru el era cu totul indiferent dacă se vor întâlni sau nu. Evident, trecuseră doi ani încheiați de când ei nu s-au mai văzut și în timpul acesta Simon ar fi putut să se schimbe, să nu-l mai recunoști. Charley fu cuprins de teama neașteptată că vizita lui la Paris ar putea să iasă tocmai pe dos și aștepta sosirea lui Simon cu toată nerăbdarea. Dar când într-un târziu văzu că apare în cameră, constată că nu arată deloc schimbat. Era prost îmbrăcat, într-un surtuc cafeniu și pantaloni de flanelă cenușie și n-avea nici pardesiu, nici pălărie în cap. Obrazul lui prelung era mai slab și mai palid decât până acuma, iar ochii negri păreau mult mai mari. Ochii aceștia nu aveau o clipă de astâmpăr. Doi ochi cruzi, strălucitori, întrebători și bănuitori care-ți indicau gândurile ce se învălmășeau dincolo de ei. Gura lui mare și sarcastică era plină de dinți mărunți și neregulați care-ți aduceau aminte de specia măruntelor fiare de

pradă. Cu bărbia lui ascuțită și umerii obrazului repeziți înainte, nu părea deloc frumos, dar trăsăturile obrazului său erau atât de contractate și denotau o neliniște atât de stranie, încât ar fi fost peste putință să treci pe stradă, fără să-l observi. Erau clipe fugare, când obrazul acesta denota un fel de frumusețe torturată, nu o frumusețe a liniilor, ci o frumusețe a neliniștii și a sufletului zbuciumat. Partea cea mai stranie în înfățișarea lui era zâmbetul, care nu era un zâmbet de veselie, ci o strâmbătură ironică, iar când râdea, obrazul lui se contracta, ca și când ar fi trecut prin chinurile morții. Glasul lui era ascuțit și părea că nu este în stare să-l stăpânească, iar când se emoționa, devenea strident.

Charley își stăpâni pornirea de a se repezi în calea lui și a-i strânge mâna cu toată prietenia izvorâtă din adâncul firii lui bune, așa că-l primi foarte rece. Când auzi că bate la ușă, strigă „intră” și continuă să-și pilească unghiile. Simon nu-i întinse mâna. Se mulțumi să dea din cap, ca și când s-ar mai fi întâlnit odată în timpul zilei.

— Hello, strigă el. Ce zici de cameră, e bună?

— Da, foarte bună. Hotelul este ceva mai luxos decât m-aș fi așteptat eu.

— Este convenabil și poți aduce pe cine vrei. Sunt mort de foame. Vrei să plecăm la masă?

— O.K.

— Hai să mergem la Coupole.

•

Se așezară la masă, unul în fața altuia, în sala de sus a restaurantului și comandară de mâncare. Simon cântări pe Charley cu privirea.

— Charley, văd că ai rămas tot băiat frumos, zise el și zâmbi în silă.

Charley se simțea puțin stânjenit. Despărțirea, cel puțin pentru moment, părea că a alungat intimitatea ce-i legase unul de altul timp de atâția ani. Charley era un ascultător docil, de fapt el fusese obișnuit de mic copil să asculte liniștit când alții încep să vorbească, așa că nu se întâmpla niciodată ca el să-și piardă răbdarea, când Simon, cu elocvența lui confuză, începea să-și debiteze teoriile. Charley îl admirase întotdeauna cu toată sinceritatea, fiind convins că prietenul său este un geniu, așa că era cât se poate de firesc să-i cânte în strună. Simon îi era drag din cauză că era singur pe lume și nimeni nu ținea prea mult la el; Charley avea o familie fericită care

trăia din larg, și se simțea extrem de mulțumit când se gândea că Simon, care ținea numai rareori la cineva, este în stare să țină la el. Simon era de multe ori acru și sarcastic, dar față de el era în stare să se poarte neobișnuit de amabil. Într-un rând, în clipele lui rare de expansiune, îi spusese că este singurul om în lume care l-ar putea interesa. Dar de astă dată Charley se simți înfiorat de o ușoară neliniște, din cauza barierei ce se așezase între ei. După ce-i examină fața, ochii neastâmpărați ai lui Simon coborâră pe mâinile lui. Pe urmă se opriră o clipă asupra costumului său nou și trecură la gulerul și cravata pe care o purta la gât; presimțea că Simon nu pare impresionat de prezența lui, cum se întâmpla odinioară, ci își stăpânește pornirile și-l examinează cu priviri critice și distrate. Părea că încearcă să-l identifice, ca și când pentru el ar fi un străin și caută să-și dea seamă ce fel de om ar putea să fie. Charley se simți înfiorat de o ușoară neliniște și rămase mâhnit.

— Cum îți convine viața de om de afaceri pe care o duci acuma? întrebă Simon.

Charley se aprinse ușor la față. După conversațiile pe care le avuseseră împreună înainte de asta, se aștepta ca Simon să-l ia în bătaie de joc, din cauză că se conformase dorinței tatălui său, dar cu toate acestea era prea cinstit, pentru a încerca să-i ascundă adevărul.

— Îmi place mai mult decât mi-aș fi închipuit. Ocupația mi se pare foarte interesantă și nu este tocmai grea. Îmi mai rămâne destul timp liber, de care pot dispune cum vreau.

— Cred că hotărârea luată de tine, dovedește foarte mult bun simț, declară Simon, spre mirarea lui Charley. Care a fost motivul că te-ai gândit să te faci pictor sau pianist? În lume și așa este mai multă artă decât ar trebui. În orice caz arta este o mare tâmpenie.

— O, Simon!

— Te mai impresionează și astăzi pretențiile artistice ale excelenților tăi părinți? Charley, va trebui să-ți vii în fire. Arta! Aceasta este o distracție pentru viața trândavă pe care o duc bogătașii. Lumea noastră, lumea în care trăim noi, nu are timp pentru astfel de prostii.

— Eu mă gândeam…

— Știu ce te gândești; te gândeai că arta dă frumusețe și consistență vieții; te gândeai că arta este o mângâiere pentru cei slabi și împovărați, și îndemn pentru o viață mai nobilă și mai conștientă de menirea ei. S-ar putea ca de aci înainte să dorim din nou arta, dar

aceasta nu va fi arta ta, ci va fi o artă a poporului.

— O, Doamne!

— Poporul are nevoie de un narcotic și s-ar putea ca arta să fie cea mai bună formulă cu ajutorul căreia i l-am putea administra. Deocamdată însă nu este pregătit, ca să-l primească. Astăzi au nevoie de acest narcotic în altă formă.

— Care anume?

— Narcoticul vorbei.

Violența sarcastică pe care o pusese în aceste două cuvinte, părea extraordinară. Dar zâmbi și cu toate că buzele i se strâmbară într-un zâmbet ironic, lui Charley i se păru că o clipă vede în ochii lui aceeași privire de caldă afecțiune cu care fusese atât de obișnuit înainte de asta.

— Nu, dragă băiete, continuă el; profită de timpul ce ți-a mai rămas, du-te la birou în fiecare zi și distrează-te cât mai bine. Probabil nu va mai dura mult, dar se poate să mai ai ocazie, să profiți de tot ce-ți va putea oferi viața.

— Ce vrei să spui?

— Nimic. Vom vorbi despre asta cu altă ocazie. Spune-mi, ce te-a determinat să vii la Paris?

— De, în primul rând am venit să te văd pe tine.

Simon se făcu negru roșu. Îți făcea impresia că un cuvânt amabil (când Charley vorbea cu el, era convins că vorbește din adâncul sufletului), îl face să se simtă îngrozitor de stânjenit.

— Și afară de asta?

— Aș vrea să văd câteva tablouri și dacă se joacă vreo piesă bună, aș fi mulțumit să o pot vedea. În general, aș vrea să mă distrez puțin.

— Presupun că ai intenția să te distrezi cu o femeie.

— După cum știi, la Londra nu prea am astfel de ocazii.

— Te voi duce mai târziu la Sérail.

— Ce este acesta?

— Vei vedea ce este. De altfel distracția nu e tocmai proastă.

Începură să vorbească despre timpul pe care Simon îl petrecuse la Viena, dar el nu părea dispus să facă mărturisiri.

— Mi-a trebuit oarecare timp, până când am reușit să mă obișnuiesc. Vezi tu, înainte de asta eu n-am părăsit niciodată Anglia. Am învățat limba germană. Am citit foarte mult. Am meditat. Am cunoscut o mulțime de oameni care m-au interesat.

— Dar de atunci încoace la Paris, ce-ai făcut?

— Mai mult sau mai puțin, cam tot ceea ce am făcut la Viena; am început să-mi coordonez ideile. Sunt tânăr. Am încă timp de ajuns. După ce mă voi sătura de Paris, mă voi duce la Roma, Berlin sau Moscova. Dacă nu voi reuși să fiu trimis ca reprezentant al unui ziar, îmi voi găsi o altă slujbă; pot da oricând lecții de engleză și să câștig destul, ca să nu mor de foame. Eu nu m-am născut în profiră și vizon, așa că știu ce înseamnă lipsa. La Viena, ca să fac un exercițiu de renunțare, am trăit o lună de zile numai cu lapte și pâine. N-a fost nici cel puțin greu. Acum am reușit să mă mulțumesc, mâncând o singură dată pe zi.

— Cum, vrei să spui că astă seară mănânci pentru prima dată?

— Am băut o ceașcă de cafea azi dimineață, după ce m-am sculat și la ora unu după amiază, un pahar de lapte.

— Dar care este motivul acestui procedeu? Cred că ziarul la care lucrezi, te plătește destul de bine?

— Am o leafă din care pot trăi. În orice caz de ajuns, ca să pot mânca de trei ori pe zi. Care ar putea fi omul capabil să stăpânească pe alții, fără să se poată stăpâni mai întâi pe sine însuși?

Charley încercă să râdă. Începea să se simtă mai la îndemână, alături de prietenul său.

— Cuvintele tale îmi fac impresia unei zicători luate dintr-un dicționar de citate.

— Se poate, răspunse Simon cu indiferență. Je prend mon bien ou je le trouve. Într-un proverb e distilată toată înțelepciunea secolelor care au trecut și numai un prost ar fi în stare să se supere din cauza banalității proverbelor. Cred că nu-ți închipui despre mine că m-am resemnat să rămân toată viața corespondentul în străinătate al unui ziar din Londra și nici că voi fi meditator de limba engleză. Pentru mine timpul acesta reprezintă *meine Wander Jahre*. Pe aceștia îi voi petrece, făcându-mi educația pe care n-a primit-o nici unul dintre noi la școala aceea tâmpită pe care am frecventat-o și nici în cimitirul de mahala, căruia i se zice Universitatea din Cambridge. Dar eu nu vreau să adun numai știința oamenilor pe care-i cunosc și a cărților pe care le citesc; acestea pentru mine nu reprezintă decât mijlocul; vreau să câștig ceva mult mai greu de câștigat și mult mai important: o putere de voință inflexibilă. Vreau să mă formez, întocmai cum este format un novice Jesuit, datorită disciplinei de fier a Ordinului din care face parte. Îmi închipui că eu m-am cunoscut întotdeauna destul de bine; nu există nimic ce te-ar putea determina să-ți dai seama de

propria ta valoare, afară de conștiința că ești numai singur, unul care este străin în toate părțile, oriunde s-ar duce, și faptul că trăiești alături de oameni pentru care tu nu însemni nimic. Cunoștințele mele însă erau de domeniul instinctiv. În acești doi ani petrecuți în străinătate, am învățat să mă cunosc pe mine însumi, tot atât de bine, pe cât cunosc cele cinci principii ale lui Euclid. Îmi cunosc puterea și slăbiciunea și sunt gata să-mi cheltuiesc cinci ani de aici înainte, pentru a-mi îmbunătăți capacitatea puterii mele de voință și a mă lepăda de slăbiciuni. Voi începe exercițiul, exact cum face un antrenor, când face exerciții cu atletul din care vrea să scoată un campion. Am un creier foarte bine organizat. Nu există om în lume care să-și poată vedea lungul nasului cu atâta limpezime ca mine și crede-mă, în lumea în care trăim, aceasta este o mare forță. Mă pricep să vorbesc. Masele le poți determina să pornească la acțiune, nu datorită argumentelor, ci datorită retoricei. Idioția generală a oamenilor este de așa natură, încât poți să-i îmbeți cu vorbe goale și oricât ar fi de dureros deocamdată acest adevăr, va trebui să te împaci cu el și să-l accepți, întocmai cum accepți în domeniul cinematografic condiția, că un film pentru a avea succes, trebuie să aibă un sfârșit satisfăcător. Sunt în stare chiar de acum, să mă descurc foarte bine, datorită magiei vorbelor și înainte de a termina definitiv, sunt convins că voi reuși să fac orice poftesc.

Simon bău îndelung din paharul de vin alb ce-l avea în fața lui, pe urmă se lăsă în spătarul scaunului și începu să râdă. Chipul lui se contractă într-o strâmbătură de cumplită durere.

— Trebuie să-ți povestesc o întâmplare de acum câteva luni. Se ținea adunarea Legiunii Britanice, sau așa ceva, nu-mi mai aduc aminte pentru ce, probabil din cauza mormintelor celor căzuți în război; trebuia să vorbească directorul meu, dar avea un guturai și m-a trimis pe mine în locul lui. Cunoști ziarul nostru, este de un patriotism feroce, cât timp acesta poate folosi la răspândirea lui; în coloanele lui poți găsi toate abjecțiile posibile, alături de o superioară moralitate. Șeful meu este exact omul indicat pentru locul pe care-l ocupă. De douăzeci de ani mintea lui n-a mai fost în stare să născocească nicio idee. Când deschide gura, nu spune niciodată altceva decât banalități și dacă se întâmplă să-ți povestească din când în când câte o anecdotă pornografică, este atât de stătută, încât nici nu te mai supără. Dar este un om prudent din toate punctele de vedere. Știe foarte bine ce dorește proprietarul gazetei să publice și-l

servește după dorință. În sfârșit, am pregătit cuvântarea pe care ar fi ținut-o el. Platitudinile abundau. Se cutremura tavanul sălii de aplauze. Făceam glume atât de răsuflate, încât până și un judecător s-ar fi rușinat să le facă. Se tăvăleau de râs. Vorbeam cu un patos atât de nerușinat, încât eram convins, că ascultându-mă, vor începe să verse. Dar le curgeau lacrimi în lungul obrajilor. Băteam toba cea mare a patriotismului, întocmai ca o fată bătrână din Serviciul de Ocrotire. M-au ridicat în slava cerului. A fost cea mai importantă cuvântare din seara aceea. După ce am terminat, conducătorii mi-au strâns mâna cu ochii plini de lacrimi de emoție. Îi băgasem pe toți în buzunar. Și cu toate acestea trebuie să știi că n-am spus o singură vorbă despre care să nu fiu convins, că este cea mai mare tâmpenie. Vorbe, vorbe, vorbe! Bietul Hamlet.

— A fost lipsă de omenie să faci așa ceva, declară Charley. La urma urmelor cred că era o adunare de oameni cumsecade care aveau de gând să facă și ei ceva ce credeau că va fi bine; unde mai pui că probabil ar fi fost în stare să riște orice, pentru a dovedi că sunt sinceri în intențiile lor.

— Așa crezi tu. De fapt au colectat o sumă mult mai mare de bani, decât la oricare dintre întrunirile lor precedente și organizatorii au comunicat șefului meu, că succesul acesta se datorește în întregime discursului ținut de mine.

Datorită naivității sale, Charley, rămase profund decepționat. Tânărul din fața lui, nu mai era Simon cel pe care el îl cunoștea de atâta vreme. Înainte de asta, oricât de nebunești ar fi fost teoriile lui și oricât de provocatoare era maniera cu care le debita, aveau totuși ceva nobil într-însele. Era dezinteresat. Indignarea lui se îndrepta împotriva oprimării și a nedreptății. Nedreptățile îl înfuriau. Simon însă nu băgă de seamă efectul pe care cuvintele lui îl făcuseră asupra lui Charley, sau chiar dacă îl vedea, îi era indiferent. Pe el îl preocupau numai ideile lui.

— Creierul nu este suficient pentru elocvență, chiar dacă este necesar, căci în fond este o calitate neglijabilă. Kerenski a avut și creier și elocvență, dar la ce i-au folosit? Amănuntul important este caracterul. Datoria mea este să-mi formez caracterul. Sunt convins că dacă încerci, vei fi în stare să faci din tine însuți tot ce poftești. Totul depinde de voință. Va trebui să-mi exercitez voința în așa fel, încât să rămân indiferent față de insulte, față de indiferența cu care sunt tratat și față de situațiile ridicule. Va trebui să ajung la o

independență spirituală atât de completă, încât dacă mă vor băga la închisoare, să mă simt tot atât de liber ca și chiar atunci când voi comite greșeli, să nu mă las impresionat, ci să caut să profil de ele, în scopul pe care-l urmăresc. Va trebui să-mi fac astfel educația voinței, încât nu numai să pot rezista ispitei de a fi milos, ci în general să nu mai simt ce este mila. Va trebui să-mi smulg din suflet sentimentul dragostei.

— De ce?

— Nu pot admite ca judecata mea să fie întunecată de sentimentele pe care mi le-ar putea trezi o ființă omenească. Charley, tu ești singurul om în lume la care eu am ținut până acum. Nu voi avea liniște până când nu voi simți în măduva oaselor mele puterea de voință, ca atunci când va fi nevoie, să te pot pune la zid și să te împușc cu mâna mea, fără o clipă de ezitare și fără să simt vreo părere de rău.

Ochii negri ai lui Simon aveau o lucire opacă, întocmai ca o veche oglindă pe care o găsești într-o casă pustie, oglindă de pe care a căzut așternutul de mercur, așa că nu-ți mai vezi chipul într-însa, ci un adânc întunecat, în care mai tremură încă reflexele unor întâmplări uitate și ale unor patimi demult moarte, dar care cu toate acestea te înfioară cu tremurul lor de viață stranie și misterioasă.

— Nu-i așa că te-ai mirat, că n-am venit în calea ta la gară?

— Ar fi fost foarte drăguț din partea ta, dacă ai fi venit. Mi-am închipuit că ai fost reținut în redacție.

— Știam că vei fi dezamăgit. Sosirea ta a căzut tocmai în timpul când la redacție este cel mai mult de lucru și trebuie să stăm de gardă lângă aparat, pentru a telefona la Londra știrile primite în cursul zilei; astăzi însă este Ajunul Crăciunului și mâine nu apare ziarul, așa că aș fi putut lipsi foarte ușor. Nu m-am dus în calea ta, tocmai din cauză că doream foarte mult să mă duc. Chiar din ziua când am primit scrisoarea ta, în care-mi spuneai că vei veni, am început să sufăr din cauza dorinței de a te vedea. La ora când trebuia să sosească trenul, știam că tu alergi în lungul peronului, mă cauți cu privirea și te simți pierdut în mijlocul acelei mulțimi de călători, dar totuși am luat o carte și am început să citesc. Am stat nemișcat și mi-am dat toată silința să mă concentrez asupra lecturii, refuzând din toate puterile să ascult la aparatul telefonic de pe birou, care putea să sune dintr-un moment într-altul. Când l-am auzit că sună, și știam că ești tu, mulțumirea mea a fost atât de mare, încât îmi venea să turb

de furie împotriva mea! Era aproape să nu-ți răspund. Au trecut mai bine de doi ani, de când mă lupt din toate puterile să scap de sentimentul ce mă leagă de tine. Vrei să știi de ce doream atât de mult ca tu să vii la Paris? Când ești departe de oamenii la care te gândești, începi să-i idealizezi; depărtarea contribuie la intensificarea sentimentului de prietenie și dacă revezi pe cei care-i dorești, constați de multe ori mirat, că nu sunt deloc așa cum ți i-ai închipuit. Mă gândeam că dacă în sufletul meu a mai rămas ceva din vechile sentimentele ce m-au legat de tine, cele câteva zile ce le vei petrece aici, vor fi de ajuns ca să ucidă definitiv acest sentiment.

— Tare mi-e frică să nu mă consideri prost, zise Charley și zâmbi sfios, dar pentru nimic în lume n-aș fi în stare să-mi dau seama ce urmărești.

— Impresia mea despre tine este, că ești grozav de prost.

— Hai să zicem că ai dreptate; spune-mi care este motivul atitudinii tale?

Simon se încruntă puțin și ochii lui neliniștiți alergau de colo până colo în largul camerei, întocmai ca un iepure când se simte încolțit și caută să scape.

— Tu ești singurul om care a ținut vreodată la mine.

— Asta nu este adevărat. Tatăl meu și mama au ținut întotdeauna foarte mult la tine.

— Nu vorbi astfel de prostii. Tatăl tău a fost tot atât de indiferent față de mine, pe cât de indiferent este el însuși pentru artă, dar îl gâdila la inimă și-i da o senzație plăcută, când încerca să se poarte amabil cu orfanul care n-avea pe nimeni în lume, pe care-l putea privi de sus și despre care își închipuia că rămâne impresionat de purtarea lui. Mama ta își închipuia despre mine că sunt lipsit de bun simț și egoist. Nu putea suporta gândul, că eu aș fi în stare să exercit vreo influență asupra ta și se considera jignită, deoarece presimțea că pentru mine tatăl tău nu este decât un bătrân farsor, un farsor de cea mai proastă calitate, unul care se înșela până și pe el însuși; singura mulțumire pe care i-o pricinuia prezența mea, era faptul că ar fi fost incapabilă să se uite la mine, fără să se simtă mulțumită, din cauză că tu aveai o fire atât de deosebită de a mea.

— Cuvintele tale nu sunt deloc măgulitoare pentru bieții mei părinți, răspunse Charley cu blândețe.

Simon nu ținu seamă de întreruperea lui.

— Noi ne-am potrivit chiar de la început. Un sentiment de

afinitate selectivă, cum ar zice sinistrul farsor Goethe. Tu mi-ai oferit ceea ce n-am avut niciodată. Eu care nu fusesem niciodată copil, alături de tine, puteam și eu să devin copil. Cu tine, mă uitam pe mine însumi. Te terorizam și te scoteam din fire, îmi băteam joc de tine și-ți întorceam spatele, dar nu trecea nicio clipă fără să te idolatrizez. Mă simțeam atât de bine când eram împreună! Alături de tine puteam deveni ceea ce eram eu cu adevărat. Tu erai atât de modest, o fire care se mulțumea atât de ușor; erai atât de vesel și atât de bun; numai singur faptul că puteam fi împreună cu tine, îmi odihnea nervii chinuiți și mă făcea să scap pentru câteva clipe din gheara acelei forțe necunoscute care mă mâna mereu înainte. Eu însă nu caut odihnă și nu vreau liniște. Voința pe care o simt în mine, începe să se cutremure în fața zâmbetului tău bun și sfios. Eu nu pot să-mi permit să fiu bun și nu-mi pot permite să fiu blând. Când mă uit în ochii tăi albaștri, atât de prietenoși și atât de încrezători în firea omenească, mă cutremur, dar nu îndrăznesc să mă cutremur. Tu ești dușmanul meu și din cauza aceasta te urăsc.

Charley se aprinse la față, sub biciuiala continuă a vorbelor pe care Simon i le arunca în obraz, dar de astă dacă începu să râdă înveselit.

— O, Simon, ce prostii îți trec prin minte!

Simon nu-i dete atenție ci se uită la el cu ochii scânteietori și plini de vâlvătaia patimii, ca și când ar fi încercat să-i dea o lovitură care să-l cutremure până în adâncul ființei.

— O fi ceva cu adevărat în ceea ce văd? murmură Simon, ca și când ar fi vorbit pentru sine. Sau este un simplu accident în expresia exterioară care-ți dă iluzia unei calități sufletești? Pe urmă se întoarse spre Charley: M-am întrebat de multe ori, ce-am putut eu găsi la tine? Nu era frumusețea ta, deși trebuie să admit că în parte și-a avut și aceasta rolul ei; n-a fost nici inteligenta ta care este satisfăcătoare, dar fără să fie strălucită; n-a fost nici firea ta inocentă și buna ta dispoziție. Care poate fi amănuntul din caracterul tău, datorită căruia oamenii te simpatizează de la prima vedere? Tu câștigi jumătate din bătălie, chiar înainte de a începe lupta. Farmecul tău? Ce înseamnă farmec? Acesta este un cuvânt a cărui semnificație o cunoaștem cu toții, dar pe care niciunul dintre noi nu îl poate defini. Sunt însă convins, că dacă eu aș avea acest dar pe care-l ai tu, cu mintea pe care o am și cu puterea mea de voință, n-ar exista niciun obstacol în lume, peste care eu să nu fiu în stare să trec. Tu ai vitalitatea și

aceasta face parte din noțiunea de farmec. Dar am și eu tot atâta vitalitate ca și tine; eu sunt în stare să mă mulțumesc cu patru ore de somn pe zi în fiecare zi, și lucrez șaisprezece ore fără întrerupere, fără să mă simt obosit. Când se întâmplă ca oamenii să mă vadă pentru prima dată, constat imediat că-mi sunt ostili și sunt obligat să-i cuceresc, datorită eforturilor mele cerebrale; trebuie să le menajez slăbiciunile, trebuie să încerc să le fiu de folos și să-i adulez. Când am venit la Paris, șeful meu mă considera drept cel mai nesuferit colaborator și cel mai închipuit tânăr pe care l-a întâlnit în viață. Evident, este un dobitoc. Cum ar putea cineva să fie închipuit, când își cunoaște defectele atât de bine, cum mi le cunosc eu pe ale mele? Astăzi îl joc așa cum vreau eu. Dar a trebuit să muncesc ca un sclav, pentru ca să reușesc să fac, ceea ce tu poți obține cu o singură clipire a pleoapelor tale cu gene lungi. Farmecul este amănuntul esențial în astfel de împrejurări. În ultimii doi ani am reușit să cunosc o mulțime de oameni politici iluștri și fiecare dintre ei are acest dar. Unii mai mult, alții mai puțin. Dar cred că ar fi imposibil ca toți aceștia să-l aibă de la natură. Aceasta dovedește ca darul despre care-ți vorbesc eu, poate fi câștigat. Acest dar nu înseamnă nimic; totuși are marea calitate să trezească devotamentul adepților lor, așa că sunt în stare să-i urmeze orbește și să facă tot ce li se cere și se mulțumesc să fie răsplătiți cu un singur cuvânt de mângâiere. I-am urmărit în timp ce erau la lucru. Sunt în stare să-i pună în mișcare, exact cum faci apa să curgă, când întorci un robinet. Un zâmbet spontan și prietenesc, o mână care este gata să se întindă în calea ta. Căldura glasului care-ți făgăduiește concesii, interesul spontan care le face. Să-ți închipui că durerile tale sunt preocuparea de fiecare clipă a șefului, felul insinuant de a se purta, dar care în fond nu înseamnă nimic, ci te face să-ți închipui că tu ești omul de încredere al stăpânului tău. Clișee, sute de variațiuni ale expresiei *dragă prietene,* și care este atât de măgulitoare când o auzi spusă din gura unui om cu trecere. Ușurința și naturalețea jocul perfect de-a omul sincer și sentimentul subtil care te-ajută să ghicești imediat vanitatea proștilor și să te ferești să le stai vreodată împotrivă. Toate aceste meșteșuguri pot să le învăț și eu, doar că va trebui să mai fac un mic efort și să ajung la mai multă stăpânire de voință. Evident, uneori li se întâmplă să exagereze, farmecul lor devine atât de mașinal, încât nu mai are efect; mulțimea își dă seamă și presimte imediat că a fost înșelată, așa că reacționează, adăugă Simon și se uită din nou la Charley cu

privirile lui sfredelitoare: Farmecul tău este firesc și tocmai din cauza aceasta este atât de irezistibil. Nu ți se pare și ție absurd, ca o simplă strâmbătură să-ți ușureze atât de mult viața?

— Ce vrei să spui, omule?

— Unul dintre motivele care m-au determinat să doresc venirea ta la Paris a fost, să constat care poate fi tâlcul farmecului de care dispui tu. Doream să mă conving cu toată certitudinea. După cât îmi pot da seama, acesta este condiționat de o stranie conformație musculară a părții inferioare din obrazul tău. Cred ca se datorește unei cute aproape imperceptibile ce ți se formează sub ochi, când se întâmplă să zâmbești.

Charley nu se simțea deloc la îndemână, din cauza acestui minuțios examen anatomic, și pentru a-l determina să nu mai vorbească despre el, îl întrebă:

— Dar ce urmărești cu eforturile acestea pe care le faci?

— Cine ar putea să-ți spună? Haide, să ne luăm cafeaua la Dôme.

— Mergem. Să vină chelnerul!

— Plătesc eu pentru amândoi. Este prima masă pe care o luăm împreună și pe care ți-o voi plăti eu.

Când scoase din buzunar câteva bilete ca să plătească nota, între ele se văzură și două cartoane.

— Ia te uită, zise el, ți-am adus un bilet ca să te poți duce la liturghia ce se oficiază la miezul nopții în biserica St. Eustache. Se spune că aici poate fi ascultată cea mai bună muzică bisericească și m-am gândit că-ți va face plăcere să mergi și tu.

— O, Simon, ce gest amabil din partea ta! Sigur că-mi va face multă plăcere. Îmi închipui că mă vei însoți și tu, nu-i așa?

— Voi vedea în ce dispoziție voi fi, când va sosi timpul de plecare. În orice caz, e mai bine să iei tu amândouă biletele.

Charley le băgă în buzunar. Se duseră până la Dôme. Ploaia contenise, dar trotuarele erau încă umede și când treceau prin fața câte unei vitrine luminate sau pe sub un felinar, ochiurile de apă se vedeau clipind opac. Mulțimea trecătorilor se îndrepta în toate direcțiile. Apăreau de sub crengile copacilor desfrunziți, ca și când ar fi ieșit din mijlocul unui decor de teatru, treceau prin orbita de lumină și dispăreau din nou în adâncuri de umbră. Algerieni ambulanți, apăreau sfioși dar stăruitori, iscodind cu ochii în toate părțile, pentru a descoperi un eventual cumpărător; treceau ducând pe umeri sarcini de covoare orientale și legături de blănuri ieftine.

Tineri cu fețele trase și cu fesul în cap, duceau săculețe cu alune americane și strigătul lor răgușit și monoton se auzea până departe: Cacaouettes, cacaouettes! La un colț de stradă se opriseră doi negri, cu obrazele înțepenite de frig și vânt, și-ți făcea impresia că timpul s-a oprit și el în loc, iar ei așteaptă, căci în toată lumea asta pentru ei nu se mai găsește nimic altceva, decât așteptarea. Ajunseră la Dôme. Terasa pe care lumea în timpul verii stătea în aer liber, era acum închisă cu pereți de sticlă. Toate mesele erau ocupate, dar la sosirea lor se ridică o pereche de oameni și ei ocupară scaunele rămase libere. Nici aici nu era cald și Simon nu avea pardesiu!

— Nu ți-e frig? întrebă Charley. N-ar fi mai bine să ne așezăm înăuntru?

— Nu. M-am obișnuit să nu mai țin seamă de frig.

— Ce se întâmplă, dacă răcești?

— Mă prefac că nu simt nimic.

Charley auzise de multe ori vorbindu-se de Dôme, dar până acum nu fusese niciodată în acest local, așa că se uita curios la oamenii din jurul lui. Vedea tineri, îmbrăcați în sweatere de culoare cenușie ca argintul, unii dintre ei cu cioc, și fete în capul gol, îmbrăcate în mantale de ploaie; bănuia că aceștia trebuie să fie pictori și se simți ușor înfiorat, când se uită mai îndelung la ei.

— Englezi și americani, zise Simon și dete din umeri cu dispreț. Oameni care-și pierd vremea și nu sunt buni la nimic; majoritatea ratați care se îmbracă în costume impresionante, pentru roluri din piese care au încetat demult să se mai joace.

La a doua masă era un grup de tineri înalți și blonzi care păreau scandinavi, iar la altă masă un alt grup de levantini, păroși și guralivi, care gesticulau fără întrerupere. Majoritatea consumatorilor însă era formată din francezi foarte liniștiți, cuviincios îmbrăcați, negustori din apropiere care veneau la Dôme, din cauză că era un local convenabil; ici-colo câțiva provinciali care exact ca și Charley, își închipuiau că acesta este localul artiștilor și al studenților.

— Sunt niște brute amărâte; nu mai au nici banii necesari ca să poată duce viața din Cartierul Latin. Trăiesc mai mult morți de foame și lucrează ca niște ocnași. Cred că ai citit *Vie de Bohème*? Astăzi Rodolphe poartă un costum albastru-închis pe care l-a cumpărat de la „haine gata” și în fiecare noapte își întinde pantalonii sub saltea, ca să-și păstreze cuta. Își face de două ori socoteala fiecărui ban pe care-l cheltuiește și are cea mai mare grijă să nu-și compromită viitorul.

Mimi și Musette sunt fete care lucrează din greu, fac parte din sindicatul muncitoresc și-și petrec serile la întruniri, dar chiar dacă se întâmplă să-și piardă fecioria, capul nu și-l pierd niciodată.

— Tu nu te-ai încurcat cu vreo fată?

— Nu.

— De ce nu? Eu îmi închipuiam că e foarte plăcut. În timpul cât ai stat până acum la Paris, cred că ai avut destule ocazii, ca să găsești vreuna.

— Da, am găsit una sau două. Mi se pare foarte straniu când mă gândesc. Știi în ce fel de casă stau eu? O cameră și o bucătărie. Fără baie. Portăreasa ar trebui să vină în fiecare zi și să scuture, dar suferă de varice și nu poate urca scările. Atât este tot ce pot eu oferi și cu toate acestea s-au găsit trei fete care ar fi dorit să împartă cu mine această viață ticăloasă. Una era englezoaică și a obținut o slujbă la Biroul Internațional Comunist de aici, a doua era norvegiană și lucrează la Sorbona, iar ultima franțuzoaică – despre care ai tot dreptul să-ți închipui că trebuie să aibă și bun simț; era o cusătoreasă care rămăsese fără lucru. Am întâlnit-o într-o seară când mă duceam la masă; spunea că n-a mâncat toată ziua nimic și m-am oferit să o tratez eu. Era Sâmbătă seara și a rămas la mine până Luni. Ar fi vrut să mai stea, dar i-am spus să plece și a plecat. Norvegiana a fost o adevărată pacoste. Avea poftă să-mi cârpească ciorapii, să-mi facă de mâncare și să frece dușumelele. Când i-am spus că nu e nimic de făcut, a început să mă aștepte în colțul străzilor și să-mi spună că dacă nu mă voi îmbuna, se va sinucide. Mi-a dat o lecție pe care nu o voi uita niciodată, căci mi-a mers la inimă. La sfârșit a trebuit să mă port destul de brutal față de ea.

— Ce înțelegi prin cuvântul *brutal*?

— Uite ce, într-o bună zi i-am spus limpede că m-am săturat de plictiselile acestea. I-am spus că la prima ocazie când se va mai întâmpla să mă oprească în stradă, îi voi da câteva, ca să se învețe minte. Era destul de proastă ca să nu-și dea seamă că eu vorbesc serios. A doua zi când am ieșit de acasă, erau ceasurile douăsprezece și tocmai mă duceam la birou, o văd că așteaptă pe trotuarul din cealaltă parte a străzii. S-a apropiat de mine și i-am văzut privirea aceea leșinată pe care o cunoșteam atât de bine; a început să-mi vorbească. Nu i-am dat timp să spună mai mult de două sau trei cuvinte, căci i-am repezit un pumn în bărbie, de a căzut ca un sac de fasole.

Ochii lui Simon clipiră înveseliți.

— Ce s-a întâmplat pe urmă?

— Nu știu. Bănuiesc că s-a ridicat din nou în picioare. Eu mi-am văzut de drum, fără să mă mai uit înapoi, în orice caz s-a învățat minte și de atunci n-am mai văzut-o.

Povestea aceasta făcu pe Charley să nu se simtă la îndemână; în același timp îi venea și să râdă. Dar îi fu rușine și rămase liniștit.

— Situația cea mai caraghioasă a fost cu comunista engleză. Închipuie-ți dragul meu, că era fiica unui decan. Fusese la Oxford și-și luase licența în științele economice. Era grozav de distinsă, ce să-ți spun, o doamnă de cea mai bună condiție, și considera promiscuitatea relațiilor ei drept cea mai sfântă datorie. De câte ori se întâmpla să se culce cu câte un camarad, își închipuia că promovează cauza. Planul ei era să devenim doi tovarăși, să ducem împreună lupta cea bună, umăr la umăr și toate celelalte. Decanul îi servea o pensie lunară și punând laolaltă banii pe care-i aveam, să fac din locuința mea un centru unde să se adune camarazii în fiecare zi, după-amiaza pe vremea ceaiului, pentru a discuta evenimentele zilei. I-am spus câteva de la obraz și am terminat definitiv cu ea.

Își aprinse din nou luleaua și zâmbi domol, cu același zâmbet dureros care-ți făcea impresia că gluma pe care a spus-o, l-a rănit și pe el. Charley ar fi vrut să-i spună ceva, dar nu știa cum să se exprime, pentru ca lui Simon să nu i se pară prefăcut și să-l ironizeze.

— Intenția ta este să rupi orice legături cu oamenii din jurul tău și pentru totdeauna? întrebă el cu sfială.

— Toate legăturile și pentru totdeauna. Eu trebuie să fiu liber. Nu îndrăznesc să permit cuiva să pună stăpânire pe mine. Acesta este motivul pentru care am dat afară pe mica cusătoreasă. Ea era cea mai primejdioasă dintre toate. Era o fată bună și plină de afecțiune. Avea tenacitatea omului sărac, care niciodată nu și-a închipuit că viața ar putea să fie altceva, decât o luptă grea. Aș fi fost incapabil să o iubesc vreodată, dar presimțeam că recunoștința ei, adorația, dorința de a plăcea, veselia ei inocentă, toate acestea erau primejdioase. Ea prevedea că ar putea deveni în viața mea o obișnuință, de care îmi va fi foarte greu să mă despart. Nimic în lume nu poate fi mai primejdios, decât lingușirea unei femei; nevoia noastră de a fi lingușiți este atât de mare, încât ajungem sclavii ei. Eu trebuie să devin tot atât de insensibil față de lingușiri, ca și față de insulte. Nimic nu poate lega pe un bărbat de o femeie, mai mult decât îl

leagă plăcerile pe care i le oferă. Fata aceasta mi-ar fi datorat totul și mi-ar fi fost imposibil să mai scap de ea.

— Bine Simon, dar ai și tu patimile pe care le are orice om și toate slăbiciunile pe care le avem cu toții. Ai douăzeci și trei de ani.

— Și pornirile mele sexuale trebuiesc satisfăcute imediat? Mult mai puțin imediat decât ai fi tu în stare să-ți închipui. Când lucrezi de la douăsprezece până la șaisprezece ceasuri pe zi dormi în medie șase ceasuri, când te mulțumești să mănânci o singură dată pe zi, oricât te-ai mira, trebuie să știi că și pornirile firești încep să se atenueze. Parisul este foarte bine organizat din punct de vedere al satisfacerii instinctelor sexuale, la prețuri moderate și cu pierdere minimă de timp, și când constat că apetiturile mele mă împiedică să lucrez, întind mâna după o femeie, exact cum aș întinde mâna după un purgativ, când simt că sunt constipat.

Ochii albaștri și limpezi ai lui Charley clipiră înveseliți și un zâmbet fermecător îi tresări pe buzele care se deschiseră, ca să-i descopere dinții sănătoși și albi.

— Mi se pare că tu renunți la o mulțime de plăceri? Nu uita că tinerețea este atât de scurtă.

— Probabil că renunț. Sunt convins însă că în lume nu se poate să faci ceva, atâta timp cât nu ești stăpân pe toate pornirile tale. Chesterfield a fost omul care a spus ultimul cuvânt relativ la contactul dintre sexe: plăcerea este momentană, poziția este caraghioasă, și consecințele îngrozitoare. – S-ar putea ca această pornire să nu fie decât un instinct pe care-l poți suprima, dar omul este prost de dă în gropi, și se lasă abătut din drumul său, de astfel de porniri. Eu nu mă mai tem acum de așa ceva. Să mai treacă vreo câțiva ani și voi deveni cu totul imun față de acest soi de ispite.

— Ești convins că va fi imposibil ca într-o bună zi să te îndrăgostești de o femeie? Astfel de lucruri, după cum bine știi, se pot întâmpla chiar celor mai prevăzători oameni, oricât ai încerca să te ferești.

Simon îi aruncă o privire stranie, aproape ostilă.

— Mi-aș smulge din suflet această pornire, întocmai cum mi-aș smulge o măsea găunoasă pe care nu o mai pot suporta.

— E mult mai ușor de spus, decât de făcut.

— Știu. Nimic din ce merită să fie făcut, nu este ușor. Dar tocmai aici este unul dintre amănuntele cele mai ciudate ale bărbatului, când e vorba de apărarea lui proprie; când se pune chestiunea

existenții lui proprii, găsește întotdeauna puterea necesară, ca să ducă la îndeplinire un astfel de gest.

Charley nu zise nimic. Dacă i-ar fi vorbit altul în felul în care-i vorbea Simon în seara aceasta, și-ar fi închipuit că încearcă să pozeze pentru a-l impresiona. La Facultatea din Cambridge, Charley ascultase timp de trei ani destule perorații extravagante, pentru a fi în stare – datorită bunului simț și umorului cu care era înzestrat – să nu le dea importanță mai mare decât meritau. Dar știa că Simon nu vorbește niciodată pentru a-l impresiona. Disprețuia prea adânc părerile colegilor săi, ca să încerce să le stoarcă admirația, adoptând o atitudine cu care el nu era de acord. Omul acesta era sincer și nu cunoștea frica. Dacă se întâmpla să-ți spună că el crede cutare sau cutare lucru, puteai fi convins că așa este, iar dacă-ți spunea că a făcut cutare sau cutare lucru, știai dinainte că-ți spune adevărul. Dar exact cum felul de viață pe care i-l descria Simon, i se părea nenatural și morbid, tot așa ideile pe care le exprima atât de curgător, dovedeau că au fost îndelung premeditate și deci i se păreau ultragiante și îngrozitoare. Constată că Simon se ferise până acum să-i pomenească despre scopul pe care-l urmărește cu exercițiile lui atât de severe; la Universitatea din Cambridge însă fusese un exponent comunist extrem de violent, așa că era firesc să presupună că el se pregătește pentru rolul ce-l va avea în revoluția care, pe vremea aceea, fiecăruia dintre ei li se părea foarte apropiată. Charley care era pasionat mai mult de artă, asculta cu interes discuția înveninată ce se desfășura în camera lui Simon, dar presimțea că aceasta nu este o problemă care să-l intereseze pe el. Dacă i-ar fi cerut să-și spună și el părerea asupra acestui subiect la care nu se gândise niciodată în mod serios, ar fi fost de acord cu tatăl său care spunea: orice s-ar întâmpla pe continent, în Anglia nu va fi primejdie de comunism; încurcăturile pe care sistemul acesta le-a provocat în Rusia, dovedesc că principiul este nepractic și inaplicabil; bogați și săraci au fost întotdeauna și vor fi cât va dura lumea; muncitorul englez este mult mai prudent, decât să se lase amăgit de niște agitatori iresponsabili, mai ales că el nu trăiește tocmai prost.

Simon continuă să vorbească. Era nerăbdător să scape de gândurile pe care de luni de zile le adunase și pe care întotdeauna avea obiceiul să le împărtășească și lui Charley.

— Cred ca știi că despre dragoste s-a spus o mulțime de năzbâtii. I se atribuie o importanță care nu este deloc conformă cu realitatea.

Lumea vorbește despre ea, ca și când ar fi de la sine înțeles unul dintre cele mai mari bunuri pe care ți le poate oferi viața. Nimic nu este mai puțin de la sine înțeles. Până când Platon și-a îmbrăcat senzualismul sentimental într-o formă literară captivantă, lumea antică nu-i atribuia mai multă importanță decât merita; mohamedanismul sănătos n-a considerat niciodată acest sentiment, decât drept necesitate fizică: a trebuit să vină creștinismul care să-și grefeze pretențiile lui emotive pe principiile neo-platoniene, pentru a face din el scopul, ținta, motivul și justificarea vieții. Creștinismul însă a fost o religie a robilor. Ea oferă drept răsplată, celor slabi și împovărați, fericirea de apoi, în schimbul suferințelor din lumea aceasta, și beția dragostei, pentru a-i determina să suporte nenorocirile prin care trebuie să treacă. Ca orice narcotic, așa și acesta, a distrus și a pus stăpânire pe cei care s-au obișnuit cu el. Principiul acesta de dragoste a de-aproapelui ne sufocă de două mii de ani. Învățătura aceasta ne-a slăbit puterea de voință și ne-a tăiat curajul. În lumea aceasta modernă în care trăim, noi știm foarte bine că aproape toate celelalte amănunte sunt mult mai importante decât dragostea; știm de asemenea că numai slăbănogii și proștii admit ca acest sentiment să influențeze faptele lor și cu toate acestea îi plătim un bir nebunesc. În cărți, pe scenă, la catedră și estrada oratorilor, se mai debitează și astăzi aceleași prostii sentimentale cu care odinioară încercau să rătăcească mințile robilor din Alexandria.

— Bine Simon, robii din lumea antică erau exact ceea ce este proletariatul de azi.

Buzele lui Simon se contractară într-un zâmbet și felul în care se uita la el, făcu pe Charley să-și dea seamă că a spus o prostie.

— Știu, răspunse Simon liniștit.

Câteva clipe ochii lui neliniștiți rămaseră nemișcați, dar deși, se uita la Charley, privirile lui păreau totuși pierdute în mari depărtări. Charley nu știa la ce se gândește, dar simți o ușoară neliniște.

— E foarte probabil, ca obișnuința celor două mii de ani, care au trecut, să fi făcut din iubire o necesitate omenească și în cazul acesta va trebui să se țină seamă de ea. Dar dacă e vorba să administrezi un narcotic, atunci cel mai indicat să-l administreze, va fi cu siguranță nu unul dintre adepții narcoticelor. Dacă dragostea poate fi de folos la ceva, atunci ea nu va putea fi folosită decât de unul care este imun.

— Îmi face impresia că nu ești deloc dispus să-mi spui scopul

pentru care ții atât de mult, să poți renunța la tot ce ar putea contribui, ca viața să ți se pară plăcută. Mă gândesc, oare există vreun scop care să merite acest sacrificiu.

— Spune Charley, ce-ai făcut tu în ultimul an?

Întrebarea aceasta neașteptată, părea lipsită de orice legătură, dar cu toate acestea îi răspunse cu obișnuita lui modestie.

— Mi se pare că n-am făcut nimic deosebit. M-am dus în fiecare zi în mod regulat la birou; am pierdut o mulțime de timp cu administrația, căutând să cunosc mai de aproape proprietățile și toate celelalte, pe urmă am jucat golf împreună cu tatăl meu. Lui îi place să joace de două-trei ori pe săptămână. Am continuat și exercițiile mele de pian și am fost la o mulțime de concerte. M-am dus din când în când la operă și am văzut câteva piese de teatru.

— Cu alte cuvinte te-ai distrat cât se poate de bine?

— Nu pot afirma contrariul. Mi-a făcut plăcere.

— Și ce ai de gând să faci anul viitor?

— Cred că, mai mult sau mai puțin, voi face același lucru.

— Dar anul ce urmează și anii ce vor veni după aceea?

— Probabil peste câțiva ani mă voi căsători și tatăl meu se va retrage din afaceri, așa că eu îi voi lua locul. Acesta produce o mie de lire pe an, ceea ce nu este tocmai prost, mai ales în vremurile de acum și s-ar putea eventual să primesc jumătate din acțiunile ce le are tatăl meu din Bunurile- Mason.

— Pe urmă vei continua felul de viață pe care l-a dus tatăl tău înaintea ta?

— Afară de cazul când partidul laburist va confisca bunurile familiei Mason. În cazul acesta evident eu voi fi în furgon. Dar până atunci îmi voi vedea de slujbă și voi căuta să mă distrez cât mai mult, în limitele venitului meu și ale posibilităților ce mi se vor oferi.

— Și după ce vei muri, nici nu se va cunoaște, dacă ai trecut și tu prin viață sau nu, căci nu va rămânea nimic după tine.

Întrebarea aceasta neașteptată demontă pe Charley pentru câteva minute și se aprinse la obraz.

— Nu cred să rămână ceva.

— Ești mulțumit cu atâta?

— Ca să-ți spun adevărul, eu nu m-am gândit niciodată la așa ceva. Dar dacă îmi pui întrebarea în felul acesta, atunci îți voi răspunde că ar trebui să fiu un prost, ca să procedez altfel. Ar fi fost imposibil ca eu să devin un mare artist. Am discutat această

chestiune cu tatăl meu, în vara aceea, după ce ne-am întors de la pescuit din Norvegia. Mi-a lămurit situația cât se poate de delicat. Bietul bătrân; grija lui cea mai mare era să nu mă jignească, dar mi-ar fi fost peste putință să nu admit, că ceea ce spune este adevărat. Eu am din fire o anumită ușurință de a face unele lucruri; mă pricep puțin la pictură, la literatură și la muzică; probabil aș fi reușit, dacă m-aș fi oprit la un singur lucru; dar se vede că a fost o simplă îndemânare. Tatăl meu avea dreptate, când spunea că atât nu este de ajuns și tot așa, cred că avea dreptate când spunea, că este mult mai bine să devii un om de afaceri priceput, decât un artist de mâna a doua. La urma urmelor cred că am avut și puțin noroc, în ziua când bătrânul Sibert Mason s-a căsătorit cu bucătăreasa și a început să cultive legume pe o bucată de teren care din cauza extinderii Londrei a ajuns o proprietate de valoare. Nu găsești că este tocmai de ajuns, dacă voi reuși să-mi fac datoria în locul unde providența sau norocul m-a așezat pentru timpul cât voi avea de trăit?

Simon îi zâmbi, într-un fel mult mai indulgent, decât toate zâmbetele care în seara aceasta torturaseră chipul lui.

— Sunt de acord, Charley. Dar așa ceva nu este pentru mine. Prefer să fiu terciuit sub roțile unui autobuz, când voi trece drumul, decât să aspir la felul de viață pe care o vei trăi tu.

Charley se uită la el foarte liniștit.

— Uite ce, dragă Simon, eu am un temperament fericit; tocmai ceea ce-ți lipsește ție.

Simon începu să râdă.

— Vom încerca să te schimbăm. Haide, să plecăm. De aici te voi duce la Sérail.

• Capitolul III

Ușa de la intrare, o ușă discretă a unei case cu aspect respectabil, le-o deschise un negru îmbrăcat turcește și, după ce intrară într-un coridor strâmt și slab luminat, din fundul unei camere apăru o femeie care le ieși în cale. Îi măsură cu o privire grăbită și rece, dar recunoscu imediat pe Simon și-i zâmbi în cale, apoi își strânseră mâna cu efuziune.

— Dumneaei este Mademoiselle Ernestine, zise el lui Charley, pe urmă se întoarse spre ea: Prietenul meu a sosit astă seară de la Londra. Ar vrea să vadă ceva din Paris.

— L-ai adus tocmai unde trebuia.

Se uită la Charley și-l cântări cu privirea. Acesta constată că este o femeie trecută bine de treizeci de ani cu un nas drept, buzele date cu o linie subțire de roșu și o bărbie energică; era cu gust îmbrăcată, într-un costum care-i dă o înfățișare bărbătească. Purta guler și cravată, iar în cravată, în loc de ac, emblema unui celebru regiment englez.

— Este băiat drăguț, declară ea. Doamnele de aici vor fi mulțumite, când îl vor vedea.

— Madama lipsește astă seară?

— A plecat să-și petreacă vacanța împreună cu familia ei. Eu îi țin locul.

— Să intrăm, ce zici?

— Cred că nu e nevoie să-ți arăt drumul, răspunse femeia.

Cei doi tineri ajunseră până în fundul coridorului și deschizând o ușă, se pomeniră într-un enorm salon, excesiv decorat în stilul băilor turcești. În lungul pereților se vedeau canapele și în fața lor măsuțe mici și scaune. În jurul meselor erau așezați oameni veseli, cei mai mulți în haine de stradă, dar erau unii în smokinguri; grupuri de bărbați, câte doi și trei, iar la o masă erau bărbați și câteva doamne, îmbrăcate în rochii de seară și probabil veniseră să vadă una din curiozitățile Parisului. Chelnerii în haine turcești așteptau din distanță în distanță și aduceau comenzile. Pe o estradă era orchestra, compusă dintr-un pianist, un viorist și unul care cânta din saxofon. Două bănci așezate pe parchet față în față și pe acestea, zece sau douăsprezece femei tinere. În picioare aveau papuci turcești, dar cu

tocuri înalte, șalvari foarte largi, dintr-o stofă lucioasă, strânși la glezne și în cap mici turbane. De la brâu în sus erau goale. Alte fete, la fel îmbrăcate, erau la mesele de consumație, împreună cu bărbații. Simon și Charley se așezară la o masă și cerură o sticlă de șampanie. Muzica începu să cânte. Doi sau trei bărbați se ridicară de la mese și se îndreptară spre cele două bănci, ca să-și aleagă câte o fată cu care să danseze. Fetele vorbeau între ele, foarte animate și aruncau priviri cercetătoare spre mesele unde erau bărbații. Se vedea cât de colo că societatea care venise împreună cu femeile acelea elegante, ca să vadă localul și care făceau parte din altă lume, le impresionase. La suprafață, în afară de amănuntul că fetele erau pe jumătate goale, nu era nimic ce ar fi putut deosebi acest local de oricare alt Club de noapte, doar cel mult faptul că era loc suficient pentru dans. Charley băgă de seamă că la o masă din apropierea lor, erau doi bărbați cu serviete din care scoteau felurite hârtii și vorbeau de afaceri, de parcă ar fi fost într-o cafenea. Puțin după aceea unul dintre bărbații care erau în grupul celor veniți să vadă localul, se ridică și se duse să vorbească cu două fete care dansau împreună; fetele se opriră și se duseră la masa de la care se ridicase el; una dintre femeile de la masă, admirabil îmbrăcată într-o rochie neagră și la gât cu un colier de smaralde, se ridică și începu să danseze cu una dintre ele. Cealaltă se întoarse și se așeză pe bancă alături de tovarășele ei. *Sous-maitressa,* femeia pe care o întâlniseră la intrare, se apropie de masa lui Simon și Charley.

— Ei, ia spune, prietenul dumitale a găsit între doamnele acestea vreuna care să-i placă?

— Stai o clipă la masa noastră și ia un pahar. Deocamdată examinează tot ce vede. Noaptea abia a început.

Se așeză la masă și după ce Simon chemă chelnerul, femeia comandă o oranjadă.

— Îmi pare rău că a venit tocmai într-o seară când localul este atât de liniștit. Astăzi este Ajunul Crăciunului și cei mai mulți dintre clienții noștri sunt obligați să stea acasă. Am citit în ziare că de sărbători au venit la Paris o mulțime de englezi. Sunt trei grupuri care au sosit cu *Flèche d'or.* Englezii sunt o națiune mare și au parale.

Charley se simți intimidat și nu scoase nicio vorbă, așa că femeia întrebă pe Simon, dacă el înțelege limba franceză.

— Sigur că înțelege. A stat la Tours șase luni, ca s-o învețe.

— Ce regiune admirabilă! Anul trecut în timpul vacanței, am

cutreierat cu o mașină toată partea unde sunt castele din Touraine. Angèle este originară din Tours. Probabil prietenul dumitale ar prefera să danseze cu ea. Se întoarse spre Charley: Dansezi, nu-i așa?

— Da, îmi place să dansez.

— Este foarte bine crescută și descinde dintr-o familie excelentă. Când am fost la Tours, m-am dus în vizită la ei și mi-au mulțumit pentru tot ce am făcut pentru fiica lor. Sunt oameni foarte respectabili. Să nu crezi că noi primim aici pe oricine. Madame e foarte meticuloasă. Avem reputația noastră pe care trebuie să o respectăm. Toate fetele acestea de aici fac parte din familii care sunt foarte respectate în orașele în care trăiesc. Tocmai acesta este motivul pentru care preferă să lucreze la Paris. Evident, caută întotdeauna să-și ferească familia de neplăceri. Viața este foarte grea și trebuie să-ți câștigi existența așa cum poți. Evident nu am pretenția să afirm că ar face parte din aristocrație; aristocrația franceză este pe de-a-ntregul coruptă și întrucât mă privește pe mine, eu prefer fetele care fac parte din vechile familii burgheze. Burghezia este coloana vertebrală a acestei țări.

Mademoiselle Ernestine îți făcea impresia unei femei pricepute și cu principii sănătoase. Ar fi fost imposibil să nu admiți că ideile ei despre problemele sociale ale zilei, merită să fie ascultate. Mângâie mâna lui Simon și adresându-se din nou la Charley, îi spuse:

— Îmi face întotdeauna plăcere să văd pe Monsieur Simon. Este un bun prieten al casei. Nu vine prea des, dar când vine, se poartă ca un gentlemen. Nu se îmbată ca ceilalți compatrioți ai dumneavoastră și poți discuta cu el lucruri foarte interesante. Ne face întotdeauna plăcere să primim ziariști în casa noastră. Uneori mă gândesc că viața pe care o ducem noi aici, e sterilă și este adevărată plăcere să poți vorbi cu cineva care trăiește în mijlocul evenimentelor de ultimă oră. Mai ieși din obiceiurile de toate zilele. Este un om foarte înțelegător.

În mediul acesta Simon părea spontan și bine dispus, ca și când ar fi fost la el acasă. În cazul când se prefăcea, atunci scena pe care o juca, era desăvârșită. Îți făcea impresia că între el și conducătoarea acestui local, ar exista o stranie afinitate.

— Într-un rând m-a dus la repetiția generală de la Comedia Franceză. Tot Parisul era de față. Academicieni, miniștri, generali. Am fost profund impresionată.

— Din partea mea aș mai putea să adaug, că niciuna dintre femei nu părea atât de distinsă ca dumneata. Faptul că am apărut la

Comedia Franceză împreună cu dumneata, a servit foarte mult reputației mele.

— Să fi văzut mutrele ce le făceau somitățile, obișnuite la astfel de spectacole, când m-au văzut în foyer, trecând la brațul domnului Simon.

Charley înțelegea că apariția lui Simon la o serată atât de strălucită ca aceasta, alături de o astfel de femeie, făcea parte dintre sinistrele glume ce și le permitea din când în când. Conversația continuă și Simon se adresă femeii de lângă el:

— Ascultă, dragă, cred că ar trebui să facem prietenului meu onorurile casei, mai ales că este pentru prima dată aici. Ce zici, să-l prezentăm Prințesei? Cred că femeia aceasta i-ar plăcea.

Trăsăturile grave ale Mademoisellei Ernestine se destinseră într-un zâmbet și se întoarse înveselită spre Charley.

— Ar fi o idee. Sau cel puțin o experiență dintre acelea cum n-a cunoscut până acuma. Fata este drăguță.

— Cheam-o să vină la masa noastră și să-i oferim ceva.

Mademoiselle Ernestine chemă un chelner.

— Spune Prințesei Olga să vină la masa noastră. Pe urmă se întoarse spre Charley și adăugă: Este rusoaică. De fapt de la revoluție încoace am fost năpădiți de rusoaice; suntem sătule până în gât de ele și de temperamentul lor rusesc; un timp clientela părea că se distrează foarte bine cu ele, dar acum s-a plictisit. Afară de asta nu sunt nici serioase. Sunt gălăgioase și certărețe. Adevărul este că fac parte dintr-un neam barbar și nu știu cum să se poarte. Dar Prințesa Olga este cu totul altceva. Își are principiile ei. Te vei convinge imediat, că are o educație aleasă. Are ceva ce nu poate fi pus la îndoială.

În timp ce ea vorbea, Charley văzu chelnerul că se apropie și începe să vorbească unei fete care sta pe banca din mijlocul sălii. Privirile lui rătăciseră mereu în largul sălii, așa că o băgase de seamă mai demult. Sta încremenită într-o stranie nemișcare, așa că-ți făcea impresia că nici nu știe ce se petrece în jurul ei. De astă dată se ridică în picioare, se uită în partea unde erau ei și începu să se apropie încet. În toate mișcările ei era o indiferență neobișnuită. Când se opri în fața mesei, zâmbi lui Simon și-și strânseră mâna.

— Te-am văzut abia acum că ești aici, zise ea, în timp ce se așeza la masă.

Simon o întrebă dacă vrea să bea un pahar de șampanie.

— Da, primesc cu plăcere.

— Acesta este un prieten al meu care ar vrea să te cunoască.

— Sunt încântată, zise fata și se uită la Charley, fără să zâmbească. Se uită la el atât de lung, încât Charley începu să nu se simtă tocmai la îndemână, dar în privirile ei nu puteai distinge nici mulțumire, nici îndemn; completa ei indiferență era aproape supărătoare. – E drăguț. Charley zâmbi cu sfială și în clipa aceasta păru că și pe buzele ei tremură o umbră de zâmbet. Pare o fire blândă, adăugă ea.

Turbanul și șalvarii ei largi făcuți dintr-un fel de tull, erau presărați cu steluțe foarte dese de argint; era vopsită din gros, cu obrajii extravagant de rumeni, buzele roșii ca sângele și pleoapele date cu albastru, iar genele și sprâncenele cu negru. În orice caz nu era o femeie frumoasă, doar cel mult drăguță, cu umerii obrazului destul de proeminenți, un nas mic și cărnos, cu ochii nu prea adânci în orbite, dar nici prea repeziți în afară, exact la nivelul obrazului, cum sunt ferestrele la nivelul pereților. Erau mari și albaștri, iar reflexul lor, exagerat de turban și de fardul pleoapelor, era ca de flacără. Avea o siluetă fragilă și suplă, iar pielea trupului ei avea luciri de chihlimbar și părea mătăsoasă. Sânii erau mici, rotunzi și feciorelnici, cu sfârcul trandafiriu și frumos format.

— Charley, de ce nu inviți pe Prințesă să danseze cu tine? întrebă Simon.

— Vrei să dansezi? întrebă Charley.

Dădu ușor dintr-un umăr și fără să răspundă nimic, se ridică în picioare. În aceeași clipă Mademoiselle Ernestine declară că are treabă și plecă. Pentru Charley fu o senzație cu totul nouă, să danseze cu o fată care de la brâu în sus este goală. Simți că i se taie respirația când îi trecu brațul în jurul mijlocului și-i simți sânii goi pe pieptul lui. Mâna pe care o ținea în mâna lui, era mică și catifelată. El însă era un tânăr bine crescut și manierat; crezu că e mai bine să înceapă cu ea o conversație serioasă, așa că vorbea exact cum ar fi vorbit cu o fată la un bal din Londra, pe care abia a cunoscut-o, dar nu știe cine este. Ea îi răspundea destul de politicos, dar îi făcea impresia că nu prea ascultă la ce-i spune el. Privirile ei rătăceau în largul salonului, dar după toate aparențele, nu găsea nimic ce ar fi putut să-i trezească interesul. Când o strânse mai tare lângă el, ea primi apropierea aceasta, fără să manifesteze cu ceva, că ar fi luat-o în seamă. Atitudinea ei era o simplă consimțire, fără nimic altceva. Muzica se opri și se întoarseră amândoi la masă. Simon rămăsese singur.

— Ce zici, dansează bine? întrebă el.

— Nu tocmai.

Fata începu să râdă. Era primul semn de animație pe care-l vedea la ea și râsul ei i se păru sincer și plin de veselie.

— Îmi pare rău, zise ea pe englezește, nu mi-am dat silința. Pot dansa mult mai bine, și data viitoare îți voi dovedi.

Charley se aprinse la față.

— Nu știam că vorbești englezește, căci dacă știam, n-aș fi spus aceste cuvinte.

— Ai avut toată dreptatea. Mai ales că dumneata dansezi atât de bine, așa că meritai o dansatoare care să știe și ea să danseze.

Până acum vorbiseră franțuzește. Conversația lui Charley nu era tocmai corectă, dar vorbea destul de fluent și avea accent bun. Ea vorbea bine, dar cu intonația caracteristic rusească, ceea ce dădea limbii o monotonie străină. Englezește nu vorbea deloc prost.

— Prințesa și-a făcut educația în Anglia, zise Simon.

— M-au dus în Anglia când aveam doi ani și am stat până la vârsta de paisprezece. De atunci n-am prea vorbit englezește, așa că am uitat.

— În ce parte ați trăit?

— La Londra. În Ladbroke Grove. În Charlotte Street și în toate părțile unde era mai ieftin.

— Tinerilor, eu va trebui să vă părăsesc, zise Simon. Ne vom vedea mâine, dragă Charley.

— Nu vii cu mine la liturghie?

— Nu.

Dădu din cap și plecă, fără să mai adauge nimic.

— Pe Monsieur Simon îl cunoști demult? întrebă Prințesa.

— E cel mai vechi prieten al meu.

— Îți place de el?

— Sigur că da.

— Se deosebește foarte mult de dumneata. Cred că ar fi ultimul despre care mi-aș fi putut închipui, că este prietenul dumitale.

— Este un băiat extrem de inteligent. Mi-a fost întotdeauna foarte bun prieten.

Deschise gura să spună ceva, dar se răzgândi și nu mai zise nimic. Muzica începu să cânte din nou.

— Vrei să mai dansezi odată cu mine? întrebă ea. Vreau să-ți dovedesc că știu și eu să dansez, când vreau.

Fie din cauză că plecarea lui Simon o făcea să se simtă mai în libertate, fie din cauza atitudinii lui Charley, probabil mirarea lui când constatase că ea vorbește englezește și astfel o determinase să ia cunoștință de existența lui, destul că de astă dată atitudinea ei părea schimbată. Din toată ființa părea că-i emană o bunătate care era cu totul neașteptată și impresionantă. În timpul dansului începu să vorbească ceva mai înveselită. Îi vorbi despre copilăria ei și despre sărăcia în care fusese condamnată să trăiască, prin cartierele mărginașe ale Londrei, împreună cu părinții ei. De astă dată își dete silința să țină măsura și reuși să danseze foarte bine. Se întoarseră din nou la masă și Charley se uită la ceas; ora aproape de miezul nopții. Se simțea în mare încurcătură. Acasă auzise pe părinții săi vorbind adeseori despre muzica bisericească de la St. Eustache și n-ar fi vrut să piardă ocazia de a se duce la liturghia ce se slujea în Ajunul Crăciunului. Plăcerea de a fi la Paris, conversația pe care o avusese cu Simon și vizita aceasta de acuma la Sérail, dar mai ales șampania pe care o băuse, contribuiseră la crearea unei stări sufletești cu totul neașteptate, care-l făcea să simtă dorința irezistibilă de a asculta muzică; această dorință era tot atât de mare ca și dorința fizică pentru fata cu care dansase. Ar fi fost ridicol să renunțe la ocazia ce i se oferea acum și tocmai pentru un astfel de motiv, dar cu toate acestea nu-și putea înfrâna pornirea de a pleca; și la urma urmelor nimeni nu cunoștea adevăratul motiv.

— Uite ce, începu el și zâmbi insinuant, am o întâlnire. Va trebui să plec, dar mă întorc peste un ceas. Cred că te voi mai găsi aici, nu-i așa?

— Eu stau aici toată noaptea.

— Înțeleg că nu te vei angaja la masa nimănui, până când mă întorc.

— Dar de ce trebuie să pleci?

Se uită la ea și zâmbi sfios.

— Cred că ți se va părea absurd; prietenul meu mi-a dat două bilete pentru liturghia ce se va oficia noaptea aceasta la St. Eustache și se poate ca de aici înainte să nu mai am niciodată ocazia, să ascult o astfel de slujbă.

— Cu cine te duci?

— Nu mă duc cu nimeni.

— Nu vrei să mă iei și pe mine?

— Pe dumneata? Dar cum vei putea pleca de aici?

— Aș putea să mă înțeleg cu Mademoiselle. Dă-mi două sute de franci și mă duc să-i spun.

Se uită la ea cu îndoială. Așa goală, cu turbanul și șalvarii ei albaștri, fardată, nu părea deloc persoana cu care ai putea să te duci la biserică. Ea băgă de seamă felul în care se uita la ea și începu să râdă.

— Aș fi în stare să fac orice, numai să pot merge cu dumneata. Te rog, ascultă-mi rugămintea. Nu-mi trebuie mai mult de zece minute ca să mă schimb. Mi-ar face cea mai mare plăcere posibilă.

— Foarte bine.

Îi întinse banii; după ce-i spuse să o aștepte în coridorul de la intrare, fata plecă mai mult în fugă. Plăti consumația, apoi se uită la ceas, și exact peste zece minute ieși din salon.

Când ajunse pe coridor, o văzu că se îndreaptă spre el.

— Vezi că nu te-am făcut să mă aștepți. I-am spus lui Mademoiselle, dar ea-și închipuie că noi rușii suntem nebuni.

Nu fu în stare să o recunoască, până când n-o auzi vorbind. Îmbrăcase un costum, cu niște foi de culoare cafenie, iar în cap avea o pălărie de fetru. Își șterse fardul de pe obraz, până și roșul de pe buze și ochii ei – sub linia subțire a sprâncenelor rase, trase cu creionul – nu mai păreau nici atât de mari, nici atât de albaștri. În costumul ei cafeniu care era elegant, dar ieftin, părea cu totul lipsită de semnificație. Putea fi o lucrătoare dintre acelea pe care le vezi trecând în lungul străzilor, după ce se revarsă prin ieșirea din dos a câte unui magazin, la ora mesei. Nu părea nici cel puțin drăguță, dar arăta extrem de tânără, iar în atitudinea ei era o umilință atât de mare, încât Charley simți o tresărire dureroasă.

— Îți place muzica, Prințesă? întrebă el, după ce se urcară într-o mașină.

Nu prea știa cum să-i zică. Deși era o prostituată, își dădea seama că ar fi nedelicat din partea lui, ca după o cunoștință de câteva minute să-i spună Olga; chiar dacă fusese determinată de împrejurări să trăiască într-o situație atât de umilitoare, era cu atât mai mult datoria lui, să o trateze cu tot respectul.

— Uite ce, eu nu sunt Prințesă și nici nu mă cheamă Olga. La Sérail îmi zic în felul acesta, din cauză că clienții se simt foarte măguliți, să poată spune că s-au culcat cu o Prințesă, și-mi zic Olga, din cauză că acesta este singurul nume rusesc pe care-l cunosc, în afară de Sașa. Tatăl meu a fost profesor de științe economice la

Universitatea din Leningrad, iar mama mea a fost fiica unui funcționar vamal.

— Prin urmare cum te cheamă?

— Lydia.

Sosiră tocmai când începu slujba liturghiei. În biserică era foarte multă lume și ar fi fost imposibil să-ți găsești loc. Era un frig de te pătrundea la oase și Charley o întrebă, dacă nu vrea să îmbrace pardesiul lui. Clătină din cap, fără să-i răspundă. Naosul bisericii era luminat de becuri electrice fără globuri și acestea aruncau dâre puternice pe sub bolți, pe coloanele de marmură și pe grupul întunecat al credincioșilor. Corul era luminat ca ziua. Găsiră un loc la picioarele unei coloane și retrași în umbra ei, se simțeau cu totul izolați de restul lumii. În biserică era o estradă pe care era o orchestră. În fața altarului se vedeau preoți îmbrăcați în haine strălucitoare. Lui Charley muzica aceasta i se părea prea pompoasă și o asculta puțin cam dezamăgit. Nu-l impresiona nici pe departe, atât de mult cât se așteptase, și soliștii, cu glasurile lor metalice ca de operă, îl lăsau indiferent. Îi făcea impresia că ar asista la o reprezentație de teatru, nu la o ceremonie religioasă și nu-i trezea niciun sentiment de pietate. Dar cu toate acestea era foarte mulțumit, că venise. Întunericul pe care lumina globurilor electrice îl tăia felii, ca niște cuțite și făcea ca liniile gotice ale bolților să pară și mai sumbre; lumina blândă de pe altarul luminat de făclii; cu preoții care îndeplineau ritualul unei slujbe a cărei semnificație era cu totul necunoscută pentru el; mulțimea mută a credincioșilor care păreau că nu participă la această slujbă ci stau și așteaptă cu nerăbdare, întocmai ca un grup de oameni la bariera unei gări, când așteaptă să li se deschidă, ca să poată trece; aburul hainelor umezite de ploaie și fumul pișcăcios de tămâie; frigul tăios care se strecura prin colțuri ca o ființă nevăzută; din toate acestea se desprindea nu emoția credinței ci semnificația misterului ale cărui origini se întindeau până departe, la începuturile omenirii. Își simțea nervii întinși, iar când pe neașteptate corul acompaniat de orchestră, începu să intoneze *Adeste Fidelis,* cu o forță care cutremura biserica, se simți cuprins de o emoție neînțeleasă. Pe urmă un băiat începu să cânte un psalm; glasul lui subțire și argintiu tremura în mijlocul tăcerii, la început cu o curioasă ezitare, ca și când cântărețul nu ar fi fost tocmai sigur de sine și gâlgâia ca apa limpede a unui izvor când se scurge peste pietrele albiei; dar după ce glasul mai prinse putere, sunetele se

ridicară, parcă din întuneric s-ar fi întins mâini nevăzute după ele și le-ar fi ridicat spre înălțimile arcadelor, ca să le împrăștie în noaptea ce se legăna sub bolta de deasupra lor. Charley își dădu seama că fata de lângă el a început să plângă. Se simți puțin stânjenit de purtarea ei, dar datorită politeții lui englezești, se prefăcea că nu vede nimic; își închipuia că întunericul din această biserică și glasul limpede al copilului o făcuseră să se simtă rușinată. Din fire era un tânăr plin de imaginație și citise o mulțime de romane. Își închipuia că e în stare să ghicească sentimentele ei de acum și se simți cuprins de o neașteptată milă față de ea. Totuși i se părea curios că se lasă impresionată de această muzică, mai ales că lui nu i se părea să fie de cea mai bună calitate. Fata însă începu să se cutremure de suspine, așa că ar fi fost imposibil să se mai prefacă indiferent, sau că nu bagă de seamă de starea în care se găsește. Întinse brațul și o apucă de mână, închipuindu-și că în felul acesta va putea să simtă prezența lui plină de înțelegere și simpatie, dar fata își smulse mâna dintr-a lui. Începu să se neliniștească și se simțea rușinat. Fata plângea acuma cu toată deznădejdea, așa că ar fi fost imposibil să nu bage de seamă și cei care erau în apropierea ei. Se dă în spectacol, gândi el și-și simți obrajii aprinși de rușine.

— N-ai vrea să ieșim? întrebă el în șoaptă.

Scutură din cap supărată. Plânsul ei devenea din ce în ce tot mai convulsiv, apoi dintr-odată căzu în genunchi și-și acoperi fața cu mâinile și continuă să plângă nestăpânită. Sta îngrămădită pe lespezile bisericii, într-o atitudine cu totul neobișnuită, parcă ar fi fost o legătură de boarfe lepădate și dacă nu i-ai fi văzut umerii cutremurați de suspine, ți-ai fi închipuit că a leșinat. Rămăsese îngrămădită la picioarele coloanei uriașe, iar Charley care sta umilit și rușinat, trecuse în fața ei, ca s-o ascundă din fața privirilor curioase ce se întorceau spre ei. Văzu câteva persoane care se întorseseră mirate și se uitară la ea, pe urmă la el. Simțea că se înfurie când se gândi la ce-și vor închipui oamenii aceștia despre el. Muzicanții tăcuseră și corul terminase, așa că tăcerea din jurul lor părea încărcată de spaime. Cei care se spovediseră, se înșirară în rânduri unul după altul și își făceau loc spre altar ca să primească din mâna preoților sfânta cuminecătură. Din delicatețe Charley se ferea să se uite la Lydia și rămase cu privirea îndreptată spre altarul luminat. Dar când se ridică puțin, o simți că s-a mișcat. Se întorsese cu fața spre coloana de marmură și sprijinindu-și brațul de ea, își ascunsese

obrazul în căușul brațului. Violența plânsului ei de adineaori o epuizase, dar felul în care sta acuma, chircită și cu fruntea sprijinită de marmura rece, exprima atât deznădejde umilință, încât ți se părea mult mai insuportabilă, decât atitudinea de adineaori, când stătuse îngrămădită pe lespezile bisericii, ca un om lovit de moarte năprasnică și încremenit într-o atitudine nefirească.

Slujba era pe terminate. Orga intră și ea în muzica pe care o cânta orchestra și lumea începu să iasă din biserică, grăbită să ajungă la mașinile cu care venise sau la taxiurile de piață. Pe urmă slujba se termină și un grup des de oameni începu că se scurgă din fundul bisericii spre ieșire. Charley aștepta până când rămaseră singuri în locul unde se opriseră, și ultimul val de oameni trecu pe lângă ei îngrămădindu-se în fața ușii. Întinse brațul și-i puse mâna pe umăr.

— Vino. Trebuie să ieșim din biserică.

Îi trecu brațul în jurul mijlocului și-i ajută se ridice în picioare. O simți moale și fără împotrivire în brațele lui. Fata căuta să-și ascundă obrazul. O luă de subțioară și o conduse în lungul naosului spre ușă. Unde se opri din nou, până când nu mai rămase decât cel mult o duzină de oameni înaintea lor.

— Vrei să mergem câțiva pași pe jos?

— Nu, căci sunt foarte obosită. Mai bine să luăm o mașină.

Dar totuși trebuiră să facă o bucată de drum pe jos, căci nu putură găsi mașină în fața bisericii. Când ajunseră sub un felinar, fata se opri și scoțându-și oglinda din geantă, începu să se examineze. Era cu ochii umflați de plâns. Își scoase puful și-și dete cu el pe obraz.

— Nu cred că mai poți schimba ceva, zise el și încercă să zâmbească. Va fi mai bine să ne ducem undeva și să luăm o gustare. Ar fi imposibil să te întorci la Sérail, în starea aceasta.

— Când plâng, ochii mi se umflă întotdeauna. Vor trebui să treacă ceasuri întregi ca să nu se cunoască.

Tocmai atunci trecu o mașină și Charley o opri.

— Unde să mergem?

— Mi-e indiferent. La Select, Boulevard Montparnasse.

Dădu șoferului adresa și trecură dincolo de Sena. După ce ajunseră, el stătu câteva clipe la îndoială, căci localul la care veniseră, părea plin de lume, dar ea coborî din mașină și el o urmă. Cu tot frigul care era afară, pe terasa era o mulțime de consumatori. Găsiră o masă liberă înăuntru.

— Va trebui să mă duc până în camera de toaletă a femeilor, ca să

mă spăl pe obraz, zise fata.

Peste câteva minute se întoarse și se așeză alături de el. Își trăsese pălăria adânc pe ochi, ca să nu i se vadă pleoapele umflate și se pudrase, dar nu dăduse cu roșu. Așa că obrazul ei era alb. Se liniștise pe deplin. Nu pomeni nimic despre plânsul spasmodic ce o cutremurase și-ți venea să crezi, că ea consideră această scenă drept ceva cât se poate de firesc și nu mai are nevoie să se scuze.

— Mi-e grozav de foame, zise ea. Cred că și dumneata trebuie să fii flămând.

Charley era mâncăcios și în timp ce o aștepta să se întoarcă, tocmai se întrebase, oare în situația de acum nu i s-ar părea nedelicat, dacă el ar comanda niște șuncă și ouă. Cuvintele ei îl făcură să se simtă mai ușurat. Constată că șunca și ouăle erau exact ceea ce ar fi dorit și ea. Vru să comande o sticlă de șampanie, căci își închipuia că ea va avea nevoie de un stimulent, dar ea refuză.

— De ce să risipești banii. Comandă mai bine bere.

Mâncară cu multă poftă bucatele simple cu care-i serviră. În timpul acesta vorbiră foarte puțin. Charley care era manierat, încercă să lege o conversație politicoasă, dar ea nu părea dispusă să vorbească, așa că tăcură amândoi. După ce terminară de mâncat și-și băură și cafeaua, întrebă pe Lydia ce-ar prefera să facă acum.

— Mi-ar plăcea să rămânem aici. Îmi place foarte mult localul acesta. Este liniștit și intim. Îmi place să mă uit la oamenii care vin aici.

— Foarte bine, atunci să stăm.

Nu era tocmai ceea ce-și propusese el să facă în timpul primei nopți ce o va petrece la Paris. Ar fi preferat să nu fi comis imprudența de a o duce la slujba de la St. Eustache. Dar nu-l lăsa inima să se poarte nepoliticos cu ea. Probabil în tonul cu care-i răspunse, fata simți ceva, căci se întoarse și se uită la el. Îi zâmbi din nou în felul în care o văzuse până acum zâmbind de două sau trei ori. Avea un zâmbet ciudat. Buzele aproape nu i se mișcau și în zâmbetul acesta nu era nicio umbră de veselie, dar totuși nu părea lipsit de bunătate; era mai multă ironie decât veselie; un zâmbet rar și nedorit, resemnat și dezamăgit.

— Situația aceasta nu este tocmai plăcută pentru dumneata. De ce nu vrei să te întorci la Sérail și pe mine să mă lași aici?

— Nu, așa ceva nu fac.

— Să știi că nu mă supăr dacă pleci. Uneori vin aici singură și stau

ceasuri întregi la câte o masă. Dumneata ai venit la Paris ca să te distrezi, și ai fi un prost dacă nu te-ai distra.

— Dacă nu te plictisești, aș prefera să stau aici cu dumneata.

— De ce? și se uită la el cu o privire grăbită și plină de dispreț. Nu cumva ai pretenția că ești un suflet nobil și vrei să-ți impui un sacrificiu? Sau ți-e milă de mine, ori ești pur și simplu curios?

Charley era incapabil să-și dea seama de ce e supărată pe el și nici de ce întrebuințează aceste cuvinte jignitoare.

— De ce să-mi pară rău de dumneata? Sau de ce să fiu curios?

Voia să-i dea să înțeleagă că pentru el nu este prima prostituată pe care a întâlnit-o în viață și că ar fi imposibil să-l impresioneze cu povestea vieții ei care probabil era sordidă și cu siguranță neadevărată. Lydia se uită la el, pe obraz cu o expresie de neîncredere și mirare.

— Ce ți-a spus prietenul dumitale Simon despre mine?

— Nimic.

— De ce roșești când îmi răspunzi?

— Nu știam că am roșit, răspunse el și zâmbi.

De fapt Simon îi spusese despre ea că nu este o profesionistă tocmai proastă și că face banii pe care-i va cheltui cu ea, dar tocmai acum nu se simțea dispus să-i spună astfel de vorbe. Cu obrazul ei palid și pleoapele umflate, în costumul ei simplu și cu pălăria neagră de fetru în cap, nu mai avea nimic ce ți-ar fi putut aduce aminte de ființa aceea îmbrăcată în șalvarii albaștri turcești, care răspândea în jurul ei un farmec straniu și exotic. Era cu totul altă femeie, liniștită, respectabilă și cumpănită cu care Charley s-ar fi gândit poate tot atât de puțin să se culce, pe cât s-ar fi gândit să se culce cu vreuna dintre colegele de școală mai mici ale lui Patsy. Lydia tăcu din nou. Părea că e adâncită în gânduri. Când într-un târziu începu să vorbească, îți făcea impresia, nu că vorbește cu el, ci că-și deapănă gândurile începute.

— Motivul pentru care am plâns adineaori în biserică, nu este cel pe care ți-l închipui dumneata. Pentru motivul acesta am plâns de ajuns, numai Dumnezeu mă știe, dar de astă dată am plâns cu totul pentru altceva. Mă simțeam atât de singură. Toți oamenii aceia din jurul meu, au o țară și în țara aceea au căminul lor; mâine își vor petrece ziua de Crăciun împreună, tata și mama, împreună cu copiii; unii dintre ei s-au dus la biserică, așa cum te-ai dus și dumneata, ca să asculte muzica, unii nu au credință, dar chiar în cazul acesta s-au

adunat laolaltă, aduși de un sentiment comun; ceremonia aceea pe care au cunoscut-o toată viața lor și a cărei semnificație o au în sânge, cunosc fiecare cuvânt pe care l-au spus preoții și fiecare gest pe care l-au făcut, și chiar dacă nu cred cu gândul, evlavia, misterul slujbei le-a pătruns în ființă și cred cu inima; slujba aceasta face parte din amintirile copilăriei lor, le aduce aminte de grădinile în care s-au jucat, de peisajele și drumurile din orașul în care s-au născut. Aceste amintiri îi leagă unul de altul, îi face să se simtă una, și un profund sentiment instinctiv le dă conștiința că aparțin unul altuia. Dar eu sunt străină. Eu nu am țară, nu am cămin, nu am limbă. Eu nu aparțin nimănui. Eu sunt o dezmoștenită.

Și pe buze îi muri un zâmbet trist.

— Eu sunt rusoaică și tot ce știu despre Rusia, știu numai din citit. Tânjesc după holdele fără hotar în largul cărora se leagănă semănăturile de grâu și după pădurile cu frunza de argint a mestecenilor despre care am citit în cărți, dar deși încerc din toate puterile, mi-e imposibil să le văd cu ochii minții. Moscova o cunosc din ceea ce am văzut la cinematograf. Uneori îmi chinuiesc creierul, ca să-mi pot imagina un sat rusesc, satele acelea sărace cu șirurile de case, acoperite cu stuf despre care citești în Cehov; dar e inutil, căci ceea ce-mi închipui eu, nu se poate să fie totul. Sunt rusoaică și-mi vorbesc limba mult mai prost decât o vorbesc pe cea engleză sau franceză. Când citesc pe Tolstoi și pe Dostoievski, constat că mi-e mult mai ușor să-i citesc în traducere. Pentru poporul meu sunt tot atât de străină, ca și pentru cel francez sau englez. Dumneata care ai o țară și un cămin, oameni care te iubesc, oameni ale căror obiceiuri sunt și obiceiurile dumitale, pe care-i înțelegi chiar fără să-i cunoști – cum ai putea oare să-ți închipui ce înseamnă, să te știi că nu aparții nimănui?

— Bine, dar dumneata nu ai pe nimeni, nicio rudă?

— Nu am pe nimeni. Tatăl meu a fost socialist, dar era un om bun și pașnic care era preocupat de studiile lui și nu lua parte activă la viața politică. Când a izbucnit revoluția, a binecuvântat-o, căci își închipuia că aceasta va fi începutul unei epoci noi pentru Rusia. A acceptat și bolșevismul. N-a cerut decât să-i dea voie să-și continue lucrările la Universitate. Dar l-au dat afară și într-o bună zi a aflat că va fi arestat. Am scăpat, trecând toți trei în Finlanda; tatăl meu, mama și cu mine. Eu aveam doi ani. Am trăit în Anglia timp de doisprezece ani. Cum am reușit să trăim, nici eu nu știu. Din când în

când tatăl meu mai găsea câte ceva de lucru, altădată ne mai ajutau oamenii, dar tatăl meu suferea din cauza dorului de casă. Nu lipsise niciodată din Rusia, decât în timpul cât fusese student la Berlin; nu se putea obișnui cu viața din Anglia și la urmă și-a dat seama că va trebui să se întoarcă acasă. Mama l-a implorat să nu plece. Dar era incapabil să mai stea; trebuia să se întoarcă; dorința era mai tare decât el; a intrat în legătură cu niște oameni de la Ambasada Rusiei la Londra și le-a spus că este gata să îndeplinească orice însărcinare i-ar da guvernul.

Se opri și oftă ușor, pe urmă își mai aprinse o țigară. Fumase tot timpul de când terminaseră cu masa.

— Era un om bun și blând. N-a făcut nimănui vreun rău, niciodată. Mama îmi spunea că nu s-a întâmplat niciodată în timpul căsătoriei, să-i spună vreo vorbă mai răstită. Din cauză că se împăcase cu bolșevicii, oamenii care ne ajutaseră până atunci, n-au mai vrut să știe de noi. Mama s-a gândit că va fi mai bine, dacă vom pleca la Paris. Aici avea prieteni. I-au găsit de lucru la un birou unde trebuia să scrie adrese pe plicuri. Eu am fost ucenică la o croitoreasă. Mama a murit din cauză că nu putea câștiga atât, ca să avem amândouă de mâncare și ea-și trăgea de la gură, ca eu să nu flămânzesc. Am găsit de lucru la o croitorie unde-mi plăteau pe jumătate cât se obișnuia, din cauză că eu eram rusoaică. Dacă Alexey și Evghenia, prietenii mamei mele, nu mi-ar fi dat un pat unde să pot dormi, muream și eu de foame. Alexey cânta la vioară la un restaurant rusesc și Evghenia era angajată la garderoba doamnelor. Aveau trei copii și toți șase trăiam în două camere. Alexey era de profesie avocat și la Universitate a fost elevul tatălui meu.

— Acești prieteni îi mai ai și astăzi?

— Da, îi mai am și astăzi. Dar acum sunt foarte săraci. Uite ce, astăzi toată lumea este sătulă de ruși; publicul s-a săturat de restaurantele rusești și de orchestrele rusești. Alexey n-a mai găsit de patru ani unde să lucreze. A început să se înrăiască, a devenit cârcotaș și a început să bea. Una dintre fetele lui a fost luată de o mătușă care trăiește la Nissa, iar a doua merge la lucru; băiatul a devenit gigolo și cutreieră localurile din Montmartre; vine de multe ori și pe aici, tocmai mă întrebam, de ce n-o fi venit astă-seară; probabil este arestat. Tatăl său îl înjură și-l bate când se întoarce beat acasă, dar suta de franci pe care o aduce băiatul, când se întâmplă să găsească un prieten care să-l ajute, contribuie totuși la existența lor.

Eu stau și astăzi tot la ei.

— Tot acolo stai? întrebă Charley mirat.

— Trebuie să stau undeva. La Sérail nu mă duc decât seara și când afacerile se întâmplă să meargă prost, mă întorc pe la patru sau cinci de dimineață. Dar drumul până la ei este grozav de lung.

O bucată de vreme nu-și mai spuseră nimic.

— Ce ai vrut să înțelegi adineaori, când spuneai că n-ai plâns pentru motivul pe care mi l-am închipuit eu? întrebă Charley într-un târziu.

Se întoarse și se uită la el curioasă și bănuitoare.

— Vrei să afirmi cu orice preț, că nu știi cine sunt eu? Mi-am închipuit, că tocmai acesta a fost motivul pentru care prietenul dumitale Simon a trimis după mine, ca să vin la masa lui.

— Nu mi-a spus nimic afară – afară de faptul că ești o femeie cu care mă voi putea distra destul de bine.

— Eu sunt soția lui Robert Berger. Acesta este motivul, că deși sunt rusoaică, totuși m-au primit la Sérail. Credeau că vor atrage clientela.

— Tare mă tem să nu-ți închipui despre mine că sunt un prost, dar îți spun foarte sincer, eu n-am habar despre ce vorbești.

Fata râse sarcastic.

— Vezi, aceasta este celebritatea. E de ajuns să faci drum de o zi și numele care este în gura tuturor, nu mai înseamnă nimica. Robert Berger este cel care a asasinat pe bookmakerul englez Teddie Jordan. A fost condamnat la cincisprezece ani muncă silnică. Este la Saint Laurent, în Guiana franceză.

Vorbea pe un ton foarte calm, așa că lui Charley nu-i venea să-și creadă auzului. Cuvintele ei îl consternară, se simțea îngrozit și impresionat.

— Și dumneata n-ai știut nimic despre asta?

— Îți dau cuvântul meu că n-am știut. Dar acum când te aud vorbind despre întâmplarea aceasta, îmi aduc aminte că ziarele englezești au scris despre ea. A făcut senzație, mai mult din cauză că victima a fost un englez, dar mi-am uitat cu totul de… de numele soțului dumitale.

— A făcut mare senzație și în Franța. Procesul a durat trei zile. Lumea se bătea ca să poată ajunge în sala de ședințe. Ziarele scriau despre proces în prima pagină. Nimeni nu mai vorbea despre altceva, decât despre procesul acesta. O, a fost o senzație fără pereche.

Aceasta a fost ocazia când am văzut pentru prima dată pe prietenul dumitale Simon, sau mai bine zis ocazia când el m-a văzut pe mine pentru prima dată, căci venise în calitate de reporter al ziarului său și eu eram la tribunal. A fost un proces emoționant și pentru ziariști o ocazie neașteptată. Va trebui să-i ceri să-ți povestească ce s-a întâmplat. E foarte mândru de articolele pe care le-a scris. Erau foarte inteligent scrise și unele fragmente au fost traduse și publicate în ziarele franceze. Procesul acesta i-a făcut un mare serviciu.

Charley nu știa ce să zică. Era revoltat împotriva lui Simon și începea să-și dea seamă de umorul lui sinistru, datorită căruia îl băgase în situația de acum.

— Pentru dumneata trebuie să fi fost ceva îngrozitor, zise el.

Se întoarse puțin spre el și-l privi în luminile ochilor. El care-și petrecuse viața de până acum atât de plăcut, nu avusese până astăzi ocazia să vadă pe obrazul unui om o expresie de deznădejde atât de hidoasă. Aproape nu mai semăna cu un obraz omenesc, ci mai curând cu o mască japoneză, dintre acelea cu care artistul când le modelează, vrea să exprime o profundă emoție. Se cutremură înspăimântat. Pentru ca să o poată înțelege mai ușor, până acum Lydia îi vorbise în englezește, întrebuințând din când în când câte o expresie franțuzească, atunci când îi venea greu să se exprime în limba aceasta pe care nu o cunoștea de ajuns, dar de aici înainte continuă numai în franțuzește. Monotonia accentului ei rusesc dădea povestirii o nuanță de stranie melopee plângătoare, dar în același timp și o atmosferă de irealitate. Îți făcea impresia că vorbește prin somn.

— Eram măritată abia de șase luni. Și eram însărcinată. Probabil acest fapt a reușit să-i salveze capul. Acesta și tinerețea lui. Nu avea decât douăzeci și doi de ani. Copilul l-am născut mort. Suferisem prea mult. Vezi dumneata, eu îl iubeam. A fost dragostea mea cea dintâi și cea din urmă. După ce l-au condamnat, mi-au spus să divorțez de el; în legea franceză deportarea este un motiv suficient pentru divorț; spuneau că soțiile condamnaților divorțează întotdeauna de soții lor și s-au supărat pe mine, când am refuzat. Avocatul care l-a apărat, a fost bun cu mine. Spunea că am făcut tot ce mi-a stat în putere și că am trăit foarte greu, dar totuși am perseverat alături de el; acum însă e timpul să mă gândesc și la mine și că va trebui să-mi refac viața, ori rămânând legată de un deportat, ar însemna să mi-o fac singură mult mai grea, decât a fost până

acum. S-a enervat când i-am spus că eu îl iubesc pe Robert și că în toată lumea aceasta el este tot ce mă mai poate interesa; orice a făcut, eu voi continua să-l iubesc și dacă se va întâmpla vreodată să mă pot duce la el și să mă dorească, mă voi duce și voi fi foarte fericită. La urmă de tot a dat din umeri și a declarat că rușii sunt buni de legat, dar dacă totuși se va întâmpla ca într-o bună zi să mă răzgândesc și să vreau să divorțez, atunci să merg la el, căci va fi gata oricând să mă ajute. Evghenia și Alexey, bețivul și netrebnicul de Alexey nu-mi lăsau nicio clipă de odihnă. Spuneau că Robert este un ticălos și un stricat și că e nebunie din partea mea să-l mai iubesc. Ca și când cineva ar fi în stare să nu mai iubească, din cauză că iubirea este josnică. E atât de ușor să spui despre cineva că este un ticălos. Ce va să zică asta? El a asasinat și a suferit pentru crima pe care a săvârșit-o. Niciunul dintre ei nu-l cunoștea așa cum l-am cunoscut eu. Vezi dumneata, omul acesta pe mine mă iubea. Nimeni nu știa, cât este de încântător, de drăguț, de fermecător și de copilăros. Spuneau despre el că m-ar fi omorât și pe mine, cum a omorât pe Teddie Jordan, dar nu-și dădeau seama că vorbele lor mă determinau să-l iubesc cu atât mai mult.

Lui Charley care nu cunoștea amănuntele acestei crime, îi era peste putință să facă vreo legătură între ceea ce-i spunea femeia aceasta.

— Cum adică, să te omoare și pe dumneata? întrebă el.

— Când s-a întors acasă – după ce a asasinat pe Jordan – era foarte târziu și eu mă culcasem, dar mama lui, îl aștepta trează. Trăiam cu ea în aceeași casă. Era foarte bine dispus, dar bătrâna când s-a uitat la el, a înțeles imediat că a făcut o faptă îngrozitoare. Ea se aștepta de săptămâni de zile la așa ceva și era înnebunită de spaimă.

„— Unde ai întârziat atâta?”, l-a întrebat ea.

„— Eu? Nicăieri, răspunse el. Am hoinărit cu băieții, și a început să râdă, pe urmă a mângâiat-o pe obraz. O, mamă, e atât de ușor să asasinezi un om. E aproape ridicol, cât este de ușor”, spunea el și râdea.

— Bătrâna a înțeles imediat că el a comis asasinatul și a început să plângă.

„— Biata soția ta, se văita mama lui. Cât de nenorocită se va simți din cauza ta”.

— Robert a plecat ochii în pământ și a oftat.

„— Poate ar fi mult mai bine s-o omor și pe ea”, răspunde el.

„— Robert!” a țipat bătrâna.

— Soțul meu a clătinat din cap.

„— Nu te speria, căci n-aș avea curajul, răspunse el. Și cu toate acestea, dacă aș omorî-o în timpul somnului, ea n-ar ști nimic”.

„— Sfinte Dumnezeule, nu cumva ai omorât-o?” se văita bătrâna.

— A început să râdă pe neașteptate. Avea un fel de a râde, extraordinar de vesel și de contagios.

„— Nu fi proastă mamă, zise el. Am glumit. N-am omorât pe nimeni. Du-te și te culcă”.

— Dar ea știa că minte. Totuși a fost imposibil ca de la el să mai poată afla ceva. Într-un târziu a intrat în camera ei. Avea o casă mică în Neuilly, dar avea și o grădiniță în fundul căreia era un pavilion. După ce ne-am căsătorit, ne-a cedat nouă casa și ea s-a mutat în pavilionul acesta, așa că putea fi aproape de fiul ei, fără ca să ne stea în cale. Robert s-a urcat la etaj și a intrat în camera noastră, pe urmă s-a apropiat de pat și m-a trezit din somn, sărutându-mă. Avea ochi albaștri, nu atât de albaștri ca ai dumitale, căci ai lui erau mai cenușii, dar ochii lui erau mari și foarte strălucitori. Într-înșii clipea aproape întotdeauna câte o lumină de zâmbet și păreau mereu gata de pândă.

Pe măsura ce se apropia de această parte a povestirii ei, Lydia își încetinea felul de a vorbi. Părea că i-a trecut ceva prin minte și în timp ce povestește, caută să lămurească acest gând neașteptat. Se uită la Charley și pe obrazul ei se văzu o expresie ciudată.

— În ochii dumitale *este* ceva care-mi aduce aminte de el; obrazul dumitale are aceeași formă ca și obrazul lui. Nu era atât de înalt ca dumneata și nu avea nici înfățișarea aceasta englezească. Era foarte frumos. Câteva clipe rămase din nou pe gânduri, apoi adăugă: Ce caraghios, nebunul acesta de Simon al dumitale!

— Ce vrei să spui cu asta?

— Nimic.

Se aplecă înainte și se sprijini cu coatele pe masă, apoi continuă cu glasul monoton, ca și când ar fi recitat ceva, în timpul unui somn hipnotic, ceva ce ar fi trecut prin fața ochilor ei care nu vedeau nimic.

— Când m-am trezit din somn, am zâmbit.

„— Cât de mult ai întârziat, zic eu. Haide, dezbracă-te repede și urcă-te în pat”.

„— Mi-ar fi imposibil să dorm acuma, deoarece sunt prea enervat.

Mi-e și foame, zise el. Sunt ceva ouă pe la bucătărie?”

— În timpul acesta eu mă trezisem complet. Nu cred să-ți poți închipui cât arăta de drăguț, cum sta așa pe marginea patului, îmbrăcat în costumul lui cenușiu. Umbla întotdeauna foarte bine îmbrăcat și-și purta admirabil hainele. Avea un păr frumos, castaniu închis și în inele; îl purta lung și pieptănat peste cap.

„— Să-mi pun halatul și mă duc numaidecât să văd”, îi răspund eu.

— Am coborât amândoi în bucătărie și am găsit ouă și ceapă. Am prăjit ceapa și am amestecat-o cu jumările. Pe urmă am prăjit puțină pâine. Câteodată, când se întâmpla să ne ducem la teatru, sau la vreun concert, ne făceam singuri de mâncare, ce se găsea, după ce ne întorceam acasă. Lui îi plăceau jumările cu ceapă prăjită și eu i le preparam exact așa cum le dorea el. Ne făceau multă plăcere aceste supeuri frugale pe care le luam numai noi singuri în bucătărie. El a coborât în pivniță și a adus o sticlă de șampanie. Prevedeam că mama lui se va supăra, căci era ultima dintre cele șase sticle pe care Robert le primise de la un prieten al său de curse, dar spunea că tocmai acuma ar avea poftă să bea o sticlă de șampanie, așa că a desfundat-o. Mâncă jumările cu lăcomie și sorbi paharul de șampanie dintr-o înghițitură. Era abătut. Când am coborât în bucătărie, am băgat de seamă că deși ochii lui străluceau atât de luminoși, era palid la față și dacă nu aș fi știut dinainte că ar fi imposibil, mi-aș fi închipuit despre el că e beat, dar după ce a băut paharul de șampanie, rumeneala i s-a întors din nou în obraz. Mi-am zis că poate este ostenit și flămând. Lipsise toată ziua de acasă și alergase fără niciun rost, și eram aproape sigură că nu mâncase tot timpul nimic. Deși trecuseră abia câteva ceasuri de la despărțirea noastră, era nebun de mulțumire, când ne-am văzut din nou. Nu mă mai slăbea din sărutări și în timp ce băteam ouăle, a vrut să mă ia în brațe, așa că a trebuit să-l dau la o parte, căci mă gândeam că purtarea lui mă va face să stric mâncarea. Dar nu eram în stare să-mi stăpânesc râsul. Ne-am așezat alături la masa de bucătărie, cât mai strânși unul lângă altul. Mă mângâia și-mi spunea toate drăgălășeniile ce-i treceau prin minte; nu-și mai putea lua mâinile de pe mine și-ți venea să crezi că suntem căsătoriți abia de o săptămână, nu de șase luni. După ce am terminat cu mâncarea, am vrut să spăl vasele, ca a doua zi dimineața mama lui să nu le găsească nespălate, dar el n-a vrut să mă lase. Ținea să ne ducem numaidecât la culcare.

Era întocmai ca atunci când ar fi simțit într-însul puteri supranaturale care-l pun în mișcare. Nu mi-am închipuit niciodată că un bărbat ar fi în stare să iubească o femeie, așa cum m-a iubit el pe mine în noaptea aceea, și nici n-am cunoscut femeie care să fie cutremurată de adorația ce am simțit-o eu atunci. Îmi făcea impresia că este insațiabil și credeam că va fi imposibil să-i domolesc pornirile. Nu se poate ca vreo femeie să fi avut vreodată un amant atât de desăvârșit, cum am avut eu în noaptea aceea. Și era soțul meu; amantul acesta era al meu, al meu, bărbatul pe care-l idolatrizam. Dacă mi-ar fi dat voie, i-aș fi sărutat tălpile picioarelor. Când în sfârșit a adormit epuizat, zorile începuseră să clipească pe sub perdelele de la ferestre. Eu însă nu puteam adormi. Mă uitam la obrazul lui și în lumina ce se limpezea tot mai mult, constatam că are un obraz tot atât de inocent ca și al unui copil. Adormise ținându-mă în brațe și în jurul buzelor îi juca o umbră de zâmbet fericit. Pe urmă am adormit și eu.

Când m-am trezit, el mai dormea încă și am coborât din pat foarte încet, ca să nu-l trezesc. M-am dus în bucătărie ca să-i prepar cafeaua. Eram foarte săraci. Robert lucrase în biroul unui broker, dar se certase cu patronul său și plecase, iar de atunci nu mai reușise să-și găsească o slujbă statornică. Era nebun după curse și uneori reușea să câștige câte ceva la turf, deși mama lui nu putea suferi slăbiciunea aceasta a lui; din când în când mai câștiga câte ceva și din vânzarea automobilelor de ocazie, dar de fapt singura noastră posibilitate de existență era pensia pe care o primea mama lui, care era văduva unui medic militar, și puținul venit ce-l avea din economiile ei. Nu țineam servitoare și de casă mă ocupam eu și cu soacră-mea. În dimineața aceea am găsit-o în bucătărie, curățind cartofi pentru dejun.

„— Ce face Robert?” mă întreabă ea.

„— Mai doarme și-acum. Aș vrea să te duci să-l vezi. Cum stă întins cu capul pe pernă și cu părul tot zbârlit, îți face impresia că este un băiat de șaisprezece ani”.

Cafeaua era în filtru și laptele era cald. L-am turnat într-o cratiță și m-am urcat la etaj ca să aduc hainele lui Robert. Era foarte meticulos și mă învățasem cum trebuie să i le calc. Voiam să i le scutur și să i le așez pe un scaun, ca să le aibă gata de îmbrăcat, când va coborî. Le-am adus în bucătărie și am pus fierul să se încălzească. După ce am întins pantalonii pe masă, am constatat că pe un crac erau pătați.

„— Ce o fi asta? zic eu. Robert și-a pătat pantalonii.”

Doamna Berger a sărit atât de repede de pe scaun, încât a răsturnat castronul cu cartofii pe care-i avea în poală. Mi-a smuls pantalonii din mână și s-a uitat la ei. Pe urmă a început să tremure.

„— Oare ce poate să fie, zic eu. Robert va fi furios. E costumul lui cel nou”.

Vedeam că este consternată, dar știu că francezii sunt oameni foarte ciudați din anumite puncte de vedere și astfel de lucruri nu le privesc cu aceeași indiferență ca noi rușii. Robert plătise nu știu câte sute de franci pentru costumul acesta și dacă nu l-ar mai fi putut purta din cauza petelor, cu siguranță ea n-ar mai fi putut dormi o săptămână, ci s-ar fi gândit la banii risipiți de pomană.

„— Voi încerca să-i curăț”, zic eu.

„— Du cafeaua lui Robert, se răsti ea. A trecut de unsprezece și e timpul să se scoale. Lasă-mi mie pantalonii. Eu știu cum trebuie curățiți”.

— I-am turnat o ceașcă de cafea și tocmai mă pregăteam să plec cu ea, când am auzit pe Robert târșâindu-și papucii. După ce a intrat în bucătărie, a salutat pe mama lui și a întrebat de ziare.

„— Bea-ți cafeaua până mai e fierbinte”, zic eu.

— Nici nu s-a uitat la mine. A deschis ziarul și a început să-l răsfoiască până la ultima pagină.

„— Nu e nimic”, zice mama lui.

— Eu nu înțelegeam ce vrea să spună. El sta cu ochii plecați asupra coloanelor ziarului și a sorbit adânc din cafea. Părea neobișnuit de tăcut. I-am luat haina și am început să o perii.

„— Noaptea trecută ți-ai murdărit foarte rău pantalonii, zic eu. Astăzi va trebui să îmbraci costumul cel albastru”.

Doamna Berger aruncase pantalonii pe spătarul unui scaun, de unde îi luă și se apropie cu ei de el, ca să-i arate petele. Robert s-a uitat o clipă la pete și în timpul acesta ea îl urmărea în tăcere. Îți făcea impresia că nu este în stare să-și mai ia ochii de pe petele acelea. Eram incapabilă să înțeleg tăcerea lor. Mi se părea stranie. Mi se părea că ei iau prea tragic un accident de toate zilele. Dar în fond francezii au spiritul de economie în sânge.

„— Avem în casă niște benzină, zic eu, și cu aceasta am putea scoate petele. Sau am putea să-i trimitem la spălătorie”.

— Nu mi-au răspuns nimic. Robert sta încruntat și cu privirile în dușumele. Mama lui a întors pantalonii, probabil ca să se convingă dacă nu sunt pătați și la spate, și a băgat de seamă că au ceva în

buzunare.

„— Ce ai aici?”

— L-am văzut că sare în picioare.

„— Nu pune mâna; nu-mi place să-mi scotocești prin buzunare”.

A încercat să-i smulgă pantalonii din mână, dar înainte de a se întinde el după ei, ea băgase mâna în buzunarul de la spate și scosese un teanc de bancnote. El a rămas încremenit, când a văzut-o cu banii în mână. Bătrânei i-au scăpat pantalonii din mână și ducându-și mâinile la piept, a gemut odată ca înjunghiată. Am băgat de seamă că amândoi erau ca varul de palizi, la obraz. Prin minte mi-a fulgerat un gând neașteptat; Robert îmi spusese de mai multe ori că mama lui trebuie să aibă vreo sumă de bani ascunsă pe undeva prin casă. În timpul din urmă dusesem mare lipsă de bard. Robert era nebun să poată și el pleca odată pe Riviera; eu nu fusesem încă niciodată pe acolo și de săptămâni întregi îmi spunea că dacă va pune mâna pe ceva bani, ne vom duce împreună, să ne facem și noi luna de miere. Pe vremea când ne-am căsătorit, el lucra în biroul brokerului și n-am putut pleca nicăieri. Prin minte îmi fulgeră gândul că el a dat de urma economiilor ei. M-am roșit până în rădăcina părului, închipuindu-mi că el i le-a furat, dar cu toate acestea nu eram deloc mirată. În timpul celor șase luni de când trăiam cu el, îl cunoșteam destul de bine, pentru ca să-mi pot da seamă că el ar considera un astfel de gest, drept o glumă. Am observat că bancnotele pe care le avea în mână, erau de câte o mie de franci. Mai târziu am aflat că erau șapte. Se uita la el, de parcă ochii îi erau gata să-i iasă din orbite.

„— Când ai câștigat acești bani, Robert?” a întrebat ea.

A început să râdă, dar am băgat de seamă că era enervat.

„— Am făcut ieri un pariu care a ieșit bine”, răspunde el.

„— O, Robert, zic eu, ai făgăduit mamei tale să nu mai joci la curse”.

„— Pariul acesta a fost o certitudine, răspunde el, și ar fi fost imposibil să mă stăpânesc. Vom putea pleca draga mea, pe Riviera. Ia-i tu și ai grijă de ei, căci altfel mie-mi vor scăpa printre degete”.

„— Nu, n-are voie să pună mâna pe ei, a țipat Madame Berger îngrozită, așa că am rămas mirată, pe urmă s-a întors spre mine. Du-te și fă curățenie în cameră. Nu vreau să văd casa toată ziua nescuturată”.

Vedeam că vrea să scape de mine și m-am gândit că va fi mult mai

bine să mă feresc din calea lor, dacă vor începe să se certe. Situația unei nore din casă, este foarte delicată. Pe Robert mama lui îl adora, dar era un băiat extravagant și îi făcea multe necazuri. Din când în când bătrâna îi făcea câte o scenă. Altădată îi vedeam că se închid împreună în pavilionul ei din fundul grădinii și le auzeam glasurile răstite, în timpul discuțiilor ce le aveau împreună. Pe urmă el venea supărat și cu gust de ceartă, iar când vedeam pe soacră-mea, constatam imediat că ea a plâns. M-am dus deci sus la etaj. Când am coborât din nou, i-am văzut că încetează să mai vorbească de față cu mine și Madame Berger mi-a spus să mă duc să cumpăr niște ouă pentru masă. De obicei către amiază Robert pleca de acasă și nu se mai întorcea până seara, iar altădată târziu noaptea, dar în ziua aceea n-a mai plecat. A citit și a cântat tot timpul la pian. L-am întrebat ce s-a întâmplat între el și mama lui, dar n-a vrut să-mi spună nimic și m-a poftit să-mi văd de treabă. Cred că niciunul dintre ei n-a scos mai mult de zece cuvinte în ziua aceea. Mi se părea că nu se va mai termina niciodată. După ce ne-am culcat m-am cuibărit lângă Robert și i-am trecut brațele în jurul gâtului; vedeam că este abătut și voiam să-l mângâi și să-l îmbunez, dar m-a dat cu violență la o parte.

„— Pentru numele lui Dumnezeu, lasă-mă în pace, zbieră el. Astă seară nu sunt dispus să mă giugiulesc. Sunt preocupat de alte griji”.

— Mă simțeam profund jignită, dar n-am zis nimic. M-am ferit departe de el. Știa că m-a jignit, dar după un timp a întins mâna după mine și m-a mângâiat pe obraz.

„— Culcă-te și dormi, iubita mea, zise el. Nu fi supărată, din cauză că astăzi sunt prost dispus. Ieri am băut prea mult, dar mâine dimineață îmi voi veni din nou în fire”.

„— Banii aceia erau ai mamei tale?” – l-am întrebat eu în șoaptă.

Nu mi-a răspuns imediat.

„— Da”, zice el într-un târziu.

„— O, Robert, cum ai putut să faci așa ceva?” am țipat eu.

A făcut o nouă pauză înainte de a-mi răspunde ceva. Mă simțeam zdrobită și mi se pare c-am început să plâng.

„— Dacă se va întâmpla ca cineva să te întrebe ceva, să știi că tu nu m-ai văzut niciodată umblând cu acești bani. Tu n-ai știut că eu am bani”.

„— Cum îți închipui că eu aș fi în stare să te trădez?” i-am răspuns eu.

„— Tot așa cu pantalonii. Mama n-a putut scoate petele de pe ei. Așa că i-a aruncat”.

— Mi-am adus aminte imediat, că după aceea, în timp ce Robert cânta la pian și eu stam în salon împreună cu el, am simțit un miros de ceva ars. M-am ridicat de pe scaun să mă duc să văd ce este.

„— Stai aici”, mi-a poruncit el.

„— Arde ceva în bucătărie”, zic eu.

„— Probabil mama arde zdrențe vechi. Astăzi este prost dispusă și ar fi în stare să-ți spargă capul, dacă te duci și te amesteci în treburile ei”.

— Atunci am înțeles că nu arsese zdrențe vechi; că nu aruncase pantalonii, ci că-i arsese. Am început să mă simt îngrozită, dar n-am îndrăznit să spun nimic. M-a apucat de mână.

„— Dacă te va întreba cineva de ei, zice el, va trebui să spui că i-am murdărit atât de rău în timp ce curățăm o mașină, încât a trebuit să-i lepăd. Mama i-a dat unui vagabond care a trecut alaltăieri prin fața porții. Juri că așa vei face?”

„— Da, jur”, i-am răspuns eu, dar aproape nu mai eram în stare să vorbesc.

Pe urmă mi-a spus ceva îngrozitor:

„— S-ar putea ca de asta să depindă capul meu”.

Mă simțeam prea năucită, prea îngrozită, ca să mai fiu în stare să-i răspund ceva. Mă durea capul de credeam că-mi plesnește. Cred că n-am închis ochii toată noaptea. Robert a dormit foarte agitat. Tresărea prin somn. Și se zvârcolea de pe o parte pe alta. Am coborât în bucătărie foarte devreme, dar soacră-mea era demult acolo. De obicei umbla foarte bine îmbrăcată și când pleca de acasă, părea chiar elegantă. Era văduva unui doctor și fiica unui ofițer de Stat Major; era foarte mândră de situația ei, dar pentru nimic în lume nu ar fi permis cuiva să vadă economiile pe care era condamnată să le facă, pentru a putea face față vizitelor la soțiile vechilor camarazi ai soțului ei. În astfel de ocazii, cu părul ei frizat, cu unghiile îngrijite, cu obrazul ușor dat cu roșu, nu arăta să aibă mai mult de patruzeci de ani; de astă dată însă era cu părul vâlvoi, nu era pudrată și se îmbrăcase numai într-un capot și arăta ca o țață bătrână care s-a retras din afaceri și trăiește din economiile pe care le-a adunat. Lui Robert nici nu i-a spus bună dimineața. Fără să scoată nicio vorbă, i-a întins ziarul. L-am urmărit în timpul cât citea și am băgat de seamă că se schimbă la față. Când m-a simțit că mă uit la el, a ridicat

privirea și mi-a zâmbit.

„— Ei fetița mea, ce zici de cafeaua noastră? întrebă el vesel. Ai de gând să stai toată dimineața și să te uiți la domnul și stăpânul tău, sau poate vrei să-l servești cu ceva?

Bănuiam că în ziar trebuie să fie ceva, din care voi înțelege ceea ce nu știam. După ce și-a terminat dejunul, Robert s-a dus să se îmbrace. Când a coborât și l-am văzut îmbrăcat și gata de plecare, am tresărit: era îmbrăcat în costumul cel cenușiu și cu pantalonii de la el, exact cum fusese îmbrăcat cu două zile în urmă. Dar mi-am adus imediat aminte că atunci când și-a comandat costumul, își făcuse două perechi de pantaloni. Fusese multă discuție din cauza asta. Madame Berger protestase din cauza cheltuielii, dar el a stăruit, spunând că va fi imposibil să-și găsească o slujbă, dacă nu va fi cumsecade îmbrăcat, iar biata de ea a cedat, cum făcea de altfel întotdeauna; la rândul ei a stăruit și ea ca să-și comande două perechi de pantaloni, deoarece pantalonii se tocesc mai repede și în felul acesta tot vor avea o economie, dacă va comanda două perechi. Robert a plecat și ne-a spus că nu se va întoarce la amiază. Puțin după aceea a plecat și soacră-mea, după cumpărături și imediat după plecarea ei, am luat ziarul. Am văzut că un bookmaker englez cu numele Teddie Jordan fusese găsit mort în apartamentul său, înjunghiat pe la spate. Pe Robert îl auzisem de multe ori vorbind despre el. Știam că el este cel care l-a omorât. Am simțit în inimă o durere atât de violentă, încât mi-am închipuit că voi muri imediat. Eram îngrozită. Nu știu câtă vreme am rămas în starea aceasta, fără să mă pot mișca. Într-un târziu am auzit cheia învârtindu-se în broască și am înțeles că trebuie să fie Madame Berger care se întorcea acasă. Am pus ziarul la locul lui, așa cum îl lăsase și mi-am văzut de lucru.

Lydia oftă adânc. Nu ajunseseră la restaurant decât pe la unu după miezul nopții sau poate chiar ceva mai târziu și erau aproape două când terminară masa. Când intraseră, mesele erau toate ocupate și în jurul barului era un grup de consumatori. Lydia vorbise multă vreme și publicul începuse să plece. Grupul din jurul barului începuse să se subție. Nu mai erau decât două persoane care stăteau la bar și afară de masa lor, mai era ocupată o singură masă în tot localul. Chelnerii începuseră să se retragă prin colțuri.

— Cred că va trebui să plecăm, declară Charley. Sunt sigur că ar vrea să scape de noi.

În clipa aceasta consumatorii de la cealaltă masă se ridicară să

plece. Femeia care le aduse hainele de la garderobă, aduse și pardesiul lui și-l așeză pe masa vecină. Charley ceru să-i facă socoteala.

— Crezi că am mai putea găsi un local unde să ne putem duce de aici?

— Putem merge în Montmartre. Graaf e deschis toată noaptea. Mă simt grozav de obosită.

— În cazul acesta, dacă vrei, te pot conduce acasă.

— La Alexey și Evghenia? Nu mă pot duce la ei noaptea. La această oră el trebuie să fie beat. Toată noaptea se va certa cu Evghenia din cauză că a crescut copiii ca să devină ceea ce sunt, și va plânge din cauza amărăciunilor lui. Nu vreau să mă întorc nici la Sérail. Mai bine să mergem la Graaf, cel puțin acolo e cald.

Părea atât de abătută și atât de epuizată, încât Charley cu multă sfială îi făcu o propunere: își aduse aminte de Simon care-i spusese că poate lua la hotel pe cine vrea.

— Uite ce, eu am două paturi în cameră. N-ai vrea să mergem împreună la hotel?

Se uită la el bănuitoare, dar el clătina din cap și zâmbi.

— Înțeleg, numai ca să dormi, adăugă el. După cum știi, astăzi eu am fost pe drum și cu emoțiile și toate celelalte, mă simt și eu obosit.

— Foarte bine, să mergem.

La ieșirea din restaurant nu găsiră nicio trăsură, dar hotelul era aproape, așa că făcură drumul pe jos. Un portar de noapte, pe jumătate adormit, le deschise și-i duse cu ascensorul până la etaj. Lydia își scoase pălăria. Avea o frunte înaltă și albă. Până acum nu-i văzuse părul. Era tuns și îi cădea în inele pe gât; avea un păr de culoare castanie deschisă. Își aruncă pantofii din picioare și-și desfăcu rochia. Când Charley se întoarse din baie, îmbrăcat în pijama, ea nu numai că se urcase în pat, dar era și adormită. Se urcă și el în celălalt pat și stinse lumina. Din clipa când ieșiseră din restaurant, nu mai schimbaseră nicio vorbă împreună.

Astfel își petrecu Charley prima lui noapte la Paris.

• Capitolul IV

Când se trezi, era târziu. În primul moment nu fu în stare să-și dea seamă unde se găsește. Pe urmă văzu pe Lydia. Nu coborâseră perdelele de la ferestre și o lumină cenușie se strecura printre storuri. Camera cu mobila ei de brad, arăta foarte săracă. Fata sta întinsă pe spate în patul de alături, cu ochii deschiși și se uita în tavanul afumat. Charley se uită la ceas. Prezența acestei femei străine în patul de lângă el îl făcea să se simtă stânjenit.

— Este aproape douăsprezece, zise el. Cred că ar fi bine să bem o ceașcă de cafea și pe urmă te voi conduce undeva, ca să luăm masa, dacă vrei.

Se uită la el cu ochii gravi, dar plini de bunătate.

— M-am uitat la dumneata, în timpul cât ai dormit. Dormeai atât de liniștit și de adânc, ca un copil. Pe obrazul dumitale se vedea o expresie atât de inocentă, încât m-am cutremurat.

— Obrazul meu are nevoie de brici.

Telefonă la birou să le trimită cafelele, pe care le aduse o cameristă grasă, de vârstă mijlocie; femeia se uită repede, la Lydia, dar din expresia obrazului ei nu se putea citi nimic. Charley fuma lulea, iar Lydia țigară după țigară. Stătură puțin de vorbă. Charley nu știa cum să se descurce în situația aceasta neobișnuită, iar Lydia părea adâncită în gânduri care nu aveau nicio legătură cu el. Puțin după aceea intră în camera de baie, ca să se bărbierească și să se spele. Când se întoarse, o găsi într-un fotoliu din fața ferestrei, îmbrăcată în halatul lui. Fereastra camerei da într-o curte și tot ce putea vedea, erau numai ferestre de la camerele care se înșirau una peste alta. În dimineața aceasta cenușie de Crăciun, decorul părea neobișnuit de trist. Fata se întoarse spre el.

— N-am putea lua masa aici în cameră, în loc să mai ieșim în oraș?

— Vrei să spui jos? Dacă-ți face plăcere. Nu știu ce fel de mâncare servesc.

— Mâncarea nu interesează. Dar înțeleg aici în cameră, nu jos. E o senzație atât de extraordinară, să poți elimina restul lumii din viața ta, pentru câteva ceasuri. Odihnă, liniște, tăcere, singurătate. Îți face impresia că toate acestea sunt luxuri pe care nu și le pot permite

decât bogații și totuși nu costă nimic. Mi se pare straniu, cât de greu este să ți le procuri.

— Dacă vrei, eu voi pleca și-ți comand masa aici în cameră.

Privirile ei întârziară câteva clipe asupra lui și parcă în ochi îi clipea o lumină de zâmbet ironic.

— Nu am nimic împotriva prezenței dumitale. Simt că ești un tânăr foarte dulce și foarte cumsecade. Aș prefera să stai cu mine; în toată ființa dumitale este ceva liniștitor care mă face să mă simt împăcată.

Charley nu era un tânăr care să-și fi închipuit cine știe ce despre el însuși, dar în clipa aceasta se simți înfiorat de o ușoară nemulțumire, căci i se părea că fata aceasta abuzează de el, mai mult decât s-ar fi cuvenit. Manierele lui alese însă erau atât de înrădăcinate într-însul, încât ar fi fost imposibil să se trădeze. Afară de asta situația lui de acum era foarte ciudată și cu toate că nu venise la Paris pentru așa ceva, i se părea totuși că întâmplarea aceasta nu este lipsită de interes. Se uită în largul camerei. Paturile erau desfăcute; pălăria Lydiei, mantaua, rochia, pantofii și ciorapii erau răspândiți în toate părțile, în majoritate pe jos, iar hainele lui erau aruncate fără nicio grijă și făcute grămadă pe un scaun.

— Camera arată îngrozitor, zise el. Crezi că e bine și luăm masa în mijlocul acestui decor atât de antipatic?

— Ce importanță are? răspunse ea, și începu să râdă, pentru prima dată de când o cunoștea. Dar dacă aspectul camerei jignește sentimentele dumitale puritane de englez, atunci voi așterne paturile, sau le va face fata, până când eu voi face o baie.

Intră în camera de baie și Charley telefonă după chelner. Comandă niște ouă, o friptură, brânză și o sticlă de vin. Pe urmă chemă femeia de serviciu. Deși camera era încălzită, avea totuși un cămin și se gândi că focul ar fi foarte plăcut. Până când să aducă femeia lemnele, el se îmbrăcă și în timpul cât ea scutură prin casă, se așeză în fotoliu și începu să se uite în curtea tristă din fața lui. Se gândi cu părere de rău la serbarea veselă care se desfășura acum în casa verișorilor săi Terry-Mason. Acum vor bea cu toții un păhărel de sherry, înainte de a se așeza la masă, pentru a li se servi bucatele obișnuite la Crăciun; friptura de curcan și budinca, și vor fi cu toții foarte veseli și mulțumiți de darurile pe care le-au primit, vor fi gălăgioși și exuberanți. Nu mult după aceea apăru și Lydia. Nu se fardase, dar își pieptănase părul cu multă grijă și pleoapele nu-i mai erau umflate,

așa că arăta tânără și drăguță: drăgălășenia ei însă nu era în genul celei care trezește poftele trupului și Charley deși era o fire impresionabilă, când o văzu că apare în cameră, nici nu tresări cel puțin.

— O, te-ai îmbrăcat, zise fata. În cazul acesta cred că voi putea să rămân tot în halatul dumitale, nu-i așa? Dă-mi te rog papucii dumitale. Mă voi simți în ei ca în niște bărci, dar nu face nimic.

Halatul acesta era un dar pe care-l primise de la mama lui, de ziua nașterii și era dintr-o mătase albastră cu desene; era prea lung pentru ea, dar îl îmbrăcase în așa fel ca să nu o supere la mers. Fu foarte mulțumită când văzu focul arzând în cămin și se așeză în scaunul pe care i-l apropiase de foc. Își aprinse o țigară. Lui i se părea stranie această situație, tocmai din cauză că atitudinea ei dovedea că ea nu găsește nimic neobișnuit într-însa. Purtarea ei era tot atât de simplă, ca și când l-ar fi cunoscut de când lumea; dacă ar fi avut intenția să-i alunge din minte orice planuri ce și-ar fi făcut în legătură cu ea, era de ajuns această atitudine a ei, din care putea vedea destul de limpede, că ea a uitat cu totul și definitiv eventuala intenție a lui, de a se culca cu ea. Rămase mirat când o văzu cu câtă poftă mănâncă. Își închipuia că după cele ce-i povestise noaptea trecută, ea va fi prea deprimată, pentru ca să mai poată mânca, doar cel mult câteva îmbucături; tocmai din cauza aceasta sensibilitatea lui romantică, rămase neplăcut impresionată, când constată că ea mănâncă tot atât de mult cât și el și cu vădită plăcere.

Ajunseseră la cafea, când Simon îl chemă la telefon.

— Charley? N-ai vrea să vii până la mine, să stăm puțin de vorbă?

— Cred că mi-ar fi imposibil tocmai acum.

— De ce? întrebă Simon răstit.

Era caracteristic din partea lui să-și închipuie, că toată lumea este gata să-i asculte chemarea și să lase totul baltă, atunci când el avea poftă. Chiar în cazul când chestiunea ar fi avut extrem de puțină importanță pentru el, dacă se întâmpla să-i intre în cap și să fie contrazis, era gata întotdeauna de harță.

— Lydia e la mine.

— Cine naiba mai e și Lydia asta?

Charley ezită o clipă:

— Prințesa Olga.

Urmă o pauză, după care Simon izbucni într-un hohot de râs.

— Felicitările mele, dragă prietene. Am bănuit imediat că te vei

prinde. În sfârșit, când se va întâmpla să ai un moment liber și pentru un vechi prieten, ca mine, să-mi dai de știre.

Închise aparatul. Când Charley se întoarse spre Lydia, o văzu că stă cu privirile oprite asupra focului. Pe chipul ei indiferent nu se vedea nici urmă de impresia ce i-ar fi putut-o lăsa conversația ce o auzise. Charley feri masa din cale și-și făcu loc într-un fotoliu alături de ea. Lydia se plecă și mai puse un lemn pe foc. Gestul ei avea ceva duios care, datorită intimității lui, nu displăcu lui Charley. Își făcea loc, întocmai ca un cățeluș care se învârtește de două trei ori în jurul său, până când își face o groapă destul de adâncă în pernă, ca să se poată colaci într-însa. Lumina acestei zile mohorâte de iarnă, începu să se stingă și rămaseră în cameră numai la lumina flăcărilor din cămin. Ici colo la ferestrele camerelor ce se vedeau în cealaltă parte a curții, începeau să se aprindă lămpile și ferestrele tulburi, fără perdele, aveau un aspect straniu, întocmai ca un decor de teatru care reprezintă o stradă, cu ferestrele caselor luminate. Dar spectacolul acesta nu i se păru cu nimic mai puțin ireal, decât situația în care se găsea acum, în această cameră sordidă, în fața focului din cămin, alături de femeia aceasta străină care-și depăna îngrozitoarea poveste a vieții ei. Părea că ar fi imposibil să-și închipuie că poate pe el nu-l interesează deloc viața ei. După cât putea să-și dea scama, fata aceasta nici nu se gândea că poate el are și altă treabă, nici că deșertându-și inima în fața lui și spunându-i durerea care o chinuiește, trecea asupra lui o povară pe care n-avea dreptul să ceară unui străin să o poarte. Probabil avea de gând să trezească mila lui? Charley nu era tocmai sigur de această eventualitate. Ea nu știa nimic despre el și nici nu dorea să cunoască viața lui. Prezența lui pentru ea nu era altceva decât o înlesnire trecătoare și poate dacă nu ar fi fost un temperament fericit, indiferența aceasta a ei l-ar fi scos din fire. Pe înserate constată că devine din ce în ce mai tăcută și după respirația liniștită își dădu seama că a adormit. Se ridică din fotoliu și se întinse, căci îi înțepeniseră picioarele de atâta ședere, pe urmă se apropie pe vârful picioarelor de fereastră, ca să n-o trezească; aici se așeză pe un scaun și începu să se uite în curtea. Pustie. Din când în când vedea pe câte cineva trecând prin dosul ferestrelor luminate; văzu o femeie mai în vârstă, udând un ghiveci de floare; pe urmă un bărbat numai în cămașă, întins pe pat și citind, și se întrebă cine ar putea să fie oamenii aceștia. După aparență trebuiau să fie oameni din clasa mijlocie care-și trăiesc viața în condiții modeste, căci în

realitate hotelul era ieftin și cartierul destul de sărac; dar văzuți așa, prin ferestrele tulburi, întocmai ca într-un panoptic, păreau niște ființe cu totul ireale. Cine ar fi în stare să-ți spună ce sunt oamenii în realitate și ce patimi josnice, ce crime se ascund sub înfățișarea lor banală? La unele camere perdelele erau coborâte peste ferestre și numai o dâră slabă de lumină te făcea să bănuiești, că dincolo mai este cineva. Alte ferestre erau întunecate, dar camerele nu erau goale, căci hotelul era plin, și locatarii lor erau plecați. Pe ce drumuri tainice or fi umblând și ce gânduri ascunse le îndreaptă pașii? Își simți nervii întinși de așteptare și fu înfiorat de groaza pe care i-o inspirau oamenii aceștia necunoscuți, a căror viață i se părea atât de stranie; dincolo de suprafața liniștită a acestei lumi, i se părea că se ascunde ceva confuz, întunecat, monstruos și îngrozitor.

Începu să se gândească îndelung și cu sprâncenele încruntate, la trista poveste pe care o ascultase toată după-amiaza. În timpul povestirii ei, Lydia își depăna amintirile fără nicio legătură, vorbindu-i când despre luptele pentru existență, pe vremea când lucra în atelierul unei croitorese pentru o leafă de mizerie, când despre copilăria petrecută în mijlocul celei mai negre sărăcii la Londra; dar amintirile ei se concentrau în jurul zilelor de groază ce au urmat după asasinat, a spaimei continue că arestarea putea să vină din clipă în clipă și a agoniei prin care trecuse în timpul procesului. Citise romane cu polițiști, citise reportajele ziarelor, știa că în lume se petrec atâtea crime, că oamenii trăiesc în sărăcie, dar la toate acestea se gândise ca la ceva ce se întâmplă într-o lume cu totul aparte; i se părea straniu și înspăimântător să se vadă pe sine în contact atât de apropiat cu cineva care trecuse de curând prin situații atât de îngrozitoare. Fără să știe de ce, își aduse aminte de un tablou al lui Manet care reprezenta executarea unui condamnat – probabil a lui Maximilian – în fața unui pluton cu armele întinse. I se păruse întotdeauna că tabloul acesta este impresionant. Abia acum își dădea scamă că tabloul acesta reprezenta o întâmplare reală. Împăratul fusese de fapt adus în fața plutonului de execuție și probabil când a văzut că soldații ridică armele la ochi, i s-o fi părut și lui peste putință de crezut, să se vadă în situația aceasta și peste câteva clipe să înceteze să mai trăiască.

Și acum, după ce cunoștea pe Lydia, după ce o ascultase noaptea trecută și în după-amiaza acestei zile, după ce mâncase cu ea și dansaseră împreună, după ce trăiau de atâtea ceasuri alături, într-o

apropiere atât de strânsă, i se părea de necrezut, ca tot ce-i spusese, să i se fi întâmplat și în realitate.

Dacă în toată povestea ei ar fi fost ceva ce putea fi atribuit unei simple întâmplări, atunci acest ceva era felul în care ea se cunoscuse cu Robert Berger. Datorită prietenilor în casa cărora trăia și care lucrau într-un restaurant rusesc, Lydia primea din când în când câte un bilet la concerte, iar dacă se întâmpla să se dea un concert la care nu avea bilet și totuși dorea să se ducă, își rupea gologanii necesari, din mizerabilul ei câștig săptămânal pentru a putea cumpăra un loc la galerie, în picioare. Aceasta era singura ei extravaganță și frecventarea concertelor singura ei recreație. De obicei îi plăcea să asculte muzică rusească. Ascultând această muzică, se simțea ca și când ar fi transportată pe aripile armoniei în inima țării aceleia pe care ea n-o văzuse niciodată și spre care se simțea atrasă de puterea unei dorințe ce va rămâne pentru totdeauna neîmplinită. Despre Rusia nu știa nimic altceva, decât ceea ce auzise din gura tatălui și a mamei sale, din conversațiile lui Alexey cu Evghenia, când se întâmpla să vorbească despre vremurile de altădată, sau ceea ce știa din romane. La concertele cu muzică de Rimsky-Korsacov, Glazunov, în timpul cât asculta compozițiile specifice și dureroase ale lui Stravinsky, impresiile ei despre Rusia începeau să prindă formă și consistență. Melodiile sălbatice, ritmul reținut în care trepida ceva cu totul străin de restul Europei, o făceau să-și uite de lumea în care trăia și de existența ei sordidă, umplându-i sufletul de un elan de dragoste atât de mare, încât lacrimile de fericire începeau să-i curgă șiroaie în lungul obrazului. Dar din cauză că tot ceea ce vedea ea cu ochii închipuirii, nu văzuse niciodată în realitate și prin urmare ceea ce vedea, era rezultatul celor ce aflase de la alții și al închipuirii ei înfrigurate, toate aceste fantome defilau prin fața ei desfigurate și stranii: vedea Kremlinul cu turlele lui repezite spre cerul spuzit de stele, Piața Roșie și Kitai Gorod, ca și când acestea ar fi peisaje din povești cu zâne; pentru ea Prințul Andrei și încântătoarea Natașa mai rătăceau și astăzi pe străzile Moscovei; după o noapte de chef nebunesc cu șătrarii, tânărul Dimitri Karamazov se mai întâlnea și astăzi cu frumoasa Alyoșa la podul Mostbaretsk, negustorul Rogojin trecea ca o fantomă, în sania lui, alături de Nastasia Filipovna și personajele tulburi din nuvelele lui Cehov se spulberau duse de capriciul destinelor, întocmai ca frunzele luate de vântul toamnei; pentru ea Reședința de Vatră și Newsky Prospekt erau nume magice,

iar Anna Karenina se mai plimba și acum cu trăsura, elegantul Vronsky în uniforma lui cea nouă urca scările palatelor de pe Fontanka Canal și dezmoștenitul Raskolnikov rătăcea pe Liteiny. În beția patimii și nostalgiei acestei muzici, cu imaginea lui Turgheniev undeva în fundul amintirii, vedea înșirându-se în fața ei casele mari și triste de la țară, în întunericul aromat al cărora oamenii stăteau de vorbă, vedea oglinda nemișcată a mlaștinilor clipind în lumina slabă a zorilor, unde se duceau la vânat rațe; cu Gorky vedea satele amărâte unde țăranii beau cu deznădejde, iubeau și se omorau unii pe alții; vedea apele tulburi ale Volgăi rotind în vârtejuri furioase; stepele fără hotar ale Caucazului și încântătoarea Crimeei. Cu sufletul încărcat de dorințe și de păreri de rău pentru viața, acum pentru totdeauna trecută, și chinuită de dorința de a vedea țara pe care ea n-o cunoscuse niciodată, ea care era o străină în mijlocul unei lumi potrivnice, se simțea în astfel de clipe, una cu ființa acestei țări misterioase. Deși vorbea limba ei cu oarecare ezitare, era totuși rusoaică și-și iubea țara de origine; în astfel de clipe începea să-și dea seama că ea aparține acestui popor și să înțeleagă pe tatăl ei care cu toate că i se atrăsese atenția asupra primejdiilor la care se expune, nu putuse să reziste dorinței de a se întoarce acasă, cu riscul vieții lui.

La un concert al cărui program era format exclusiv din muzică rusească, se pomenise alături de un tânăr care, după cât băgase de seamă, din când în când se întorcea și se uita curios la ea. Odată își întoarse privirea spre el și rămăsese impresionată de patima cu care părea că ascultă; își împreunase mâinile și rămăsese cu gura căscată, ca și când și-ar fi pierdut respirația. Părea cuprins de extaz. Era un tânăr cu înfățișare îngrijită și părea bine crescut. Lydia nu se uită la el decât în treacăt și se întoarse din nou la melodia și cohortele de fantome pe care aceasta le trezea în sufletul ei. Se simțea profund impresionată și nici nu-și dădu seamă că de pe buze îi scăpa un hohot de plâns. Tresări când simți o mână mică și catifelată, apucând-o sfios și strângând-o încetișor. Își retrase repede mâna. Melodia fusese tocmai cea din urmă înainte de pauză și după ce se termină, tânărul se întoarse spre ea. Avea ochii frumoși, cenușii, sub niște sprâncene stufoase și păreau neobișnuit de blânzi.

— Ai plâns, Mademoiselle.

Își închipuise că este rus ca și ea, dar accentul lui era pur franțuzesc. Înțelese că strânsoarea grăbită a mâinii lui fusese un gest de simpatie și rămase impresionată.

— Nu din cauză că mă simt nenorocită, răspunse ea și încercă să zâmbească.

Îi răspunse și el cu un zâmbet care i se păru încântător.

— Știu. Muzica aceasta rusească este foarte frumoasă și cu toate acestea parcă îți sfâșie inima.

— Bine, dar dumneata ești francez. Ce poate însemna această muzică pentru dumneata?

— Da, sunt francez. Nu știu ce înseamnă pentru mine. Dar este singura muzică pe care-mi place s-o ascult. Presimt într-însa forță și pasiune, sânge și distrugere. Melodiile acestea mă fac să-mi simt toți nervii trepidând de emoție, răspunse el și râse încetișor. Uneori când o ascult, îmi face impresia că ar fi imposibil să existe în viață ceva, ce omul n-ar fi în stare să îndeplinească.

Ea nu-i răspunse. I se părea straniu ca aceeași muzică să spună cu totul altceva oamenilor diferiți care o ascultă. Ei, muzica aceasta îi vorbea despre tragedia sorții omenești, despre zădărnicia zbuciumului oamenilor împotriva destinului și despre fericire și împăcarea ce o poți găsi în umilință și resemnare.

— Vii la concertul de săptămâna viitoare? întrebă el. Va fi tot un concert rusesc.

— Nu cred să vin.

— De ce nu?

Era foarte tânăr; nu putea fi mai an vârstă decât ea și în toată ființa lui era o inocență care te împiedica să-i dai un răspuns brutal la această întrebare care din partea unui străin era o indiscreție. În atitudinea lui era ceva care o făcea să presimtă cu toată certitudinea, că tânărul acesta nu intenționează s-o „agate”. Se uită la el și zâmbi.

— Eu nu sunt milionară. Se întâmplă foarte rar, ca astăzi să mai găsești milionari și printre ruși.

— Cunosc pe câțiva dintre cei care organizează aceste concerte. Am un permanent pentru două persoane. Dacă vrei să mă aștepți duminica următoare la intrare, vei putea asista la concert cu biletul meu.

— Nu cred că voi putea face așa ceva.

— Ți-e teamă să nu te compromiți? întrebă el zâmbind. Lumea care vine la concert cred că-ți va putea servi foarte bine de însoțitor.

— Eu lucrez într-un atelier de croitorie. Prin urmare ar fi foarte greu să mă pot compromite. Dar nu știu dacă aș putea să-mi asum o obligație față de un om cu totul străin.

— Înțeleg că dumneata ești o domnișoară foarte bine crescută, dar te rog să nu invoci prejudecăți lipsite de orice justificare.

Nu vru să mai discute această chestiune.

— Bine, să vedem, zise ea. În orice caz îți mulțumesc pentru propunere.

Începură să vorbească despre alte lucruri, până când dirijorul ridică din nou bagheta. La sfârșitul concertului se întoarse spre ea și-și luă rămas bun.

— Va să zică duminica viitoare? întrebă el.

— Să vedem. Dar nu mă aștepta.

Se pierdură unul de altul în mijlocul mulțimii care se îngrămădea la ieșirile din sală. În timpul săptămânii viitoare se gândi de câteva ori la tânărul acesta drăguț, cu ochii mari și cenușii. Se gândea la el cu plăcere. Ar fi fost imposibil ca să ajungă la această vârstă, fără să fie determinată să reziste avansurilor pe care i le făceau bărbații. Atât Alexey cât și fiul său care era gigolo, încercaseră amândoi să se apropie de ea, dar nu-i fusese deloc greu să se apere împotriva lor. O palmă bine aplicată, făcuse pe bețivul miorlăitor să înțeleagă repede că nu e nimic de făcut, iar pe băiatul acestuia îl liniștise, spunându-i ce crede despre el și făcându-l ridicol. I se întâmplase destul de des ca să fie acostată în stradă de către bărbați, dar ea era întotdeauna prea ostenită și prea flămândă, ca să poată fi ispitită de propunerile lor; zâmbea cu amărăciune, când se gândea că o masă cât de frugală ar fi ispitit-o mai mult, decât o inimă iubitoare și devotată. Cu instinctul ei specific feminin, înțelese că tânărul acesta de la concert nu este de aceeași teapă cu ceilalți. Fără îndoială, ca orice tânăr de seama lui, n-ar fi refuzat nici el ocazia să se distreze, dar era sigură că nu din cauza aceasta o invitase la concertul de duminica viitoare. N-avea intenția să se ducă, dar era impresionată de faptul că o invitase. I se părea că tânărul acesta are ceva foarte plăcut, o pornire inocentă și sinceră. Presimțea că în el ar putea avea încredere. Se uită la program și constată că la concertul de duminică se va cânta Symphonie Pathétiqu, dar această bucată pe ea o interesa prea puțin, deoarece Ceaikovski prea era europenizat; se cânta însă și *Sacre du Printemps* cuartetul de coarde al lui Borodin. Se întrebă, oare tânărul se va fi gândit serios la propunerea pe care i-a făcut-o. Tot atât de probabil era, ca invitația lui să se fi datorat impresiei momentului și că la jumătate de ceas după aceea a uitat-o cu totul. Când sosi duminica, era aproape hotărâtă să meargă; dorea foarte mult să

asculte concertul, dar n-avea în buzunar decât exact banii care-i trebuiau pentru metrou și banii de mâncare pentru o săptămână, tot restul ce-l câștiga trebuia să-l dea Evgheniei, pentru a face față nevoilor casei; dacă o va aștepta și va avea de fapt două bilete, înseamnă că intrarea ei nu-l costă nimic și că nici ea nu se angajează cu nimic.

La sfârșit de tot, nu mai putu rezista dorinței și îndreptându-se spre Salle Pleyel, îl văzu numaidecât că o așteaptă la intrare, așa cum îi spusese. Ochii i se aprinseră și-i strânse mâna cu efuziune, ca și când ar fi fost prieteni vechi.

— Sunt atât de mulțumit că ai venit, zise el. Aștept de douăzeci de minute. Mă temeam grozav să nu fi trecut fără să te văd.

Se roși la față și zâmbi. După ce intrară în sala de concert, constată că are bilete pentru rândul al cincilea.

— Le-ai obținut gratuit? întrebă ea mirată.

— Nu, le-am cumpărat. Credeam că va fi mult mai bine să avem locuri confortabile.

— Ce imprudență! Eu sunt obișnuită să stau și în picioare.

Era însă încântată de generozitatea lui și la câteva clipe după aceea, când îi luă mâna într-a lui, nu și-o mai retrase. Vedea că lui îi face plăcere să o țină de mână, iar ei nu-i făcea niciun rău și-i era obligată cel puțin cu atâta. În timpul pauzei îi spuse că pe el îl cheamă Robert Berger și-i spuse și ea numele ei. Îi mai spuse că stă împreună cu mama lui la Neuilly și că lucrează în biroul unui broker. Vorbea în cuvinte alese, ca un om cu educație și cu un entuziasm copilăresc care o făcea să râdă; afară de asta în firea lui se simțea o animație neobișnuită care Lydiei i se păru foarte atrăgătoare. Ochii lui arzători și mobilitatea trăsăturilor feței, dovedeau o fire entuziastă. Stând alături de el se simțea ca și când ar fi stat în fața focului; tinerețea lui trepida de căldura interioară fizică. După ce se termină concertul, apucară pe jos spre Champs Elysées și el o întrebă dacă vrea să ia un ceai. Nu admise să refuze. Pentru Lydia fu un lux neașteptat să intre într-un local elegant, să se așeze la o masă, printre oameni bine îmbrăcați; mirosul de cozonac și prăjituri, parfumurile întrebuințate de femei, căldura din interior, scaunele confortabile și conversațiile, parcă o îmbătau. Stătură împreună aproape un ceas. Lydia îi povesti câteva amănunte despre ea, despre tatăl ei și despre ceea ce se întâmplase cu el, despre felul cum trăia acum și cum își câștiga existența; el o asculta cu același interes cu care vorbea.

Privirile ochilor lui cenușii se îndreptau spre ea pline de simpatie. Când sosi timpul ca ea să plece, o întrebă dacă ar fi dispusă ca într-o seară să se ducă împreună cu el la un cinematograf. Ea clătină din cap în semn de protest.

— De ce nu?

— Dumneata ești un tânăr bogat și…

— Da de unde, nu sunt deloc. Departe de așa ceva. Mama dispune de foarte puțin, în afară de pensia ei, iar eu nu am decât puținul pe care-l câștig.

— Atunci n-ar trebui să iei ceaiul în localuri de lux. În orice caz eu sunt o lucrătoare săracă. Îți mulțumesc pentru amabilitatea ce ai dovedit-o față de mine, dar eu nu sunt o fată proastă; ai fost foarte drăguț cu mine și cred că n-ar fi frumos din partea mea să mai primesc amabilitățile dumitale, când știu dinainte că eu nu pot să-ți ofer nimic.

— Nu vreau să-mi oferi nimic în schimb. Mie-mi placi. Îmi face plăcere să fiu alături de dumneata. Duminica trecută, când te-am văzut plângând, erai atât de impresionantă, încât lacrimile dumitale m-au durut. Dumneata nu ai pe nimeni pe lume și – dintr-un anumit punct de vedere – sunt și eu numai singur pe lume. Credeam că noi doi vom putea deveni prieteni.

Câteva clipe se uită la el indiferentă. Erau de aceeași vârstă, dar în realitate ea era mult mai matură decât el; intențiile lui erau curate și vedea că este convins de ceea ce-i spune, dar era destul de înțeleaptă, ca să-și poată da seama că toate acestea nu sunt altceva decât prostii.

— Dă-mi voie să fiu cât se poate de sinceră față de dumneata, zise ea. Știu că nu sunt deloc o frumusețe, dar în fond sunt fată tânără și sunt oameni care mă consideră drăguță, cei cărora le place tipul slav, așa că-mi ceri prea mult, când vrei să mă faci să cred că dorești prietenia cu mine, numai de dragul conversației mele. Eu nu m-am culcat până acum cu niciun bărbat. Cred că nu ar fi cinstit din partea mea, dacă te-aș lăsa să-ți pierzi timpul și să-ți cheltuiești banii cu mine, când de fapt eu nu am câtuși de puțin intenția să mă culc cu dumneata.

— Cuvintele dumitale sunt destul de sincere în brutalitatea lor, răspunse el și zâmbi încântător, dar uite ce, cu toate acestea le știam mai demult. Cred că nu mi-am trăit toată viața la Paris, fără să fiu în stare să învăț cel puțin atâta lucru. Știu dinainte și în mod instinctiv, când o fată este dispusă să se distreze, și când nu este. Mi-am dat

seama chiar de la început că dumneata ești o fată cumsecade. Motivul pentru care te-am ținut de mână în timpul concertului a fost, că dumneata gustai această muzică tot atât de profund ca și mine și atingerea mâinii dumitale – nu știu cum să-ți explic – mă făcea să cred că emoția dumitale se va scurge astfel în ființa mea și va face ca emoția pe care o simt eu, să fie cu atât mai intensă. În orice caz, în sentimentul pe care-l aveam în clipa aceea față de dumneata, nu era nicio dorință.

— Totuși fiecare dintre noi a simțit altceva în timpul concertului, răspunse ea și păru că se gândește la ceva. Într-un rând m-am întors spre dumneata și văzându-ți obrazul, am rămas mirată. Expresia dumitale era feroce și nemiloasă. Nu mai semăna cu obrazul omenesc, ci cu o mască înspăimântător de răutăcioasă. Uitându-mă la dumneata, m-am speriat.

Începu să râdă înveselit și râsul lui părea atât de tânăr, de muzical și de lipsit de orice grijă, privirile ochilor lui atât de duioase și de sincere, încât ar fi fost imposibil să-ți închipui, nici cel puțin pentru o clipă, că sub impresia emoției pricinuite de această muzică, trăsăturile obrazului său ar fi putut lua o expresie atât de feroce și de rece.

— Ce gânduri îți trec prin minte. Cred că nu-ți închipui despre mine că sunt negustor de sclave albe, cum se văd la cinematograf și că aș încerca să te ademenesc în mrejele mele, ca pe urmă să te îmbrac și să te expediez la Buenos Aires?

— Nu, răspunse ea, așa ceva nu cred despre dumneata.

— Cu ce te-ar putea deranja pe dumneata, dacă ai veni cu mine la cinematograf? Mi-ai lămurit situația dintre noi, în mod definitiv și eu sunt gata să o primesc.

Începu să râdă și ea. Ar fi fost absurd să continue discuția. În viața ei avusese până acuma atât de puține bucurii și, dacă lui îi făcea plăcere să se ocupe de ea și să se mulțumească numai să stea alături și să vorbească împreună, ar trebui să fie proastă, ca să nu primească o astfel de propunere. La urma urmelor ea nu era nimic. Nu era obligată să dea nimănui socoteală despre ceea ce făcea. Era în stare să se păzească și-l prevenise la ce se poate aștepta din partea ei.

— In sfârșit, cum vrei, răspunse ea.

De câteva ori se duseră împreună la cinematograf și după spectacol Robert o conducea întotdeauna la cea mai apropiată stație de unde putea lua metroul, ca să se întoarcă acasă. În timpul cât

mergeau pe jos, o lua la braț, iar în cinematograf o ținea de mână, o dată sau de două ori la despărțire o sărutase pe amândoi obrajii, dar acestea erau singurele familiarități pe care și le permitea față de ea. Era un tovarăș cumsecade. Avea un fel de veselie nuanțată de ironie, când discutau despre subiecte care pe ea o interesau. Nu avea pretenția că ar fi citit foarte mult, căci spunea că nu are timp pentru așa ceva și că viața este mult mai plăcută decât lectura, dar nu era deloc prost și putea discuta destul de inteligent despre cărțile pe care le-a citit. Pe Lydia o interesă foarte mult, când constată că el avea o slăbiciune specială pentru André Gide. Era un entuziast jucător de tenis și-i spunea că înainte de asta fusese sfătuit să practice în mod serios acest sport; oamenii care erau interesați în acest joc se ocupaseră de el, închipuindu-și că-l vor putea scoate campion, dar din toate planurile acestea nu se alesese nimic.

— Ca să poți însemna ceva și să ajungi în primele rânduri, ai nevoie de mai mult timp și mai mulți bani, decât dispun eu, declară el.

Lydia bănuia că el este îndrăgostit de ea, dar nu mergea atât de departe, încât să caute să se convingă, deoarece se temea că propriile ei sentimente n-ar putea să fie un bun judecător într-o astfel de situație. Vedea că gândurile ei sunt preocupate din ce în ce mai mult de imaginea lui. Acesta era primul prieten de o vârstă cu ea, pe care-l avusese până acum. Îi datora toate ceasurile de mulțumire, pentru concertele la care o ducea în fiecare duminică și serile fericite pe care le petreceau împreună la cinematograf. Prezența lui dădea vieții ei un interes și o emoție cum nu cunoscuse înainte de asta. De dragul lui își da toată silința să se îmbrace mai drăguț. Până acum nu avusese obiceiul să se fardeze, dar după a patra sau a cincea întâlnire, își dădu cu roșu pe obraz și cu creion sub gene.

— Ce-ai făcut? întrebă el după ce ieșiră în lumină. De ce ți-ai pus fardurile acestea pe obraz?

Începu să râdă și se aprinse la față, sub așternutul de roșu.

— Am vrut să par mai impresionantă alături de dumneata. Eram incapabilă să mă gândesc, că lumea care te vede cu mine, își închipuie că ești cu o mică slujnicuță care a venit și ea la Paris, din micul ei orășel de provincie.

— Cred că primul lucru care mi-a plăcut la dumneata, a fost tocmai faptul că mi-ai părut atât de firească. Am ajuns să nu mai pot suferi obrajii aceștia boiți pe care îi văd în jurul meu. Nu știu de ce,

dar mi s-a părut atât de impresionant, când am constatat că pe obrazul dumitale palid nu este nici urmă de fard, că nu ai nimic pe buze și nu ai nimic pe sprâncene. Era un sentiment tot atât de înviorător, ca atunci când după un drum prin arșița soarelui, ajungi în mijlocul unei păduri răcoritoare. Faptul că nu ești fardată, îți dă o înfățișare plină de candoare și presimți că aceasta este expresia adevărată a sufletului curat.

Își simți inima că începe să bată îndurerată, dar durerea aceasta era dintre acelea care sunt mai binevenite decât plăcerile.

— Bine. Dacă dumitale nu-ți place fardul, atunci nu-l voi mai întrebuința. În realitate eu m-am fardat astăzi numai pentru dumneata.

Se uita distrată la filmul ce se desfășura pe ecranul cinematografului în care intraseră. Până acum nu avusese încredere în muzicalitatea glasului lui, în blândețea caldă a privirilor lui, dar după aceste cuvinte ar fi fost aproape imposibil să nu creadă că o iubește. Avea nevoie de toată puterea de voință, pentru a se stăpâni, să nu se îndrăgostească și ea de el. Își repeta mereu, că pentru el cunoștința lor nu poate fi altceva decât un capriciu trecător și că ar fi cea mai mare imprudență din partea ei, să se lase stăpânită de o pornire ca aceasta. Era hotărâtă să nu devină amanta lui. Prea multe cazuri de acestea văzuse până acum printre ruși, cu fetele refugiaților care reușeau numai cu multă greutate să-și câștige strictul necesar pentru a trăi; uneori se întâmpla să cadă în ispită, din cauză că se plictiseau, altădată din cauză că erau sătule de sărăcie, dar astfel de legături nu durau niciodată prea mult; păreau că nu sunt în stare să păstreze un bărbat, sau mai bine zis un francez, căci de cele mai multe ori se încurcau numai cu acești oameni; prietenii lor se plictiseau de ele sau se enervau și nu le trebuia prea mult, ca să poată scăpa de ele; în astfel de cazuri erau condamnate să trăiască mult mai greu decât înainte, de aceea și de cele mai multe ori, nu le mai rămânea alt refugiu decât lupanarul. Dar ce altă nădejde ar fi putut-o lega de tânărul acesta? Știa foarte bine că el nu se gândește la căsătorie. O astfel de posibilitate lui nici nu i-ar fi trecut prin gând. Cunoștea felul de a vedea al francezilor. Mama lui nu ar fi admis niciodată ca el să se căsătorească cu o rusoaică, deoarece ea nu era nimic altceva, și afară de asta nu avea nici bani, ca să poți zice că ar însemna și ea ceva. În Franța căsătoria era ceva serios; situația dintre cele două familii trebuie să fie egal de respectabilă și mireasa trebuie

să aducă în căsnicie o dotă conformă cu venitul mirelui. E adevărat că tatăl ei fusese un profesor, oarecum distins, la o Universitate, dar asta în Rusia și înainte de revoluție, iar de atunci Parisul mișuna de Prinți, de conți și ofițeri de gardă care erau șoferi de automobile, sau lucrători. Rușii erau considerați de toată lumea ca oameni care trăiesc din expediente și nu merită încredere. Lumea era sătulă de ei. Mama Lydiei al cărei tată fusese mujic, nu era cu nimic mai mult decât o țărancă, iar tatăl ei se căsătorise cu ea, din cauza vederilor lui liberale; femeia aceasta însă fusese evlavioasă și pe Lydia o crescuse în mijlocul unor principii foarte severe. Ar fi fost zadarnic să stea la sfat cu ea însăși, adevărul era că lumea se schimbase și trebuia să ții pasul cu timpul în care trăiești; dar nu putea să se gândească decât cu groază, că ar putea deveni amanta cuiva. Cu toate acestea… da, cu toate acestea… La ce se putea aștepta? Nu cumva proceda ca o proastă, când scăpa ocazia ce i se oferea acum? Știa demult că farmecul ei nu este altceva, decât farmecul pe care i-l dă tinerețea; peste câțiva ani va deveni greoaie și urâtă; probabil de aici înainte nu va mai avea niciodată o astfel de ocazie. De ce să nu profite? Era de ajuns o singură clipă de slăbiciune și ar fi fost în stare să-l iubească nebunește; ar fi fost o adevărată fericire să nu mai simtă frâul acela constant care-i stăpânește pornirile, mai ales că el o iubea, da o iubea, era convinsă că o iubește; focul patimii lui o dogorea și o făcea să se înfioare; în tresărirea obrazului său îi vedea tremurând dorința de a o poseda; ar fi fost divin să fie iubită de un bărbat pe care și ea îl iubește cu toată deznădejdea sufletului și dacă această dragoste n-ar fi durat, cum era și firesc să nu dureze, s-ar fi ales cel puțin cu extazul trăit și cu amintirile care ar fi compensat toată amărăciunea și durerea ce ar fi urmat, după ce ar fi părăsit-o. La urma urmelor, când totul se va termina și nu va mai putea suporta viața, îi rămânea Sena sau robinetul de gaz.

Dar faptul curios și inexplicabil era tocmai amănuntul că el nu dorea să-i fie amantă. O trata cu o considerație plină de respect. Ar fi fost imposibil să se poarte eu ea altfel, chiar dacă ar fi fost o fată de familie din cercul cunoștințelor lui, cu situație și avere, ca astfel din prietenia lor să rezulte o căsătorie mulțumitoare pentru ambele părți. Își dădea seama că ar fi absurd, dar cu toate acestea în adâncul sufletului ei parcă presimțea că omul acesta ar vrea să o ia de soție. Se simțea impresionată și măgulită. Dacă bănuiala ei era adevărată, atunci tânărul acesta era un om fără pereche; dar aproape nu-i venea

să creadă că este adevărat, căci n-ar fi putut suporta zbuciumul implicit unei astfel de dorințe; oricât de nebunești ar fi fost planurile și gândurile ce-l preocupau pe el, trebuia să țină seamă și de mama lui, prototipul femeii franceze, a clasei mijlocii, practice și prevăzătoare care nu-i va permite să-și distrugă viitorul și căreia îi era atât de devotat, cum numai un francez este în stare să se devoteze mamei sale.

Dar într-o seară, după ce ieșiră din cinematograf și se îndreptară spre stația Metropolitanu, se întoarse spre ea și-i spuse:

— Duminica viitoare nu este niciun concert. Nu vrei să vii la noi la ceai? Am vorbit cu mama atât de mult despre dumneata, încât ar fi curioasă să te cunoască.

Lydia își simți inima oprindu-i-se în loc. Madame Berger începuse să se neliniștească din cauza prieteniei fiului ei cu ea și dorea să o vadă, pentru ca astfel să poată pune mai ușor capăt, acestei prietenii care nu-i convenea.

— Dragă Robert, nu cred ca mama ta să mă poată simpatiza. Părerea mea este că e mult mai prudent, ca noi să nu ne mai întâlnim de aici înainte.

— Te înșeli grozav. Ea te simpatizează foarte mult. Trebuie să știi că ea mă iubește sărăcuța, căci sunt tot ce i-a mai rămas pe pământ și e foarte fericită, din cauză că m-am împrietenit cu o fată care este bine crescută și cumsecade.

Lydia zâmbi. Cât de puțin cunoștea el femeile, dacă putea să-și închipuie că o mamă iubitoare ar fi în stare să fie amabilă față de o fată pe care fiul ei a cunoscut-o din întâmplare, în timpul unui concert. Dar el stărui atât de mult să primească invitația despre care spunea că vine de la mama lui, încât trebui să se învoiască. Își închipuia că dacă nu se va duce, va determina pe Madame Berger să se gândească la ea cu și mai multă bănuială. Se înțeleseră ca el să vină și să o ia de la Porte Saint Denis, duminica viitoare la ora patru după-amiază, și să o conducă la mama lui. La întâlnire el veni cu mașina.

— Ce lux! – exclamă Lydia și se urcă în mașină alături de el.

— Trebuie să știi că nu este automobilul meu. L-am împrumutat de la un prieten.

Lydia era foarte emoționată din cauza întâlnirii la care se ducea și nici chiar cuvintele pline de afecțiune ale lui Robert nu fură în stare să o mai liniștească.

Se duseră până la Neuilly.

— Mașina o vom lăsa aici, zise Robert și se opri după colțul unei străzi lăturalnice. Nu vreau să mă opresc cu ea în fața casei noastre. Cred ca n-ar fi bine ca vecinii să vadă că eu am o mașină și mi-ar veni foarte greu să le explic că am împrumutat-o.

Făcură o bucată de drum pe jos.

— Am ajuns, zise el.

Era o vilă mică și arăta destul de prost, din cauză că nu fusese demult spoită, dar afară de asta era mult mai mică decât își închipuise ea, după ceea ce-i spusese Robert. Intrară în salonul care era o încăpere mică plină de mobile și de bibelouri, pe pereți cu tablouri în ulei și rame poleite, iar de aici, printr-o arcadă trecură în sufragerie, unde masa era întinsă pentru ceai. Madame Berger lăsă din mână romanul pe care-l citea și ieși în calea lor, ca să o salute. Lydia își închipuise că este o femeie mică de statură și grasă, îmbrăcată în obișnuitele haine negre ale văduvei, o doamnă cu obrazul bun și înfățișare respectabilă, de femeie care a renunțat la toate deșertăciunile pământești; dar nu era deloc așa cum și-o închipuise; era slabă și în pantofii cu tocuri înalte, părea tot atât de înaltă ca și Robert; era îmbrăcată elegant într-o rochie de mătase neagră cu flori și la gât avea un șirag de perle imitații; părul ei frizat permanent era castaniu închis, dar deși trebuia să aibe aproape cincizeci de ani, nu avea nicio șuviță căruntă. Obrazul ei gălbui părea pudrat din gros. Avea ochi frumoși și același nas delicat și drept ca al lui Robert, aceleași buze subțiri, dar din cauza vârstei, buzele ei păreau mai contractate. În felul și pentru vârsta ei era o femeie frumoasă și se vedea cât de colo că-și dă toată osteneala să pară cât mai îngrijită, dar în atitudinea ei nu era nimic din farmecul care pe Robert îl făcea atât de irezistibil. Ochii ei mari și negri erau reci și mereu la pândă. Lydia simți privirea tăioasă cu care Madame Berger o cântărise din creștet până în tălpi, de cum apăruse în salon, dar această privire rece se schimbă numaidecât într-un zâmbet de bună venire. Îi mulțumi cu toată căldura, din cauză că venise de la o astfel de distanță, pentru a o vedea.

— Cred că vei putea înțelege, cât de mult doream să cunosc pe fata aceea tânără despre care fiul meu mi-a vorbit atât de mult. Mă pregătisem pentru o surpriză neplăcută. Ca să-ți spun adevărul, eu un prea am încredere în părerea fiului meu. Este o deosebită mulțumire pentru mine, să constat că ești tot atât de drăguță, pe cât mi s-a spus.

Cuvintele acestea le pronunță însoțite de mobilitatea trăsăturilor feței, de zâmbete și înclinări din cap, cu mlădieri insinuante în glas, cum obișnuiește o femeie de societate, pentru a determina un străin să se simtă la îndemână, când se întâmplă să-i între în casă. Lydia stătea în gardă și-i răspundea cu obișnuita sfială. Madame Berger râse puțin cam silit și făcând un gest cu mâna, îi răspunse pe un ton entuziast:

— Dumneata ești o fată încântătoare. Nu mă mir acum deloc, că fiul acesta al meu a început să neglijeze pe bătrâna lui mamă, de dragul dumitale.

Ceaiul fu servit de o fată care arăta cam proastă și în timp ce Madame Berger continua să vorbească, făcând gesturi cu mâinile, ochii ei ageri o urmăreau cu toată atenția, astfel că Lydia își dădu seama că ceaiul aceasta este ceva cu totul neobișnuit și stăpâna casei nu e tocmai sigură dacă servitoarea se va pricepe să servească. Trecură în sufragerie și se așezară la masă. În camera aceasta era și un pian.

— Ocupă foarte mult loc, zise Madame Berger, dar fiul meu este un pasionat al muzicii. De multe ori cântă ceasuri întregi, fără întrerupere. Îmi spune că dumneata ești o foarte bună muzicantă.

— Fiul dumneavoastră exagerează. Îmi place foarte mult muzica, dar încolo sunt o ignorantă.

— Constat că sunteți foarte modestă, mademoiselle.

Pe masă era o farfurie cu prăjituri de la cofetărie și una cu sandviciuri. Sub fiecare farfurie era un șervet și alături de ea unul mai mic. Madame Berger își dase toată silința ca masa să aibă o înfățișare cât mai modernă. Cu un zâmbet în privirile reci întrebă pe Lydia cum preferă ceaiul.

— Dumneavoastră rușilor vă place ceaiul cu lămâie și am adus lămâie special pentru dumneata. Vrei să începi cu un sandvici?

Ceaiul avea gust de paie.

— Știu că dumneavoastră rușii fumați în timpul mesei. Te rog să nu faci niciun fel de ceremonie cu mine. Robert, unde sunt țigaretele?

Madame Berger oferi Lydiei sandviciuri și stărui să mănânce prăjituri; era o femeie care considera drept datorie a ospitalității, să determine invitații să mănânce, chiar atunci când nu sunt dispuși. Vorbea foarte mult, vorbea bine, pe un ton ascuțit și metalic, zâmbind încontinuu și cu o politețe excesivă. Puse Lydiei o mulțime de întrebări, dar într-un fel cât se poate de firesc, așa că în aparență

îi făcea impresia că nu sunt altceva decât o dovadă de interes din partea unei femei de societate, față de o fată care nu are pe nimeni; Lydia însă își dădu seama că acestea erau puse cu mult meșteșug, pentru a afla despre ea tot ce se putea. Își simți sufletul înghețat; aceasta nu era femeia care de dragul fiului ei ar fi admis ca el să comită o imprudență; dar această certitudine îi redase încrederea în ea însăși. Era evident că nu are nimic de pierdut; nu avea nici ceva de ascuns, așa că la întrebările pe care i le punea, îi răspunse cu toată sinceritatea. Povesti doamnei Berger, exact cum povestise și lui Robert, despre tatăl și mama ei, despre viața pe care o dusese la Londra și felul în care trăise de la moartea maică-si. Simțea chiar un fel de plăcere, când își dădu seama că dincolo de calda simpatie ce i-o arăta Madame Berger și de impresionantele ei cuvinte de compătimire, poate ghici calmul cu care ea îi cântărește fiecare cuvânt și își trage concluziile. După două sau trei încercări inutile de a pleca, de care Madame Berger nici nu vru să audă, Lydia reuși totuși să scape de avalanșa aceasta de simpatie pe care i-o arăta. Robert trebuia să o conducă acasă. Când se despărțiră, Madame Berger o apucă de amândouă mâinile și ochii ei adânci străluceau de mulțumire.

— Ești o fată delicioasă, declară ea. Acum cunoști drumul, așa că va trebui să vii să mă vezi mai des, cât se poate de des; poți fi sigură că vei fi întotdeauna bine primită în casa aceasta.

În timp ce se duceau spre mașină. Robert o luă la braț, cu un gest atât de afectuos încât îți făcea impresia, nu că-i oferă proiecția lui, ci i-o cere pe a ei, și se simți încântată.

— Ei, draga mea, cred că vizita a trecut destul de mulțumitor. Mamei mele i-ai plăcut. Ai cucerit-o imediat. De aici înainte te va adora.

Lydia începu să râdă.

— Nu fi copil caraghios. Mama ta m-a detestat.

— Dimpotrivă, te înșeli, crede-mă. Eu o cunosc foarte bine și am băgat imediat de seamă că ai cucerit-o.

Lydia dădu din umeri, dar nu-i răspunse. La despărțire se înțeleseră ca marțea următoare să se întâlnească la cinematograf. Ea primi această propunere, dar era pe deplin convinsă că de aici înainte, mama lui îi va împiedica să se mai întâlnească. Acum îi cunoștea adresa.

— Dacă va interveni ceva care să te împiedice, îmi vei trimite un

petit, bleu?

— Nu va interveni nimic ce ar putea să mă împiedece să vin, răspunse el cu blândețe.

În seara aceea se simți foarte abătută. Dacă ar fi putut, ar fi plâns, dar nu putu plânge și poate era mai bine așa, căci de ce să-și mai facă sânge rău. Fusese un vis nebunesc. Va trece și durerea aceasta; la urma urmelor ea era acum obișnuită cu durerile. Era mult mai rău, dacă ar fi fost amantul ei și ar fi părăsit-o.

Luni trecu, și veni marți; dar nici urmă de *petit bleu.* Era sigură că îl va găsi acasă, după întoarcerea de la lucru. Dar nimica. Mai avea un ceas până când trebuia să se îmbrace și ceasul acesta îl petrecu în mijlocul unor chinuri care o scoteau din minți și aștepta în fiecare clipă să audă soneria de la intrare; începu să se îmbrace și se gândea că face o mare prostie, deoarece înainte de a fi gata, mesajul pe care-l aștepta, va sosi. Se întrebă, oare ar fi în stare să o facă să se ducă până la cinematograf și el să nu fie acolo? Ar fi fost lipsă de omenie și cruzime din partea lui, dar știa că el este la discreția mamei lui și bănuia că este slab de voință; probabil făcând-o pe ea să se ducă la întâlnirea de la care el va lipsi, i se va părea cel mai bun mijloc, deși brutal, pentru a o face să înțeleagă că a terminat cu ea. Imediat ce-i trecu prin minte această posibilitate, se și împacă cu ea și era gata să nu mai plece. Totuși plecă. La urma urmelor dacă se va dovedi că este atât de ticălos, atunci va fi mult mai bine să scape de el.

Dar el era la locul de întâlnire și când o văzu de departe, se repezi în calea ei, cu graba aceea care caracteriza vitalitatea lui expansivă. Pe obraz i se vedea zâmbetul captivant și părea mai mulțumit decât oricând înainte de asta.

— Astă seară nu sunt în stare să stau la un cinematograf și să urmăresc filmul, declară el. Haide să luăm ceva la Fouquet și pe urmă să facem o plimbare. Am o mașină care ne așteaptă după colț.

— Cum vrei.

Aerul era limpede și uscat, deși rece, iar stelele din fundul cerului păreau că zâmbesc cu bunătate luminilor ce clipeau pe Champs Elysées. Luară câte o bere și în timpul acesta Robert vorbea fără încetare, pe urmă se îndreptară spre Avenue George V, unde-și lăsase mașina. Lydia nu știa ce să mai creadă. Îl vedea că vorbește foarte liniștit, dar ea nu putea ști dinainte ce capacitate de a se preface are tânărul acesta și-i fu peste putință să nu se gândească la eventualitatea, că a chemat-o să facă o plimbare, pentru a-i putea

spune mai ușor veștile rele ce o așteptau. Era o fire emotivă și constatase că uneori este chiar teatral (dar această atitudine mai mult o distra decât o supăra), și se gândea că are intenția să pregătească decorul pentru o impresionantă scenă de despărțire.

— Aceasta nu este mașina pe care ai avut-o duminică, zise ea după ce se opriră.

— Nu, este mașina unui prieten care vrea să o vândă. I-am spus că o voi lua să o arăt unui cunoscut care probabil ar fi amator să o cumpere.

Se duseră până la Arcul de Triumf și apucară pe Avenue Foch. Era întuneric și nu se vedea decât luminile mașinilor ce se apropiau de ei din față, și nu era nimeni prin apropiere, decât ici-colo câte o mașină oprită în marginea drumului, în adâncul căreia bănuiai prezența câte unei perechi de îndrăgostiți. Nu mult după aceea Robert se opri în marginea trotuarului.

— Vrei să stăm puțin și să fumăm o țigară? întrebă el. Nu ți-e frig?

— Nu.

Era o regiune pustie și în alte împrejurări poate Lydia s-ar fi simțit neliniștită. Dar se gândi că pe Robert îl cunoaște destul de bine, așa că ar fi imposibil ca el să profite de faptul că sunt atât de departe de lume. Era o fire prea cumsecade, ca să poată face așa ceva. Afară de asta presimțea că el are ceva de gând și era curioasă să afle despre ce este vorba. Îi aprinse țigara și o aprinse și pe a lui, pe urmă câteva clipe nu zise nimic. Vedea că se simte stânjenit și nu știe cum să înceapă. Inima îi bătea, speriată de ceea ce va urma.

— Dragă, aș vrea să-ți spun ceva, zise el într-un târziu.

— Ce anume?

— Mon Dieu, nu sunt în stare să mă exprim. Eu nu prea sunt nervos, dar în clipa aceasta simt ceva care mi se pare cu totul nou și necunoscut.

Lydia își simți inima îndurerată, dar nu vru să-i arate cât suferă.

— Când se întâmplă ca cineva să aibă de spus ceva penibil, răspunse ea, prefăcându-se indiferentă, e mult mai bine cred eu, să-ți spună simplu și fără înconjur. Nu folosește la nimic, să umbli cu ascunzișuri.

— Voi primi sfatul dumitale. Vrei să te căsătorești cu mine?

— E… u?

S-ar fi așteptat la orice din partea lui, dar nu la o astfel de propunere.

— Te iubesc cu toată pasiunea. Cred că m-am îndrăgostit de dumneata de la prima vedere, în seara aceea când am stat alături, în timpul concertului și ți-am văzut lacrimile curgând în lungul obrajilor.

— Dar mama dumitale?

— Mama este încântată. Ne așteaptă chiar acum. I-am spus că dacă vei primi, te voi conduce la ea. Vrea să te îmbrățișeze. Este fericită la gândul că sunt gata să mă statornicesc alături de o ființă pe care ea o aprobă din toate punctele de vedere și planul ei este, că după ce vom plânge una bună împreună, să golim o sticlă de șampanie.

— Duminica trecută când m-ai dus la mama dumitale îi spuseseși că ai intenția să te căsătorești cu mine?

— Sigur că-i spusesem. Era foarte firesc, să dorească și ea să te vadă cum arăți. Mama mea nu este o femeie proastă și s-a decis imediat.

— Mi-a făcut impresia că nu i-aș fi simpatică.

— Te-ai înșelat.

Se priviră în luminile ochilor și-și zâmbiră, pe urmă ea ridică obrazul spre el. Era pentru prima dată că o săruta pe buze.

— Cred că nu încape nicio îndoială, că e mult mai ușor să săruți o fată în timpul plimbării, când o ai pe partea dreapta, decât atunci când e pe partea stângă, zise el.

— Ești un caraghios, răspunse ea râzând.

— Vasăzică ții puțin la mine?

— Te am adorat din prima zi când te-am văzut.

— Dar cu rezerva unei tinere fete bine-crescute, nu ți-ai trădat sentimentele, până când te-ai convins că nu faci o imprudență? întrebă el în glumă.

Ea însă îi răspunse foarte serios:

— În viața mea scurtă am suferit atât de mult, încât n-am vrut să mă expun unei noi suferințe care putea să fie mult mai mare decât aș fi fost eu în stare să suport.

— Iubita mea, te ador.

Nu cunoscuse până acum o astfel de fericire; de fapt aproape nu-i venea să creadă că ar putea fi realitate; în clipa aceasta sufletul ei era plin de recunoștința pe care o datora vieții. Ar fi preferat să stea aici, cuibărită în brațele lui, toată viața; în această clipă ar fi fost gata chiar să moară lângă el. Dar se trezi imediat la realitate și se întoarse

spre el:

— Haide să mergem la mama ta, zise ea.

Își simți toată ființa trepidând de o dragoste neașteptată față de femeia aceasta care deși abia o cunoștea, totuși contrar oricărei așteptări, numai din cauză că fiul ei o iubea, din cauză că privirile ei agere constataseră că ea iubește din tot sufletul pe acest fiu al ei, consimțise, mulțumită, la căsătoria lor. Lydia se gândi că ar fi imposibil să se mai găsească în Franța o femeie care să fie capabilă de un astfel de sacrificiu.

Plecară. Robert opri mașina într-o stradă paralelă cu cea în care locuiau ei. Când ajunseră în fața casei, îi deschise ușa de la intrare cu cheia pe care o avea în buzunar și intră foarte emoționat în sufragerie, înaintea ei.

— E în regulă, mamă.

Lydia intră imediat după el și Madame Berger, îmbrăcată în aceeași rochie neagră de mătase înflorată pe care o purtase și duminica trecută, ieși în calea ei și o cuprinse în brațe.

— Draga mea fetiță, zise ea printre lacrimi. Sunt atât de fericită.

Lydia începu să plângă și Madame Berger o sărută înduioșată.

— Ei, haide-haide, nu trebuie să plângi. Îți dau pe fiul meu, din toată inima. Știu că vei fi pentru el o foarte bună soție. Haide, ia loc. Robert va desfunda o sticlă de șampanie, pentru a sărbători evenimentul.

Lydia încercă să se stăpânească și-și șterse lacrimile.

— Sunteți prea bună cu mine, Madame. Nu știu cum aș putea eu merita o astfel de bunătate.

Madame Berger o apucă de mână și o mângâie înduioșată.

— Te-ai îndrăgostit de fiul meu și el s-a îndrăgostit de dumneata.

— Bine, Madame, dar nu sunt tocmai sigură că dumneavoastră vă dați limpede seamă de situație. Puținii bani cu care tatăl meu a putut fugi din Rusia, s-au terminat de ani de zile. Eu nu mai am nimic, decât ceea ce pot câștiga. Nu am nimic, absolut nimic. Și nu mai am decât două rochii, afară de cea pe care o vedeți pe mine.

— Draga mea fetiță, dar ce importanță are asta? Evident, aș fi fost încântată dacă ai fi putut aduce lui Robert o zestre corespunzătoare, dar banii nu reprezintă totul în viață. Dragostea este mult mai importantă. În vremea de acum ce valoare mai au banii? Eu mă mândresc cu gândul că sunt în stare să judec foarte bine caracterul unui om și nu mi-a trebuit prea mult timp, ca să văd că dumneata

ești o fire blândă și cinstită. Am constatat că ai fost bine crescută și că ai principii sănătoase. La urma urmelor acestea sunt calitățile ce se cer unei femei și eu care cunosc pe Robert, sunt convinsă că el nu ar fi putut să se simtă niciodată fericit alături de o mică franțuzoaică burgheză. Este o fire romantică și faptul că dumneata ești rusoaică, înseamnă foarte mult pentru el. Afară de asta nu ești nici ceva de toate zilele, căci la urma urmei nu e lucru de nimic să fii fata unui profesor.

Robert apăru cu paharele și o sticlă de șampanie. Stătură de vorbă până târziu. Madame Berger își pregătise demult planul, așa că nu mai rămânea decât ca ei să-l accepte; Lydia și Robert se vor instala în căsuța aceasta. Iar ea se va muta în micul pavilion din fundul grădinii. Masa o vor lua împreună, dar încolo vor trăi separați. Era convinsă că tinerii trebuie lăsați de capul lor și că ea nu trebuie să se amestece câtuși de puțin în felul lor de viață.

— Nu vreau să mă consideri drept soacră, spunea ea Lydiei. Vreau să fiu mama dumitale pe care ai pierdut-o, dar în același timp vreau să fiu și prietena dumitale.

Ținea ca această căsătorie să se celebreze cât mai repede. Lydia avea un pașaport de la Liga Națiunilor și un bilet de liberă trecere; hârtiile ei erau în regulă; prin urmare nu le mai rămânea altceva de făcut, decât să aștepte timpul prescris pentru notificările de la *Mairie*. Robert fiind catolic și Lydia ortodoxă, hotărâră să evite ceremonia religioasă, cu toată nemulțumirea doamnei Berger, căci niciunul, nici altul nu țineau la această formalitate. Lydia se simțea prea emoționată și gândurile îi erau prea învălmășite, pentru ca în noaptea aceasta să mai poată dormi.

Căsătoria se serbă foarte modest. Singurii care luară parte la ceremonie, fu Madame Berger și un vechi prieten al familiei, colonelul Legrand, un medic militar care fusese camarad cu tatăl lui Robert; afară de ei mai veniră Evghenia cu Alexey și copiii lor. Căsătoria se serbă într-o vineri și fiindcă Robert trebuia să se ducă luni la slujbă, luna de miere fu foarte scurtă. Robert conduse pe Lydia până la Dieppe, cu o mașină pe care o împrumutase, iar duminică seara se întoarseră acasă.

Lydia nu știa că mașina cu care plecaseră, exact ca și celelalte mașini cu care se plimbaseră până acum, nu era împrumutată, ci furată; acesta era motivul pentru care se oprea întotdeauna la o distanță de două sau trei străzi de strada în care locuia; nu știa că

puțin înainte de căsătorie Robert fusese condamnat la doi ani închisoare, cu suspendarea executării pedepsei, din cauză că era la primul delict; nu știa nici că de atunci fusese dat în judecată pentru contrabandă de stupefiante și că scăpase ca prin urechile acului de condamnare; nu știa că Madame Berger considera această căsătorie ca binevenită, căci își închipuia că după căsătorie Robert se va astâmpăra și că de fapt acesta ar fi singurul mijloc ce l-ar putea determina să ducă o viață cinstită.

• Capitolul V

În momentul când fu trezit de glasul Lydiei, din fundul gândurilor lui întunecate, Charley nu știa cât timp a stat în fața ferestrei, privind distrat în curtea copleșită de întuneric.

— Mi se pare c-am adormit, zise fata.

— Sigur că ai adormit.

Aprinse lumina, căci până acum stătuse pe întuneric, de teamă să nu o trezească. Focul aproape se stinsese și mai puse o bucată de lemn peste jarul rămas.

— Mă simt odihnită. Am dormit somn fără vise.

— Ai visuri urâte?

— Îngrozitoare.

În surâsul cu care se uită la el, era o nuanță de ironie, dar fără să fie lipsită de bunătate.

— Cred că nu acesta este felul în care dumneata-ți petreci de obicei sărbătorile Crăciunului.

— Trebuie să admit că ai dreptate, răspunse el și zâmbi în silă.

Lydia intră în camera de baie și o auzi că face un duș. Când se întoarse, era tot în halatul lui.

— Acum, dacă vrei să treci în camera de toaletă, să te speli, în timpul acesta mă voi putea îmbrăca.

Charley o ascultă. I se păru foarte firesc, că deși dormise toată noaptea în patul de lângă el, totuși să nu se îmbrace în prezența lui.

Lydia îl conduse la un restaurant în Avenue du Maine, despre care spunea că-l cunoaște și că servește mâncare bună. Deși localul părea de modă veche, cu pereții lui lambrisați, cu draperiile de rips și farfuriile de alamă, era totuși un local plăcut și nu găsiră pe nimeni, decât două femei mai în vârstă, cu guler și cravată, și trei tineri hindustani care se așezaseră la o masă și mâncau tăcuți. Îți făcea impresia că sunt singuri și fără niciun prieten și că în seara aceasta veniseră să mănânce la restaurant, din cauză că nu aveau unde să se ducă.

Lydia și Charley se așezară într-un colț, de unde nimeni nu putea auzi conversația lor. Fata mânca cu multă poftă. Când îi oferi să-și mai pună o dată din felul de mâncare pe care-l comandaseră, împinse farfuria spre el, ca s-o servească.

— Soacră-mea avea obiceiul să se plângă din cauza poftei mele de mâncare. Spunea că mănânc ca și când în viața mea n-aș fi mâncat niciodată să mă satur; ceea ce era adevărat.

Charley se simți impresionat. Era o senzație neașteptată, să stai la masă cu cineva care ani de zile la rând, n-a avut niciodată posibilitate să mănânce, să se sature. Afară de asta mai era ceva: faptul că cineva care a trecut prin tot ce trecuse fata aceasta, este în stare să mănânce cu atâta lăcomie, parcă răsturna cu totul ideile lui preconcepute, despre o astfel de situație. Voracitatea aceasta făcea ca tragedia ei să pară puțin grotescă; nu era femeie romantică, ci o femeie tânără și banală și această împrejurare făcea ca întâmplările prin care trecuse, să pară și mai groaznice.

— Cu soacra dumitale te înțelegeai bine? întrebă el.

— Da. Destul de bine. N-a fost femeie rea. Era severă, cicălitoare, practică și zgârcită. Era o bună gospodină și-i plăcea ca totul în casă să fie pus la locul lui. Neglijența mea caracteristic rusească o înfuria, dar avea o mare putere de a se stăpâni și nu-i scăpa niciodată un cuvânt de supărare. Marea ei pasiune, în afară de Robert, era respectabilitatea. Era mândră de faptul că tatăl ei fusese ofițer de Stat Major, și soțul ei colonel în Serviciul Medical al Armatei. Amândoi fuseseră decorați cu Legiunea de Onoare. În timpul războiului soțul ei își pierduse un picior. Era foarte mândră de notele distinse ale soțului ei și era conștientă de importanța socială pe care i-o da rangul. Probabil îți vei închipui că atitudinea aceasta a ei a fost snobism, dar snobismul acesta era atât de inocent, încât ar fi fost imposibil să te supere. Avea principii morale despre care străinii de multe ori își închipuie că așa ceva ar fi peste putință să existe în Franța. De pildă era foarte severă în părerile ei relative la femeile care își înșelau bărbații, dar considera de la sine înțeles ca bărbații să-și înșele soțiile. Nici prin minte nu i-ar fi trecut, să primească o invitație în casa cuiva, fără să aibă dinainte certitudinea, că va fi și ea în stare să-i ofere ceva similar. Dacă se întâmpla să facă o afacere despre care-și închipuia că ar putea ieși bine, se ținea de ea, chiar în cazul când ieșea cu totul altfel decât își închipuise. Deși ținea la fiecare ban pe care-l cheltuia, era totuși cât se poate de cinstită în tot ce făcea, cinstită din principiu și cinstită din respect față de familia ei. Avea un profund simț de dreptate. Știa că a procedat necinstit față de mine, admițând să mă căsătoresc cu Robert, fără să știu cu adevărat cine este și că ar fi trebuit să mă lase să decid singură, dacă vreau să mă

căsătoresc cu el sau nu – în cazul când l-aș fi cunoscut – ori chiar în cazul acesta eu n-aș fi ezitat nicio clipită – dar ea n-avea de unde să știe acest amănunt, tocmai de aceea își închipuia că eu am toate motivele să o condamn, dacă se va întâmpla să aflu adevărul și singurul răspuns pe care mi l-ar fi putut da, ar fi fost, că de dragul lui Robert e gata în orice moment să sacrifice pe oricine; tocmai din cauza aceasta căuta să-mi treacă cu vederea multe din slăbiciunile mele cu care nu putea fi de acord. Își da toată silința și punea în cumpănă toată stăpânirea de sine și tot tactul necesar, pentru ca această căsătorie să fie fericită. Presimțea că aceasta este singura lui posibilitate de a-și reface viața și dragostea ei pentru el era atât de mare, încât era gata să accepte și sacrificarea influenței pe care o exercita asupra lui și cred că pe aceasta femeile o apreciază chiar mai mult decât iubirea, fie că e vorba de soț, de un amant sau de un fiu, și chiar mai mult decât însăși iubirea lui pentru ea. Ne spusese că nu se va amesteca în viața noastră și nici nu s-a amestecat niciodată. Afară de cazurile când o întâlneam la bucătărie, mai târziu, după ce am concediat servitoarea, sau în timpul cât dura masa, încolo aproape nici nu o vedeam. Când nu era plecată de acasă, își petrecea tot timpul în micul pavilion din fundul grădinii, iar când se întâmpla să ne dăm seama, că poate se simte singură și o invitam să vină la noi, refuza întotdeauna pe motiv că are de lucru, că trebuie să facă scrisori sau că vrea să termine de citit o carte. Era un soi de femeie pe care era foarte greu s-o iubești, dar pe care ar fi fost imposibil să nu o respecți.

— Unde este acum? întrebă Charley.

— Cheltuielile procesului au ruinat-o. Majoritatea micii ei averi fusese cheltuită cu Robert, pentru a-l scoate de la închisoare, iar ce i-a rămas, a cheltuit cu avocații. A trebuit să-și vândă și casa care era cea mai mare mândrie a ei, în calitate de văduvă a unui ofițer, și a trebuit să-și ipotecheze pensia. Toată viața ei a fost bună bucătăreasă și s-a angajat ca femeie la toate, în apartamentul unui american care stă la Auteuil.

— O mai vezi câteodată?

— Nu. La ce să o mai văd? Noi n-avem nimic comun una cu alta. Interesul ei pentru mine s-a stins definitiv, din clipa când a constatat că nu-i mai pot fi de folos, pentru a îndrepta pe Robert pe calea cea bună.

Lydia continuă să-i povestească despre viața pe care a dus-o în

căsătorie. Era o mare plăcere pentru ea, să-și aibă casa ei și o senzație divină să nu trebuiască să se ducă în fiecare dimineață la atelier. Foarte curând constată că nu avea bani de risipit, dar în comparație cu ce fusese ea obișnuită înainte, circumstanțele în care trăia acum, erau destul de largi. În orice caz avea siguranța zilei de mâine. Robert se purta foarte frumos cu ea și era un om cu care te puteai înțelege foarte ușor; o făcea de multe ori să-l aștepte ceasuri întregi, până să se întoarcă acasă, dar îl iubea atât de mult, încât așteptările acestea erau adevărată plăcere pentru ea. Era un temperament vesel, plin de lasă-mă să te las și de un cinism care o făcea să râdă, mai ales când vedea că este plin de exuberanță vitalitate. Era foarte generos, mai ales când țineai seama de faptul că erau atât de săraci. Îi dăruise un ceasornic de mână și o poșetă care trebuie să fi costat cel puțin două mii de franci și un geamantan de piele de crocodil. Rămase mirată când în poșetă găsi un bilet de tramvai și când l-a întrebat cum de a ajuns acolo, i-a răspuns că a cumpărat poșeta de la o fată care pierduse în ziua aceea la curse. Prietenul ei i-o dăruise chiar în ziua aceea și a fost o ocazie atât de binevenită, încât ar fi fast imposibil să nu o cumpere. Din când în când o ducea la teatru și după spectacol se duceau în Montmartre ca să danseze. Când îl întreba de unde are banii pentru astfel de extravaganțe, îi răspundea că lumea aceasta este atât de plină de proști, încât ar fi păcat ea un om inteligent să nu găsească și el din când în când câte o pleașcă. Excursiile acestea însă nu le divulgau niciodată mamei lui. Lydia își închipuia că ar fi incapabilă să iubească pe Robert mai mult decât în prima zi a căsătoriei lor, dar pe măsură ce trecea timpul, pasiunea ei pentru el creștea mereu. Pentru ea nu era numai un bărbat încântător, ci și un tovarăș desăvârșit.

Cam la patru luni după căsătoria lor, Robert își pierdu slujba. Amănuntul acesta pricinui o tulburare în gospodăria lor, pe care ea nu fu în stare să o înțeleagă, deoarece salariul lui nici nu conta în calitate de contribuție la întreținerea casei; totuși el și mama lui se închiseră pentru multă vreme în pavilionul din fundul grădinii și când după această convorbire văzu pe soacră-sa, Lydia constată că bătrâna plânsese. Chipul ei era întunecat și se uitase la ea supărată, ca și când ar fi avut să-i reproșeze ceva. Pe urmă veni bătrânul doctor, colonelul Legrand, prietenul familiei și din nou se închiseră toți trei în pavilionul din grădină. Două sau trei zile la rând Robert rămase foarte tăcut și pentru prima dată de la căsătoria lor constată

că este puțin irascibil; când îl întrebă ce s-a întâmplat, îi spuse răstit, să-și vadă de treburile ei. Pe urmă, probabil închipuindu-și că totuși va trebui să-i dea o explicație, îi spuse că toată nemulțumirea de acum, se datorește zgârceniei mamei lui. Lydia știa că deși soacra ei face economii, totuși nu este deloc zgârcită, când este vorba de fiul ei, căci pentru el nimic nu i se părea prea scump; dar văzând că Robert este atât de surescitat, se gândi că va fi mai bine să nu se amestece. Câteva zile la rând Madame Berger păru foarte preocupată, dar la urmă – indiferent de natura nemulțumirilor lor – acestea se liniștiră; totuși concediară servitoarea a cărei prezență era o chestiune de principiu, căci atâta vreme cât Madame Berger avea o servitoare, se considera pe sine drept o femeie de societate. De astă dacă însă spuse Lydiei că este o cheltuială inutilă; amândouă puteau să se ocupe foarte comod de gospodăria casei. Și făcându-și singură cumpărăturile, putea fi sigură că nu o mai fură nimeni de la coșniță; afară de asta ea neavând nimic de făcut, va fi foarte bucuroasă să se ocupe de bucătărie. Lydia fu și ea mulțumită că se va putea ocupa de casă.

Viața continuă aproape în același fel ca și înainte de asta. Robert își recâștigă foarte repede buna dispoziție și deveni din nou bărbatul iubitor, vesel și exuberant, care fusese întotdeauna. Dimineața se scula târziu și pleca imediat în căutarea unei slujbe, ca de multe ori să nu se întoarcă decât noaptea târziu. Madame Berger păstra întotdeauna ceva bun de mâncare pentru el, dar când erau numai ele singure, mâncau pe sponci; o ceașcă de supă subțire, o salată și o bucată de brânză. Se vedea cât de colo că Madame Berger este hărțuită de griji. Lydia o găsise de multe ori stând singură în bucătărie, cu privirile rătăcite și fără să facă nimic, cu chipul contractat de o expresie pe care nu o mai văzuse până acum pe obrazul ei; dar imediat ce apărea, bătrâna își schimba înfățișarea și continua să-și vadă de lucru. Mai păstra și acum aparențele și când venea ziua de vizită a prietenelor ei, se îmbrăca în rochia cea mai bună, își da cu puțin roșu pe obraz și pleca de acasă, foarte mândră și plină de demnitatea specifică femeilor din clasa mijlocie, pentru a-și face vizitele. Nu mult după aceea avu ocazia să constate că deși Robert nu-și găsise încă slujbă, continua totuși să cheltuiască exact ca și înainte de asta. Lydiei îi spunea că a reușit să vândă câteva automobile de ocazie și că a câștigat un comision; sau că s-a cunoscut cu un om de curse, la biroul unde se ducea în fiecare zi, și că de la

acesta a reușit să obțină câteva pronosticuri utile. Fără să știe de ce, Lydia simți că în sufletul ei începe să se furișeze bănuiala, că dincolo de aceste afirmații ale lui se petrece ceva ce nu e tocmai limpede. Într-un rând se întâmplă ceva ce o făcu să se tulbure adânc. Într-o duminică Robert spuse mamei sale, că o cunoștință a lui, despre care credea că poate îi va procura o slujbă, îl rugase să vină la el la masă, împreună cu Lydia și că se vor duce până aproape de Chartres cu o mașină; dar după ce plecară de acasă și luară mașina pe care o lăsase în a doua stradă, îi spuse că povestea cu invitația este o simplă invenție. Avusese puțin noroc la cursele de joia trecută și avea de gând să o ducă să ia masa la Jouy. Mamei lui îi debitase povestea cu invitația, din cauză că ea ar fi considerat drept extravaganță, să se ducă și să cheltuiască bani la restaurant. Era o zi caldă și senină. Masa se servea în grădină și toate mesele erau ocupate. Găsiră două scaune la o masă care era ocupată de alte patru persoane. Cei patru terminară de mâncat și plecară, înainte ca ei să fi terminat.

— O, ia te uită, exclamă Robert, una dintre doamne și-a uitat poșeta.

O luă de pe masă și spre mirarea Lydiei, o deschise numaidecât. De unde era, putu vedea că în poșetă erau și bani. Îl văzu că aruncă o privire tăioasă, vicleană și batjocoritoare în jurul lui, pe urmă se uită repede în stânga și în dreapta. Simți că inima i se oprește în loc. Era convinsă că va scoate banii din poșetă și-i va băga în buzunar. Tresări îngrozită. Dar exact în clipa acea unul dintre bărbații care fuseseră la masă, veni și-l văzu cu poșeta în mână.

— Ce faci cu poșeta aceasta? întrebă el.

Robert se uită la el și-i zâmbi luminos.

— A uitat-o cineva aici. Tocmai mă uitam să vid, poate voi descoperi cui aparține.

Străinul se uită la el încruntat și bănuitor.

— Trebuia să o predai foarte simplu la casă.

— Și crezi că în cazul acesta ți-ar mai fi dat-o înapoi? îi răspunse Robert cu îndrăzneală și i-o întinse.

Străinul i-o luă din mână, fără să mai zică nimic și plecă.

— Femeile sunt criminal de neglijente cu poșetele lor, declară Robert.

Lydia oftă ușurată. Bănuiala ei era absurdă. La urma urmei, cu atâția oameni în jurul lor, nimeni n-ar fi putut avea nerușinarea să fure bani dintr-o poșetă; riscul era prea mare. Dar cunoștea fiecare

tresărire din expresia lui Robert și oricât de necrezut i se părea, era totuși convinsă că el avusese intenția să ia banii. El ar fi considerat gestul acesta drept o glumă foarte reușită.

Căutase din toate puterile să alunge amintirea aceasta din gândurile ei, dar în dimineața aceea când citi în ziare despre asasinarea bookmakerului Teddie Jordan, întâmplarea aceasta îi trecu din nou prin minte. I se păru că vede privirea din ochii lui Robert. În clipa aceea, ca la lumina unui fulger, constatase cu toată certitudinea, că Robert ar fi în stare de orice. Acum știa de unde proveniseră petele pe pantalonii lui. Sânge! Înțelese de unde erau biletele acelea de câte o mie de franci. Înțelese de asemenea și motivul pentru care Robert fusese atât de alarmat, când își pierduse slujba; motivul pentru care fusese mereu întunecat și de ce mama lui era atât de speriată și de ce medicul colonel Legrand se închisese ceasuri întregi împreună cu ei și avuseseră discuția acea agitată. Robert furase. Motivul pentru care robotea și făcea toate economiile posibile, era că trebuia să plătească o importantă sumă de bani pe care numai cu greu o putea aduna ca să-l scape de urmărire. Lydia mai citi o dată articolul referitor la crimă. Teddie Jordan trăia singur într-un apartament de la parter, de care îngrijea portăreasa. De mâncat mânca în oraș, dar portăreasa îi aducea cafeaua în fiecare dimineață la orele nouă. El îl găsise asasinat. Era întins pe dușumele, numai în cămașă, cu o rană de cuțit în spate, aproape de gramofon și cu o placă spartă sub el, ceea ce dovedea că fusese înjunghiat în timp ce încerca să schimbe placa. Portofelul lui gol era pe cămin. Pe măsuța care era alături de un fotoliu, era un pahar de whisky, pe jumătate băut și un alt pahar din care nu băuse nimeni, pe o tavă alături de sticlă, de sifon și de cozonacul pe care nu-l începuse încă. Se vedea cât de colo că el primise un vizitator, dar acesta refuzase să bea. Era mort de câteva ceasuri. Reporterul pesemne făcuse o investigație pe cont propriu, așa că ar fi fost greu să alegi, ce era realitate și ce era închipuire în articolul lui. Ispitise portăreasa și aflase de la ea, că în casa locatarului ei nu intrau niciodată femei, dar veneau bărbați, mai ales tineri și din faptul acesta portăreasa trăgea anumite concluzii, așa cum credea ea de cuviință. Teddie Jordan era un chiriaș bun cu care nu era deloc greu și te înțelegi, iar când se întâmpla să aibă bani, era foarte generos. Cuțitul îi fusese înfipt în spate cu atâta violență, încât după cum spunea reporterul, poliția era convinsă că asasinul trebuie să fie de o forță neobișnuită. În cameră

nu se vedea nicio urmă de dezordine, ceea ce dovedea că Jordan fusese atacat pe neașteptate și nu avusese posibilitatea să se apere. Cuțitul nu se găsise, dar petele de pe draperia de la fereastră dovedeau că asasinul își șterse cuțitul de ea. Reporterul mai spunea că deși poliția cercetase cu cea mai mare grijă, nu putuse descoperi urme de degete; din aceasta deducea că asasinul sau le șterse sau purtase mănuși în timpul crimei. În prima alternativă, fapta lui dovedea mult sânge rece, iar în a doua, premeditare.

De la locul crimei reporterul se dusese la barul lui Jojo. Acesta era un mic local într-o stradă dosnică, dincolo de Boulevard de la Madeleine, frecventat mai ales de jockeyi, bookmakeri și de oameni care făceau pariuri la curse. Aici se serveau mâncăruri simple, șuncă și ouă, mezeluri și costițe și în localul acesta Jordan lua masa în fiecare zi. Tot aici își făcea în cea mai mare parte afacerile. Reporterul aflase că Jordan era foarte popular printre clienții localului. Avea și el zilele lui rele și bune, dar când se întâmpla să câștige, era foarte darnic. Era dispus întotdeauna să facă cinste și era prieten cu toată lumea. Cu toate acestea avea reputația că e om foarte viclean. Uneori se întâmpla să aibă discuții violente cu clienții lui, mai ales când înregistra pierderi mari, dar de plătit plătea întotdeauna. Reporterul adusese vorba în fața lui Jojo despre bănuielile portăresei, dar acesta îl asigurase că nu au niciun temei. Își termina articolul, spunând că poliția face cercetări înfrigurate și că în cel mult douăzeci și patru de ore se așteaptă ca asasinul să fie arestat.

Lydia rămase îngrozită. Nu se îndoia nicio clipă că Robert este autorul acestei crime; era tot atât de sigură de asta, ca și când l-ar fi văzut ea însăși săvârșind asasinatul.

— Cum a putut? Cum a putut să facă așa ceva? se văita ea.

Dar se cutremură auzindu-și propriul glas. Deși nu era nimeni în bucătărie, nu trebuia în niciun caz să-și exprime gândurile cu glas tare. Primul și singurul ei gând fu, că va trebui să-l ferească de marea primejdie în care se găsește. Orice ar fi făcut, ea îl iubea și nimic ce va face de aici înainte, nu va fi în stare să o determine să-l iubească mai puțin decât îl iubea. Dacă s-ar fi gândit că ar putea să vină poliția și să i-l ia, ar fi început să geamă îngrozită. Chiar și în clipele acestea de tortură, se simțea îmbătată de senzația buzelor lui catifelate pe care le simțise pe gura ei și a trupului fragil ca de copil, pe care-l strânsese în brațele ei. Spuneau că lovitura de cuțit fusese dată cu multă violență și poliția era în căutarea unui om voinic și

puternic. Robert era vânjos și tare, dar nu era nici voinic, nici puternic. Pe urmă mai erau și bănuielile portăresei. Poliția va face cercetări prin localurile de noapte și cafenelele din Montmartre și Rue de Lappe unde era cartierul general al homosexualilor. Robert nu frecventa astfel de localuri și nimeni nu putea ști mai bine decât ea, cât de departe era el de orice înclinări anormale. E adevărat că se ducea foarte des la barul lui Jojo, dar tot așa se duceau și alții; se ducea ca să ia pronosticuri de la jockey și informații de la bookmakeri, căci acestea erau mai bune decât cele pe care le putea obține la totalizator. Prin urmare nu putea fi nimic adevărat. Toate acestea nu erau indicii care ar fi putut îndrepta bănuielile asupra lui. Pantalonii fuseseră arși și cui i-ar fi trecut prin minte, ca tocmai Madame Berger care era cunoscută ca femeie strânsă, să-l fi îndemnat să-și comande două perechi? Dacă politia va reuși să descopere că Robert a cunoscut pe Jordan (ori Jordan a cunoscut o mulțime de lume) și va cerceta casa, făcând o percheziție (era foarte puțin probabil, dar nu era exclus ca poliția să se intereseze de toți cei care au fost în relații cu victima), nu va găsi nimic. Cel mult teancul acela cu bancnotele de o mie de franci. Când își aduse aminte de banii aceștia, Lydia rămase încremenită de spaimă. Era foarte ușor ca poliția să afle că ei se luptă cu mari greutăți. Robert și ea își închipuiseră întotdeauna că mama lui trebuie să aibă pe undeva o mică comoară pe care o ține ascunsă în camera ei din pavilion, dar cu siguranță banii aceștia fuseseră cheltuiți demult, când Robert își pierduse slujba; dacă bănuielile se vor îndrepta asupra lui, va fi imposibil ca poliția să nu afle ce s-a întâmplat; în cazul acesta cum va putea explica prezența bancnotelor de o mie de franci în casa ei? Lydia nu știa câte bilete fuseseră în teancul pe care-l văzuse. Probabil opt sau zece. Pentru oameni săraci era o sumă însemnată. Era o sumă de care Madame Berger, cu toate că știa foarte bine cum ajunsese Robert în posesia ei, n-ar fi îndrăznit niciodată să se despartă. Se încredea în viclenia ei și mai curând ar fi ascuns-o undeva, unde era convinsă că nimănui nu-i va trece prin minte să o caute. Știa de asemenea că ar fi inutil să vorbească cu ea. Într-un astfel de caz, nimic nu ar fi putut-o convinge. Singurul mijloc era, să dea de urma banilor ascunși și să-i ardă. Până atunci nu va putea avea nicio clipă de odihnă. În cazul acesta poliția va putea să vină, căci nu va găsi niciun corp delict. Cu o îngrijorare frenetică începu să se gândească unde o fi putut Madame Berger să ascundă acești bani. În pavilionul

din fundul grădinii nu se ducea prea des, deoarece Madame Berger își scutura singură prin casă, dar își putea imagina în toate amănuntele felul în care arăta această încăpere și în gând începu să cerceteze fiecare mobilă și fiecare colț, unde s-ar fi putut ascunde ceva. Se hotărî deci ca la prima ocazie ce i se va oferi, să înceapă să-i caute.

Ocazia aceasta se prezentă mult mai repede decât și-ar fi închipuit. În după amiaza aceleași zile când mâncaseră amândouă în tăcere bucatele sărace pe care le preparaseră, Lydia se așeză în salon cu o cusătură în mână. Nu era în stare să citească, dar trebuia să facă ceva, pentru ca să-și liniștească groaza ce-i scurma în suflet fără încetare. Auzi pe Madame Berger intrând în casă și-și închipui că se duce la bucătărie, dar ușa rămase deschisă.

— Dacă vine Robert, spune-i că eu mă voi întoarce după orele cinci.

Spre mirarea ei, Lydia constată că soacră-sa era gata de plecare. Îmbrăcase rochia de mătase neagră cu flori și în cap avea o tocă de satin, iar în jurul gâtului o blană de vulpe argintie.

— Pleci de acasă? strigă Lydia.

— Da, este ultima zi de vizită a soției generalului. Își va închipui cine știe ce despre mine, dacă va vedea că nu trec pe la ea. Atât ea cât și soțul ei, generalul, au ținut foarte mult la soțul meu.

Lydia înțelese. În ziua aceasta, mai mult decât în orice altă zi, Madame Berger trebuia să apară în lume și să se poarte cât se poate de firesc, tocmai de teama celor ce s-ar putea întâmpla de aici înainte. Sustrăgându-se de la o obligație socială, purtarea ei putea fi atribuită spaimei, că fiul ei ar putea fi implicat în asasinarea bookmakerului. Pe de altă parte, dacă-și satisfăcea această obligație, asta ar fi însemnat că ei niciodată nu i-ar fi putut trece prin gând o astfel de eventualitate. Era o femeie cu un curaj neîmblânzit. Alături de ea Lydia se simțea fără putere și neajutorată, ca orice femeie.

Imediat după plecarea ei, Lydia închise ușa de la intrare și trase zăvorul, așa că ar fi fost imposibil să poată intra cineva, fără să sune, apoi traversă grădina ce despărțea pavilionul de casă. În drum se opri și se uită cu atenție în jurul ei; aici era o pajiște de iarbă neîngrijită, iar în mijlocul ei o bucată de teren săpat, în care plantaseră crizantemele ce trebuiau să înflorească în toamnă. Era convinsă că soacră-sa ar fi preferat să ascundă banii în propriul ei apartament, decât aici în grădină. Pavilionul era compus dintr-o cameră mare și un cabinet din care Madame Berger își făcuse budoar. În camera cea

mare era mobila unui dormitor de acaju sculptat, o sofa, un fotoliu și un mic birou de lemn de trandafir. Pe pereți erau fotografii mărite ale ei și ale defunctului ei soț, o fotografie a mormântului și sub această fotografie atârnau decorațiile colonelului și Legiunea de onoare, împreună cu mai multe fotografii ale lui Robert, la diferite vârste. Lydia se gândi unde ar putea să ascundă o femeie ca soacră-sa, o sumă de bani. Fără îndoială avea un loc dinainte ales pe care-l întrebuința ca ascunzătoare, căci de ani de zile își păstra banii în locuri unde Robert nu putea să dea de urma lor. Era prea șireată ca să aleagă pentru ascunzătoare un loc la vedere, cum ar fi de pildă patul, un sertar secret al biroului sau paftalele sofalei sau ale fotoliului. În cameră nu era vatră sau cămin, ci o sobă de gaz cu burlane de tablă. Lydia o cercetă de aproape. Aici ar fi fost imposibil să ascundă ceva; afară de asta în timpul iernii soba se întrebuința și Lydia se gândi că dacă soacră-sa a reușit odată să descopere un loc sigur, atunci fără îndoială nu-l va schimba niciodată. Se uită zăpăcită în jurul ei. Neștiind ce să facă, răsturnă așternutul și scoase pernele din fețele lor. Le examină cu atenție și le pipăi în toate părțile. Salteaua era dintr-o pânză atât de groasă, încât era sigură că ar fi fost imposibil să facă e tăietură într-însa și pe urmă să o coasă la loc. Dacă ascunzătoarea pe care o avea acum, o întrebuința de mai multă vreme, atunci această ascunzătoare trebuia să fie la îndemână, așa că atunci când avea nevoie de bani, să poată ajunge cu ușurință la ei și să nu lase nicio urmă, din care să se poată descoperi ceva. Lydia se uită, mai mult de formă, prin sipetul și prin sertarele biroului din cameră. Nu era nimic încuiat și totul era în cea mai desăvârșită ordine. Se uită în garderobă. În timpul acesta creierul ei lucra înfrigurat. Auzise o mulțime de povești, despre felul în care rușii își ascundeau lucrurile, banii și bijuteriile, ca să le poată scăpa de bolșevici. Auzise lucruri extraordinar de ingenioase, care totuși se dovediseră fără niciun folos și altele, când datorită cine știe cărei minuni, lucrurile ascunse nu putuseră fi găsite. Își aduse aminte de o femeie care fusese perchiziționată în trenul din Moscova și Leningrad. O dezbrăcaseră până la piele, dar își cususe un colier de diamante în poala giubelei și cu toate că o căutaseră și o pipăiseră cu cea mai mare atenție, nu l-au putut găsi. Madame Berger avea și o blană veche de astrahan pe care o purta de ani de zile și care era în garderobă. Lydia o scoase, și după ce o întinse pe pat, o pipăi și o scotoci cu cea mai mare grijă, dar fu incapabilă să găsească ceva. Nu

era nici o urmă de cusătură recentă. O puse la loc și scoase rând pe rând cele trei sau patru rochii ce le mai avea Madame Berger.

Ar fă fost imposibil ca bancnotele să fie cusute în aceste rochii… Se cutremură de spaimă, gândindu-se că soacră-sa a ascuns banii undeva, unde ea niciodată nu va fi în stare să-i găsească. Prin minte îi trecu un gând nou. Lumea spune că cea mai bună ascunzătoare este aceea în care nimeni nu și-ar închipui că se poate ascunde ceva. De pildă un coșuleț de lucru, ca cel pe care Madame Berger îl avea pe măsuța de lângă fotoliu. Se uită abătută la ceasornicul de la mână, căci timpul trecea repede și nu putea să întârzie prea mult, iar cu cealaltă mână întorcea lucrurile din coșuleț. Aici era un ciorap pe care Madame Berger începuse să-l repare, foarfeci, ace, fel de fel de nimicuri și gheme de bumbac și de mătase. Era și un mic șal de lână pe jumătate terminat pe care soacra ei îl întrebuința când ieșea din pavilion și trecea în casa din față. Între firele de bumbac albe și negre Lydia constată mirată că era și un fir galben. Se întrebă la ce o fi întrebuințat soacra ei bumbacul acesta. Inima îi tresări violent, când privirile i se opriră asupra perdelelor. Camera își primea lumina prin ușa de sticlă de la intrare și peste această ușă atârnau un rând de perdele, iar al doilea rând era întins ca draperii peste ușa care da în camera transformată în budoar. Madame Berger era foarte mândră de aceste perdele, căci aparținuseră tatălui ei și-și aducea aminte de ele, de pe vremea când era mică. Erau foarte bogate și grele, cu marginile festonate și cu ciucuri, dintr-o stofă de damasc de culoare galbenă. Lydia se apropie mai întâi de cele de la fereastră și le întoarse cu căptușeala în afară. Fuseseră făcute pentru o casă mult mai înaltă decât cea în care erau acuma și fiindcă Madame Berger nu se îndurase să le taie, le îndoise în partea de jos. Lydia le cercetă cu atenție și constată că au fost cusute de o cusătorească profesionistă, iar firul era ieșit de soare. Trecu deci la draperia care era în fața ușii budoarului. Oftă ușurată. În colțul cel mai apropiat de peretele din față și deci în partea unde era mai întuneric, era o porțiune cam de patru degete, care după firul curat, se vedea că a fost de curând cusută. Lydia luă foarfecele din coșuleț și tăie cusătura, pe urmă băgă mâna sub căptușeala desfăcută și scoase teancul de bancnote. Îl băgă în buzunarul rochiei, pe urmă luă acul și un fir de bumbac și în câteva minute cusu tăietura la loc, așa că nimănui nu i-ar fi trecut prin gând că a fost atinsă. Se uită în largul camerei, ca să se convingă că nu a lăsat nicio urmă. Se întoarse în casă, se urcă la etaj și intră în

camera de baie. Aici rupse bancnotele mărunt și le aruncă în closet, apoi trase mânerul. După ce termină, coborî la parter, feri mobilele din fața ușii, trase zăvorul și se așeză din nou la cusut. Inima îi bătea atât de violent, încât aproape nu mai era în stare să respire; se simțea nespus de ușurată. Acum putea să vină poliția, căci nu mai era nimic de găsit.

Nu mult după aceea se întoarse și Madame Berger. Intră în salon și se lăsă pe o sofa. Efortul pe care-l făcuse o storsese de puteri, așa că acum abia mai putea respira. Era cu obrazul tras și părea îmbătrânită. Peste câteva minute oftă deznădăjduită și se ridică, să se ducă în camera ei. Când se întoarse se dezbrăcase de rochia cea bună și îmbrăcase una veche, iar în picioare avea niște papuci de pâslă. Deși era frezată, cu obrazul pudrat și buzele date cu roșu, arăta exact ca o bătrână cărbunăreasă.

— Mă duc să prepar de cină, zise ea.

— Să vin să-ți ajut și eu? întrebă Lydia.

— Nu, prefer să mă lași singură.

Lydia continuă să lucreze. Tăcerea din căsuța lor părea sinistră. Era atât de profundă, încât zgomotul pe care-l făcu Robert la întoarcere, când băgă cheia în broască, i se păru înspăimântător. Lydia strânse din pumni, ca să se poată stăpâni și să nu țipe. Când intră în casă, îl auzi fluierând și după ce se mai reculese, Lydia ieși în calea lui pe coridor. Văzu că are câteva ziare la subțioară.

— Ți-am adus ziarele de seară, zise el vesel. Sunt pline de articole asupra asasinatului.

Intră în bucătărie unde știa că va găsi pe mama lui și aruncă ziarele pe masă. Fără să scoată nicio vorbă, Madame Berger luă un ziar în mână și începu să-l citească. Titlurile erau mari și se întindeau peste toată prima pagină.

— Am fost la barul lui Jojo. În local nu se mai vorbește despre altceva. Jordan era unul dintre clienții lui Jojo și toată lumea îl cunoștea. În noaptea când a fast asasinat, am vorbit și eu cu el. În ziua aceea ieșise destul de bine la curse și făcea cinste la toată lumea.

Conversația lui părea atât de fluentă și de firească, încât îți venea să crezi că n-are niciun fel de griji. Ochii îi străluceau și era rumen la față, deși de obicei obrazul lui părea palid. Era emoționat, dar nu era deloc nervos. Încercând să pară tot atât de indiferentă ca și el, Lydia îl întrebă:

— Au vreo bănuială, cine ar putea să fie asasinul?

— Se bănuiește că ar fi un marinar. Portăreasa spune că mai acum o săptămână a văzut pe Jordan, întorcându-se acasă împreună cu un marinar. Evident, se putea foarte bine ca cel cu care a venit, să fi fost un individ care se travestise în marinar. Se fac cercetări prin barurile din Montmartre. Din urmele lăsate pe piele în jurul rănii, se deduce că lovitura a fost dată cu violență neobișnuită. Sunt în căutarea unui om voinic și înalt, despre care se presupune că ar fi extrem de robust. Firește, sunt bănuiți și câțiva boxeuri care nu au o reputație tocmai bună.

Madame Berger lăsă ziarul din mână, fără să zică nimic.

— Mâncarea va fi gata peste câteva minute, declară ea. Ai întins masa, Lydia?

— Mă duc acum s-o întind.

Când Robert era acasă, lua principalele două mese din zi în sufragerie, deși aceasta le dădea mult de lucru, dar Madame Berger spunea:

— Nu se poate să trăim ca sălbaticii. Robert s-a bucurat de o creștere aleasă și este obișnuit să fie servit cum se cuvine.

Robert se urcă în camera de la etaj, ca să-și schimbe haina și să-și pună papucii. Madame Berger nu admitea ca în casă să umble îmbrăcat în hainele cele mai bune pe care le avea. Lydia începuse să aștearnă masa. Apoi dintr-o dată un gând neașteptat îi trecu prin minte și gândul acesta o cutremură atât de violent, încât trebui să se țină de spătarul scaunului, ca să nu cadă. Cu două zile în urmă, exact în noaptea când Teddie Jordan fusese asasinat, Robert venise la ea și o trezise, ca să-i prepare de mâncare, pe urmă îi spusese să se ducă să se culce. Îl primise în brațele ei, tocmai când el venea de-a-dreptul de la locul crimei și pasiunea lui, dorința ce părea că nu poate fi săturată, frenezia cu care se repezise la ea, se datora sângelui unei ființe omenești pe care el o omorâse.

— Dar dacă în noaptea aceea am rămas însărcinată?

Robert se auzi târșâindu-și papucii, în jos pe scară.

— Sunt gata, mămică, strigă el.

— Vin și eu imediat.

Intră în sufragerie și se așeză la locul lui obișnuit. Își desfăcu șervetul din inel și se întinse după o felie de pâine spre coșulețul pe care Lydia îl așezase la îndemână.

— Oare bătrâna ne dă astă seară ceva bun de mâncare? Am o poftă… N-am mâncat toată ziua nimic, decât un sandvici, în barul lui

Jojo.

Madame Berger veni cu castronul de supă și luându-și locul în fruntea mesei, scoase câte două linguri în farfuria fiecăruia. Robert era bine dispus. Vorbea foarte animat, dar cele două femei aproape nici nu-i răspundeau. Terminară cu supa.

— Ce urmează după asta? întrebă el.

— Cir țărănesc.

— Nu e mâncarea mea favorită.

— Fii mulțumit că în general mai găsești câte ceva de mâncare, răspunse mama lui răstită.

Ridică din umeri și făcu un semn Lydiei. Madame Berger se duse la bucătărie să aducă cirul.

— Mi se pare că bătrâna nu prea este bine dispusă astă seară. Ce s-a întâmplat cu ea?

— Astăzi a fost ultima zi de vizită din sezonul acesta, la soția generalului. S-a dus și ea.

— O, la ursuza aceea. Este de ajuns s-o vezi, pentru ca să-ți pierzi buna dispoziție.

Madame Berger aduse mâncarea și servi pe fiecare. Robert își turnă puțin vin și apă într-un pahar. Continuă să vorbească, mai de una mai de alta, în felul lui ironic și plin de haz, dar pe urmă nu mai putu suporta cu indiferență tăcerea lor.

— Ce aveți astă seară amândouă? întrebă el supărat. Stați aici la masă îmbufnate, de parcă ați fi doi muți la înmormântare.

Mama lui își da toată silința să mănânce și sta cu ochii în farfurie, dar de astă dată ridică obrazul fără să zică nimic și-l privi drept în lumina ochilor.

— Da, ce este? întrebă el cu îndrăzneală.

Bătrâna nu-i răspunse, ci continuă să se uite la el. Lydia se întoarse spre ea. În ochii ei negri, tot atât de expresivi ca și ai lui Robert, văzu reproș, teamă, supărare, dar în același timp o deznădejde atât de dureroasă, încât părea insuportabilă. Robert nu putu înfrunta privirile ei încărcate de supărare și plecă ochii. Rămaseră tăcuți, până când terminară de mâncat, pe urmă își aprinse o țigară și întinse una și Lydiei. Ea se duse la bucătărie și aduse cafeaua pe care o băură, în liniște.

La intrare se auzi soneria. Madame Berger dete un țipăt stins. Rămaseră cu toții nemișcați, parcă ar fi fost încremeniți. Soneria se auzi a doua oară.

— Cine o fi oare? întrebă Madame Berger în șoaptă.

— Mă duc să văd, răspunse Robert, pe urmă se întoarse spre ea și o privi întunecat. Liniștește-te, mamă. Nu ai niciun motiv să te sperii.

Se îndreptă spre ușa de la intrare. Auziră glasuri străine, dar el închisese ușa coridorului, așa că nu puteau auzi ce vorbesc. Peste câteva minute se întoarse în cameră. După el intrară doi bărbați străini.

— Vă rog, treceți în bucătărie. Domnii aceștia ar vrea să stea cu mine de vorbă.

— Ce caută?

— Tocmai aceasta vor să-mi spună și dumnealor, răspunse Robert rece.

Cele două femei se ridicară de la masă și trecură în bucătărie. Robert părea deplin stăpânit pe sine. Nu era deloc greu de ghicit, că cei doi străini erau agenți secreți. Madame Berger lăsase ușa de la bucătărie deschisă, în nădejdea că-i va putea auzi ce vorbesc, dar prin ușa închisă de la sufragerie și în lungul coridorului, era foarte greu să auzi ceva. Conversația continuă aproape un ceas, pe urmă ușa se deschise.

— Lydia, du-te și adu-mi haina și pantofii, strigă Robert. Domnii aceștia doresc să-i însoțesc și eu.

Vorbea pe același ton vesel și fără griji, cum avea obiceiul, ca și când ar fi fost pe deplin liniștit, dar Lydia își simți inima înghețată de spaimă. Se duse la etaj, ca să-i aducă hainele. Madame Berger nu scoase nicio vorbă. Robert își schimbă haina și-și încălță pantofii.

— Mă întorc peste un ceas sau două, zise el. Dar e mai bine să nu mă aștepți.

— Unde te duci? întrebă mama lui.

— Vor să mă ia la Comisariat. Comisarul șef crede că eu aș putea să-i dau anumite lămuriri în legătură cu asasinarea lui Teddie Jordan.

— Ce legătură are această crimă cu tine?

— Doar atât, că eu ca și mulți alții, l-am cunoscut.

Robert plecă împreună cu cei doi detectivi.

— Adună masa și să vii să-mi ajuți să spăl vasele, zise Madame Berger.

Făcură ordine și puseră toate lucrurile la locul lor. Pe urmă se așezară față în față la masa din bucătărie și așteptară. Nu scoteau nicio vorbă. Se fereau să se uite una la alta. Așteptară vreme foarte lungă. Singurul zgomot care tulbura din când în când tăcerea, era

ceasul cu cuc din coridor. Când bătu trei după miezul nopții, Madame Berger se ridică în picioare.

— Noaptea asta nu se mai întoarce. Cred că va fi mult mai bine să ne ducem la culcare.

— Mi-ar fi imposibil să dorm. Prefer să aștept aici.

— La ce-ți poate folosi așteptarea? Cel mult să risipești lumina electrică. Mi se pare că ai un somnifer, sus în dormitor? Ia două buline.

Lydia oftă și se ridică în picioare. Madame Berger se uită la ea întunecată și se răsti:

— Ce stai și te uiți, de parcă acum ar fi sfârșitul lumii. N-ai niciun motiv să faci astfel de mutre. Robert n-a făcut nimic ce ar putea să-l bage în vreo încurcătură. Nu văd ce te-ar putea preocupa și la ce te gândești.

Lydia nu-i răspunse, dar se uită la ea atât de îndurerată, încât Madame Berger plecă ochii în pământ.

— Du-te și te culcă! Du-te și te culcă! țipă ea supărată.

Lydia se întoarse și începu să urce scara. Toată noaptea așteptă trează, dar Robert nu se întoarse. Dimineața următoare, când coborî în bucătărie, constată că Madame Berger ieșise demult și cumpărase ziarele. Asasinatul lui Jordan era tot pe prima pagină, dar nu se pomenea nimic despre vreo arestare; comisarul își continua cercetările. Imediat după ce bău cafeaua, Madame Berger plecă de acasă. Se făcu unsprezece și ea încă nu se întoarse. Lydia își simți inima înghețată, când o văzu cât este de trasă la față, după ce sosi.

— Ce este?

— Nu vor să-mi spună nimic. M-am dus după avocat și l-am trimis la comisariat.

Tocmai terminaseră cu masa lor săracă și începuseră să strângă, când auziră pe cineva sunând la intrare. Lydia se duse să deschidă și se pomeni față în față cu colonelul Legrand și un bărbat pe care nu-l mai văzuse înainte de asta. În dosul lor mai erau doi bărbați pe care îi recunoscu imediat că sunt agenții care fuseseră și seara trecută, și o femeie cu chipul întunecat. Colonelul Legrand întrebă de Madame Berger. De spaimă ea ieșise în ușa bucătăriei și când o văzu, omul care era alături de colonel, trecu pe lângă Lydia și se îndreptă spre ea.

— Dumneata ești Madame Léontine Berger?

— Eu sunt.

— Eu sunt Monsieur Lukas, Commissaire de Police. Am ordin să percheziționez casa, și-i arătă o hârtie. Colonelul Legrand a fost desemnat de fiul dumneavoastră, pentru a fi de față, în numele dumnealui, în timpul percheziției.

— Pentru ce vrei să percheziționezi casa?

— Cred că nu aveți intenția să mă împiedicați să-mi îndeplinesc datoria.

Se uită la el cu ochii încărcați de ură și supărare:

— Dacă ai un ordin, mi-ar fi imposibil să te împiedic.

Însoțit de colonel și de cei doi agenți, comisarul se urcă la etaj, iar femeia care venise cu ei, rămase în bucătărie cu Madame Berger și Lydia. La etaj erau două camere; una mare pe care Robert o întrebuința ca dormitor pentru el și soția sa, și una mai mică în care stătuse pe vremea când nu era căsătorit. Afară de acestea mai era o mică baie cu duș. Trecură aproape două ceasuri, până terminară și când apăru din nou, Comisarul aduse poșeta Lydiei.

— De unde ai poșeta asta? întrebă el.

— Am primit-o de la soțul meu.

— De unde a luat-o?

— A cumpărat-o de la o femeie care era curățată.

Comisarul se uită la ea îndelung. Privirile lui se opriră asupra ceasornicului pe care-l avea la mână și-i făcu un semn spre el.

— Și pe acesta tot soțul dumitale ți l-a dat?

— Da.

Nu mai zise nimic. Lăsă poșeta din mână și trecu după tovarășii săi din camera de alături care era parte sufragerie și parte antreu. Dar peste câteva minute Lydia auzi ușa de la intrare și uitându-se pe fereastră văzu pe unul dintre agenții care veniseră, că se urcă în mașina ce aștepta la marginea trotuarului și pleacă. Se uită la poșeta din fața ei cu o nemulțumire neașteptată. Nu mult după aceea Madame Berger și Lydia fură invitate să treacă în antreu, pentru ca să poată percheziționa și bucătăria. Totul era învălmășit. Se vedea limpede că percheziția fusese foarte minuțioasă. Perdelele de la ferestre fuseseră scoase și acum erau întinse pe jos. Madame Berger scânci când se uită la ele și deschise gura să spună ceva, dar făcu un efort și se stăpâni. După ce oamenii care intraseră în bucătărie, ieșiră și traversară grădina spre pavilion, nu se putu stăpâni să nu se apropie de fereastră și să se uite după ei. Lydia băgă de seamă că soacră-sa a început să tremure și se temea ca femeia care era cu ele

să nu bage de seamă. Aceasta însă se uita într-o revistă sportivă. Lydia se apropie de fereastră și luă pe soacră-sa de mână. Nu îndrăznea să-i spună nici în șoaptă, că nu e nicio primejdie. Când Madame Berger văzu că smulg draperiile de brocard de la ferestre, strânse mâna Lydiei cu violență, iar ea îi răspunse strângând-o încet, ca să-i dea să înțeleagă, că nu trebuie să se teamă. Oamenii întârziară în pavilion, cam tot atât cât întârziaseră și la etaj.

În timpul acela cel care plecase, apăru din nou. După câteva clipe ieși din casă și luă din automobil două târnăcoape. Subalternii comisarului cu colonelul Legrand care-i urmărea ce fac, începură să sape stratul de flori. Comisarul intră și el în casă.

— Aveți ceva împotrivă, dacă doamna aceasta v-ar face o percheziție corporală? întrebă el.

— Nimic.

— Nimic.

Se adresă Lydiei.

— În cazul acesta madame, vă rog să treceți în camera dumneavoastră, împreună cu dumneaei.

Când Lydia intră în camera de la etaj, constată motivul pentru care întârziaseră atât de mult. Părea că toate lucrurile au fost răvășite de hoți. Pe pat erau întinse hainele lui Robert și bănuia că acestea au fost supuse unui examen extrem de minuțios. După percheziție comisarul puse Lydiei o mulțime de întrebări în legătură cu hainele lui Robert. Era ușor de răspuns, mai ales că garderoba lui nu era extrem de bogată: avea două perechi de pantaloni de tenis, două costume, în afară de cel pe care-l avea pe el, un smoking și câteva sweatere, așa că nu-i fu deloc greu să-i răspundă cu toată sinceritatea. Trecuse demult de șapte seara, când percheziția se termină definitiv. Comisarul însă nu terminase nici acum. Luă poșeta pe care Lydia o adusese din bucătărie și o pusese pe masă.

— Pe aceasta Madame, o voi lua cu mine și voi lua și ceasornicul ce-l aveți la mână, dacă sunteți atât de amabilă ca să mi-l dați.

— De ce?

— Am motive care mă fac să bănuiesc că sunt lucruri furate.

Lydia se uită la el nemulțumită. Colonelul Legrand făcu un pas spre ei:

— Nu ai dreptul să le iei cu dumneata. Ordinul dumitale spune precis că nu poți scoate niciun obiect din casă.

Comisarul zâmbi cu amabilitate.

— Aveți dreptate domnul meu. Dar colegul meu a fost însărcinat să-mi aducă împuternicirea necesară.

Făcu un gest ușor și imediat cel care fusese plecat cu mașina – într-un drum ale cărui motive se limpezeau acum – îi întinse o hârtie. Comisarul o trecu imediat colonelului Legrand. Acesta o citi și se întoarse spre Lydia.

— Va trebui să te conformezi dorinței exprimate de Monsieur le Commissaire.

Își desfăcu ceasornicul de pe mână și comisarul îl băgă în buzunar, împreună cu poșeta.

— În cazul când bănuielile mele se vor dovedi neîntemeiate, veți primi obiectele înapoi.

Când plecară definitiv, Lydia se repezi și zăvorî ușa pe urma lor, iar Madame Berger traversă repede grădina și intră în pavilion. Lydia se duse imediat după ea. Madame Berger țipă consternată, când văzu în ce hal i-au lăsat casa.

— Ce brute!

Se repezi la perdele. Erau întinse pe dușumele. Dădu un țipăt sfâșietor, când văzu că rupseseră căptușeala. Căzu grămadă pe dușumele și întoarse spre Lydia obrazul desfigurat de spaimă și groază.

— N-avea nicio teamă, zise Lydia. Bancnotele nu le-au găsit. Le-am găsit eu și le-am distrus. Știam că dumneata n-ai fi avut niciodată acest curaj.

Întinse brațul spre Madame Berger și-i ajută să se ridice în picioare. Bătrâna se uită speriată la ea. Nu schimbaseră nicio vorbă despre subiectul care le tortura mintea de două zile încheiate. Dar timpul tăcerii trecuse demult pentru amândouă. Madame Berger o apucă de braț și o smuci cu violență, pe urmă îi spuse cu glasul răstit și sălbatic:

— Îți jur pe dragostea care mă leagă de Robert, că el nu este asasinul englezului.

— De ce spui astfel de vorbe, când știi tot atât de bine ca și mine, că el este cel care l-a asasinat?

— Poate ai de gând să fii mărturie împotriva lui?

— Ești convinsă de ceea ce spui? În cazul acesta ce motive aș fi avut ca să distrug bancnotele? Trebuia să fii nebună, să-ți închipui că nu le vor putea găsi. Crezi dumneata că un detectiv cu experiență, ar fi putut să treacă cu vederea o ascunzătoare atât de vizibilă, ca cea

pe care ai întrebuințat-o dumneata?

Madame Berger îi dete drumul de braț. Expresia ei se schimbă și fu înecată de un hohot de plâns. Apoi cu totul pe neașteptate întinse brațele spre ea și o strânse la piept:

— O, biata de tine, ce amărăciuni și ce nenorociri am adus pe capul tău.

Se întâmpla pentru prima dată ca Lydia să vadă pe Madame Berger emoțională și tot pentru prima dată îi arata o afecțiune nepremeditată și cu totul lipsită de interes. Pieptul i se cutremura de suspine grele și dureroase și se încleștase cu amândouă mâinile de ea. Lydia se simți profund emoționată. I se păru îngrozitor să vadă înfrântă această femeie, atât de cumpănită, atât de mândră și cu voință atât de tare.

— N-ar fi trebuit niciodată să-i dau voie să se căsătorească cu dumneata, se văita bătrâna. A fost o crimă, un gest necinstit față de dumneata. Dar mi se părea că acesta este singurul mijloc ce l-ar fi putut salva. Niciodată n-ar fi trebuit, niciodată, să mă învoiesc la așa ceva.

— Da, dar eu l-am iubit.

— Știu. Dar îl vei putea oare ierta pentru răul ce ți l-a făcut? Pe mine mă vei putea ierta? Eu sunt mama lui și pentru mine nu contează loviturile ce le primesc, dar cu tine este altceva; cum va putea supraviețui dragostea ta, unei astfel de fapte?

Lydia se smulse din brațele ei și apucă pe Madame Berger de umeri, apoi o scutură destul de violent.

— Ascultă ce-ți spun! Iubirea mea nu este iubire care să dureze un an. Iubirea mea durează veșnic. El este singurul bărbat pe care l-am iubit și va rămâne singurul pe care-l voi iubi de astăzi înainte. Orice ar fi făcut și oricare ar fi soarta pe care ne-o păstrează viitorul, eu îl voi iubi. Nimic nu va fi în stare să mă determine să-l iubesc mai puțin decât înainte de asta. Eu îl ador.

A doua zi seara ziarele anunțau că Robert Berger a fost arestat ca autor al asasinatului săvârșit împotriva lui Teddie Jordan.

La câteva săptămâni după aceea Lydia își dădu seama că este însărcinată și rămase îngrozită când își aduse aminte, că această sarcină fusese concepută chiar în noaptea odioasei crime săvârșite de soțul ei.

Lydia și Charley tăceau. Terminaseră masa de multă vreme și ceilalți clienți începuseră să plece. Charley care ascultase, fără să

spună nimic și absorbit, cum nu i se întâmplase niciodată până acum, de povestirea Lydiei, își dădu totuși seama că restaurantul a început să se golească și chelnerițele erau nerăbdătoare să-i vadă plecați, așa că în câteva rânduri vru să-i propună să părăsească localul. I se părea însă că ar fi foarte greu să-i spună așa ceva, deoarece ea vorbea ca prin vis și cu toate că din când în când privirile ei întâlneau pe ale lui, avea totuși senzația că ea nu-l vede deloc. Tocmai atunci însă își făcu apariția un grup de șase marinari, trei bărbați și trei fete, și întrebară dacă mai pot mânca ceva. Patroana localului presimțind că e afacere de făcut, căci toți păreau foarte veseli, le răspunse că soțul ei este bucătarul restaurantului și dacă sunt dispuși să aștepte, le va prepara tot ce poftesc. Comandară cocktailuri cu șampanie. Veniseră la Paris ca să se distreze și tot restaurantul răsuna de veselia lor. Dar povestea tragică a Lydiei părea că a împresurat masa la care erau ei doi, cu o atmosferă atât de misterioasă și de sinistră, încât veselia acestui grup de oameni mulțumiți nu o putea străbate, așa că rămaseră în colțul lor, singuri și izolați, ca și când ar fi fost închiși de un zid nevăzut.

— Îl mai iubești și acum? întrebă Charley într-un târziu.

— Din toată puterea sufletului.

Vorbea cu o sinceritate atât de pasionantă, încât ar fi fost imposibil să nu o crezi. Lui Charley i se păru straniu, că nu este în stare să-și stăpânească fiorul de dezgust care-l cutremura. I se părea că femeia aceasta nu face parte din aceeași specie de oameni căreia îi aparține el. Violența sentimentelor ei i se părea înspăimântătoare și din cauza asta nu se simțea tocmai la îndemână când se gândea, că este în apropierea unei astfel de femei. Poate tot așa s-ar fi simțit și în cazul când ar fi petrecut câteva ceasuri alături de o femeie, despre care ar fi constatat după aceea, că nu a fost altceva decât o fantomă. O întrebare însă îl tulbura profund și se gândea la ea de douăzeci și patru de ore, fără să fie în stare să-și dea un răspuns și nici nu putea s-o întrebe, de teamă ca nu cumva să-și închipuie despre el că vrea să-și asume rolul de judecător al ei.

— În cazul acesta nu se poate să nu mă întreb, cum de poți suporta viața dintr-un local ca Sérail-ul? N-ai fost în stare să găsești alte mijloace, ca să poți trăi?

— Le puteam găsi foarte ușor.

— Atunci crede-mă, mi-e imposibil să înțeleg.

— După proces lumea a fost cât se poate de amabilă față de mine.

Aș fi putut obține un post de vânzătoare într-unul dintre marile magazine. Sunt o bună cusătoreasă și am învățat meseria într-un salon de croitorie, așa că aș fi putut găsi ocupație și în profesia aceasta. S-a găsit chiar un bărbat care voia să se căsătorească cu mine, după ce voi divorța de Robert.

I se păru că aici nu se mai poate adăuga nimic și tăcu. Femeia se sprijini cu coatele pe masă și-și propti obrazul în palme. Charley sta în fața ei și o simți că se uită în ochii lui, răscolindu-l până în adâncul ființei, cu privirea ei stăruitoare și melancolică.

— Intenția mea a fost să mă supun la cazne, pentru ca să ispășesc.

Charley se uită la ea, fără să înțeleagă ce vrea să spună. Cuvintele acestea spuse mai mult în șoaptă, îl făcură să se cutremure. Simțea o senzație pe care nu o cunoscuse niciodată înainte de asta; i se părea că vălul care ascunde lumea și o face să-ți apară în culori plăcute și calme, a fost smuls de o mână nevăzută și lumea aceasta apare convulsionându-se în adâncul unor sinistre tenebre.

— Ce Dumnezeu vrei să spui cu aceste cuvinte?

— Deși iubesc pe Robert din toată inima și din tot sufletul, știu că el a păcătuit. M-am gândit că singurul mijloc prin care aș putea să-i fiu de folos, este să mă supun celei mai cumplite degradări pe care mi-am putut-o închipui. La început mă gândeam să intru într-unul dintre lupanarele frecventate de soldați, de lucrători și de toată scursoarea acestui mare oraș, dar mă temeam nu cumva să mă simt înduioșată de vederea acestor bieți oameni pentru care astfel de vizite grăbite și rare, reprezintă singura mulțumire pe care le-o dă cumplita viață la care sunt condamnați. Sérail-ul este frecventat de oameni bogați, de cei care duc viață trândavă și dezmățată. Aici ar fi fost imposibil să simt altceva decât ură și dispreț pentru bestiile care-mi cumpără trupul. Aici umilința mea este ca și o rană deschisă pe care nimic nu o mai poate vindeca. Brutala indecență a îmbrăcămintei pe care sunt obligată să o port, este o rușine pe care niciun fel de obișnuință nu reușește să o tempereze. Binecuvântez suferința. Binecuvântez disprețul cu care privesc bărbații acest mijloc de astâmpărare a dezmățului lor. Binecuvântez brutalitatea gesturilor și pornirilor lor. Sunt în infern, exact cum Robert este în infern și suferințele noastre se împletesc împreună, și s-ar putea ca suferința mea să-l facă, să suporte mai ușor suferința lui.

— Bine, dar el suferă din cauză că a comis o crimă. Dumneata ai suferit de ajuns, fără să fi avut nicio vină. Ce te determină să te supui

unei suferințe care este inutilă?

— Păcatul trebuie ispășit prin suferință. Dumneata cu temperamentul dumitale de englez, cum ai putea oare să înțelegi ce este iubirea care pentru mine reprezintă toată viața mea? Sunt a lui și el este al meu. M-aș întina și aș deveni tot atât de josnică, pe cât de josnică a fost fapta lui, dacă aș ezita o singură clipă să împărtășesc suferința prin care trebuie să treacă. Știu foarte bine că atât suferința mea, cât și suferința lui sunt necesare pentru ispășirea păcatului pe care l-a săvârșit.

Charley ezită. Nu avea niciun sentiment special religios. Fusese crescut în credința în Dumnezeu, dar niciodată nu se gândise mai de aproape la El; în convingerea că faptele lui trebuie să fie… nu tocmai ce nu s-ar cuveni, dar cam pe aproape, îi venea foarte greu acum să-i spună la ce se gândește, dar se găsea într-o situație, când ți se pare aproape firesc să spui lucrurile care în realitate sunt cele mai puțin firești.

— Soțul dumitale a comis o crimă și a fost pedepsit pentru fapta lui. Cred că și-a meritat pedeapsa. Dar ar fi imposibil să admiți, că un Dumnezeu îndurător așteaptă de la dumneata să-ți cazneşti trupul, pentru a ispăși nelegiuirile comise de altul.

— Dumnezeu? Dar ce legătură are Dumnezeu cu asta? Îți închipui dumneata că după ce am văzut mizeria și nenorocirile în mijlocul cărora se zbate majoritatea oamenilor din lumea aceasta, eu aș mai putea crede într-un Dumnezeu care a admis ca tatăl meu, omul acela atât de cumsecade și bun, să fie asasinat fără vină? Știi dumneata ce cred eu? Cred că Dumnezeu e mort de milioane și milioane de ani! Cred că atunci când a creat infinitul și a pus în mișcare procesul din care a rezultat universul acesta, el a murit și că de secole nenumărate oamenii caută și adoră o ființă care a încetat de mult să mai existe, pentru a putea desăvârși actul de pe urma căruia existența lor a devenit posibilă.

— Bine, dar dacă nu crezi în Dumnezeu, atunci cum să interpretez fapta dumitale? Aș înțelege-o dacă ai crede într-un Dumnezeu răzbunător care ar cere dinte pentru dinte și ochi pentru ochi. Dacă nu crezi în Dumnezeu, cazna la care te supui și felul de ispășire pe care ți l-ai ales, este lipsit de semnificație.

— Vasăzică aceasta este părerea dumitale, nu-i așa? Fapta mea este lipsită de logică. În ceea ce fac eu nu este judecată. Și cu toate acestea în adâncul inimii mele, nu, mult mai adânc decât atâta, eu

sunt convinsă până în adâncul celei mai ascunse fibre a ființei mele, că trebuie să ispășesc păcatul săvârșit de Robert. Știu că acesta este singurul mijloc pentru a-l scăpa de duhul răului care nu-i lasă nicio clipă de odihnă. Nu vreau să-ți închipui despre mine că sunt o femeie cu judecată. Vreau numai să înțelegi că mi-ar fi imposibil să procedez altfel. Cred că într-un fel oarecare – nici eu nu știu cum anume – această umilință a mea, degradarea mea, adâncă și continua mea durere, îi va spăla sufletul de păcat și chiar dacă va fi scris ca noi să nu ne mai vedem niciodată în viață, el îmi va fi redat în viața de apoi.

Charley oftă. Cuvintele acestea i se păreau stranii, neașteptate, morbide și înspăimântătoare. Nu știa ce să-i răspundă. Se simțea mult mai stânjenit decât oricând, alături de femeia aceasta cu halucinațiile ei nebunești; dar cu toate acestea părea o femeie destul de banală, o ființă drăguță, nu prea bine îmbrăcată, cam cum ar fi o telefonistă sau o dactilografă. Probabil în casa verișorilor săi, Terry-Mason, tocmai acuma începuseră să danseze, în cap cu coifurile de hârtie pe care le-au scos din plicurile împărțite în timpul dineului. Unele dintre ele vor fi prea mici pentru cei care le poartă, dar ce are a face, în ziua de Crăciun nimeni nu se mai gândește la așa ceva. Sub creanga de vâsc se vor săruta și vor petrece; vor râde și vor chiui, toată lumea va fi veselă. Veselia și oamenii aceștia erau acum foarte departe, dar slavă Domnului că tot mai erau și astfel de oameni: normali, decenți, sănătoși și adevărați, căci ceea ce auzise el aici, i se părea spaimă de vis. Spaimă de vis? Se întreba, este oare un sâmbure de adevăr în ceea ce spusese femeia aceasta cu tragica ei întâmplare și viața îngrozitoare pe care o dusese, că Dumnezeu a murit când a creat această lume; că este întins undeva pe crestele unor munți necunoscuți, că este mort undeva pe o stea, rătăcitoare în infinit sau că a fost absorbit în universul acesta căruia i-a spus *să fie*? I se părea foarte ciudat când se gândea, că Lady Terry-Mason care a organizat această recepție, tocmai acuma va spune invitaților ei, că în ziua de Crăciun vor trebui să se ducă toți la biserică. I se părea că aude pe tatăl său răspunzându-i:

— Nu am pretenția că aș fi nu știu ce bisericos, dar cred că de Crăciun tot omul trebuie să se ducă la biserică. Vreau să spun, că în felul acesta dai altora o pildă bună.

Cam acesta trebuia să fie răspunsul lui.

— Nu te uita atât de serios, zise Lydia. Hai să plecăm.

Apucară pe strada tristă și întunecată care duce din Avenue du Maine în Place de Rennes unde Lydia îi propuse să se ducă pentru un ceas la Roata Noutăților. Începuse tocmai ultima reprezentație din ziua aceea. Luară o bere și pe urmă se întoarseră la hotel. Lydia își scoase pălăria și blana ce o purta în jurul gâtului. Se uită la Charley și părea îngândurată.

— Să știi că dacă vrei să te culci cu mine, eu n-am nimic împotrivă, zise ea, exact pe același ton, ca și când i-ar fi propus să meargă împreună, dacă-i face plăcere, până la Rotonde sau la Dôme.

Charley simți că i s-a oprit respirația. Toartă ființa i se revolta la gândul acesta. După cele ce-i spusese, ar fi fost incapabil să se atingă de ea. O clipă gura lui se strâmbă, gata să spună ceva plin de răutate; nu se simțea deloc îndemnat să-i dea ocazia să-și căznească trupul pe socoteala lui. Dar politețea înnăscută îl opri să pronunțe cuvintele ce le simțea pe vârful limbii.

— O, nu mă gândesc la așa ceva, mulțumesc.

— De ce nu? Pentru asta sunt aici și tot pentru asta ai venit și dumneata. Acesta este chiar motivul pentru care englezii vin la Paris?

— Nu știu. În orice caz eu n-am venit pentru asta.

— Atunci pentru ce ai venit?

— În parte am venit ca să văd expozițiile.

O văzu că ridică din umeri.

— Faci cum vrei.

Trecură în camera de baie. Charley se simți puțin jignit, din cauză că primise nu atâta indiferență refuzul lui. Ar fi fost obligată cel puțin să-i fie recunoscătoare pentru delicatețea lui. Din cauză că probabil ea îi datora ceva, și acest ceva era cel puțin casa și masa pentru timp de douăzeci și patru de ore, putea să considere ca un drept al lui oferta pe care i-o făcuse; n-ar fi fost deci câtuși de puțin nelalocul ei, dacă i-ar fi mulțumit pentru dezinteresul său. Se simțea revoltat. Se dezbrăcă și când o văzu că iese din baie, îmbrăcată tot în halatul lui, se duse să-și spele dinții. Când se întoarse în cameră, ea era în pat.

— Nu te superi, dacă eu voi citi înainte de culcare?

— Nu. Mă voi întoarce cu spatele spre lumină.

Adusese cu el un volum de Blake. Începu să citească. La câteva minute după aceea, auzi respirația liniștită a Lydiei în patul de alături și înțelese că a adormit. Mai citi un timp, pe urmă stinse lumina.

Acesta fu felul în care Charley Mason își petrecu prima zi de Crăciun.

• Capitolul VI

A doua zi se treziră atât de târziu, încât după ce băură cafeaua și citiră ziarele (întocmai ca o pereche de oameni care erau căsătoriți de ani de zile), până făcură baia și se îmbrăcă, se făcu unu după-amiază.

— Cred că ar fi bine să ne ducem, să luăm un cocktail la Dôme și pe urmă să mâncăm, zise el. Unde ai prefera să iei masa?

— Este un restaurant foarte bun, pe bulevard, dincolo de Coupole. Doar că este prea costisitor.

— Asta nu are importanță.

— Ești sigur? întrebă ea și se uită la el cu îndoială. Nu vreau să faci cheltuieli mai mari decât îți poți permite. Ai fost foarte drăguț cu mine. Mi se pare că am cam abuzat de bunătatea dumitale.

— A, mofturi! răspunse el și se aprinse la față.

— Nici nu-ți imaginezi ce au însemnat pentru mine aceste două zile. Ce liniște odihnitoare mi-au dat. Astăzi a fost cea dintâi noapte, după luni de zile, când am putut și eu să dorm, fără să mă trezesc din somn și fără să visez. Mă simt reîntinerită. Sunt cu totul altă ființă.

De fapt astăzi arăta mult mai bine. Obrazul ei era mai limpede și ochii îi străluceau. Își purta capul cu mai multă mândrie.

— Prezența dumitale mi-a dat posibilitatea să petrec o vacanță adorabilă. Mi-ai făcut un mare serviciu; dar nu trebuie să devin o povară pentru dumneata.

— Nu mi-ai fost deloc povară.

Se uită la el și zâmbi cu ironică bunăvoință.

— Dumneata, dragul meu, ești foarte bine crescut. E cât se poate de amabil din partea dumitale să-mi spui astfel de cuvinte, căci eu nu sunt obișnuită cu oameni care să-mi spună vorbe atât de frumoase, așa că-mi vine să plâng când le aud. Dar la urma urmelor dumneata ai venit la Paris ca să te distrezi; acum cred că te-ai convins că așa ceva cu mine nu s-ar putea. Dumneata ești tânăr și trebuie să te bucuri de tinerețea dumitale. Durează atât de puțin. Dacă vrei, dă-mi și astăzi de mâncare și după- amiază mă voi întoarce la Alexey.

— Și diseară la Sérail?

— Cred că da.

Oftă, dar căută să-și sugrume oftatul acesta și ridicând din umeri

se uită la el și încercă să zâmbească. Încruntând ușor din sprâncene, din cauza incertitudinii, Charley se uită la ea îndurerat. Se simțea intimidat și mândru, dar sănătatea lui perfectă, mulțumirea de sine și veselia, care clocotea într-însul, i se păreau acum un fel de jignire pentru ea. Era întocmai ca un bogătaș care caută să-și arate unei rude sărace bogățiile. Era atât de firavă; o biată femeie îmbrăcată într-un costum tocit, de culoare cafenie, dar după noaptea liniștită pe care o petrecuse, arăta atât de tânără, încât părea mai mult un copil. Cum era să nu-ți fie milă de ea? Și când te gândeai la întâmplarea tragică prin care trecuse, când te gândeai – fără să vrei, căci părea oribilă și fără niciun fel de judecată – la felul ei de a-și căzni trupul și a ispăși crima săvârșită de soțul ei, degradându-se pe ea însăși, simțeai că ți se frânge inima în piept. I se părea că în fața unui astfel de sacrificiu el nu mai contează nimic și că această vacanță la Paris, la care se gândise cu atâta emoție, nu este decât o imprudență, la care va trebui să renunțe. Lui Charley i se păru că nu el pronunță cuvintele pe care le spune, ci o putere lăuntrică, irezistibilă și independentă de voința lui. Când le auzi că-i scapă de pe buze, nu fu în stare nici cel puțin să-și dea seama de motivul care-l determina să-i facă o astfel de propunere.

— La birou nu trebuie să mă întorc până Luni dimineața și voi sta aici până Sâmbătă. Dacă vrei să stai cu mine până în ziua plecării, nu văd motivul care te-ar putea împiedica să rămâi cu mine.

Obrazul i se lumină dintr-odată, ca și când în camera lor tristă s-ar fi furișat din întâmplare o rază slabă din lumina soarelui de iarnă.

— Te gândești serios la ceea ce-mi spui?

— Altfel nu-ți făceam această propunere.

I se păru că picioarele nu mai sunt în stare s-o poarte, căci se lăsă repede pe un scaun.

— O, ar fi adevărată binecuvântare. Ar fi pentru mine un prilej de neașteptată odihnă. Îmi va da nou curaj, ca să pot lupta. Dar nu se poate, nu se poate.

— De ce nu se poate? Din cauză că trebuie să te întorci la Sérail?

— O, nu – nu din cauza asta. Aș putea să le trimit o telegramă, să le spun că sunt răcită. Dar nu e frumos pentru dumneata.

— Cred că asta mă privește numai pe mine, nu-i așa?

Lui Charley i se părea ciudat că trebuie să stăruiască, s-o determine să facă ceva, ce i se părea ca de la sine înțeles că ar trebui să fie mulțumită să poată face, dar ceea ce în același timp vedea că

este gata să refuze. Nu știa însă cum altfel ar fi putut proceda în această situație, mai ales acum. Se uită la el cu ochi cercetători.

— De ce să faci acest gest pentru mine? Dumneata nu mă dorești, nu-i așa? El dete din cap. – Ce importanță poate avea pentru dumneata, dacă eu trăiesc sau sunt moartă; ce importanță poate avea pentru dumneata dacă eu sunt fericită sau nu? Acum patruzeci și opt de ore nici nu știai de mine. Prietenie? Pentru dumneata eu sunt o străină. Milă? Ce importanță poate avea mila, pentru un bărbat de vârsta dumitale?

— Aș prefera să nu-mi pui întrebări care mi se par penibile, răspunse el și zâmbi în silă.

— Cred că numai bunătatea dumitale firească te îndeamnă să faci așa ceva. Se spune mereu că englezii se poartă frumos cu animalele. Îmi aduc aminte că una dintre proprietăresele noastre care avea obiceiul să ne fure ceaiul, a luat în casă un cățeluș râios, din cauză că alerga pe stradă, fără stăpân.

— Dacă n-ai fi atât de mică, pentru cuvintele pe care le-ai spus acum, aș fi în stare să-ți trag o palmă, răspunse el înveselit. Ei, plecăm?

— Haide, să plecăm la masă. Mi-e foame.

În timpul mesei discutară despre chestiuni indiferente, iar după ce terminară și în timpul cât Charley aștepta să-i aducă restul de la plată, fata se uită la el și-l întrebă:

— Te-ai gândit serios adineaori, când mi-ai spus să rămân cu dumneata, până când te vei întoarce acasă?

— Cât se poate de serios.

— Nici nu-ți imaginezi ce plăcere neașteptată ar fi pentru mine așa ceva, și sunt incapabilă să-ți spun cât de mult aș dori să profit de invitația dumitale.

— În cazul acesta n-ai decât să profiți.

— Cred că pentru dumneata n-ar fi nicio plăcere.

— Da, n-ar fi, răspunse el sincer și zâmbi fermecător. Dar cred că ar fi o experiență interesantă.

Fata începu să râdă.

— În cazul acesta eu mă voi întoarce la Alexey, să-mi iau câteva lucruri. Cel puțin o perie de dinți și câteva perechi de ciorapi curați.

Când ajunseră în stație, se despărțiră și Lydia luă metroul. Charley se gândi să se ducă până la Simon, să vadă dacă este acasă. După ce întrebă de două trei ori pe trecătorii pe care-i întâlni în drum, reuși

să ajungă în Rue Campagne Première. Casa în care locuia Simon era o clădire mare și veche și obloanele de la ferestre păreau cenușii, sub vopseaua veche și cojită. Când își vârî capul prin ferestruica de la loja portarului, era să-i vină amețeală din cauza mirosului stătut, de mâncare și de trupuri omenești, pe care-l simți în nări. O femeie bătrână, îmbrăcată în rochii înfoiate, cu capul înfășurat într-o broboadă veche de culoare roșie, îi spuse, pe un ton repezit și supărat, ca și când prezența lui nu i-ar fi făcut deloc plăcere, unde este camera lui Simon, iar când Charley o întrebă dacă este acasă, îl pofti să se ducă singur să vadă. Urmând indicațiile primite, Charley traversă o curte murdară și de aici apucă pe o scară îngustă care mirosea a urină stătută. Simon locuia la etajul al doilea și când Charley sună, veni chiar el să-i deschidă ușa.

— Hm, tocmai mă întrebasem, ce s-o fi întâmplat cu tine, de nu mai dai niciun semn de viață.

— Nu cumva te deranjez?

— Nu. Poftim înăuntru. Cred că e mai bine să nu-ți scoți pardesiul, căci în cameră nu e tocmai cald.

Avea dreptate. Camera era ca o peșteră. Era un fel de atelier cu o fereastră mare, în partea de miazănoapte; avea și o sobă, dar Simon care se vede că tocmai lucra, căci masa din mijlocul camerei era plină de hârtii, uitase să mai pună lemne pe loc, așa că aproape se stinsese. Apropie un fotoliu vechi de soba din colț și pofti pe Charley să stea.

— Voi mai pune câțiva bulgări de cărbuni pe foc, așa că se va încălzi numaidecât. Pe mine frigul nu mă supără, căci nu-l simt deloc.

Charley constată că fotoliul care avea un arc rupt, nu era deloc confortabil. Pereții atelierului erau de culoare cenușie ca gresia și păreau că nici ei nu mai fuseseră zugrăviți de ani de zile. Singurele podoabe erau hărțile uriașe pe care Simon le prinsese cu pioneze. În celălalt colț mai era un pat îngust de fier care nu fusese așternut.

— Astăzi portăreasa n-a scuturat încă prin cameră, zise el urmărind privirea lui Charley.

În cameră nu mai era decât o masă mare de sufragerie, pe care se vedea că Simon o cumpărase de ocazie și la care lucra acum, câteva rafturi cu cărți, un scaun din acelea ce se întrebuințează în birouri, două-trei scaune de bucătărie, încărcate și ele cu vrafuri de cărți și o șuviță de covor vechi, în fața patului. Era un interior trist și lumina

palidă a acestei zile de iarnă, strecurată prin fereastra de la miazănoapte, contribuia și ea la exagerarea aspectului sumbru al acestei scene. Ar fi fost imposibil ca o sală de așteptare de clasa a treia a unei gări de pe o linie laterală, să fie mai tristă și mai neprimitoare, decât camera prietenului său.

Simon aduse un scaun și se așeză lângă sobă, pe urmă își aprinse luleaua. Cu spiritul lui de observație acut, constată numaidecât impresia pe care o făcea lui Charley mediul acesta în care trăia și zâmbi sinistru.

— Nu e tocmai luxos, nu-i așa? Dar să știi că eu nu doresc lux. Charley nu zise nimic și Simon se uită la el rece și disprețuitor. – Nu este nici cel puțin confortabil, dar să știi că eu nu doresc confort. Nimeni n-ar trebui să se gândească la așa ceva. Luxul și confortul sunt o cursă care a pierdut pe mulți oameni, despre care aveai dreptul să-ți închipui, că au mai multă judecată.

Charley nu era un spirit lipsit de malițiozitate și nu era nici dispus să admită ca Simon să-și bată joc de el.

— Ascultă băiete, arăți înghețat de frig, deznădăjduit și flămând. Ce-ai zice să luăm o mașină și să ne ducem la Ritz, să comandăm niște jumări și șuncă fierbinte, pe care să le mâncăm la căldură, întinși în niște fotolii confortabile?

— Du-te dracului. Ce-ai făcut cu Olga?

— O cheamă Lydia. A plecat acasă, ca să-și aducă o perie de dinți. Va sta cu mine la hotel, până în ziua când mă voi întoarce la Londra.

— A dracului femeie! Vasăzică a pus mâna pe tine? Cei doi tineri se uitară câteva clipe unul la altul. Simon se plecă spre el. – Cred că nu ai căzut în laț, ce zici?

— Ce te-a determinat să-mi faci cunoștință cu ea?

— Credeam că va fi o glumă reușită. Îmi închipuiam că pentru tine va fi o senzație cu totul nouă, să te culci cu soția unui asasin notoriu. Și ca să-ți spun adevărul, mi-am închipuit că femeia aceasta ar putea să se îndrăgostească de tine. Aș râde ca o hienă, dacă ar fi adevărat. La urma urmelor tu ești cam același tip de bărbat ca și Berger, doar că ești mult mai frumos decât el.

Charley își aduse aminte cu totul pe neașteptate de o observație făcută de Lydia, în timpul primei lor mese, după slujba de la biserica Saint Eustache. Atunci nu înțelesese ce vrea să spună, dar acum înțelegea.

— Poate te vei mira când îți voi spune, că a rămas insensibilă. Prin

urmare cred că nu vei avea ocazia să râzi ca o hienă.

— Din Ajunul Crăciunului, când m-am despărțit de voi, ați fost mereu împreună?

— Da.

— Se vede că vă înțelegeți. Arăți foarte bine. Doar că ești puțin cam palid, sau poate mi se pare.

Charley își dete toată silința să nu se trădeze. Pentru nimic în lume n-ar fi spus lui Simon că relațiile dintre el și Lydia sunt numai platonice, când acest amănunt ar fi putut cel mult să dezlănțuiască ironia și batjocurile lui. Purtarea lui ar fi considerat-o drept sentimentalitate vrednică de dispreț.

— Nu cred că ai făcut un gest tocmai frumos, punându-mă în contact cu această femeie, fără ca eu să știu ce urmărești ripostă Charley.

— A fost ceva care mă ispitea. Asta înseamnă că vei avea ce povesti părinților tăi, după ce te vei întoarce acasă. În orice caz cred că nu ai niciun motiv să fii nemulțumit. A ieșit foarte bine. Olga își cunoaște meseria și te vei distra admirabil; nu este femeie proastă; a citit mult și vorbește mult mai inteligent decât multe femei. Asta, dragul meu, înseamnă să ai educație liberă. Mă întreb, oare pe soțul ei îl mai iubește și astăzi tot atât de mult, ca și înainte de asta?

— Cred că da.

— Ce ciudată este firea omenească, nu-i așa? Probabil știi că a fost un ticălos fără pereche. Presupun că tu cunoști și motivul pentru care se duce la Sérail? Vrea să adune o sumă de bani care să-i ajungă, pentru a-l ajuta să evadeze și pe urmă să se ducă și ea, ca să trăiască împreună în Brazilia.

Charley rămase năucit. Când îi spusese că își petrece viața în lupanar, pentru a ispăși păcatul săvârșit de Robert, el o crezuse, și cu toate că ideea aceasta i se păruse extravagantă, avea totuși ceva care-l impresionase într-un mod cu totul neașteptat. Posibilitatea că ea ar fi în stare să-i spună minciuni, i se păru o lovitură. Dacă ceea ce spune Simon este adevărat, atunci ea nu făcuse altceva, decât își bătuse joc de el.

— Am fost la proces în calitate de reprezentant al ziarului meu, continuă Simon. În Anglia a făcut o mare senzație, din cauză că cel pe care-l asasinase Berger, era englez și tocmai de aceea au publicat articolele pe pagini întregi. Pentru mine a fost un noroc neașteptat; nu văzusem niciodată dezbătându-se procesul unei crime în Franța și

eram foarte curios să văd pe acesta. La tribunalele noastre cunoșteam astfel de spectacole și eram nerăbdător să compar procedura franceză cu cea din Anglia. Am scris un articol amănunțit, îl am aici; dacă vrei să-l citești, ți-l dau cu plăcere.

— Da, aș vrea să-l citesc.

— În Franța asasinatul a făcut multă vâlvă. După cum știi, Robert Berger n-a fost un apaș și nici ceva similar. Era aproape un fel de gentilom. Familia lui era foarte cumsecade. A fost bine crescut și vorbea mulțumitor englezește. Unul dintre ziare l-a numit gentilomul gangster și porecla a prins; a făcut impresie asupra publicului și nu i-a trebuit prea mult, pentru ca să devină o celebritate. În felul lui era chiar băiat frumos și tânăr, căci nu avea mai mult de douăzeci și doi de ani, ori toate acestea l-au ajutat. Femeile erau nebune după el. Doamne, să fi văzut ce înghesuială era în ziua procesului, ca să poată intra în sala de dezbateri. Când a apărut în sală, mulțimea spectatorilor s-a cutremurat ca de un fior. Fusese adus de doi gardieni, pentru ca reporterii să-l poată fotografia înainte de apariția curții. N-am văzut în viața mea un om atât de calm. Era drăguț îmbrăcat și știa cum se poartă o haină. Era proaspăt ras și avea un păr îngrijit, de culoare castanie. Avea un cap frumos și zâmbea fotografilor, întorcându-se pe o parte și pe alta, ca să-l poată prinde din toate părțile. Arăta exact ca un tânăr de bani gata din aceia pe care-i poți vedea la Ritz, în fața unei mese, cu câte o fată. Mă simțeam impresionat, când mă gândeam că este atât de ticălos. Era un criminal născut. Evident, părinții lui nu erau oameni bogați, dar nici nu mureau de foame și nu-mi vine să cred că omul acesta ar fi simțit vreodată cu adevărat lipsa unei sute de franci. Am scris despre el un articol destul de bun, într-una dintre revistele săptămânale și presa franceză a publicat extrase din acest articol. În Franța ocazia aceasta m-a servit foarte mult. Am considerat chestiunea din punctul de vedere al posibilității, că el s-a aventurat pe terenul crimei din spirit sportiv. Înțelegi ideea? Pe aceasta am exploatat-o destul de frumos. Fusese un jucător de tenis aproape desăvârșit și se vorbea despre el, ca despre unul care-și va începe antrenamentul pentru campionate; dar amănunt foarte straniu, deși juca admirabil în partidele obișnuite, servea foarte bine și avea lovituri fulgerătoare la plasă, când era vorba de campionate, nu reușea niciodată. Ceva părea că nu este în regulă. N-avea puterea de rezistență, voința nestrămutată de a câștiga, sau oricum i-ai zice, pe care trebuie să o

aibă un mare jucător de tenis. Mi s-a părut că acesta este un amănunt psihologic foarte interesant. În orice caz cariera lui în calitate de jucător de tenis s-a terminat, din cauză că s-a descoperit lipsa unor sume de bani la casa de schimb unde era pe vremea aceea și cu toate că nimeni nu ar fi putut afirma, că banii aceștia au fost delapidați de el, toți cei interesați erau convinși că el e vinovatul.

Simon își aprinse din nou luleaua.

— Amănuntul care mi-a atras mai mult atenția la Robert Berger, a fost combinația de sânge rece, de încredere și de farmec de care dispunea. Incontestabil că farmecul este o calitate neprețuită, dar acesta nu merge întotdeauna mână în mână cu sângele rece și încrederea. Oamenii fermecători sunt de obicei slabi și nehotărâți, iar farmecul cu care-i înzestrează natura este predestinat să compenseze celelalte lipsuri; eu niciodată n-aș putea avea încredere într-un om care este fermecător.

Charley aruncă prietenului său o privire ironică și zâmbi; vedea că Simon încearcă să banalizeze o calitate despre care știa că el nu o are, pentru a se convinge pe sine însuși că aceasta este cu totul lipsită de importanță, alături de calitățile pe care știa precis că le are. Dar nu zise nimic.

— Robert Berger nu era nici slab, nici nehotărât. Era cât pe-aci să scape nepedepsit pentru fapta lui. Reușind să pună mâna pe el, poliția a dat dovadă de strălucită pricepere. În felul în care au făcut cercetările, n-a fost nimic spectaculos și nici senzațional; au cercetat cu răbdare și cât se poate de minuțios. Probabil au fost ajutați și de întâmplare, dar au fost în același timp destul de inteligenți, ca să profite de ea. Omul trebuie să se gândească întotdeauna la astfel de eventualități și să profite de ele, dar totuși nu se gândește decât foarte rar.

În ochii lui Simon clipi o privire distrată și Charley își dădu seamă că din nou a început să se gândească la el însuși.

— Ceea ce Lydia nu mi-a spus, este amănuntul cum de poliția a ajuns să-l bănuiască, zise Charley.

— Când i-a luat primul interogator, nici nu bănuiau, că el ar putea avea vreo legătură cu asasinatul. Căutau un om cu mult mai voinic decât el.

— Ce fel de om a fost Jordan?

— Nu l-am întâlnit niciodată. Era un om dificil, dar în felul lui destul de cumsecade. Toată lumea ținea la el. Era gata oricând să-ți

facă cinste și dacă se întâmpla să fii la apă, nu ezita niciodată să bage mâna în buzunar, ca să te ajute. Era mic de statură, fusese jokeu, dar l-au eliminat de pe turnurile Angliei și mai târziu s-a aflat despre el că a făcut nouă luni la Warmwood Scrubs, pentru falsuri. Avea treizeci și șase de ani. La Paris trăia de zece ani. Poliția îl bănuia că este amestecat în contrabandele de stupefiante, dar nu reușise niciodată să găsească ceva la el și nici să-l surprindă în flagrant delict.

— Dar cum de în general, poliția s-a gândit să ia interogatoriul lui Berger?

— Era unul dintre cei care frecventau Barul Jojo. Acesta era localul unde Jordan lua masa. E un local destul de prost, frecventat de bookmakeri și jockeyi, de intermediari și pierde-vară și tot soiul de oameni despre a căror reputație noi ziariștii spunem că este prost mirositoare, așa că poliția a luat interogatoriul tuturor celor pe care a putut pune mâna. Pe urmă, în noaptea aceea Jordan avusese o întâlnire cu cineva, ceea ce se putuse constata din prezența celor două pahare și a cozonacului de pe tavă și-și închipuiau că poate el a făcut vreo aluzie în fața cuiva, la cel pe care-l aștepta. Ei bănuiau că cineva dintre clienții barului Jojo ar fi putut să-l vadă cu vreun individ. Berger era în raporturi destul de bune cu Jordan, și Jojo, proprietarul barului, spusese poliției că l-a văzut de multe ori ciupindu-l de parale. Berger fusese într-un rând cercetat de poliție pentru contrabandă de heroină, pe care o introduceau în Franța din Belgia, iar cei doi care fuseseră implicați odată cu el, au fost condamnați, deși nu știu datorită cărei împrejurări, el a reușit să scape. Poliția știa foarte bine că Berger nu e cruce de biserică și dacă eventual Jordan fusese asasinat din cauză că era amestecat în negoțul de stupefiante, își închipuia că Berger ar putea să bănuiască cine poate fi autorul crimei. Era un delicvent și fusese condamnat pentru alte delicte, cum era furtul de automobile, și luase doi ani, cu suspendarea pedepsei.

— Da, despre asta am aflat, declară Charley.

— Sistemul lui era tot atât de simplu, pe cât era de ingenios. Aștepta până când vedea pe cineva că se oprește cu mașina în fața unuia dintre marile magazine, cum e *Printemps* sau *Bon Marché,* mai ales cu automobile Citroën, pe care proprietarul le lăsa în marginea trotuarului și intra. Imediat după aceea, apărea și el, în pas grăbit, ca și când atunci ar fi ieșit din magazin, se așeza la volan și pornea cu

mașina.

— Bine, dar oamenii aceștia nu încuiau ușile mașinilor?

— Numai rareori. Afară de asta el avea câteva chei de la mașinile Citroën. Se întâmpla întotdeauna ca una dintre cheile acestea să se potrivească. După ce întrebuința mașina două-trei zile, o lăsa undeva, iar dacă se întâmpla să aibă nevoie de alta, începea din nou aceeași manevră. A furat duzini întregi de automobile. Nu a încercat niciodată să le vândă, ci le împrumuta pur și simplu, când se întâmpla să aibă nevoie de ele, pentru anumite scopuri. Acesta a fost amănuntul care mi-a sugerat ideea pentru articolul meu. Le fura pentru plăcerea de a fura, pentru emoția pe care i-o pricinuia ocazia de a-și pune îndrăzneala la încercare. Mai avea și alte apucături ingenioase care au ieșit la iveală în timpul procesului. Se ducea cu mașinile acestea în stațiile de autobuze, tocmai în timpul când se închideau magazinele și dacă se întâmpla să vadă câte o femeie așteptând în stație, oprea mașina și o întreba, dacă vrea să se urce, ca s-o conducă acasă. Presupun că trebuie să fi fost un foarte bun judecător al caracterelor și bănuia imediat care este dispusă să primească să facă o plimbare cu mașina, în societatea unui tânăr drăguț. În sfârșit, femeia se urca și el se îndrepta cu mașina în direcția pe care i-o indica, iar după ce ajungeau într-o stradă mai mult sau mai puțin deșartă, braca mașina. Se prefăcea că nu poate să o mai pună în mișcare și spunea femeii să se dea jos, să ridice capota și să miște carburatorul, în timp ce el va apăsa pe butonul de pornire automată. Femeia cobora și-și lăsa poșeta și pachetele în mașină și exact când ridica piciorul să se urce din nou, în timp ce motorul trepida, automobilul pornea ca o săgeată și dispărea din vedere, înainte ca ea să fie în stare să-și dea seama ce s-a întâmplat. Evident, o mulțime de astfel de femei s-au dus și s-au plâns poliției, dar fiind întuneric nu-l putuseră vedea destul de limpede și tot ce puteau spune, era că a fost un tânăr drăguț, cu înfățișare de gentilom, că avea o mașină Citroën și un glas foarte plăcut; prin urmare poliția nu putea face altceva decât să le spună că este imprudent să primească să se plimbe în mașină cu tineri drăguți care au înfățișare de gentilomi. Într-un rând a fost prins, și în timpul procesului s-a constatat că de multe ori făcea afaceri destul de bune cu aceste lovituri ale lui.

În sfârșit, destul că doi agenți de poliție s-au dus la el acasă. Nu a negat deloc că în seara asasinatului a fost la barul lui Jojo și că a stat

la masa lui Jordan, dar spunea că el a plecat seara pe la zece și că de atunci nu l-a mai văzut. După o scurtă conversație, l-au invitat să se ducă împreună cu ei la Comisariat. Comisarul de Poliție care era de serviciu, cred că e ușor să-ți închipui, nici nu bănuia că el ar putea fi autorul asasinatului. Pentru el se punea întrebarea, dacă Jordan a fost asasinat de cineva pe care-l dusese în apartamentul său, sau de un membru al bandei contrabandiștilor de stupefiante pe care probabil îl escrocase. În cazul din urmă își închipuia că îl va putea încurca pe Berger cu întrebări, îl va putea intimida și speria în așa fel, ca să-l determine să dea poliției o indicație, datorită căreia să poată aresta pe cel căutat.

Am reușit să vorbesc cu Comisarul care i-a luat interogatoriul. Era unul pe care-l cheamă Lukas. Nu era deloc tipul omului despre care ai putea să-ți închipui că ar fi în stare să îndeplinească o astfel de slujbă. Era înalt, gras, jovial, cu obrazul roșu, o mustață groasă și cu ochii negri mari și lucitori. Era un om foarte cumsecade și ai fi fost gata să pariezi pe ghetele din picioare, că singurul lucru ce i-ar putea face plăcere, este o masă bună și o sticluță de vin. Era originar din Midi și avea un accent de-l puteai tăia cu cuțitul. Râsul lui era sonor și contagios. Era o fire expansivă, tipul omului care începe numaidecât să te bată pe spate și simțeai că în fața lui poți să-ți descarci sufletul. De fapt înregistrase succese fără pereche în timpul interogatoriilor pe care le lua celor bănuiți și cu felul în care reușea întotdeauna să obțină mărturisirile lor. Dispunea de o rezistență fizică fără pereche și era în stare să conducă o cercetare timp de șaisprezece ore la rând, fără să se oprească. În Franța, pentru a obține o mărturisire, nu există interogatoriu de clasa a treia, ca în America, vreau să spun bătaia în serie, nici sfredelirea dinților și nici altceva asemănător; își aduc omul la Comisariat și-l lasă să stea în picioare, nu-i dau să fumeze și nu-i dau nici de mâncare, ci-l supun la tot felul de întrebări; cercetarea continuă fură întrerupere, în timp ce ei fumează și când li-e foame, li se aduce de mâncare; în felul acesta interogatoriul se prelungește toată noaptea, din cauză că știu că în timpul nopții puterea de rezistență a individului, este mult mai slabă; așa că dacă se întâmplă să fie vinovat, ar trebui să aibă o voință de fier ca la ziuă, în schimbul unei cești de cafea și a unei țigări, să nu mărturisească tot ce are pe conștiință. Comisarul n-a reușit să obțină nimic de la Berger. A admis că într-un timp a fost și el în raporturi de prietenie cu contrabandiștii de heroină, dar susținea sus și tare că

este nevinovat de acuzațiile ce i s-au adus în timpul procesului în care a fost achitat. Spunea că în tinerețea lui a făcut multe prostii, dar că acum s-a învățat minte; la urma urmelor el nu făcuse altceva decât că a împrumutat automobile pe câte două trei zile, ca să ducă fetele la plimbare, ori aceasta nu este o crimă atât de gravă, iar acum de când s-a căsătorit, umblă pe drumuri drepte. Întrucât privește traficanții de stupefiante, el n-a mai avut niciun fel de legături cu ei, din ziua procesului său și nu știa că Teddie Jordan este în legătură cu ei. Părea foarte sincer. A spus Comisarului că iubește foarte mult pe soția lui și singurul lucru de care se teme, este ca nu cumva soția lui să afle trecutul său. În interesul ei mai ales, dar în același timp al lui și al mamei sale, era hotărât ca pe viitor să ducă o viață așezată și cinstită. Bărbatul acesta gras și vesel a continuat să-i pună întrebări, pe un ton foarte prietenesc și plin de simpatie, așa că ar fi fost imposibil să nu-ți dai seama, că el îți vrea numai binele. A aprobat bunele intenții ale lui Berger și l-a felicitat că s-a căsătorit din dragoste cu o fată săracă, și și-a exprimat speranța că vor avea împreună copii care să fie nu numai o podoabă a casei lor, ci și o mângâiere pentru el. În fața lui însă avea dosarul lui Berger și era convins că deși juriul refuzase să-l sancționeze, el era totuși vinovat, și din informațiile pe care le obținuse în ziua aceea, constatase că fusese concediat din slujbă și că scăpase de urmărire, numai datorită faptului că mama lui restituise brokerului banii pe care-i defraudase. Afirmația că de la căsătorie încoace duce viață de om cinstit, era minciună. Îi puse câteva întrebări în legătură cu situația sa financiară. Berger îi răspunse că situația lui este destul de grea, dar mama lui avea ceva parale și că i s-a făgăduit ca în curând să obțină o slujbă, așa că totul se va îndrepta de la sine. Dar de bani de buzunar de unde face rost? Din când în când se mai duce la curse și aduce bookmakerilor clienți, în felul acesta s-a împrietenit și cu Jordan și încasează partea de comision din sumele ce se pariază. Dar uneori este determinat să umble și fără un ban în buzunar.

„— Es effet, răspunse Comisarul, în preziua asasinatului spui că n-aveai niciun ban și că ai împrumutat cinzeci de franci de la Jordan”.

„— A fost întotdeauna foarte bun cu mine, săracul, îmi va lipsi de multe ori”.

— Comisarul se uita la Berger și ochii lui străluceau prietenoși, apoi se gândi că s-ar putea ca tânărul acesta să fie de bună credință. Era oare posibil? Nu se poate; gândul acesta este o prostie. Presimțea

că Berger minte când afirmă că a renunțat la legăturile lui cu traficanții de stupefiante. În realitate el o ducea foarte greu și din traficul acesta se pot câștiga parale bune; Berger frecventa lumea despre care se presupune că întrebuințează stupefiante. Deși nici el nu știa pe ce-și întemeiază bănuiala, Comisarul avea impresia că Berger, chiar dacă nu ar ști cine a comis asasinatul, totuși își are bănuielile lui: evident el nu va consimți să mărturisească, dar dacă ar putea descoperi heroină în casa lor din Neuilly, ar fi foarte ușor să-l determine să spună ce știe. Comisarul era un bun cunoscător al caracterului oamenilor și era convins că Berger ar fi gata să-și trădeze un prieten, pentru ca să-și scape propria sa piele. Se hotărî deci să oprească pe Berger la Comisariat și să percheziționeze casa, înainte de a putea ascunde urmele corpurilor delicte ce le-ar avea acolo. Preocupat de gândul acesta îl întrebă ce a făcut în noaptea asasinatului. Berger răspunse că a plecat destul de târziu de la Neuilly și că intrând în barul lui Jojo, a găsit o mulțime de consumatori care să întorseseră de la curse. Băuse două sau trei pahare cu care l-au cinstit cunoscuții și Jordan care avusese o zi bună, s-a oferit să-i plătească masa. După ce a mâncat, a mai stat un timp, dar în local era fum și începuse să-l doară capul, așa că a ieșit să facă o plimbare pe bulevard. Pe la zece s-a întors din nou la bar și a stat până la ora când pleca ultimul metrou spre Neuilly.

„— Ai lipsit destul de mult, ca să poți asasina pe englezul acesta”, declară comisarul în glumă.

Berger a început să râdă.

„— Cred că nu ai intenția să mă acuzi pe mine de acest asasinat?”

„— Nu te acuz de asta”, răspunse Comisarul și râse și el.

„— Crede-mă, moartea lui Jordan a fost pentru mine o pierdere. Cei cinzeci de franci pe care mi-i împrumutase în preziua asasinării lui, n-au fost primii bani pe care i-am primit de la el. Nu vreau să spun că era un om care să nu-și fi avut defectele lui, dar după ce bea câteva pahare, era foarte ușor să obții de la el bani”.

„— Totuși în ziua aceea avea o sumă destul de mare la el și cu toate că nu era beat când a părăsit barul, părea foarte bine dispus. Poate te-ai gândit că va fi mult mai bine să pui mâna pe câteva mii de franci dintr-o singură lovitură, decât să-i obții în rate de câte cinzeci de franci”.

Comisarul îi spunea aceste cuvinte mai mult ca să-l necăjească, decât că s-ar fi gândit c-ar putea să aibă vreun temei. Pe urmă își

zicea că nu poate să strice deloc, dacă va da lui Berger să înțeleagă că ar fi și el printre bănuiți. În orice caz amănuntul acesta nu-l va putea determina să trădeze mai ușor pe cel vinovat, dacă s-ar întâmpla să bănuiască cine este. Berger scoase banii ce-i avea în buzunar și-i puse pe masă. Nu era în total nici zece franci.

„— Dacă aș fi cel care a jefuit banii bietului Jordan. Cred că nu-ți închipui că aș putea să am în buzunar numai atâta".

„— Dragă băiete, eu nu-mi închipui nimic. N-am spus decât că aveai destul timp ca să poți asasina pe Jordan și că banii pe care-i avea asupra lui, ar fi putut să-ți fie de folos".

Berger se uită la el și zâmbi încântător:

„— Admit amândouă aceste supoziții", declară el.

„— Vreau să fiu cât se poate de sincer față de dumneata, declară comisarul. Nu cred câtuși de puțin că dumneata ai fi asasinat pe Jordan, dar sunt convins că, chiar dacă nu știi cine este autorul crimei, ar fi imposibil să nu bănuiești pe cineva".

Berger tăgădui cu încăpățânare și cu toate că polițistul stărui, fu incapabil să obțină vreo informație de la el. Se făcuse târziu și comisarul se gândi că va fi mai bine să continue conversația aceasta ziua următoare și-și închipuia în același timp, că o noapte petrecută între pereții celulei, va da lui Berger posibilitatea să-și vadă situația mai limpede. Berger, care mai fusese arestat de două ori înainte de asta, înțelese că ar fi inutil să protesteze.

După cum știi, traficanții de stupefiante întrebuințează tot felul de apucături, pentru a-și ascunde marfa. O bagă în bastoane perforate, în tocurile ghetelor, în cutele hainelor, în saltele, în perne, în căpătâie paturilor, în orice loc le trece prin minte, dar poliția cunoaște toate aceste apucături și poți face pariu chiar pe ghetele din picioare, că dacă în casa de la Neuilly s-ar fi găsit ceva, ar fi fost imposibil ca poliția să nu dea de urma obiectelor ascunse. Aici nu găsiseră nimic. Dar după ce comisarul începu percheziționarea camerei în care era Lydia și dădu peste poșeta ei, se gândi imediat, că aceasta este prea luxoasă pentru o femeie care trăiește în condiții atât de modeste. Mai avea și un ceas care părea că a costat o mulțime de parale. Femeia îi spusese că atât poșeta, cât și ceasornicul le primise de la soțul ei și comisarul se gândi că ar fi interesant să afle, de unde a luat banii necesari, pentru a cumpăra aceste obiecte. După ce se întoarse la Comisariat, se interesă imediat și află, fără prea multă osteneală, că mai multe femei se plânseseră poliției împotriva unui

tânăr care se oferise să le ducă într-un automobil Citroën, și pe drum le furase poșetele. Una dintre femei lăsase la poliție o descriere a poșetei ce i se furase și descrierea aceasta se potrivea aidoma cu poșeta ce se găsise în camera Lydiei; o altă păgubașă spunea că în poșetă a avut un ceasornic de aur, marcat cu numele fabricantului. Același nume era marcat și pe ceasornicul Lydiei. Era deci evident că misteriosul tânăr pe care poliția nu putuse pune mâna niciodată, este chiar Robert Berger. Amănuntele acestea însă nu păreau să elucideze câtuși de puțin misterul asasinării lui Jordan, dar deteră Comisarului încă o armă pentru a determina pe Robert Berger să „împrăștie fasolea". Îl aduse în biroul său și-l întrebă cum a ajuns în posesia poșetei și a ceasornicului. Berger îi răspunse că poșeta a cumpărat-o de la o fată de stradă care avea nevoie de bani, iar ceasornicul l-a cumpărat de la un bărbat pe care l-a întâlnit la bar. N-a putut să-i spună însă niciun nume. Erau persoane pe care le întâlnise din întâmplare și stătuse de vorbă cu ele, dar nu le văzuse nici înainte, nici de atunci încoace. Imediat după aceea Comisarul îl declară arestat pentru furt și după ce-i spuse că probabil a doua zi dimineața va fi confruntat cu cele două femei despre care-și închipuia că sunt adevăratele proprietare ale obiectelor, îl sfătui că pentru a evita dificultățile, va fi mai bine să mărturisească. Berger însă nu vru să admită nimic, decât ceea ce declarase la început și refuză să mai răspundă la întrebările Comisarului, până nu i se va aduce un avocat care să fie de față și la care în conformitate cu legile Franței, acum când se găsea în stare de arest, avea dreptul. Comisarului nu-i rămase altceva de făcut decât să-i satisfacă dorința și cu asta cercetările din ziua aceea se terminară.

A doua zi dimineața cele două femei veniră la Comisariat și recunoscură imediat obiectele furate. Berger fu adus pentru confruntare și una dintre ele recunoscu fără ezitare pe amabilul tânăr care se oferise să o ducă cu mașina. Cealaltă părea că se îndoiește; în seara când primise să o conducă acasă, fusese întuneric, așa că nu-l putuse vedea tocmai bine la față, dar declară că poate va fi capabilă să-i recunoască glasul. Berger fu poftit să citească de pe o foaie de hârtie câteva propoziții, dar nu citi mai mult de câteva cuvinte și femeia declară că este absolut convinsă, că este același tânăr. Trebuie să-ți mai spun că Berger avea un glas neobișnuit de mlădios și de blând. După plecarea celor două femei, Berger a fost băgat din nou în celulă. Poșeta și ceasornicul erau pe birou în fața comisarului care se

uita la ele distrat. Dintr-odată atenția lui începu să se concentreze.

Charley făcu un gest și-l întrerupse.

— Simon, de unde știi tu amănuntele acestea? Mi se pare că ai început să inventezi.

Simon începu să râdă.

— Încerc să dramatizez puțin situația. Îți repet ceea ce am scris în primul meu articol. Trebuia să fac dintr-însul o povestire cât mai emoționată; prin urmare înțelegi care este situația.

— Haide, continuă.

— Sună, să vină unul dintre ajutoarele lui și-l întrebă dacă Berger are un ceasornic la mână, iar dacă are, să i-l aducă imediat. Ține seama de faptul că toate acestea le-am aflat ulterior, în timpul procesului. Polițistul i-a adus ceasornicul lui Berber. Era o imitație de aur căreia mi se pare că i se zice aureum și era de formă rotundă. Presa publicase o mulțime de amănunte în legătură cu asasinarea lui Jordan; spuneau de pildă că pumnalul cu care se săvârșise crima, n-a fost găsit și din întâmplare nici nu s-a găsit niciodată, și mai spuneau că poliția n-a descoperit, urme digitale. Ar fi fost firesc să se găsească urme, fie pe portofelul în care Jordan își păstra banii, fie pe clanța ușii; lipsa acestor urme a determinat poliția să bănuiască imediat că asasinul a purtat mănuși. Dar ceea ce presa n-a spus și poliția însăși a avut cea mai mare grijă să nu se divulge, a fost faptul că după ce au cercetat camera lui Jordan în toate amănuntele, au examinat și covorul de pe jos și cu ajutorul unui pieptene fin, au descoperit cioburile unei sticle de ceas. Cioburile acestea nu puteau fi de la ceasul lui Jordan, tot atât de bine puteau să nu fie nici de la ceasornicul asasinului; exista însă o probabilitate: în graba de a pleca din casă cât mai repede, lovindu-se de vreo mobilă, asasinul ar fi putut să-și spargă sticla de la ceas. Amănuntul acesta ar fi putut nici să nu-l observe în primul moment. Nu găsiseră toate cioburile sticlei, dar găsiseră tocmai de ajuns, pentru ca să poată constata că ceasornicul fusese mic și oblong{1}. Comisarul avea cioburile acestea învelite cu grijă în hârtie pânzată și băgate într-un plic, așa că acuma le scoase și le așeză în fața lui. Cioburile s-ar fi potrivit exact la ceasornicul Lyidiei. Putea fi o simplă coincidență; în circulație erau mii de ceasornice, exact de mărimea și forma aceasta. Sticla ceasornicului Lydiei era intactă. Comisarul însă stătu și se gândi. Începu să se gândească la tot felul de posibilități. I se păreau atât de neîntemeiate, încât ridică din umeri. De fapt în timpul cât Berger

spunea că s-a plimbat pe bulevard, cam trei sferturi de ceas, ar fi avut tot timpul să se ducă până acasă la Jordan, cam la zece minute distanță de la barul Jojo, să comită asasinatul, să se spele pe mâini, să se șteargă și să se întoarcă; dar care putea să fie motivul ce l-a determinat să poarte ceasornicul soției sale? Avea și el un ceasornic. Dar firește, se putea foarte bine ca ceasornicul lui să fi fost tocmai atunci în reparație. Comisarul clătină din cap și rămase îngândurat.

Charley începu să râdă batjocoritor.

— Vorbești serios, Simon?

— Taci din gură. Dădu ordin să plece câțiva agenți îmbrăcați civil, ca să nu atragă atenția, să cerceteze prăvălia fiecărui ceasornicar, pe o rază de trei kilometri în jurul casei din Neuilly, unde stătea familia Berger. Aceștia trebuiau să se intereseze, dacă vreunul dintre ei a reparat în timpul săptămânii din urmă un ceasornic rotund, în imitație de aur, eventual dacă a schimbat sticla la un ceasornic de damă, de formă lunguiață. Peste câteva ceasuri unul dintre oamenii comisarului se întoarse cu știrea că la un sfert de kilometru distanță de casa lui Berger a descoperit un ceasornicar care i-a spus că a reparat un ceasornic întru toate corespunzător celui de care se interesează și când a venit clienta de l-a ridicat, a mai adus un ceasornic, pentru ca să-i pună sticla. Sticla a pus-o imediat și clienta s-a întors peste o jumătate de oră și l-a luat. Nu-și aduce aminte cum arăta, dar i s-a părut că vorbește cu accent rusesc. Comisarul i-a trimis amândouă ceasornicele să le vadă și meșterul a declarat că sunt cele pe care le-a reparat el. Monsieur Lukas a rămas tot atât de încântat în fața acestui rezultat, ca și când s-ar fi găsit într-o crâșmă din Vechiul Port Marseilles, la o masă în fața unei farfurii pline cu bouillabaisse. A înțeles imediat că a pus mâna pe omul căutat.

— Care este explicația acestei situații? întrebă Charley.

— Una cât se poate de simplă. Ceasornicul lui Berger se stricase și a luat pe al Lydiei. Ea aproape nu ieșea niciodată de acasă, așa că nu avea nevoie de el. Nu uita că pe vremea aceea Lydia era o fată calmă și modestă, o fată sfioasă care n-avea decât foarte puține cunoștințe și ducea o viață foarte retrasă. În timpul procesului doi oameni au jurat că au văzut pe Berger purtând acest ceasornic. Jojo care era un informator al poliției, știa că Berger este un escroc și se întrebase de unde l-o fi având. Îi spusese pe un ton cât se poate de indiferent, că are un ceasornic nou și Berger i-a răspuns că este al soției sale. Lydia s-a dus la ceasornicar după ceasornicul lui Robert, chiar în dimineața

care a urmat după asasinarea lui Jordan, și fiindcă tot venise la atelier, ceruse să-i pună și ei o sticlă nouă. Nu s-a gândit niciun moment să spună soțului ei și nici el nu știa că a spart sticla de la ceasornic.

— Cred că nu ai pretenția să spui că pe temeiul acestei dovezi a putut fi condamnat? se miră Charley.

— Nu. Dar amănuntul acesta a fost pentru comisar tocmai de ajuns, ca să-l acuze de asasinat. Își închipuia și pe bună dreptate, că celelalte dovezi vor veni de la sine. În tot timpul cât a durat interogatoriul, atitudinea lui Berger a fost cât se poate de calmă și la întrebările încrucișate pe care i le-a pus, răspundea foarte limpede. Admitea tot ceea ce putea fi dovedit și nu încerca deloc să mai nege, că el ar fi cel care a jefuit femeile pe stradă; admitea chiar că după condamnarea lui a continuat să fure câte un automobil, de câte ori se întâmpla să aibă nevoie; spunea că ușurința cu care se putea fura, era un amănunt căruia ar fi fost incapabil să-i reziste și riscurile pe care le implica un astfel de furt, păreau anume menite să ispitească spiritul său de aventură; dar nega sus și tare, că ar avea vreo legătură cu asasinatul. Susținea că cioburile de sticlă ce se potriveau la ceasornicul Lydiei nu dovedesc nimic, iar ea jura pe lună și pe stele că sticla a spart-o ea însăși. Judecătorul de instrucție care a fost însărcinat cu instruirea acestei afaceri, era foarte confuz, din cauză că nu se găsise nicio urmă din banii pe care-i furase Berger, și mai ales că acești bani nu s-au găsit nici după aceea. În afară de asta nu se găsise nicio urmă de sânge pe hainele cu care Berger fusese îmbrăcat în noaptea asasinatului. Tot așa nu s-a găsit nici cuțitul. S-a constatat că Berger avusese un astfel de cuțit și cercurile pe care le frecventa, confirmaseră această aserțiune, dar el jura că a pierdut cuțitul de mai bine de o lună. Ți-am spus de asemenea că agenții secreți lucraseră cu multă pricepere dar pe automobilele furate nu s-au găsit urme de degete și nici pe poșetele furate, pe care după ce le golea de ceea ce conțineau, le arunca în stradă și dintre acestea unele au ajuns la poliție; era deci evident, că atunci când dădea lovituri, purta mănuși. Între lucrurile lui au găsit și o pereche de mănuși de piele, dar era foarte puțin probabil ca el să nu și le fi scos, când s-a dus la Jordan; și după poziția în care a fost găsit cadavrul, ceea ce dovedea că Jordan fusese asasinat în momentul când schimba placa de la gramofon, era evident că Berger nu-l asasinase în momentul când Jordan îi dase drumul la el în casă. Afară de asta mănușile erau prea

mari pentru ca să le poată băga în buzunar și dacă le-ar fi avut la el, ar fi fost imposibil ca cineva dintre cei de la bar să nu bage de seamă. Fotografia lui Berger a fost publicată în toate ziarele și nemaiavând încotro, poliția a cerut concursul presei. Au adresat un apel tuturor negustorilor, întrebându-i, dacă-și aduc aminte că la data cutare sau cutare au vândut o pereche de mănuși, probabil de culoare cenușie unui tânăr îmbrăcat într-un costum cenușiu și dacă se va întâmpla să-și amintească de ceva, să se prezinte imediat la Comisariat. Ziarele au făcut mare caz de acest amănunt; i-au publicat din nou fotografia și în josul ei inscripția: „Nu i-ați vândut mănușile pe care le-a purtat, când s-a dus să asasineze pe Jordan?”

Amănuntul care pe mine m-a surprins întotdeauna este graba dușmănoasă cu care lumea caută să trădeze pe cineva, indiferent cine este. Se spune că acesta ar fi spiritul moralei publice, dar nu se poate să fie așa ceva; nu cred să fie, cum se întâmplă de obicei, nici cel puțin setea de notorietate; cred mai curând că această grabă se datorește josniciei, inerente firii omenești, căci omul simte plăcere să poată face altuia rău. Știi foarte bine că în Anglia Tezaurul și Procurorul Statului au un admirabil sistem de spionaj cu ajutorul căruia pot încasa taxele pe venit, evaziunile, amenzile și pot rezolva chestiunile delicate în cazuri de divorț. În realitate însă nimic nu este adevărat din zvonurile acestea. Cercetările lor se întemeiază în totul pe scrisorile anonime ce le primesc. Sunt foarte mulți oameni care abia așteaptă ocazia să poată lovi și ei în cineva care încearcă să scape dintr-o încurcătură.

— Presupunerea mi se pare sinistră, declară Charley, apoi adăugă pe un ton vesel: Sper însă că tu exagerezi în afirmațiile pe care le faci.

— În sfârșit, destul că o fată de la departamentul mânușilor din magazinul *Trois Quartiers* s-a prezentat la poliție și a declarat că-și amintește de o pereche de mănuși pe care în ziua asasinatului le-ar fi vândut unui tânăr. Era o femeie de vreo patruzeci de ani și spunea că i-a plăcut felul în care arăta. Ținea foarte mult ca mănușile să se potrivească la culoarea costumului cu care era îmbrăcat și să-i fie destul de mari, ca să le poată pune fără greutate. Berger fu adus să defileze prin fața ei, împreună cu vreo zece tineri și la prima aruncătură de ochi, îl alese din grămadă; dar după cum spunea și avocatul lui Berger, acum după ce ziarele îi publicaseră fotografia era foarte ușor să-l recunoști. Avură norocul să pună mâna și pe unul

dintre pungașii care erau prieteni cu Berger și acesta declară că în noaptea asasinatului l-a văzut plimbându-se, dar nu pe bulevard, ci într-o direcție care îl putea duce foarte ușor până la casa victimei. Dăduse mâna cu el și constatase că poartă mănuși. Dar mărturia aceasta nu avea nicio valoare, deoarece cazierul pe care-l avea la poliție, era extrem de voluminos și pe temeiul acestuia avocatul lui Berger l-a atacat cu toată violența în timpul procesului. Berger tăgăduia că s-ar fi întâlnit cu el în noaptea aceea și avocatul său încerca să convingă jurații, că toată povestea aceasta a inventat-o numai cu scopul de a se pune bine cu poliția. Partea cea mai importantă erau pantalonii. În ziare se publicaseră o mulțime de amănunte în legătură cu hainele elegante pe care le avea Berger, „gangsterul la modă" și tot felul de lucruri de soiul acesta; citind articolele acestea îți venea să crezi că se îmbracă cel puțin în Saville Row și că rufele și le cumpără la Charvet. Acuzarea încerca să dovedească lipsa continuă de bani în casa lor și au făcut cercetări la toate magazinele unde cumpăra ceva, fie pentru el, fie pentru gospodărie, ca să vadă nu cumva negustorii au avut vreo dificultate cu încasarea valorii mărfurilor ce le-au vândut. Au aflat însă, că tot ce cumpărau, plăteau cu bani gata și că nu aveau nicio datorie. Cât despre haine, s-a constatat că din ziua când și-a pierdut slujba, Berger nu-și mai făcuse nimic, decât un costum cenușiu. Detectivul care fusese însărcinat cu cercetarea aceasta, a întrebat croitorul, când și-a comandat acest costum, așa că au cercetat registrul. Era un croitor care făcea multă reclamă și executa costume de comandă la un preț mai scăzut. S-a constatat cu această ocazie că Berger și-a comandat două perechi de pantaloni la costum. Poliția, aven o listă completă a hainelor din garderoba lui și perechea aceasta de pantaloni nu figura în lista hainelor pe care le descoperise în casă. Imediat și-au dat seama de importanța acestui amănunt și l-au păstrat în mare secret, până în ziua procesului.

Crede-mă, în momentul când procurorul a invocat această dovadă, toată sala s-a cutremurat de un fior. Era incontestabil că la costumul lui cel nou Berger își comandase două perechi de pantaloni și că o pereche lipsea. Când a fost întrebat unde sunt, nici n-a mai încercat să dea vreo explicație. Dar nu părea deloc încurcat. A răspuns că el nici nu știa că pantalonii aceștia lipsesc. A subliniat amănuntul că el nu s-a mai ocupat de luni de zile de garderoba lui, deoarece a fost în închisoare, iar când l-au întrebat cum și-ar putea explica absența

pantalonilor, a declarat cu îndrăzneală, că probabil unul dintre agenții de poliție care au făcut percheziția casei, având nevoie de o pereche de pantaloni noi, i-o fi luat pe-ai lui. Madame Berger însă își avea explicația gata făcută și trebuie să recunosc aici în fața ta, că pe vremea aceea mi s-a părut ingenioasă. Spunea că Lydia luând pantalonii să-i calce, cum făcea întotdeauna după ce soțul ei îi purta câteva zile, fierul pe care l-a întrebuințat a fost prea fierbinte și i-a ars. Fiul ei ținea foarte mult la hainele lui și le fusese foarte greu să facă rost de banii cu care au plătit costumul; bănuia deci că Robert se va certa cu soția lui din cauza aceasta și ea, Madame Berger, văzând-o cât este de speriată și voind să o ferească de reproșuri, i-a propus să nu-i pomenească nimic despre cele întâmplate; va căuta ea să-i dosească undeva și probabil Robert nu va afla niciodată de lipsa lor. Fiind întrebată unde i-a dosit, a răspuns că într-o zi a venit un vagabond și a cerut pomană, așa că în loc de bani i-au dat pantalonii aceștia. Urma de arsură pătrunsese stofa, așa că nu mai erau de purtat, iar când procurorul a ripostat, că un petec invizibil ar fi reparat paguba, ea i-a răspuns că asta ar fi costat mai mult decât valoarea pantalonilor. Pe urmă procurorul i-a spus că în starea lor de penurie, probabil Robert ar fi putut purta pantalonii aceștia prin casă; în orice caz ar fi fost de preferat să riște o discuție cu el, decât să arunce o haină care mai putea fi de folos. Madame Berger a declarat că așa ceva nici nu i-a trecut prin minte și că i-a dat vagabondului sub impulsul primului îndemn, de a scăpa de ei cât mai curând. Procurorul i-a ripostat că era atât de grăbită să scape de ei, din cauză că erau pătați de sânge și că nu se poate să se fi prezentat așa din senin un vagabond și că nu i-a dat nimănui, ci i-a distrus ea însăși. Bătrâna a negat categoric. Atunci unde este vagabondul? Va citi știrile acestea în ziare și văzând că este vorba de viața unui om, se va prezenta de bună voie în fața justiției. În mijlocul pretoriului bătrâna s-a întors spre tribuna ziariștilor și cu un gest dramatic a întins brațele spre ei:

„— Faceți apel la domnii aceștia, a strigat ea, ca să răspândească știrea în lung și lat. Cereți-le să conjure pe cerșetorul acela, să se prezinte în fața dumneavoastră, pentru a salva viața fiului meu!”

Era impunătoare, cum sta la bara martorilor, cu brațele repezite în sus. Procurorul a supus-o unui interogatoriu fără milă, dar ea se lupta împotriva lui ca o fiară; a făcut să defileze prin fața ochilor ei toată viața pe care o dusese tânărul Berger și delictele săvârșite de el, de la

episodul întâmplat la Clubul de tenis, până la furturile săvârșite în biroul brokerului care după convingerea procurorului, îi oferise numai de milă o nouă posibilitate de a-și reface viața. Bătrâna a luat toată vina asupra ei. În timpul dezbaterilor unui proces, legea franceză acordă unui martor mult mai multă latitudine, decât cea engleză și cu profundă amărăciune a mărturisit că toate greșelile comise de fiul ei, se datoresc numai indulgenței cu care l-a crescut. Era un copil pe care ea l-a răsfățat prea mult. Soțul ei își pierduse un picior în război, în timp ce îngrijea răniții, sub focul artileriei dușmane și invaliditatea lui i-a impus îngrijiri continue, pe care ea i le-a acordat în detrimentul datoriilor ei de mamă. Moartea prematură a soțului ei, i-a lăsat fără niciun sprijin. A făcut apel la clemența juraților, aducându-le aminte de durerea pe care au suferit-o, când moartea le-a răpit singurul sprijin pe care-l aveau în viață. Fiul acesta al ei i-a rămas singura consolare în viața ce o mai avea de trăit. Îl descria ca pe un tânăr expansiv, încăpățânat, care putea fi foarte ușor influențat de tovarășii lui, dar în același timp profund iubitor; un tânăr care putea fi vinovat de orice, dar ar fi fost incapabil să asasineze pe un om care față de el a fost întotdeauna cât se poate de bun.

Totuși părea că n-a reușit să creeze o atmosferă favorabilă. Stăruia asupra reputației imaculate a familiei ei într-un fel care te revolta. Deși apăra pe fiul ei pe care-l adora, nu scăpa nicio ocazie, ca să aducă aminte juraților că ea este fiica unui ofițer de stat major. Era elegant îmbrăcată într-o rochie neagră, probabil prea elegant, și-ți făcea impresia unei femei care încearcă să trăiască mai presus de mijloacele ei. Afară de asta pe obrazul ei se întipărise o expresie atât de feroce, încât ar fi fost imposibil să crezi că femeia aceasta, a fost vreodată în stare să dea cuiva o coajă de pâine, deci cu atât mai puțin ar fi putut da o pereche de pantaloni, fie chiar rupți, unui cerșetor care i s-a oprit în poartă.

— Dar Lydia?

— Lydia a fost destul de patetică. Depoziția ei a fost cam tot așa, ca și a soacrei sale. Era cu obrazul tumefiat de plâns și glasul ei nu reușea să se ridice dincolo de șoaptă, așa că abia o puteai auzi ce spune. Nimeni nu o credea că și-a spart singură sticla de la ceasornic, cu toate acestea procurorul n-a fost atât de sever față de ea, ca față de soacra ei, căci era evident că fata aceasta nu era altceva decât o victimă nevinovată a sorții ei crude. Madame Berger și Robert,

abuzaseră de ea fără milă, în scopurile pe care le urmăreau. Curtea a considerat ca de la sine înțeles, ca ea să facă tot ce-i stă în putere, pentru a-l salva pe soțul ei. A fost impresionantă, când a început să povestească în fața juraților, cât de bun și de iubitor a fost întotdeauna soțul ei față de ea. Din tot grupul acesta de martori, polițiști și detectivi, temniceri, stâlpi de cafenea, informatori, escroci și experți psihiatri – aduseseră și doi experți care au examinat pe Berger și au făcut în fața juraților o descriere pitorească a caracterului său – cum zic, din tot grupul acesta de oameni, ea era singura ființă care părea să mai aibă o fărâmă de simțire omenească într-însa.

Pentru a apăra pe Berger, obținuseră concursul lui Maître Lemoine, unul dintre cei mai buni criminaliști ai Franței; era un bărbat foarte înalt și slab, cu obrazul tras, cu ochii imenși și negri și cu un păr negru foarte bogat. Omul acesta are cele mai elocvente mâini pe care le-am văzut în viața mea. Era o figură impresionantă în roba lui neagră și cu cravata albă sub bărbie. Avea un glas profund și răsunător. Îți aducea aminte, fără să știi de ce anume, de unul dintre misterioasele personaje pe care le vezi în tablourile lui Lounghi. Era tot atât de bun actor, ca și orator. Cu o privire ar fi fost în stare să-și exprime părerea despre caracterul unui om și cu o pauză, imposibilitatea afirmațiilor pe care i le-ai debitat. Mi-ar fi plăcut să-l vezi cu ce îndemânare trata pe martorii defavorabili și cu câtă suavitate îi determina să se contrazică; sila cu care le dezgolea josnicia și atitudinea plină de dispreț cu care trata pretențiile lor. Omul acesta putea deveni insinuant, persuasiv și violent până la brutalitate. Când experții psihiatri și-au depus raportul în care spuneau că după ce au examinat pe Berger în închisoare de mai multe ori, au ajuns la convingerea că este un om vanitos, arogant, mincinos, fără omenie, lipsit de simțul moralei, al datoriei și că nu cunoaște remușcarea, a început să discute cu ei, ca și când ar fi fost și el un psihiatru recunoscut. Era adevărată plăcere să urmărești activitatea subtilă a creierului său. În general vorbea pe un ton foarte ușor, ca de conversație, dar conversația aceasta era impresionantă, datorită glasului său plăcut și cuvintelor alese pe care le întrebuința; îți dădeai seama că fiecare frază pe care o formula, s-ar fi putut tipări într-o carte, fără să mai fie nevoie de nicio corectură; dar când și-a început discursul de apărare final și a întrebuințat toate mijloacele de care dispunea, efectul asupra sălii a fost fulgerător. A stăruit asupra

lipsei de valoare a probelor, a încărcat de dispreț valabilitatea depozițiilor făcute de martorii dubioși care se prezentaseră în fața juraților; a discutat toate lacunele rechizitoriului și a afirmat că procurorul n-a reușit să prezinte cazul acesta, ca pe unul în care ar putea să fie vorba de o condamnare. În discursul lui de apărare părea că vorbește pe un ton glumeț și se adresează juraților, vorbind ca de la om la om, ca apoi să devină patetic și să urce până la înălțimi nebănuite, câștigând mereu în volum, până când toată sala tribunalului începea să vuiască, întocmai ca de glasul tunetului. Pe urmă făcea o pauză atât de dramatică, încât simțeai cum se încrâncenă pielea pe tine. Perorația lui a fost măreață. A spus juraților că vor trebui să-și facă datoria în conformitate cu conștiința lor, dar i-a implorat să facă abstracție de orice prejudecată pe care le-ar putea-o sugera delictele comise de tânărul Berger înainte de asta și glasul lui a tremurat de emoție – Doamne, să fi văzut ce efect a făcut – părea că vrea să le aducă aminte că omul pentru care procurorul ceruse pedeapsa cu moartea, este fiul unei văduve, ea însăși fiică a unui ofițer care a binemeritat recunoștință de la patrie, și fiul unui ofițer care și-a sacrificat viața pentru apărarea acestei patrii; le-a adus aminte că este de curând căsătorit și că s-a căsătorit din dragoste, iar tânăra lui soție poartă astăzi în pântec fructul acestei căsătorii. Puteau ei oare să admită ca acest copil inocent să se nască în lume cu stigmatul că tatăl lui a fast un asasin condamnat? Vei spune că acestea sunt lovituri de teatru? Sigur că sunt lovituri de teatru, dar dacă ai fi fost de față și ai fi văzut și simțit emoția pe care a trezit-o în mijlocul auditoriului, ai fi fost de altă părere. Lumea începuse să plângă. Eram gata să plâng și eu, dar am văzut pe Berger că scoate batista și-și șterge lacrimale care-i curgeau în lungul obrazului; gestul acesta al lui mi s-a părut atât de caraghios, încât mi-am păstrat cumpătul. În orice caz efortul făcut de apărător a fost măreț și cred că toți aprozii din lume adunați la un loc, n-ar fi fost în stare să oprească aplauzele publicului, după ce a terminat.

Procurorul era un bărbat gras și durduliu, de vreo treizeci și cinci de ani, poate chiar patruzeci, care arăta exact ca un fermier din North County. Îl vedeai că strălucește de mulțumire și că pentru el cazul acesta este o ocazie neașteptată care îi va servi pentru a se ilustra în carieră. Vorbăria lui era confuză, așa că dacă președintele tribunalului nu i-ar fi sărit din când în când în ajutor, jurații ar fi fost incapabili să înțeleagă ce vrea să spună. Era respingător de

melodramatic. La un moment dat s-a întors spre Berger care tocmai atunci se plecase spre unul dintre gardienii care erau în boxă alături de el, și i-a spus.

„— Astăzi, mai poți să zâmbești, dar nu vei mai zâmbi când cu mâinile legate la spate, prin lumina tulbure și rece a zorilor, vei vedea spectrul îngrozitor al ghilotinei ridicându-se în fața dumitale. Atunci zâmbetul îți va încremeni pe buze și picioarele vor începe să-ți tremure de groază, iar monstruoasa dumitale crimă îți va sfâșia conștiința".

Berger s-a uitat la gardian și a zâmbit, dar în zâmbetul acesta era atâta dispreț pentru cuvintele spuse de procuror, încât dacă acesta n-ar fi fost atât de plin de sine, ar fi fost imposibil să nu rămână consternat. Era extraordinar să vezi felul în care-l trata Lemoine. Îi făcea complimente extravagante, dar încărcate de atâta ironie, încât ar fi fost imposibil ca procurorul să nu-și dea seama că-și bate joc de el, oricât ar fi fost de închipuit. Lemoine era malițios, dar malițiozitatea aceasta era atât de perfect binevoitoare și plină de urbanitate, atât de condescendentă, încât puteai vedea sclipirile de aprobare din ochii președintelui. Nu-mi vine să cred că atitudinea pe care a avut-o procurorul în procesul acesta, a putut să-i fie folositoare în cariera lui.

Cei trei judecători stăteau unul lângă altul pe estrada Curții. Păreau impresionanți în robele lor negre și cu tocele roșii în cap. Doi dintre ei erau bărbați de vârstă mijlocie și n-au deschis gura deloc în timpul procesului. Președintele era un bătrâior mic de statură, cu obrazul brăzdat de crețuri, ca o maimuță, cu un glas obosit și monoton, dar foarte atent la ce se petrece în jurul lui; asculta pledoariile și când spunea ceva, cuvintele lui nu erau deloc severe, ci erau de un calm lipsit de pasiune, care te înspăimântă. Avea marea calitate și calmul care te determină să nu-ți faci nicio iluzie în legătură cu firea omenească, dar care învățase de multă vreme că omul este capabil de orice ticăloșii, așa că primea situația ca ceva de la sine înțeles și se împăca cu ea, întocmai cum se împăca și cu faptul că omul trebuie să aibe două mâini și două picioare. După ce jurații s-au retras, ca să-și dea verdictul, noi ziariștii am ieșit din sală, ca să putem sta de vorbă, în fața unui pahar de băutură sau a unei cești de cafea. Eram cu toții convinși, că nu vor discuta prea mult, căci începuse să se facă târziu și eram nerăbdători să terminăm. Nu ne îndoiam niciun moment, că vor găsi pe Berger vinovat. Unul dintre

amănuntele cele mai ciudate pe care le-am semnalat cu ocazia proceselor criminale la care am asistat, este deosebirea ce există între impresia pe care ți-o face un proces, atunci când asiști la dezbaterea lui, și cea pe care ți-o face procesul când dezbaterile le citești în ziare. Când citești rechizitoriul și depozițiile martorilor, ți se pare că acestea sunt fără importanță, dar când ești în sala de ședințe, pari dispus să acorzi acuzatului beneficiul îndoielii. Ceea ce nu se poate reda însă într-un articol de ziar, este atmosfera generală, impresia cu care pleci și care dă cu totul altă înfățișare probelor aduse în timpul procesului. Cam la un ceas după ieșirea noastră din sală, ni s-a spus că jurații au reușit să ia o decizie și am intrat din nou. Berger fusese adus din celulă și ne-am ridicat cu toții în picioare, când am văzut că cei trei judecători intră unul după altul în sală. Se aprinseseră lămpile și sala înțesată de lume avea o înfățișare sinistră. Se simțea un tremur de așteptare care înfiora asistența. Ai fost vreodată la Old Bailey?

— Nu, până acuma n-am fost niciodată, răspunse Charley.

— Când sunt la Londra, mă duc destul de des. Este un loc unde poți învăța multe, în legătură cu firea omenească. Este o mare deosebire între sentința de acolo și impresia pe care ți-o face o Curte cu Jurați, aici în Franța. Nu am pretenția să afirm că aș înțelege lucrurile acestea. La Old Bailey ai impresia că acuzatul este confruntat cu majestatea legilor. Ceva cu totul impersonal care stă în fața ta. Justiția abstractă. De fapt aceasta este idea, care ți se pare îngrozitoare în sensul literar al cuvântului. Dar în timpul celor două zile pe care le-am petrecut la Curtea cu Jurați din Franța senzația care mă preocupa, era cu totul alta; n-am rămas deloc cu impresia că atmosfera de aici ar fi stăpânită de o grandioasă abstracție, ci mi se părea că aparatul justiției este un mijloc prin care burghezia își apără liniștea și siguranța, proprietatea și privilegiile, împotriva răufăcătorilor care o amenință. Nu vreau să afirm că dezbaterile nu s-ar fi desfășurat în mod loial sau că verdictul este dat de o societate ultragiată care se teme și nicidecum din cauza unui principiu care trebuie respectat. Prizonierul este pus față în față cu o grupare de oameni care vrea să se apere și nu cum se întâmplă la noi, cu o idee care trebuie să iasă triumfătoare, chiar din mijlocul unui cataclism. O situație care ți se pare mai curând înspăimântătoare decât groaznică. Verdictul juraților a fost afirmativ: vinovat de omor, cu circumstanțe atenuante.

— Care erau circumstanțele atenuante?

— Nu era niciuna, dar jurații francezi nu sunt dispuși să condamne la moarte și în conformitate cu legea franceză, dacă verdictul este dat cu circumstanțe atenuante, nu se poate aplica pedeapsa cu moartea. Berger a scăpat cu o condamnare de cincisprezece ani muncă silnică.

Simon se uită la ceas și se ridică în picioare.

— Trebuie să plec. Îți voi da articolul pe care l-am scris despre acest proces, așa că-l vei citi în tihnă. Uite, îți dau și pe cel pe care l-am scris despre crimă din punct de vedere sportiv. L-am arătat și prietenei tale, dar nu cred ca ei să-i fi plăcut prea mult; în orice caz mi l-a dat înapoi, fără să spună nimic și fără să facă vreun comentariu. Ca exercițiu în domeniul umorului sarcastic, mi se pare că nu este tocmai rău.

• Capitolul VII

Din cauză că n-ar fi vrut să citească articolele lui Simon în prezența Lydiei, după ce se despărți de ei, Charley se duse la Dôme, își comandă o ceașcă de cafea și începu să citească. Era foarte mulțumit de faptul că putea să citească în același timp un articol despre crimă și unul despre dezbaterea procesului, mai ales că ceea ce-i povestise Lydia, i se părea puțin confuz. Îi povestise când un fapt, când altul, nu în ordinea în care aceste fapte se întâmplaseră, ci așa cum îi dicta emoția momentului. Cele trei lungi articole ale lui Simon aveau coeziune și cu toate că erau unele amănunte pe care Charley le aflase de la Lydia și pe care Simon nu le cunoștea, reușise să construiască o descriere grafică a acestui caz, care putea fi citită cu ușurință. Scria aproape tot așa cum vorbea, într-un stil ziaristic fluent, dar avusese toată grija să descrie foarte impresionant, fundalul pe care se proiectaseră întâmplările întrebuințate de el în articolul său. Din lectura aceasta rămâneai cu impresia sinistră despre o lume sordidă și tumultoasă în care își tânjesc viața bandiții aceștia, traficanții de stupefiante, bookmakerii, intermediarii, ducând o existență îngrozitoare și la voia întâmplării. Scursoarea populației marilor orașe, care trăiește de azi pe mâine, indivizi care se suspectează unul pe altul și sunt gata să-și trădeze cel mai bun prieten, dacă se întâmplă să poată profita ceva; oameni care sunt întotdeauna largi, sociabilii, de o veselie cinică, uneori chiar veseli cu adevărat, oameni care se bucură de existență, cu toate primejdiile și vicisitudinile prin care trebuie să treacă și care sunt menite să-i scoată în lumină și să-i facă să simtă că trăiesc cu adevărat. Mâna fiecăruia dintre acești oameni era ridicată împotriva celui de lângă el, dar senzația pe care ți-o dădea această constatare, era impresionantă. Aceasta este lumea în care un individ ar fi gata oricând să împuște pe celălalt, dar în același timp ar fi în stare să ducă un buchet de flori, cumpărate cu cine știe ce grele sacrificii, unui al treilea care zace pe un pat de spital. Atmosfera cu care Simon își îmbibase articolele, cu mult meșteșug, umplea pe Charley de o stranie neliniște. Lumea pe care o cunoștea el, lumea care la suprafață părea mulțumită și liniștită, era întocmai ca oglinda apei unui lac frumos în care se reflectă norii călători și sălciile de pe maluri; pe apa căruia băieții

fără griji vâslesc, în bărci cu fetele care-și moaie vârful degetelor în cristalul lichid al apei. Era îngrozitor să te gândești, că dedesubt, la câteva palme, se împletesc rădăcini primejdioase, întocmai ca niște tentacule care vor să te prindă, și tot felul de ființe stranii și oribile, șerpi veninoși și pești cu dinți ucigași, și că toate aceste viețuitoare duc un război continuu și ascuns. Dintr-un cuvânt scăpat aici, din altul dincolo, Charley rămase cu impresia că Simon a privit fascinat în adâncurile acestea secrete, și se întrebă, o fi fost oare simplă curiozitate din partea lui sau cine știe ce altă pornire îngrozitoare l-o fi determinat să observe de aproape și cu cinică indulgență, lumea aceasta de bandiți și escroci.

În mijlocul acestei lumi Robert Berger se simțea tot atât de bine ca și acasă. Făcând parte dintr-o clasă superioară și având o educație mai bună decât a lor, în lumea acestor oameni se bucura de un anumit prestigiu.

Farmecul, manierele lui alese și situația lui socială îi determina să se apropie de el, dar în același timp să se păzească. Știau foarte bine despre el că este un ticălos, dar amănunt foarte ciudat, din cauză că era *garçon de bonne famille,* un tânăr cu părinți respectabili, li se părea totuși că ar fi imposibil să fie necinstit. Lucra mai mult pe cont propriu, fără asociați și din proprie inițiativă. Bănuiau că pe ei trebuie să-i disprețuiască, dar rămâneau impresionați, când se întâmpla ca după un concert să le vorbească entuziasmat, și după cât puteau ei înțelege, cu toată competența, despre muzica pe care o ascultase. Nu-și dădeau câtuși de puțin seama că el se simte foarte la îndemână în societatea lor. În casa mamei sale și în mijlocul prietenilor ei, se simțea străin și deprimat: era revoltat împotriva lipsei de emoții în viața onorabilă. După ce fusese condamnat din cauză că furase un automobil, spusese lui Jojo, într-un moment dintre rarele lui clipe când simțea nevoia să se descarce în fața cuiva:

— Acum nu mai am nevoie să mă prefac. Aș prefera ca tatăl meu să mai fie în viață, ca să mă dea afară din casă și să pot duce singurul fel de viață care-mi face plăcere. Evident, ar fi imposibil să părăsesc pe mama. Eu sunt tot ce i-a mai rămas din viață.

— Viața de crimă nu rentează, îi răspunse Jojo.

— Îmi face impresia că dumitale îți rentează destul de bine, i-a răspuns Robert râzând. Pe mine însă nu mă interesează banii, ci emoția și puterea pe care ți-o dă o astfel de viață. Este exact aceeași senzație ca atunci când sari de pe trambulină de la mare înălțime.

Apa o vezi foarte departe, dar totuși sari, și când apari din nou la suprafață, simți ce este plăcerea adevărată.

Charley își păturи tăieturile din ziare și le băgă în buzunar, pe urmă se încruntă puțin, din cauza efortului ce trebuia să-l facă, pentru ca din amănuntele pe care le cunoștea, să poată reconstitui pe Robert Berger și să-și facă despre el o impresie definitivă, așa cum a fost în realitate. Era foarte ușor să spui despre el că a fost un ticălos, de care e bine că societatea a reușit să scape; afirmația aceasta avea și un sâmbure de adevăr, dar era totuși prea simplă și prea comodă, pentru a fi satisfăcătoare; Charley se gândi că probabil firea omenească este mult mai complicată decât își închipuie el, iar dacă te mulțumești să spui despre cineva că este așa sau așa, asta înseamnă că n-ai spus nimic esențial. Mai trebuia să ții seamă și de pasiunea lui Robert pentru muzică, mai ales pentru muzica rusească, datorită căreia din nenorocire avusese posibilitatea să o cunoască pe Lydia. Charley era un sincer amator de muzică și-și dădea seama de sublima plăcere pe care i-o pricinuia, parte senzuală, parte intelectuală, când îmbătat de încântătoarele sunete care-i cântau în aur, era totuși în stare să-și dea limpede seama de subtilitatea cu care compozitorul a reușit să-și exploateze tema. Privind în adâncul sufletului său, cum probabil nu privise niciodată înainte de asta, pentru a putea constata care este în realitate senzația pe care o încerca în timpul cât asculta executarea uneia dintre marile simfonii, își zise că aceasta este un complex de emoții, de trepidație, dar în același timp, de pace, de dragoste pentru alții și dorința de a face ceva în interesul lor, o dorință de a fi bun și de a se bucura de bunătate, o plăcută melancolie și o stranie plăcere, ca și când ar pluti pe deasupra pământului și orice s-ar întâmpla, în lumea rămasă în urma lui, nu mai are nicio importanță; probabil dacă toate aceste senzații le-ai concentra într-una singură și ai încerca să-i dai un nume, ar fi imposibil să o numești altfel decât *fericire*. Dar Robert Berger încerca oare aceleași senzații în timpul concertelor? Era evident că ar fi fost incapabil să simtă aceleași emoții. Dar putea fi oare nedrept să presupui că astfel de emoții, pe care lui i le dădea muzica, erau josnice și ticăloase? Sau mai curând puteai presupune, că tocmai în muzică reușea să găsească o destindere și o scăpare din ghearele demonului ce-l urmărea, demonul acela care era mult mai puternic decât el și deci din puterea căruia nu putea nici să scape, nici să dorească să fie scăpat; evadarea din calea îndemnului ce-l ducea spre

crimă, din cauză că aceasta era expresia firii lui ascunse, din cauză că ridicându-se împotriva forțelor legii și ale ordinii, era în stare să-și dea seama de personalitatea lui – nu găsea oare și el în muzică scăparea din puterea acestei forțe irezistibile și câtva timp, datorită divinei liniști, putea să întrezărească, întocmai ca printr-o pânză de nori, viziunea dragostei și a bunătății?

Charley știa ce înseamnă să fii îndrăgostit. Știa că dragostea te face să fii bun față de toată lumea, știa că sentimentul acesta te determină să faci totul pentru fata pe care o iubești, știa că ar fi peste putință să suporți gândul că i-ai făcut o nedreptate și mai știa că nu se poate să nu te întrebi ce a putut găsi la tine, din cauză că fata aceasta ți se pare o ființă minunată, o ființă adorabilă și dacă vrei să fii sincer față de tine însuți, va trebui să recunoști că nu meriți nici cel puțin să-i săruți urmele picioarelor. Și Charley își închipuia că dacă el simte în felul acesta, atunci toată lumea trebuie să simtă la fel și prin urmare tot așa și Robert Berger. Era mai presus de îndoială că el iubea pe Lydia cu pasiune, dar dacă dragostea aceasta îi umplea sufletul – Charley tresări când își dădu seama de cuvântul care-i trecu prin minte și aproape îi fu rușine că se gândește la așa ceva – în sfârșit, dacă această pasiune îi umplea sufletul de o senzație divină, părea foarte straniu ca el să poată comite fapte atât de josnice și crime atât de îngrozitoare. În omul acesta trăiau două porniri. Charley rămase zăpăcit, deoarece el nu avea decât douăzeci și doi de ani și oameni mult mai în vârstă decât el, s-au dovedit incapabili să înțeleagă, cum un mizerabil este în stare să iubească tot atât de curat și de dezinteresat ca și un sfânt. Dar era oare posibil ca Lydia să iubească pe soțul ei, cu tot devotamentul plin de iertare, chiar în cazul când ea știa că el este un om atât de ticălos?

„— Firea omenească e greu de înțeles”, murmură el.

Fără să-și fi dat seama, spusese un mare adevăr.

Dar când începu să se gândească la dragostea care tortura sufletul Lydiei, la dragostea care-i determina fiecare gest, din care izvora fiecare gând al ei, așa că era întocmai ca un acompaniament simfonic care dădea adâncime și semnificație liniei melodice a vieții ei de toate zilele, nu putea decât să se oprească îngrozit, întocmai cum s-ar fi oprit îngrozit și fascinat, în fața unei păduri în flăcări sau a apelor unui fluviu revărsat. Senzația aceasta era ceva cu totul neobișnuit pentru el. Alături de o astfel de pasiune, își dădu seama că micile lui aventuri de dragoste, nu erau decât nimicuri triviale, iar emoțiile pe

care din când în când aceste aventuri le aduceau în viața lui banală, nu erau altceva decât sentimentalism tineresc. Părea de neînțeles ca în trupul firav al acestei mici desfrânate, să se poată găsi loc pentru o pasiune atât de imensă. De prezența acestei pasiuni îți dădeai seama, nu numai datorită afirmațiilor ei, ci o presimțeai în mod intuitiv, după depărtarea permanentă, dintre tine și ea, abstracție făcând de aparenta intimitate ce ar fi existat între ea și cel cu care sta de vorbă, dar care în realitate totuși te ținea la distanță; această pasiune se vedea în transparența adâncului ochilor ei, în tresărirea dureroasă a buzelor, în momente când nu bănuia că te uiți la ea și în această pasiune părea că auzi un murmur stăpânit, întocmai ca un gâlgâit de izvor. Pasiunea aceasta nu semăna deloc cu niciunul dintre sentimentele calme pe care le cunoștea Charley, căci într-însa era ceva sălbatic și brutal, și cu toate că purta pantofi cu tocuri înalte, ciorapi de mătase, pălărie și rochie, Lydia nu semăna deloc cu o femeie modernă, ci cu o sălbatică ale cărei instincte primitive mai trepidează încă în adâncurile întunecate ale sufletului, întocmai ca pornirile unui simian din care se trag începuturile depărtate ale rasei umane.

„— Pentru Dumnezeu, dar ce mă interesează pe mine toată afacerea asta?” se întrebă Charley.

Începu să citească articolul lui Simon. I se părea că-și dăduse oarecare osteneală când îl scrisese, deoarece stilul era mult mai îngrijit decât al reportajelor relative la proces. Era un fel de studiu ironic, scris cu obiectivitate, dar dincolo de obiectivitatea aceasta simțeai cum freamătă curiozitatea cu care se apropie de caracterul acestui om pe care nu-l putea opri în loc nici conștiința, nici teama de pedeapsă. Era un studiu inteligent, dar atât de feroce, încât ar fi fost imposibil să-l citești, fără să rămâi impresionat. Încercând să exploateze subiectul pe care și-l propusese, Simon uitase cu totul că vorbește despre ființe omenești care-și aveau sentimentele lor, iar dacă se întâmpla să zâmbești în timpul lecturii, căci articolul nu era lipsit de spirit coroziv, zâmbetul acesta era mai mult un zâmbet de sfială. Pesemne Simon reușise să intre în căsuța din Neuilly și pentru a da o descriere fidelă a mediului în care trăise Berger, descria cu un umor plin de ironie camera fără gust, supraîncărcată și sufocantă pe care o văzuse. În această cameră erau două garnituri de salon, una în stil Louis Quinze și una Empire. Mobilele Louis Quinze erau de lemn sculptat și poleit, tapițate cu o mătase de culoare albastră și cu flori

pe ea; cea în stil Empire era tapițată ca un satin de culoare galbenă. În mijlocul camerei era o masă sculptată-aurită, cu tăblie de marmură. Amândouă garniturile fuseseră cumpărate din magazinele de mobile din Boulevard St. Antoine, iar de aici ajunseseră să se vândă la licitație, după ce primii lor proprietari reușiseră să scape de ele. Cu două sofale și îngrămădeala de scaune, ar fi fost imposibil să te miști prin casă, decât cu multă băgare de seamă și nu puteai găsi niciun loc unde să te poți așeza confortabil. Pe pereți atârnau tablouri în ulei, în rame grele-aurite care probabil fuseseră cumpărate pe prețuri de nimic, în hala de vechituri.

Instrucția reușise să reconstituie destul de fidel scena asasinatului. Era evident că Jordan prinsese slăbiciune de Robert Berger. Această împrejurare era confirmată și de mesele pe care i le plătise, de caii câștigători pe care i-i indicase și banii pe care i-i dăduse împrumut. La urmă de tot Roger consimțise să-l viziteze în apartamentul lui și ca să nu atragă atenția nimănui, că pleacă din bar împreună, se înțeleseseră să plece cu o intermitență de câteva minute. S-au întâlnit apoi așa cum plănuiseră și deoarece portăreasa era sigură că în seara acea n-a văzut pe nimeni care să fi intrat în casă și să fi întrebat de Jordan, era de la sine înțeles că ei intraseră în casă împreună. Jordan locuia la parter. Berger, în mâini cu mănușile lui noi și elegante, a luat un scaun și și-a aprins o țigară, în timp ce Jordan se dusese să aducă sticla de whisky, sifonul și cozonacul care erau în mica lui bucătărie. Bookmakerul avea obiceiul că în casă își scotea haina și stătea întotdeauna numai în cămașă. După ce a turnat în pahar, a pus o placă de gramofon. Avea un gramofon ieftin și de modă veche, fără schimbător automat și în timp ce Jordan schimba placa la aparat, Berger s-a apropiat de el, ca și când ar fi vrut să vadă ce melodie pune și l-a înjunghiat pe la spate. Ca să afirmi, cum făcuse apărarea în timpul procesului, că el n-avea puterea să lovească victima cu atâta violență, cum s-a dovedit post mortem, ar fi absurd. Era un tânăr foarte vânjos. Oamenii care-l cunoșteau de pe vremea când juca tenis, spuneau despre el că era notoriu pentru vigoarea cu care servea mingile forehand. Motivul că nu a reușit să ajungă între jucătorii de seamă, se datora nu fizicului necorespunzător, ci unei defecțiuni psihologice care-i slăbea puterea voinței de a câștiga partida.

Simon accepta punctul de vedere al acuzării. Presupunea că au reconstituit faptele destul de precis; tot așa admitea și motivul pentru care Jordan invitase pe tânărul acesta în apartamentul său, dar era

convins că greșesc, atunci când își închipuie că el ar fi asasinat pe Jordan pentru banii pe care-i câștigase în ziua aceea. În primul rând faptul că el își cumpărase mănușile, dovedea că el plănuise omorul înainte de a ști că în seara aceea, Jordan va avea o sumă de bani neobișnuit de mare. Deși banii nu fuseseră găsiți, Simon era convins că el i-a luat, dar acesta era un simplu amănunt; banii erau la îndemână și a fost foarte mulțumit că i-a putut lua, dar motivul esențial al asasinatului, n-a fost acesta. Poliția susținea că el ar fi furat între cinzeci și șaizeci de automobile; niciodată nu încercase să vândă niciunul dintre acestea; le lăsa în stradă, uneori după câteva ceasuri, sau cel mult după câteva zile. Le împrumuta numai de plăcerea de a avea o mașină, când se întâmpla să aibă nevoie, dar de cele mai multe ori pentru a-și pune la încercare îndrăzneala și spiritul inventiv. Jefuirea femeilor cu mijloacele acelea simple pe care le inventase, îi aducea un venit foarte mic; acestea erau simple glume, inerente firii lui caustice. Ca să-i poată reuși, trebuia să facă întotdeauna apel la farmecul său personal, pe care-l punea cu plăcere la contribuție. Era o sinistră plăcere pentru el, să se gândească la femeile acestea care rămâneau cu gura căscată în mijlocul străzii pustii, în timp ce mașina lui dispărea în zare. Pe scurt, loviturile lui erau un fel de sport și de fiecare dată când îi reușea câte una, simțea aceeași profundă mulțumire pe care ar fi simțit-o la o lovitură scurtă de rachetă sau o minge fulgerătoare cu care ar fi reușit să câștige partida față de adversarul său. Aceasta îi dădea încredere în sine. Riscul și calmul de care avea nevoie, puterea de a lua o decizie imediată, când constata că ar fi peste putință să nu fie descoperit, contribuiseră mai mult decât câștigul mare ce l-ar fi putut realiza, să se angajeze în afacerile contrabandei de stupefiante ce se practica în Franța. Astfel de afaceri sunt întocmai ca ascensiunea unei stânci primejdioase; trebuie să fii sigur pe picioare și cu capul limpede; viața depinde de îndrăzneală, de vigoare, de instinct; dar după ce ai învins orice dificultate și ai ajuns la țintă, cât de divină este senzația libertății și cât de îmbătător sentimentul victoriei, după uriașul efort pe care l-ai făcut. Evident, pentru un om cu mijloacele modeste de care dispunea el, reușise să sustragă sume destul de importante de bani de la brokerul cu care lucra, dar banii aceștia îi primea în sume mici și-i cheltuia imediat, ducând pe Lydia la cluburile de noapte, sau plecând în excursii la țară, sau cu prietenii la barul lui Jojo. Până când să fie prins asupra faptului, cheltuise și ultimul ban; dar a fost o

simplă întâmplare că l-au prins; metoda pe care o inventase pentru a jefui pe patronul său, fusese atât de îndemânatic pusă la cale, încât ar fi putut foarte bine să continue la infinit. Și de astă dată se vedea că a comis delictul mai mult de plăcere, decât din dorința de câștig. A spus avocatului său că brokerul se credea atât de deștept, încât n-a putut rezista îndemnului de a-și bate joc de el.

Dar, continua Simon, la această epocă Robert Berger era pe cale să epuizeze varietatea emoțiilor pe care putea să-i ofere o serie de delicte mai mici. În timpul unei epoci de arest preventiv, în așteptarea procesului, se împrietenise cu un bătrân pungaș și ascultase fascinat la poveștile lui. Bătrânul era un spărgător care se specializase în bijuterii și îi povestise câteva dintre loviturile pe care le dăduse. Înainte de toate în această specialitate era necesară marcarea anticipată a prăzii, pe urmă răbdare îndelungată, pentru a-i învăța obiceiurile, cercetarea condițiilor preliminare; trebuia să afli nu numai locul unde păstrează bijuteriile și felul în care poți pătrunde în casă, ci și felul cum ai putea să dispari la nevoie cât mai repede; după ce te-ai asigurat de toate acestea, urma lunga așteptare pentru ocazia prielnică. De multe ori treceau luni întregi, din ziua când puneai ochii pe o pradă, până în ziua când aveai ocazia să o ridici. Acesta a fost momentul psihologic care a ispitit pe Berger; el avea îndrăzneala, agilitatea, prezența de spirit necesară, dar n-ar fi putut să aibă niciodată răbdarea pe care o cer preliminariile unui jaf de felul acestuia.

Simon asemăna pe Robert Berger cu un om care de ani de zile vânează prepelițe și după ce ajunge ca sportul acesta să nu-i mai facă nicio plăcere, tânjește să poată găsi altceva, unde să poată întâlni și elementul primejdiei, așa că încetul cu încetul începe să se gândească la asasinat, dar probabil gândul acesta a pus treptat stăpânire pe el. Întocmai ca un artist care-și simte sufletul plin până la saturație de senzațiile ce se cer exprimate și care știe că nu va mai putea găsi liniște până când nu va scăpa de această povară, Berger își dăduse seama, că dacă ar comite un asasinat, se va simți împăcat. După această faptă în care personalitatea lui își va putea găsi expresia definitivă, se va putea liniști și va putea începe o existență de banalitate respectabilă, alături de Lydia. Știa că fapta aceasta este monstruoasă, știa că își pune capul în joc, dar tocmai monstruozitatea aceasta și riscul care o făcea vrednică de a fi încercată, îl ispitea.

Charley lăsă articolul din mână. Se gândi că Simon a mers ceva mai departe decât ar fi trebuit. Admitea că ar fi în stare să comită un asasinat, într-un moment de furie nestăpânită, dar oricât și-ar fi dat silința, ar fi fost imposibil să-și închipuie, că cineva ar fi în stare să facă o astfel de faptă – admițând cum spunea Simon, că ar comite-o nu pentru bani ci din spirit sportiv – numai pentru că simte într-însul îndemnul de a distruge și pentru a-și afirma propria sa personalitate. Oare Simon credea cu adevărat în această teorie pe care o fixa, sau intenția lui fusese să facă pur și simplu un articol de senzație? Cu o ușoară încruntare a feței lui frumoase, Charley continuă să citească.

Probabil, scria Simon, Robert Berger s-ar fi mulțumit și jongleze cu această idee și n-ar fi mers mai departe, dacă nu i se oferea ocazia victimei predestinate să fie sacrificată. Probabil de multe ori în timpul când avea parale și stătea la câte un pahar împreună cu vreunul dintre tovarășii săi, se va fi gândit la posibilitatea de a-l ucide, dar a abandonat acest gând, din cauză că dificultățile i se păreau prea mări și riscul de a fi descoperit aproape sigur. Dar când întâmplarea i-a scos în cale pe Teddie Jordan, și-o fi zis că acesta este exact omul pe care îl caută el. Era un om străin care cunoștea multă lume, dar nu avea niciun prieten, care locuia singur pe o alee întunecoasă. Omul acesta era un ticălos, amestecat în traficul de stupefiante; dacă s-ar fi întâmplat ca într-o bună zi să fie găsit mort, poate poliția și-ar fi închipuit că a fost ucis din cauza unei certe cu bandiții cu care se însoțise. Dacă poliția nu știa însă nimic despre perversiunea lui sexuală, era foarte ușor să afle, după moartea lui, și deci foarte probabil să presupună că a fost ucis de un detracat care se aștepta să primească o sumă mai mare decât a fost el dispus să-i dea. În mijlocul numărului imens de șantajiști, escroci, negustori de stupefiante și de pungași cu care fusese în contact, ar fi fost foarte greu ca poliția să găsească pe cel vinovat și în orice caz, el fiind un străin indezirabil, probabil și-ar fi închipuit că e mult mai bine că au reușit să scape de el. Ar fi făcut o anchetă și dacă aceasta n-ar fi dat un rezultat imediat, ar fi clasat cazul. Berger constatase că Jordan îi dă târcoale și se juca cu el întocmai ca pescarul cu păstrăvul. Îi da întâlniri la care nu se ducea. Îi făgăduia, dar nu se ținea de vorbă. Dacă se întâmpla ca Jordan să-și dea seama că-și bate joc de el și-l amenința că nu-i va mai da atenție, făcea apel la farmecul lui personal și-i spunea să mai aibă răbdare. Jordan își închipuia că el este cel care urmărește și Berger este victima care încearcă să scape.

Acesta însă râdea pe ascuns. Îl urmărea exact cum vânătorul urmărește o fiară sfioasă, zi de zi în mijlocul junglei, așteptând cu răbdare ocazia când cu toată prudența ei, fiara va trebui să-i cadă în mână. Din cauză că Berger nu avea nicio animozitate față de Jordan, că omul acesta nici nu-i plăcea, nici nu-i displăcea, se putea devota în întregime plăcerii pe care i-o pricinuia această vânătoare. Când în sfârșit crima era săvârșită și micul bookmaker zăcea întins mort la picioarele lui, n-a simțit nici teamă, nici remușcări, ci o emoție de mulțumire atât de adâncă, încât nu se mai putea stăpâni.

Charley citi articolul până la sfârșit și se cutremură de groază. Nu știa dacă este îngrozit mai mult de tactica brutală și insensibilitatea lui Robert Berger, sau de indiferența calculată și rece cu care Simon descria funcțiunea cerebrală depravată și întortocheată a ucigașilor. E adevărat că descrierea era inventată de el, dar ce instinct de depravare trebuia să clocotească în sufletul lui, pentru a se putea coborî în adâncuri atât de abjecte? Ca să poată privi în adâncul sufletului lui Berger, Simon se plecase, întocmai cum cineva s-ar apleca peste marginea unei prăpăstii îngrozitoare, și-ți făcea impresia că ceea ce a văzut acolo, în adâncul ei, i-a umplut sufletul de veninul invidiei. Charley nu-și putea da seama, cum a putut rămânea cu o astfel de impresie (căci în propozițiile îngrijite ale articolului sau în ironia îndrăzneață cu care era scris, nu era nimic ce ți-ar fi putut sugera așa ceva), dar era convins că în timp ce-și scria articolul, Simon Fenimore se întrebase, dacă el ar fi oare în stare să săvârșească o faptă atât de rușinoasă, de crudă și de inutilă. Charley oftă:

„— Cunosc pe Simon de aproape cincisprezece ani. Mi-am închipuit că-l cunosc și pe față și pe dos. Dar acum încep să-mi dau seamă că eu nu-l cunosc deloc”.

Pe urmă zâmbi mulțumit. Se gândi la tatăl său, la maică-sa și la Patsy. Mâine vor pleca din casa lui Terry-Mason, obosiți de zilele de veselie și distracțiile din timpul sărbătorilor, dar fericiți că se pot întoarce în casa lor luminoasă, artistică și confortabilă.

„— Slavă Domnului că ei sunt oameni cumsecade, oameni obișnuiți cu care știi dinainte cum trebuie să vorbești”, gândi el.

Apoi cu totul pe neașteptate, în timp ce se gândea la ei, simți un val de duioșie inundându-i sufletul.

Dar se făcuse târziu; Lydia trebuia să se întoarcă și nu dorea s-o facă să aștepte, numai singură, biata de ea, în camera aceea îngrozitoare; băgă articolul în buzunar, alături de celelalte tăieturi de

ziar și se întoarse la hotel. N-ar fi trebuit să se neliniștească. Lydia nu se întorsese. Luă în mână *Mansfield Park,* singura carte de poeme a lui Blake, pe care o adusese cu el, și începu să citească. Era adevărată plăcere să te simți alături de personajele acestui autor, care după un răstimp de mai bine de o sută de ani, păreau tot atât de vii ca oricare dintre oamenii zilelor noastre. În viața bine orânduită a acestor oameni era o liniște grațioasă, iar motivele lor de grijă nu erau atât de grave, încât să te impresioneze prea adânc. Era adevărat că Cenușăreasa era o fată grozav de pretențioasă și Făt Frumos un pedant nesuferit, era adevărat că în loc să se îndrăgostească de o astfel de bufniță, ar fi fost mult mai bine să primească propunerile spiritului intrigant de la curte, dar acceptai cu bunăvoință hotărârea lui Jane Austin, de a răsplăti virtutea și a pedepsi fățărnicia. Nimic nu putea tulbura plăcerea pe care ți-o pricinuia ironia blândă și umorul ei caustic. Lectura aceasta reuși să însenineze gândurile lui Charley și să i le abată de la întâmplarea de depravare și crimă în care i se părea că este amestecat, datorită unor motive pe care nu le putea înțelege. Gândurile îl purtară departe din camera aceasta tristă și săracă și se vedea pe sine într-o seară de vară, întins sub crengile unui cedru uriaș, iar prin grădină se simțeau adierile miresmelor de fân cosit ce veneau din largul luncilor. Simți însă că a început să i se facă foame. Lydia nu mai venea. Pesemne nici n-avea de gând să mai vină? N-ar fi tocmai frumos din partea ei, să plece în felul acesta, fără o vorbă de explicație și fără rămas bun; posibilitatea aceasta parcă-l făcea să se supere, dar ridică din umeri.

— Dacă nu vrea să se mai întoarcă, n-are decât să stea acolo unde este.

Se gândi că nu are niciun motiv să mai aștepte, așa că plecă la masă și lăsă vorbă portarului, ca pentru cazul când va veni, să știe unde să-l găsească. Charley nu știa ce să facă, să râdă, să se simtă încântat, sau supărat, din cauza familiarității cu care-l trata personalul hotelului, ca și când și ei ar fi simțit o mulțumire ascunsă, datorită aventurii lui cu această femeie. Portarul zâmbea cu bunăvoință, iar domnișoara de la casă părea emoționată și curioasă. Lui Charley îi venea să râdă, când se gândea cât ar fi oamenii aceștia de consternați, dacă ar afla adevărul asupra relațiilor lui cu Lydia. Se întoarse de la masă și constată că ea tot nu venise. Se urcă, în camera lui și începu să citească, dar trebuia să facă un efort, pentru ca să se poată concentra. Dacă nu se va întoarce până la miezul nopții, era

hotărât să renunțe la ea și să iasă din nou în oraș, numai singur. Ar fi ridicol să stea la Paris aproape o săptămână, fără să se distreze puțin. Dar imediat după orele unsprezece, o văzu că deschide ușa și intră în cameră, în mână cu o valiză foarte veche.

— O, cât sunt de obosită, zise ea. Mi-am adus câteva lucruri. Mă duc să mă spăl puțin și pe urma putem pleca la masă.

— N-ai mâncat încă? Eu am luat masa.

— Serios?

Păru foarte mirată.

— E trecut de unsprezece.

Începu să râdă.

— Cât ești de englez! Vasăzică trebuie numaidecât să iei masa în fiecare zi la aceeași oră?

— Îmi era foame, răspunse el înțepat.

I se părea că ar trebui să-și ceară iertare, din cauză că l-a făcut să aștepte atât de mult. Totuși era evident că nimic nu putea fi mai departe de ea în această clipă, decât un astfel de gând.

— În sfârșit, nu face nimic, căci eu nu am poftă de mâncare. Prin ce zi îngrozitoare am trecut. Alexey era beat; azi dimineață s-a bătut cu Paul, din cauză că noaptea trecută nu s-a întors acasă și Paul i-a dat un pumn, de l-a făcut mototol. Evghenia plângea și striga: „Ne-a pedepsit Dumnezeu pentru păcatele noastre. Am ajuns să-mi văd fiul lovind pe tatăl său. Ce se va întâmpla cu noi de aici înainte?" Alexey plângea și el. „Acesta este sfârșitul cu care se termină toate", se văita el. „Copiii nu-și mai respectă părinții. O, Rusia, Rusia!"

Lui Charley îi venea să râdă, dar băgă de seamă că Lydia lua scena aceasta foarte serios.

— Probabil ai plâns și dumneata?

— Firește, răspunse ea pe un ton destul de rece.

Se schimbase și acum era îmbrăcată într-o rochie de mătase neagră. Era o rochie simplă, dar frumos făcută și-i venea bine. Culoarea rochiei făcea ca obrazul ei să pară și mai delicat și albastrul ochilor mai adânc. Pe cap avea o pălărie neagră de fetru, de formă cam insolentă și cu o pană, dar părea mult mai elegantă decât cealaltă pălărie de fetru pe care o purtase. Rochia aceasta elegantă avea un efect chiar asupra atitudinii ei, căci părea că-i dă mai multă încredere în sine și se mișcă mult mai grațios. Nu mai părea nici fată de prăvălie, ci o tânără femeie cu oarecare distincție și părea mult mai drăguță decât i se păruse lui Charley până acum; dacă înainte de

asta îți făcea impresia unei fete cumsecade de magazin care știe cum trebuie să se poarte, astăzi avea înfățișarea unei femei drăguțe care se pricepe să țină la distanță pe un tânăr prea întreprinzător.

— Ai îmbrăcat altă rochie, zise Charley care începu să se simtă mai bine dispus.

— Da, este singura rochie mai frumoasă pe care o am. Mă gândeam că este umilitor pentru dumneata, să fii văzut împreună cu o fâșneață, cum arătam eu până acum. La urma urmelor un băiat drăguț are dreptul să ceară ca cel puțin atunci când se duce cu o femeie la restaurant, lumea să nu-l arate cu degetul și să spună: cum se poate să umble cu dezmățata asta care se mișcă de parcă rochia de pe ea ar fi fost lepădată de o servitoare? Sunt obligată ca cel puțin să nu te fac de râs.

Charley începu să râdă. Incontestabil că fata aceasta avea ceva simpatic în felul ei de a se purta.

— În cazul acesta cred că va fi mult mai bine să plecăm imediat, ca să mănânci ceva. Eu voi sta cu dumneata, până vei lua masa. După cât sunt eu în stare să-mi dau seama de pofta dumitale de mâncare, cred că ai putea să mănânci chiar un bou întreg.

Plecară de acasă foarte bine dispuși. Charley bău un whisky cu sifon în timp ce Lydia mâncă vreo douăsprezece stridii, un beefsteak și cartofi prăjiți. Îi povesti în toate amănuntele vizita pe care o făcuse la prietenii ei ruși. Situația lor o interesa și o îngrijora profund. În casă nu aveau alți bani, decât cei pe care-i aduceau copiii. Într-o bună zi Paul se va sătura să mai contribuie cu partea lui la întreținerea casei și va dispărea în adâncul promiscuității vieții de noapte a Parisului, pentru ca în cazul când va avea puțin noroc, să sfârșească în calitate de chelner la un hotel dubios, după ce tinerețea va trece și nu va mai fi nici băiat frumos. Alexey devenea din zi în zi tot mai robit de băutură și chiar dacă se va întâmpla să găsească vreo slujbă, ar fi fost imposibil să o păstreze, mai mult de câteva zile. Evghenia nu mai putea să reziste greutăților zilnice care se îngrămădeau în jurul ei; își pierduse eu desăvârșire curajul. Nu mai aveau acum nicio nădejde.

— Vezi dumneata, au trecut douăzeci de ani de când au părăsit Rusia. Multă vreme și-au închipuit că poate va interveni o schimbare la ei acasă, așa că se vor putea întoarce, dar acum își dau seama că nu mai este nicio nădejde de întoarcere. Revoluția a fost o lovitură grea pentru oamenii aceștia; acum nu mai pot face nimic, decât cel

mult să moară, atât ei, cât și generația lor.

Lydia se gândi că poate pe Charley nu-l interesează soarta oamenilor acestora pe care el nici nu-i cunoștea. Nu putea bănui că în timp ce-i vorbea despre prietenii ei, el se gândea neliniștit, că dacă a înțeles bine, atunci, cea ce plănuiește Simon, este să-i prepare exact aceeași soartă, atât lui, cât și părinților săi și prietenilor lor. Lydia schimbă subiectul conversației.

— Dar dumneata ce-ai făcut toată după-amiaza? Ai fost la vreo expoziție?

— Nu. Dar m-am dus să vorbesc cu Simon.

Lydia se uita la el cu o expresie de interes plin de indulgență, dar când îi răspunse la întrebare, se întunecă la față.

— Nu-mi place prietenul dumitale Simon, declară ea. Nu înțeleg ce ai putut găsi la omul acesta?

— Îl cunosc de pe vremea când eram copil. Am fost împreună la școală și tot așa la Cambridge. Am fost prieteni întotdeauna. Care este motivul că dumitale nu-ți place?

— Este un temperament rece, calculat și neuman.

— Cred că din acest punct de vedere te înșeli. Nimeni nu poate ști mai bine decât mine, că omul acesta este capabil de o mare afecțiune. Este un om care a trăit foarte mult singur. Îmi închipui că pe ascuns el tânjește după o dragoste, pe care este incapabil să o trezească în sufletul unei femei.

În privirile Lydiei luci o lumină de ironie, dar ca întotdeauna, aceasta se manifestă și de astă dată pe un ton de tristețe.

— Dumneata ești foarte sentimental. Cum se poate ca cineva să ceară dragoste, când el însuși nu este capabil de un astfel de sentiment? Mi se pare că deși dumneata îl cunoști de ani de zile, totuși nu-l cunoști nici pe departe atât de bine, pe cât îl cunosc eu. Vine foarte des la Sérail; nu se prea duce cu fetele, dar chiar atunci când se întâmplă să ia câte una, eu cred că o ia mai mult din curiozitate decât din dorință. Madame îl primește foarte bine, parte pentru că este ziarist și vrea să fie bine cu presa, parte pentru că uneori aduce cu el câte un grup de străini care consumă multă șampanie. Îi place să stea cu noi de vorbă, dar pentru nimic în lume nu i-ar putea intra în cap, că noi îl considerăm respingător.

— Ține minte ce-ți spun: dacă ar cunoaște părerea pe care o aveți despre el, nu s-ar simți deloc jignit. Poate ar fi cel mult curios, să afle motivul. Omul acesta nu cunoaște vanitatea.

Lydia continuă, ca și când Charley nu i-ar fi spus nimica.

— Pe noi aproape nici nu ne consideră ființe omenești; ne disprețuiește și totuși caută tovărășia noastră. Se simte foarte bine cu noi. Cred că-și închipuie că degradarea noastră este atât de mare, încât cu noi, poate deveni el însuși, pe când în lumea din afară este determinat să poarte o mască. Este o fire cu totul lipsită de sensibilitate. Își închipuie că față de noi își poate permite orice și ne pune întrebări de care ne este și nouă rușine și este incapabili să-și dea seama, cât de profund ne jignește cu purtarea lui.

Charley tăcea. Cunoștea destul de bine pe Simon și știa limpede cât de adânc poate jigni oamenii cu nesățioasa lui curiozitate, și rămânea totuși mirat și supărat când constata că oamenilor nu le plac deloc întrebările pe care le pune. Era oricând în stare să-și dezgolească sufletul în fața cuiva, dar pentru nimic în lume nu i-ar fi trecut prin minte că rezerva pe care o constată, la alții, s-ar putea datora, nu prostiei – cum își închipuia el – ci modestiei. Lydia continuă:

— Cu toate acestea este în stare să facă fapte la care nici nu te aștepți din partea lui. S-a întâmplat ca una dintre fetele noastre să se îmbolnăvească subit. Doctorul a declarat că va trebui operată imediat și Simon a dus-o el însuși la un sanatoriu, ca să nu fie determinată să se ducă la spital, și a plătit cheltuielile operației; după ce s-a făcut bine, i-a dat banii necesari ca să poată pleca să-și facă convalescența într-o casă de odihnă. Și cu toate acestea nici cel puțin nu se culcase cu ea.

— Nu mă miră deloc. Pentru el banul nu are nicio valoare. În orice caz fapta aceasta dovedește că este în stare să facă gesturi cu totul dezinteresate.

— Sau poate dorea să vadă ce efect face asupra lui emoția pe care i-o pricinuiește un act de generozitate, ce zici?

Charley începu să râdă.

— Se vede cât de colo că nu prea ții mult la bietul Simon.

— A stat foarte mult cu mine de vorbă. Voia să afle de la mine tot ce știu eu despre revoluția din Rusia și mi-a cerut să-l duc la Alexey și Evghenia, ca să poată vorbi cu ei. Știi că el a fost reporterul la procesul lui Robert. A încercat să mă determine să-i spun tot felul de amănunte pe care ar fi dorit să le cunoască. S-a culcat cu mine, din cauză că își închipuia că-i voi spune mai mult decât îi spusesem înainte de aceea. Despre toate acestea a scris un articol. Toată

durerea, toată oroarea și deznădejdea acelor clipe, n-au fost pentru el altceva decât o ocazie de a turna în cuvinte inteligente, alese și îndrăznețe, un articol pe care mi l-a dat și mie să-l citesc, ca să se convingă ce părere am eu despre el. Nu voi fi niciodată în stare să-l iert pentru fapta aceasta. Niciodată.

Charley oftă. Știa că Simon, cu îngrozitoarea lui lipsă de considerație față de sentimentele altora, îi dăduse să citească articolul acela dureros, fără intenția de a o jigni și în dorința pe deplin sinceră, de a se convinge cum va reacționa față de felul în care pusese el problema și să poată constata în ce măsură ea, care cunoștea cele întâmplate, îi va confirma teoria pe care o dezvoltase în acest articol.

— Este o ființă stranie, declară Charley. Aș putea spune că are o mulțime de caracteristici pe care aș prefera să nu le aibă, dar cu toate acestea are și calități. Un fapt însă va trebui să recunoști și dumneata despre el: dacă nu este îngăduitor față de alții, atunci nu este îngăduitor nici față de sine însuși. Acum după ce nu l-am mai văzut timp de doi ani încheiați – ori în timpul acesta s-a schimbat mult – mi-ar fi imposibil să nu recunosc, că este o personalitate impresionantă.

— Eu aș zise înspăimântătoare.

Charley se mișcă stânjenit pe scaunul lui de pluș, căci spre părerea lui de rău, constatase și el mai demult această însușire, așa că trebui să admită că Lydia l-a judecat foarte just.

— Trebuie să știi că duce o viață extraordinară. Lucrează șaisprezece ceasuri pe zi. Murdăria și lipsa de confort în mijlocul căreia trăiește, sunt de nedescris. Afară de asta s-a obișnuit să mănânce numai o dată pe zi.

— Ce urmărește cu asta?

— Vrea să-și facă educația voinței și să și-o formeze. Vrea să devină cu totul independent de circumstanțele între care este obligat să trăiască. Vrea să se pregătească pentru rolul ce-și închipuie că într-o bună zi va trebui să-l joace.

— Ți-a spus care este rolul acesta?

— Nu tocmai limpede.

— Ai auzit vreodată despre Dzerjinsky?

— Nu.

— Simon mi-a vorbit foarte mult despre el. Pe vremuri, Alexey a fost avocat și unul dintre cei de valoare, animat de principiile

liberale; a avut ocazia să apere pe Dzerjinsky la unul dintre procesele lui. Faptul acesta nu a împiedicat pe Dzerjinsky deloc să-l aresteze pe Alexey, să-l acuze că este contrarevoluționar și să-l deporteze pentru trei ani la Alexandrovsk. Acesta este unul dintre motivele pentru care Simon dorea atât de mult să-l duc să vorbească cu Alexey. Iar când am refuzat, deoarece aș fi fost incapabilă să-i dau ocazia să vadă cât de adânc a căzut acest om înfrânt, mi-a dictat o mulțime de întrebări pe care ar fi trebuit să i le pun.

— Bine, dar cine a fost acest Dzerjinsky? întrebă Charley.

— Era șeful grupării Ceka. El era adevăratul stăpân al Rusiei. Avea puteri nemăsurate asupra vieții și morții întregii populații. Un om de o cruzime monstruoasă; a arestat, a torturat și a ucis mii și mii de oameni. La început mi s-a părut straniu, când am văzut pe Simon că se interesează de un om atât de abominabil; părea că este fascinat de personalitatea lui, dar pe urmă am înțeles motivul. Acesta este rolul pe care vrea să-l joace el în ziua când va izbucni revoluția pe care o pregătește. El știe dinainte că cel care este stăpân peste poliție, este stăpân și peste țară.

Charley clipi din ochi.

— Ascult dragă, mă faci să mă înfior. Dar probabil știi că în Anglia situația nu este ca în Rusia; cred că Simon va trebui să aștepte foarte multă vreme, până să poată ajunge dictator în Anglia.

Subiectul acesta însă era o chestiune despre care Lydia nu era în stare să vorbească în glumă. Se uită la el întunecată.

— El este pregătit să aștepte. Lenin n-a așteptat? Dumneata mai crezi și acum că englezii sunt făcuți din alt lut, nu ca ceilalți oameni? Îți închipui dumneata că proletariatul care începe zi de zi să-și dea seama tot mai mult de puterea lui, va da voie clasei din care faci dumneata parte, să se bucure la infinit de privilegiile pe care le are? Îți închipui dumneata că un război, din care fie că veți ieși victorioși, fie că veți ieși înfrânți, va putea aduce altceva, decât o uriașă răsturnare a ordinii sociale?

Pe Charley nu-l interesa politica. Deși avea, ca și tatăl său, vederi liberale, cu ușoare tendințe socialiste – câtă vreme acestea nu depășeau limitele prudenței – ceea ce pentru el (deși nu-și dădea propriu-zis seama de acest amănunt) însemna că nu se amestecă în viața lui particulară și nici în venitul său, era gata să lase afacerile publice în seama celor a căror menire era să se ocupe de ele; ar fi fost însă imposibil ca afirmațiilor provocatoare ale Lydiei, să nu le dea

niciun răspuns.

— Dumneata vorbești ca și când noi n-am face nimic pentru clasele muncitorești. Pesemne dumneata nu știi nici că în ultimii cinzeci de ani situația s-a schimbat de n-o mai recunoști. Muncitorii lucrează astăzi mai puține ceasuri decât lucrau până acum și câștigă mai mult în schimbul muncii lor. Casele de locuit ale lucrătorilor sunt mult mai bune. Până și pe proprietățile noastre, noi căutăm să scăpăm de cocioabe, tot atât de repede, pe cât de repede ne permite situația economică. Le-am creat pensiuni pentru bătrânețe și le-am asigurat un venit din care să poată trăi, când ajung la incapacitate de lucru. Instrucția publică este gratuită, tot așa spitalele și am început să le acordăm și concedii plătite. Mi se pare că muncitorul din Anglia nu ar avea deloc motive să se plângă împotriva patronilor săi.

— Nu trebuie să uiți că părerea celui care face o faptă, bună și a celui care beneficiază de ea, ar putea să se deosebească una de alta. Crezi dumneata că s-ar putea ca un muncitor să-ți fie recunoscător pentru avantajele pe care a reușit să le stoarcă de la dumneata, cu revolverul în mână? Crezi dumneata că el nu-și dă seama, că favorurile pe care i le-ai acordat, le datorește mai mult spaimei pe care ți-o inspiră prezența lui, decât generozității dumitale?

Charley nu se simțea deloc dispus să fie atras într-o discuție politică și ar fi fost bucuros să o poată evita, dar cu toate acestea trebui să adauge:

— Nu mi-aș fi închipuit deloc, că situația în care trăiești dumneata și prietenii dumitale ruși, te-ar putea determina să-ți închipui că triumful plebei este un mare succes.

— Aceasta este partea cea mai tristă a tragediei noastre. Oricât am încerca noi să tăgăduim, ar fi imposibil ca în intimitatea sufletului nostru să nu recunoaștem, că am meritat ceea ce ni s-a făcut.

Lydia pronunță aceste cuvinte cu o tragică intensitate, care făcu oarecum pe Charley să se uite la ea mirat. Era o femeie cumpănită care nu era în stare să vorbească despre ceva cu ușurință; o ființă căreia ar fi fost imposibil să-i ceri să-ți întindă solnița, fără să-ți facă impresia că acesta nu este un lucru de nimic. Charley oftă și se gândi că va trebui să-i facă anumite concesii, căci soarta ei este foarte tristă; dar viitorul era oare cu adevărat atât de negru pe cât și-l închipuia ea?

— Povestește-mi ceva despre Dzerjinsky, zise el și se bâlbâi puțin la pronunțarea acestui nume străin care i se părea dificil.

— Nu-ți pot spune altceva decât ceea ce mi-a povestit Alexei despre el. Spune că cel mai impresionant amănunt în personalitatea acestui om este puterea de fascinație a ochilor lui; avea un dar neobișnuit de a putea să se uite la omul din fața lui, timp imens de lung, fără să clipească și privirea ochilor lui sticloși, cu pupilele dilatate, era pur și simplu îngrozitoare. Era extrem de slab; în închisoare contractase tuberculoză și era înalt, bine făcut și simpatic la înfățișare. Era un om care nu se baza decât pe el însuși și acesta era secretul puterii lui, un om cu temperament rece și arid; nu cred că în viața lui să fi avut o singură clipă de care să se fi bucurat din toată inima. Singurul lucru care-l interesa, era slujba lui; lucra zi și noapte fără încetare. La apogeul carierei lui trăia într-o singură cameră, în care nu se găsea altceva, decât un birou și un paravan vechi, iar în dosul acestui paravan, un pat îngust de fier. Se spune că în anii de foamete când îi aduceau mâncare bună, în loc de carne de cal, o trimitea înapoi și spunea să i se dea exact aceleași rații de mâncare ca și celorlalți slujbași. El trăia numai pentru Ceka și nimic altceva. În sufletul acestui om nu mai era nimic omenesc, nici milă, nici dragoste, numai fanatism și ură. Era teribil și implacabil în cruzimea lui.

Charley se cutremură ușor. Ar fi fost imposibil să nu înțeleagă motivul pentru care Lydia îi vorbea despre acest terorist și de fapt i se părea îngrozitor să constate cât de mare era asemănarea între acest om sinistru pe care i-l descria și între omul care constatase cu surprindere că a devenit prietenul său, Simon. Aceeași viață de ascet, aceeași indiferență față de plăcerile pe care ți le poate oferi viața, aceeași putere de muncă și probabil aceea-și cruzime. Charley zâmbi cu bunătate.

— Cred că și Simon are aceleași greșeli pe care le avem cu toții. Trebuie să fii îngăduitoare cu el, din cauză că viața lui de până acum n-a fost nici fericită, nici prea ușoară. Îmi închipui că dorește din adâncul sufletului puțină afecțiune, dar în înfățișarea lui, oamenii găsesc ceva care le repugnă, așa că ar fi imposibil să obțină ceea ce dorește. Este o fire extrem de sensibilă și amănunte care pe alții i-ar lăsa cu totul indiferenți, pe el îl rănesc adânc. Dar cu toate acestea cred că are un suflet bun și generos.

— Dumneata te înșeli în părerile ce le ai despre el. Îți închipui că și el este o fire bună și lipsită de egoism ca dumneata. Ascultă-mă ce-ți spun, omul acesta este primejdios. Dzerjinsky era un idealist

fanatic care pentru idealul lui ar fi fost în stare să-și sacrifice țara, fără să clipească. Simon este mai mult decât atâta. El nu are nici suflet, nici conștiință, nici simț de omenie și dacă i se va oferi ocazia, pe dumneata care ești cel mai bun prieten al său, te va sacrifica fără ezitare și fără păreri de rău.

• Capitolul VIII

A doua zi se treziră la o oră care li se păru foarte de dimineață. Luară dejunul în pat, fiecare pe tava lui și după ce mâncară, în timp ce el citea *Mail,* fumându-și luleaua, Lydia își aprinse o țigară și începu să-și facă unghiile. Dacă i-ai fi văzut, pe fiecare dintre ei preocupat de propriile sale griji, ți-ai fi închipuit că sunt o pereche de tineri căsătoriți, a căror pasiune de la început, a fost transformată într-o prietenie comodă. Lydia își dădu unghiile cu lac și rămase cu degetele rășchirate pe fața de masă, ca să le usuce. Se întoarse spre Charley și-i aruncă o privire malițioasă.

— N-ai vrea să te duci înainte de masă la Luvru? Mi se pare că ai venit la Paris ca să vezi tablouri, nu-i așa?

— Cred că pentru asta am venit.

— Atunci haide să ne îmbrăcăm și să plecăm.

Când fata care le adusese serviciul de cafea se duse să ridice perdelele de la ferestre, lumina din curtea interioară era tot atât de cenușie și de tristă ca și în celelalte dimineți de până acum; dar rămaseră mirați când ajunseră în stradă și constatară că timpul s-a schimbat. Era tot frig, dar soarele strălucea pe cer și norii erau albi și ușori. În atmosferă se simțea suflul tăios al gerului care-ți punea sângele în mișcare.

— Să mergem pe jos, zise Lydia.

În tremurul acestei lumini vesele Rue de Rennes nu mai avea înfățișarea tristă de până acum și casele cenușii și bătrâne nu mai păreau atât de sumbre ca de obicei, ci arătau mai prietenoase, exact ca niște cumetre bătrâne care trăiau modest, dar își dădeau seama că nu mai sunt atât de părăsite și uitate și că soarele neașteptat al acestei zile le zâmbește și lor tot atât de binevoitor ca și marilor palate noi ce se înșirau pe celălalt mal al fluviului. Când traversă Place St. Germain-des-Prés unde era un furnicar de autobuze, de tramvaie și mașini care treceau în goană nebunească, camioane și mașini de casă, Lydia luă pe Charley la braț, și exact ca doi îndrăgostiți sau un băcan și soția lui care plecaseră împreună la plimbare în această după amiază de duminică, mergeau încet, oprindu-se din când în când în fața câte unei vitrine a negustorilor de tablouri din îngusta Rue de Seine. Pe urmă ajunseră pe chei. Aici

Parisul se așternea în fața lor, în toată frumusețea lui hibernală și Charley oftă încântat.

— Îți place peisajul acesta? întrebă Lydia.

— Este ca un tablou de Raffaello.

Își aduse aminte de versul unui poem pe care îl citise la Tours: „Le vierge, le vivace et le bel aujourd'hui".

În atmosferă era atâta strălucire încât îți făcea impresia că poți lua aerul în mână și să-l lași să ți se scurgă printre degete, întocmai ca apa unui havuz. Pentru Charley ale cărui priviri erau obișnuite cu depărtările tulburi și ceața ușoară din Londra, atmosfera aceasta era neașteptat de transparentă. I se părea că siluetele palatelor, podurile și parapetele de pe ambele maluri ale fluviului erau accentuate de o eleganță distinsă, dar liniile, ca și când ar fi fost trase de o mână delicată, păreau fine și pline de grație. Tot atât de dedicată era și culoarea cerului și a norilor, culoarea pietrelor; acestea erau culorile de pastel ale secolului al optsprezecelea; ramurile desfrunzite ale copacilor care se profilau albastre pe cer, repetau o varietate de modele extrem de complicate în compoziția lor. Din cauză că Charley văzuse înainte de asta tablouri care reprezentau exact astfel de scene, se putu uita la acest spectacol fără să se mire, dar cu un sentiment de dragoste și recunoștință; frumusețea peisajului nu-l impresiona datorită aspectului lui neașteptat, ci-i umplea sufletul de mulțumirea pe care o încercase și înainte de asta, exact ca atunci când după o absență de ani de zile, te întorci acasă și recunoști strada pe unde alergai odinioară prin satul tău natal.

— Spune, nu este adevărată plăcere, să știi că trăiești? exclamă el.

— Este adevărată plăcere să fii tânăr și entuziast, așa cum ești dumneata acum, răspunse Lydia și brațul îi sări într-al lui, dar chiar dacă ar fi încercat cu aceste cuvinte să-și ascundă un hohot de plâns, el nu băgă de seamă.

Charley cunoștea Muzeul Luvru destul de bine, căci de fiecare dată când părinții săi veneau la Paris (pentru ca Veneția să-și poată comanda rochiile la mica ei croitoreasă care era tot atât de bună ca și atelierele de lux din Rue Royale și Rue Cambon), își duceau întotdeauna copiii să vadă muzeul. Leslie Mason însă nu se sfia deloc să le spună că el preferă tablourile noi, față de cele vechi.

— Dar la urma urmelor cred că face parte din educația unui gentleman, să viziteze marile muzee ale Europei, așa că dacă se întâmplă ca în societate să vină vorba despre Rembrandt sau despre

Tițian sau alții, să nu stai ca un caraghios, ci să poți spune și tu o vorbă. Nu ezit deloc să vă spun, că ar fi fost imposibil să găsesc un ghid mai priceput decât mama voastră. Este o femeie care posedă un profund simț artistic și își dă seama imediat de valoarea unui tablou, așa că nu vă face să vă pierdeți timpul cu mâzgălituri lipsite, de valoare.

— Nu vreau să afirm că bunicul vostru a fost un mare artist, adăuga doamna Mason – cu modestia și încrederea omului care știe și cunoaște subiectul despre care vorbește, fără să fie câtuși de puțin închipuit – dar bunicul vostru știa limpede unde este adevărata valoare. Tot ceea ce știu eu despre artă, am învățat de la el.

— Incontestabil însă, că ai și tu o afinitate artistică, dedară soțul ei.

Doamna Mason sta câteva clipe și se gândea.

— Da, cred că ai dreptate, Leslie. Am un fel de presimțământ.

Ceea ce făcea ca pe vremea aceea Luvrul să poată fi vizitat mai ușor și cu mai mult folos, era faptul că nu fusese încă reorganizat și în așa zisul Salon Carré erau expuse majoritatea tablourilor asupra cărora credea de cuviință să atragă atenția copiilor ei. Când intrau în salonul acesta, se duceau de-a-dreptul la Gioconda lui Leonardo.

— Cred că acesta este tabloul la care trebuie să te uiți mai întâi, spunea ea. Vederea lui te pregătește pentru a fi în situația sufletească să poți vizita Luvrul.

Se opreau toți patru în fața tabloului și se uitau respectuoși la zâmbetul insipid al acestei tinere femei pretențioase și lipsite de sexualitate. Doamna Mason se întorcea spre soțul ei și spre copii. Ochii îi erau plini de lacrimi.

— Nu am cuvinte, pentru ca să vă pot spune ce gânduri îmi sugerează tabloul acesta când mă uit la el, spunea ea oftând. Leonardo a fost un mare artist. Cred că toată lumea trebuie să fie de acord în această privință.

— Sunt gata să admit că eu nu sunt decât un histrion, când este vorba de vechii maeștri, răspundea Leslie, dar totuși tabloul acesta are un *je ne sais quoi* în fața căruia trebuie să te oprești. Ia spune Veneția, îți mai aduci aminte de felul în care Pater vorbește despre acest tablou? Incontestabil că de astă dată a nimerit cuiul în cap.

Doamna Mason, pe buze cu o umbră de zâmbet enigmatic, începea să le repete cu glasul în șoaptă și tremurat de emoție, aceleași cuvinte care cu două generații în urmă făcuseră atât de profundă impresie

asupra concepției estetice a tineretului.

— Acesta e capul care a fost zbuciumat de toate glodurile lumii; pleoapele îi sunt puțin obosite. Este o frumusețe care a fost smulsă din îmbrățișarea cărnii, concretizarea realizată celulă cu celulă, din gânduri stranii, melancolii fantastice și dubioase pasiuni.

O ascultau în mijlocul unei tăceri pline de evlavie. Pe urmă făcea câțiva pași, ca să adauge pe un ton vesel, cum vorbea de obicei:

— Haideți acum, să mergem să vedem pe Raphael.

Ar fi fost însă imposibil să nu vadă cele două tablouri uriașe ale lui Paolo Veronese care erau așezate fața în față pe cei doi pereți ai salonului.

— Face să ne oprim și aici pentru o clipă, spunea ea. Bunicul vostru avea o părere foarte bună despre ele. De fapt Veronese nu a fost nici subtil, nici profund. Arta lui a avut suflet. Dar incontestabil că avea un mare talent pentru compoziție și trebuie să țineți seama de faptul că astăzi nu se mai găsește aproape nimeni care să fie în stare să aranjeze un grup de oameni atât de mare într-un tablou care să fie armonios și în atitudini atât de firești. Trebuie să le admirați, dacă nu pentru altceva, atunci pentru faptul că sunt pline de viață și pentru că Veronese a fost artistul care dispunea de vigoarea fizică necesară pentru a putea picta tablouri de dimensiuni enorme, ca acestea de aici. De altfel sunt convinsă că aceste tablouri au și alte calități. Reușesc să-ți dea ideea de abundență, de viața multicoloră a epocii și în același timp de cultul plăcerilor și spiritul păgân pe vremea când Republica era în apogeul strălucirii.

— Am încercat de mai multe ori să număr oamenii care sunt în tabloul Nunta din Cana, declară Leslie, dar de fiecare dată am ajuns la alt rezultat.

Începură toți patru să numere, dar niciunul nu obținu o cifră care să se fi potrivit cu a celuilalt. Imediat după aceea se îndreptară spre Grande Galerie.

— Iată tabloul *L'Homme au Gant,* zise doamna Mason. Îmi pare bine că v-ați oprit mai întâi la Veronese, deoarece astfel veți putea vedea mai limpede calitățile artistice ale lui Tițian. Vă aduceți aminte că despre Veronese v-am spus că nu are suflet; ei bine, n-aveți decât să vă uitați la *L'homme au Gant,* pentru a vă convinge că Tițian are tocmai această calitate care lipsește lui Veronese.

— A fost un remarcabil bătrân farsor, declară Leslie. A trăit până la vârsta de nouăzeci și nouă de ani, dar și atunci a trebuit să vină

ciuma, pentru ca să-l poată da gata.

Doamna Mason zâmbi cu bunăvoință.

— Nu ezit să afirm în fața voastră, că acesta este unul dintre cele mai bune portrete ce s-au pictat vreodată. Evident nu poate fi comparat cu un portret de Cézanne sau chiar cu unul de Manet.

— Veneția, să nu uităm să le arătăm tablourile lui Manet.

— Nu, nu vom uita nici asta. Vom ajunge imediat și acolo. Ceea ce vreau să accentuez, este că va trebui să țineți seamă de maniera timpului în care a trăit și cred că nimeni n-ar putea să afirme că nu este o capodoperă. De fapt numai ca operă picturală este un tablou neprețuit, dar în afară de asta reprezintă o distincție și o calitate imaginativă fără pereche. Nu ești de aceeași părere, Leslie?

— Cu desăvârșire de acord.

— Pe vremea când eram fată, stam ceasuri întregi și mă uitam la el. Este un tablou care te predispune la visare. Întrucât mă privește pe mine, sunt convinsă că este mai bun decât Portretul Papei, de Velásquez, știi cel pe care l-am văzut la Roma, din cauză că este mai sugestiv. Admit că Velásquez a fost un mare pictor și că a exercitat o enormă influență asupra lui Manet, dar din arta lui eu constat că lipsește tocmai ceea ce găsesc la Tițian – Sufletul.

Leslie Mason se uită la ceasornic.

— Veneția, zise el, să nu pierdem prea mult timp aici, căci altfel întârziem de la masă.

— Bine dragul meu; ne vom duce să vedem pe Ingres și Manet; atât!

Înaintară, uitându-se în dreapta și în stânga, la tablourile care erau pe pereți, dar nu era nimic ce doamna Mason ar fi crezut că merită să-i facă să se oprească.

— Ar fi inutil să le îngreunăm creierul cu prea multe impresii care cel mult vor contribui la confuziunea concepțiilor lor, zise ea lui Leslie. Va fi mult mai bine dacă se vor concentra cu toată atenția asupra lucrărilor mai importante.

— Sigur că da, răspunse Leslie.

Intrară în Salle des Etats, dar în prag doamna Mason se opri.

— Astăzi nu ne vom ocupa de Poussin, declară ea. Veți veni într-o zi la Luvru ca să-i vedeți tablourile, căci e mai presus de îndoială că acesta a fost un mare artist. Dar a fost un pictor mai mult al pictorilor, decât al marelui public și cred că voi sunteți prea tineri, pentru ca să-l puteți înțelege. După ce va mai trece timp și veți mai

crește, vom veni odată împreună și-l vom examina în liniște. Vreau să spun că pentru a-l putea înțelege, va trebui să fiți amândoi într-o dispoziție anume. Sala în care intrăm acum este a secolului al nouăsprezecelea. Cred de asemenea că nu va trebui să ne oprim la Delacroix. Și el a fost un pictor al pictorilor și nu mă aștept ca voi să vedeți într-însul exact ceea ce văd eu; în orice caz însă, trebuie să mă credeți pe cuvânt, că a fost un artist considerabil. Nu era un colorist banal și era un romantic de mare valoare. Totuși nu trebuie să vă bateți capul cu Școala de la Barbizon. În tinerețea mea pictorii din această școală au fost foarte admirați, dar aceasta s-a întâmplat pe vremea când nu prea înțelegeam impresioniștii și nici nu auzisem prea mult despre Cézanne și despre Matisse; astăzi nu mai valorează nimic și pot fi ignorați fără nicio grijă. Vreau înainte de orice să vedeți *Odalisca* lui Ingres și pe urmă *Olympia* lui Manet. Sunt admirabil plasate, una în fața celeilalte, așa că le puteți vedea pe amândouă dintr-odată, le puteți compara și vă veți putea formula părerile.

După ce spuse aceste cuvinte, Doamna Mason intră în sală, împreună cu soțul ei, iar Charley și Patsy îi urmară la o distanță de câțiva pași. Dar trecând prin fața tabloului *Les Glaneurs* al lui Millet, doamna Mason se opri.

— Aș vrea să vă uitați un minut la tabloul acesta. Nu țin să-l admirați, dar aș vrea să-i aruncați o singură privire, deoarece a fost un timp când era foarte mult apreciat. Mi-e rușine să vă mărturisesc, că pe vremea când eram fată, mi se umpleau ochii de lacrimi când mă uitam la el. Dar astăzi când mă uit la el, sunt incapabilă să-mi dau seama ce am găsit pe vremea aceea la el. Asta dovedește cât de mult se schimbă părerile omului, după ce mai îmbătrânește.

— Dar dovedește în același timp că, chiar cei mai tineri dintre noi, sunt expuși să facă greșeli, adăugă Leslie și zâmbi șiret, ca și când abia atunci ar fi inventat această frază.

Plecară, și Veneția se opri imediat, exact în locul de unde își închipuia că cele două tablouri pe care dorea în special să le arate copiilor ei, puteau fi văzute cât se poate de bine.

— Aici, zise ea.

Se opriră câteva minute în front și doamna Mason admiră în extaz cele două nuduri. Pe urmă se întoarse spre copii.

— Să ne apropiem, ca să le putem examina mai amănunțit.

Se opriră în fața tabloului *Odalisca.*

— Uite ce Veneția, zise Leslie. N-ai decât să spui despre mine că sunt un filistin, dar e inutil să mai stărui; mie nu-mi place culoarea. Culoarea trandafirie a trupului este exact aceeași culoare pe care o avea crema ta de obraz pe care ai întrebuințat-o până în ziua când te-am rugat să renunți la ea.

— Cred că nu e necesar să divulgi secretele alcovului, în fața acestor copii inocenți, ripostă Veneția și zâmbi delicat, dar în același timp înțepată. Nu am câtuși de puțin pretenția să afirm că Ingres a fost un colorist; în același timp sunt de părere că albastrul acesta este o culoare extrem de delicată și m-am gândit de multe ori că mi-ar face plăcere să am o rochie de seară, de culoarea asta. Ce zici Patsy, nu ți se pare că ar fi prea tinerească?

— Nu, dragă mamă, nu mi se pare deloc.

— Dar asta nu are nicio importanță. Ingres a fost probabil cel mai mare desenator care a existat vreodată. Mi-ar fi imposibil să concep că cineva s-ar opri și ar privi liniile acestea energice și frumoase, fără să-și dea seama că se găsește în fața celei mai mărețe manifestări ale spiritului omenesc. Îmi aduc aminte de tatăl meu când îmi spunea că într-o zi a venit împreună cu un coleg de la Julian care nu văzuse tabloul niciodată și a rămas atât de profund impresionat de frumusețea liniilor, încât și-a pierdut cunoștința.

— Mie-mi vine mai curând să cred, că atunci când au venit aici, era trecut demult timpul când oamenii cumsecade au obiceiul să ia masa, și că prin urmare a leșinat din cauza foamei.

— Spuneți, nu e îngrozitor tatăl vostru? întrebă doamna Mason zâmbind. Bine, haide să ne mai uităm cinci minute și la Olympia și pe urmă, dragă Leslie, sunt gata să te urmez.

Se opriră în fața marelui tablou al lui Manet.

— Când te găsești în fața unei capodopere ca aceasta, declară doamna Mason, nu-ți mai rămâne decât să stai nemișcat și s-o admiri. Restul, cum spune Hamlet, e numai tăcere. Nimeni, nici chiar Renoir și nici chiar El Greco, n-au reușit să redea o astfel de carnație. Ia uitați-vă la sânul drept. Este o minune de drăgălășenie. Îți taie pur și simplu respirația. Până și bietul meu tată care nu putea suferi modernii, a trebuit să admită că felul în care este pictat sânul acesta, este cât se poate de bun. Cât se poate de bun? Ia spuneți și voi. Închipuiți-vă că în jurul acestei siluete vedeți o linie neagră. O vezi Charley, nu-i așa?

Charley dădu din cap în semn de aprobare.

— Dar tu Patsy?

— Da, o văd.

— Ei bine, dragii mei, eu nu o văd, declară ea triumfătoare. Înainte de asta am văzut-o și eu, știu că există, dar vă dau cuvântul meu, că astăzi nu o mai văd.

Pe urmă plecară la masă, la un mic restaurant pe care-l descoperise domnul și doamna Mason și unde nu se duceau niciodată englezi. Era tot atât de bun ca și oricare alt restaurant modern și scump, frecventat de străini, dar prețurile erau abia pe jumătate. Restaurantul era plin de consumatori și amănunt foarte ciudat, la masa din dreapta lor era un grup de englezi și la cea din stânga, unul de americani. În fața lor erau doi suedezi înalți și blonzi, iar ceva mai încolo un japonez. De fapt în restaurant auzeai toate limbile posibile, afară de cea franceză. Leslie se uită în jurul lui dezamăgit.

— Dragă Veneția, îmi face impresia că localul acesta a început să-și piardă caracterul.

Toți patru primiră câte o uriașă listă de bucate, scrisă cu cerneală violetă și începură să se uite la ea zăpăciți. Leslie își frecă mâinile mulțumit.

— Ei, cu ce vreți să începem? Cred că în Franța ar fi indicat să procedăm exact ca francezii, prin urmare ce-ați zice să începem cu melci și să continuăm cu broaște?

— Tăticule, nu fi dezgustător, zise Patsy.

— Cuvintele acestea nu dovedesc decât ignoranța ta, dragă fetiță. Melcii și broaștele sunt o delicatețe rară, dar nu văd aceste feluri trecute în listă. Nu era în stare să-și aducă exact aminte dacă în franțuzește grenouille era sinonim cu englezescul *frog* și crapaud cu *toad* sau viceversa; se adresă chelnerului care era alături de el și-l întrebă cu accentul său caracteristic britanic:

— Garçong, est-ce-quer vous avez des crapauds?

Șeful restaurantului nu era prea încântat când clientela îi spunea garçong, dar îi răspunse grav, că nu e sezonul pentru așa ceva.

— O, ce păcat, exclamă Leslie. În cazul acesta ce-ai zice de niște melci? Escargots.

— Tăticule, să știi că mie mi se face rău, dacă te voi vedea mâncând melci.

— Vrea să te necăjească, dragă, interveni doamna Mason. Cred că va fi mult mai bine să luăm o omletă frumoasă. În Franța se poate comanda omletă, fără nicio teamă.

— Asta e adevărat, răspunse Leslie. În Franța, oriunde te-ai duce, poți fi sigur că ți se servește o omletă bună. Foarte bine! Garçong, o omletă pentru patru persoane.

Pe urmă, ca să facă plăcere copiilor, comandă *rosbeef à l'anglaise*. După friptură copiii luară o înghețată de vanilie, iar ei câte un camembert. Luau și în Anglia, de multe ori, dar cine știe din ce motive, li se părea că în Franța brânza are cu totul alt gust. Terminară masa cu o cafea infuzată cu cicoare și în timp ce o sorbea mulțumit, Leslie declară:

— Trebuie să vii în Franța ca să-ți poți da seama de gustul adevărat al cafelei.

•

Datorită repetatelor vizite pe care le făcuse la acest muzeu, și informațiilor utile primite de la maică-sa, Charley intră de astă dată în Salon Carré împreună cu Lydia, cu aceeași încredere cu care un bun jucător de tenis ar intra pe teren. Era nerăbdător să arate fetei tablourile lui favorite și să-i explice în toate amănuntele ceea ce era admirabil într-însele. Totuși rămase foarte mirat când constată că salonul fusese reorganizat și că tabloul Giocondei, care ar fi fost cel dintâi la care voia să se oprească, nu se vede nicăieri. Nu întârziară în această sală mai mult de zece minute. Când Charley venea la muzeu împreună cu părinții săi, îi trebuia un ceas, ca să vadă numai tablourile din sala aceasta, dar chiar și atunci mama lui spunea că n-au admirat de ajuns comorile ce se găseau acolo. L'Homme au Gant însă era tot la locul lui și o îndreptă încetișor în partea aceea. Se opriră și se uitară la el câtva timp.

— E extraordinar, nu-i așa? zise el și-i strânse brațul cu afecțiune.

— Da, e foarte bine. Dar ce te interesează asta pe dumneata?

Întoarse repede capul și se uită la ea. Până acum nu-i pusese nimeni o astfel de întrebare, în legătură cu vreun tablou.

— Ce naiba vrei să spui? Este unul dintre marile portrete ale lumii. Un Tițian, nu înțelegi?

— Cred că înțeleg. Dar ce legătură are tabloul acesta cu dumneata?

Charley nu știa tocmai bine ce i-ar putea răspunde.

— De, este un tablou foarte bun și este admirabil pictat. Evident nu este în legătură cu nicio întâmplare extraordinară, de cumva la asta te-ai gândit.

— Nu, nu m-am gândit la asta.

— Nu cred că ar putea să aibă vreo legătură nici cu mine.

— Atunci ce te face să te agiți din cauza lui?

Lydia făcu câțiva pași și Charley se luă după ea. Fata se uită indiferentă la celelalte tablouri de pe pereți. Charley rămase tulburat de cuvintele pe care i le spusese și se căznea să ghicească ce poate să se ascundă în gândurile ei de acum. Femeia se uită la el și zâmbi înveselită.

— Vino, zise ea. Să-ți arăt câteva tablouri.

Îl luă de braț și-și continuară drumul. Apoi cu totul pe neașteptate privirile lui Charley întâlniră portretul Giocondei.

— Iat-o, exclamă el. Trebuie să mă opresc și să mă uit bine la tabloul acesta. De câte ori se întâmplă să vin la Luvru, mă opresc întotdeauna la acest tablou.

— De ce?

— Ei comedie, dar nu-ți dai seama că te găsești în fața celui mai celebru tablou al lui Leonardo? Este unul dintre cele mai importante tablouri din lume.

— Important pentru dumneata?

Charley începuse să se simtă puțin nemulțumit din cauza atitudinii ei; era incapabil să-și dea seama ce urmărește; totuși în calitate de tânăr bine crescut, ar fi fost imposibil să se supere pe ea.

— Un tablou poate fi important chiar și atunci când pentru mine nu are nicio importanță.

— Dar din acest punct de vedere nimic nu contează, decât dumneata însuți. Întrucât te privește pe dumneata, singura semnificație pe care o poate avea un tablou, este cea pe care o are în legătură cu dumneata.

— Felul acesta de a judeca un tablou mi se pare extrem de preconceput.

— Dumitale tabloul acesta îți spune ceva cu adevărat?

— Sigur că-mi spune. Îmi spune tot felul de lucruri, dar cred că mi-ar fi peste putință ca eu să ți le explic mai bine, decât le-a explicat Pater Walter. Din nenorocire eu nu am memoria mamei mele. Ea ar fi în stare să-ți repete pe din-afară pasajul referitor la acest tablou.

Totuși în timpul cât îi spuse aceste cuvinte, înțelese că răspunsul său este stângaci. Începea să-și dea seama în mod vag de ceea ce ar fi vrut să spună Lydia și presimțea că în artă mai este ceva, despre care lui nu i s-a spus până acum nimic. Din fericire însă, își aduse aminte de ceea ce-i spusese mama lui despre *Olympia* lui Manet.

— De fapt nu știu care ar fi motivul menit să te determine să vorbești în general despre un tablou. Amănuntul esențial este, dacă-ți place sau nu-ți place.

— Și dumitale îți place tabloul acesta cu adevărat? întrebă ea pe un ton blând.

— Foarte mult.

— De ce?

Stătu și se gândi un moment.

— Uite ce, eu am cunoscut tabloul acesta toată viața mea.

— Tot pentru motivul acesta îți place și prietenul dumitale Simon, nu-i așa? întrebă ea zâmbind.

I se păru că riposta ei nu este loială.

— Bine; haide să mergem să-mi arăți tablourile care-ți plac dumitale.

Situația se inversă. Nu o mai conducea el, așa cum își închipuise și nici nu-i mai da informațiile despre care credea că o vor determina să examineze cu mai mult interes tablourile, atrăgându-i atenția cu toată simpatia asupra capodoperelor care lui îi plăcuseră întotdeauna, ci constată că acum îl conduce ea, pe el. N-avea nimic împotrivă și era dispus s-o urmeze, pentru a se convinge ce va face.

„— Evident, își zise el, ea e rusoaică. Prin urmare trebuie să fii îngăduitor față de ea, oricare ar fi părerile ei”.

Trecură prin fața unui număr imens de tablouri, din sală în sală, căci Lydia pesemne se orienta cu greu prin sălile acestui muzeu, și într-un târziu se opriră în fața unui mic tablou pe care l-ai fi trecut foarte ușor cu vederea, dacă s-ar fi întâmplat să nu-l cauți anume.

— Chardin, exclamă el. Da, l-am văzut și înainte de asta.

— Dar te-ai uitat vreodată cu atenție la el?

— Sigur că da. În felul lui, Chardin n-a fost câtuși de puțin un pictor prost. Mama are o părere destul de bună despre el. Mie mi-au plăcut mai mult pânzele lui cu natură moartă.

— Atât e tot ce-ți spune dumitale tabloul acesta? Mie-mi sângerează inima când mă uit la el.

— Tabloul acesta? întrebă Charley mirat. O coajă de pâine și o sticlă de vin? Evident, este foarte bine făcut.

— Da, ai toată dreptatea; este foarte bine făcut; este un tablou pictat cu milă și dragoste de oameni. Nu este numai o coajă de pâine și o sticlă de vin, ci este pâinea vieții și sângele lui Christos; dar nu trupul și sângele care se ține ascuns din calea celor care flămânzesc și

însetează, de către preoții care-l scot la anumite ocazii; ci este hrana zilnică a bărbaților și femeilor care suferă; este pâinea și vinul săracilor care nu cer altceva decât să fie lăsați în pace, să poată lucra și să-și poată mânca în tihnă pâinea lor amară. Este strigătul de durere al celor disprețuiți și dezmoșteniți. Tabloul acesta îți spune că oricare ar fi păcatele oamenilor, în adâncul sufletului lor sunt, buni. Coaja aceea de pâine și sticla de vin sunt simbolul bucuriilor și al durerilor, al umilințelor și nedreptăților. Acestea imploră mila și dragostea; îți spun că viața este scurtă și că este grea și că mormântul este rece și pustiu. Nu este numai o coajă de pâine și o sticlă de vin; este misterul destinului omenesc pe pământ; zbuciumul omului pentru un gest de prietenie, pentru o fărâmă de dragoste, și umilința resemnării, când vede că până și acestea îi sunt refuzate.

Lydia vorbea cu glasul tremurat și lacrimile începuseră să-l curgă în lungul obrajilor. Își șterse ochii cu un gest de enervare.

— Nu ți se pare că este extraordinar, când vezi că datorită unor mijloace atât de simple și extraordinarei sensibilități a pictorului, impresionat de bunătatea sufletului său, bătrânul acesta caraghios a reușit să facă ceva ce te emoționează atât de profund? Aceasta îți dovedește că el, probabil în mod inconștient și fără să-și dea seama ce face, a vrut să-ți arate că dacă ai în sufletul tău suficientă dragoste, dacă ai suficientă simpatie pentru semenii tăi, din durere și deznădejde, din cruzime și din toate răutățile lumii acesteia, vei fi totuși în stare să creezi frumosul.

Tăcu și rămase multă vreme cu privirile oprite asupra micului tablou. Charley se uita și el la pânza din fața lui, dar se simțea perplex. Era un tablou foarte bun; înainte de asta nu se uitase decât în treacăt la el și era foarte mulțumit că Lydia îi atrăsese atenția asupra lui; dintr-un anumit punct de vedere era emoționant; dar în orice caz el nu ar fi fost în stare să vadă într-însul ceea ce vedea ea. Ce femeie stranie și impresionabilă! Era penibil să o vadă că plânge în mijlocul unui muzeu public; rușii aceștia te pun de multe ori în situații delicate; dar cui i-ar fi trecut prin minte că cineva ar putea să fie atât de mișcat în fața unui tablou? Își aduse aminte de mama lui care-i spusese că un student, prieten al bunicului său, își pierduse cunoștința, în clipa când văzuse pentru prima dată *Odalisca* lui Ingres; aceasta însă se întâmplase demult, în secolul al nouăsprezecelea, pe vremea când oamenii erau romantici și emotivi. Lydia se întoarse spre el, pe buze cu un zâmbet luminos. Rămase

mirat când constată cu câtă ușurință putea să treacă de la lacrimi, la râs.

— Vrei să plecăm? întrebă ea.

— Nu vrei să mai vezi și alte tablouri?

— De ce să mai văd? Am văzut unul. Mă simt fericită și împăcată. Ce aș putea profita, dacă m-aș uita și la altele?

— Bine, să mergem.

I se părea foarte neobișnuit să viziteze în felul acesta un muzeu. Nu se uitaseră nici cel puțin la tablourile lui Watteau și nici la Fragonard. Mama lui îl va întreba dacă a văzut *Împăcarea pentru Cythera.* Îi spusese cineva că tabloul a fost curățat și cu siguranță va fi curioasă să știe cum arată culorile, după această operație.

Făcură câteva cumpărături, pe urmă luară masa la un restaurant pe chei, de cealaltă parte a fluviului și Lydia, ca de obicei, mâncă cu foarte multă poftă. Îi plăcea mulțimea pe care o vedea în jurul lor și circulația intensă în susul și în josul străzii. Era bine dispusă. Îți făcea impresia că violenta emoție prin care trecuse, îi limpezise spiritul și vorbea despre lucruri banale cu o veselie neobișnuită. Charley însă era îngândurat. Ar fi fost peste putință să poată uita atât de ușor neliniștea pe care o simțise că-l răscolește. Ea de obicei nu băga de seamă niciodată dispoziția lui, dar tulburarea interioară se oglindea de astă dată atât de limpede în trăsăturile obrazului său, încât se uită la el mirată.

— De ce-ai rămas atât de tăcut? întrebă ea și zâmbi cu blândețe și simpatie.

— Mă gândeam la ceva. Uite ce, pe mine toată viața m-a interesat arta. Părinții mei au gusturi artistice, vreau să spun că poate pentru alții ar trece drept înfumurați, și întotdeauna și-au dat osteneală ca atât sora mea cât și eu, să putem aprecia arta cu adevărat; cred că am apreciat-o. Totuși mă simt foarte stânjenit, când constat că, cu toată osteneala pe care mi-am dat-o și cu toate înlesnirile pe care le-am avut la îndemână, eu totuși n-am reușit să înțeleg arta, în măsura în care o înțelegi dumneata.

— Bine, dar eu nu înțeleg nimic din artă.

— Da, dar dumneata o simți profund și sunt convins că arta este o chestiune de pur sentiment. Nu vreau deloc să afirm că mie nu mi-ar plăcea tablourile. Dimpotrivă. Mi-au pricinuit întotdeauna o enormă plăcere.

— Nu trebuie să te frământi din cauza asta. Este cât se poate de

firesc ca dumneata să privești tablourile cu totul altfel decât le privesc eu. Dumneata ești tânăr și sănătos, ești fericit și bogat. Nu ești un bărbat prost. Pentru dumneata pictura este o plăcere între o mulțime de alte plăceri. Tablourile îți dau o senzație de căldură și mulțumire. Plimbându-te printr-un muzeu, este un mijloc foarte plăcut de a-ți pierde un ceas de trândăveală. Ce poți cere mai mult decât atâta? Dar vezi dumneata, eu am fost întotdeauna săracă, de multe ori chiar flămândă și uneori grozav de singură. Pentru mine tablourile au fost comori adevărate, hrana și băutura și tovarășii. Când eram la atelier și patroana mă sâcâia de mă scotea din minți, în timpul mesei mă strecuram în sălile Luvrului, și cicăleala ei nu mai avea nicio importanță, căci o uitam. Iar după ce a murit mama și nu mai aveam pe nimeni în lume, veneam aici și mă simțeam mai întărită. În timpul lungilor luni cât Robert a fost la închisoare, înainte de proces, și eu eram însărcinată, cred că aș fi înnebunit sau m-aș fi sinucis, dacă nu m-aș fi putut duce la muzeu, unde nu mă cunoștea nimeni și nimeni nu se uita la mine mirat, așa că puteam sta numai singură, împreună cu prietenii mei. Acolo găseam liniște și pace. Vederea lor îmi dădea curaj. Nu cred că m-au ajutat prea mult marile capodopere celebre, ci mai curând tablourile cele mici și sfioase pe care aproape nimeni nu le bagă în seamă, și parcă simțeam că le face plăcere că mă uit la ele. Îmi dam seama că în fond nimic nu poate să aibe prea mare importanță, din cauză că totul este trecător. Răbdare, nimic altceva decât răbdare! Pe aceasta am învățat-o în mijlocul tablourilor. Și mai presus de toată oroarea, ticăloșia și mizeriile lumii, mai este ceva care-ți dă putere să le suporți, ceva care este mult mai mare și mai important decât orice: spiritul omului și frumosul pe care îl poate crea. Mi se pare și mie straniu că micul tablou pe care ți l-am arătat azi dimineață, poate însemna atât de mult pentru mine.

Pentru a profita cât mai mult de vremea frumoasă, se duseră pe jos până la capătul bulevardului St. Michel care era înțesat de lume, și de aici intrară în grădinile Luxemburgului. Se așezară pe o bancă și după ce schimbară câteva cuvinte împreună, începură să urmărească cu privirea guvernantele – care astăzi nu mai purtau vălurile vaporoase de satin, ca altădată –, cărucioarele copiilor în formă de bărci, doamne bătrâne îmbrăcate în negru care urmăreau cu binevoitoare seriozitate copiii de care-i aveau în grijă, domni în vârstă, cu gâtul înfășurat în șaluri ce le veneau până la vârful nasului

și care se plimbau în sus și în jos, cufundați în gânduri; se uitau mulțumiți la băieții și fetițele cu picioarele goale care alergau veseli după jocurile lor, și când se întâmpla să treacă prin fața lor câte o pereche de studenți tineri, se întrebau ce vor fi discutând oare atât de gravi. Părea că nu sunt într-o grădină publică ci în grădina unei case de pe țărmul stâng al fluviului și scena ce se desfășura prin fața lor, era de o impresionantă intimitate. Dar razele reci ale soarelui coborî spre fundul zării, îi dădeau o anumită notă melancolică, și cu tot grilajul ce-i despărțea de furnicarul marelui oraș, grădina avea o înfățișare atât de ireală, încât ți se părea că oamenii care se plimbă în lungul cărărilor prunduite, copiii aceștia care cutremurau aerul cu țipetele lor vesele, erau simple fantome care ieșiseră la plimbare, care jucau jocuri de fantome și care odată cu înserarea se vor destrăma întocmai ca fumul unei țigări în fundul întunericului apropiat. Începuse să se facă frig și Charley și Lydia se întoarseră la hotel, ca doi prieteni tăcuți și apropiați unul de altul.

După ce intrară în cameră, Lydia scoase din micul ei geamantan un sul subțire de note pentru pian.

— Am adus câteva dintre cântecele pe care Robert avea obiceiul să le cânte la pian. Eu cânt atât de prost și în casa soților Alexey nu este pian. Crezi că ai putea să le cânți?

Charley se uită la note. Erau melodii rusești. Pe unele le cunoștea.

— Cred că voi putea.

— În holul de la parter este un pian și la această oră nu e nimeni acolo. Haide să coborâm.

Pianul avea urgentă nevoie să fie acordat. Era un pian scurt. Claviatura părea îngălbenită din cauza timpului, și din cauză că era întrebuințat numai rareori, clapele păreau rigide. În fața pianului era o banchetă și Lydia se așeză alături de Charley. Puse pe grătarul pianului o bucată cunoscută de-a lui Scriabin și după ce încercă notele, începu să cânte. Lydia urmărea melodia și-i întorcea paginile. Charley avusese cei mai buni profesori de muzică din Londra și lucrase cu toată tragerea de inimă. În timpul cât fusese la școală și chiar la Universitatea din Cambridge, cântase la mai multe concerte, așa că avea toată încrederea în sine. Avea digitație ușoară și plăcută. Muzica îl pasiona.

— Ei, ți-a plăcut? întrebă el după ce termină bucata.

Era mulțumit de sine, căci știa că a cântat bucata în conformitate cu intențiile compozitorului și cu fluența limpede și calmă pe care o

credea indicată, pentru muzica de pian.

— Cântă și altceva, zise Lydia.

Îi alese ea însăși o melodie. Era un aranjament de cântece și dansuri populare pentru pian, făcut de un compozitor de al cărui nume nu auzise niciodată. Tresări când văzu numele lui Robert Berger scris pe coperta notelor, în linii energice și îndrăznețe. Lydia se uită o clipă la el în tăcere, pe urmă întoarse pagina. Încercă să descifreze bucata pe care o avea în fața lui și se întrebă la ce s-o fi gândind Lydia acum. Probabil stătuse în fața pianului alături de Robert, exact cum sta acum alături de el. De ce căuta oare să se tortureze, punându-l să cânte aceste melodii care fără îndoială trezeau în sufletul ei amintirile dureroase ale scurtei ei fericiri și nenorocirea care a urmat după aceea?

— Haide, începe!

Cânta ușor, de la prima vedere și melodia nu era prea grea. Își închipuia că s-a achitat destul de bine de sarcina pe care i-o încredințase, fără să aibă motive să se plângă împotriva lui. După ce se stinse și ultimul acord, așteptă să o audă ce spune.

— Ai cântat foarte drăguț, zise Lydia, dar unde este atmosfera rusească a melodiei?

— Nu înțeleg tocmai bine ce vrei să spui, răspunse el, puțin nemulțumit.

— Ai cântat exact cum ai cânta într-o duminică după amiază la Londra, în fața oamenilor îmbrăcați în haine de sărbătoare care se plimbă prin piețele acelea uriașe și pustii, așteptând să vină cât mai repede ora ceaiului. Dar în melodia aceasta mai este și altceva. Sunt cântecele străvechi ale țăranilor care jelesc, pentru că viața este atât de scurtă și de grea, sunt holdele cu grâne de aur și munca înfrigurată din timpul adunării recoltelor, sunt pădurile seculare de fagi, nostalgia lucrătorilor pentru vremea când pe pământ stăpânea pacea și belșugul, dansurilor sălbatice care-i fac să uite pentru un timp soarta cumplită la care sunt condamnați.

— În cazul acesta cântă-le dumneata.

— Eu nu știu cânta, răspunse ea, dar îl împinse spre marginea banchetei și-i luă locul.

El o ascultă. Cânta prost, dar cu toate acestea reușea să obțină din această melodie ceva ce pentru el rămăsese neobservat. Reuși să scoată în evidență tot tumultul de emoții și dureroasa ei melancolie, iar ritmul dansurilor părea infuzat de o vitalitate barbară care-ți

punea sângele în mișcare. Charley însă era pornit.

— Trebuie să-ți spun că nu văd motivul pentru care dumneata îți închipui că poți realiza o atmosferă rusească din această melodie, numai din cauză că o cânți fals și stai cu piciorul nemișcat, pe pedala de *forte,* zise el nemulțumit, când o văzu că a terminat.

Ea începu să râdă și petrecându-i ambele brațe în jurul gâtului, îl sărută.

— Ești un băiat adorabil.

— E foarte amabil din partea dumitale, că-mi spui astfel de cuvinte, răspunse el rece și se desprinse din brațele ei.

— Te-am supărat cu ceva?

— Ba deloc.

Clătină din cap și-i zâmbi înduioșată.

— Dumneata cânți foarte bine și ai o tehnică admirabilă, dar ar fi inutil să-ți închipui, că vei putea cânta muzică rusească, deoarece nu se poate. Cântă-mi ceva din Schumann, căci sunt sigură că pe acesta îl poți cânta.

— Nu, nu mai cânt nimic.

— Dacă ești atât de supărat pe mine, de ce nu mă bați?

Charley nu se putu stăpâni să nu râdă.

— Proasto, așa ceva nu mi-ar trece niciodată prin minte. Afară de asta nici nu sunt supărat.

— Ești atât de înalt, de voinic și de frumos, încât mi-am uitat că nu ești decât un băiat tânăr, declară ea și oftă. Dar ești atât de nepregătit pentru lupta vieții! Când mă uit câteodată la dumneata, mă pomenesc că tresar speriată.

— Te rog, nu face pe rusoaica emoționată.

— Fii drăguț cu mine și cântă-mi ceva din Schumann.

Când își dădea silința, Lydia putea deveni foarte insinuantă. Cu un zâmbet amar pe obraz, Charley se așeză din nou la pian. De fapt Schumann era tocmai compozitorul care-i plăcea mai mult și cunoștea pe dinafară o mulțime de bucăți de ale lui. Îi cântă timp de un ceas și de câte ori încerca să se oprească, ea stăruia să continue. Fata care era la casă, fu curioasă să vadă cine cântă și se uită în salon. Gând se întoarse la biroul ei, buzele i se arcuiră într-un zâmbet semnificativ și suflă portarului.

— Hulubașii se distrează bine.

Când Charley reuși să se oprească, Lydia oftă mulțumită.

— Știam dinainte că aceasta este muzica anume destinată pentru

dumneata. Este exact ca și firea dumitale, sănătoasă, liniștitoare și binefăcătoare. Simți adieri de aer proaspăt, de lumină de soare și muguri de brazi. Mi-a făcut multă plăcere să o ascult și mi-a făcut mult bine să fiu alături de dumneata. Mama dumitale trebuie să te iubească foarte mult…

— Te rog, lasă vorbele acestea.

— Ce te face să fii atât de bun cu mine? Eu sunt o femeie plictisitoare, banală și imposibilă. Mi se pare că nici nu-ți sunt tocmai simpatică, nu-i așa?

Charley rămase un moment îngândurat.

— De, ca să-ți spun adevărul, nu-mi ești prea simpatică.

Lydia începu să râdă.

— Atunci de ce-ți pierzi timpul cu mine? De ce nu mă dai pur și simplu afară, în stradă?

— Nu știu nici eu de ce.

— Vrei să-ți spun eu? Din cauza bunătății dumitale. A unei bunătăți curate, simple și prostești.

— Du-te dracului.

Luară masa în Cartier. Ar fi fost imposibil ca Charley să nu-și dea seama că el nu interesează pe Lydia în calitate de bărbat. Îl primea, cum primești pe cineva cu care te întâlnești pe bordul unui vapor și astfel ești condamnat ca pentru câteva zile să trăiești în oarecare intimitate cu el, dar nu te interesează de unde vine și nici ce fel de om este, a apărut din neființă, în clipa când a pus piciorul pe puntea vaporului și va dispărea tot acolo, în momentul când te vei despărți de el, după ce ai ajuns în port. Charley era destul de modest, ca să nu se simtă jignit de această situație, căci ar fi fost imposibil să nu-și dea seama, că grijile și amărăciunile ei sunt atât de mari, încât îi absorb toată atenția; în același timp nu fu deloc mirat când îi ceru să-i vorbească despre el însuși. Îi spuse deci înclinările lui artistice și despre dorința care l-a obsedat întotdeauna, să se facă artist și văzu că este de acord cu el, când îi mărturisi că și-a dat seama, că totuși va fi mai bine să prefere viața tihnită a omului de afaceri. N-o văzuse încă atât de veselă și nici mai aproape de firea omenească, decât era acum. Viața englezească de familie ea nu o cunoștea decât din Dickens, Thackeray și H.G. Wells și era foarte curioasă să vadă cum se desfășura viața intimă a familiilor bogate care trăiesc în casele din Bayswater și pe care ea nu le cunoștea decât după înfățișarea lor exterioară. Îl întrebă despre familia lui și despre casa lor. Acestea

erau subiectele despre care-i plăcea întotdeauna să vorbească. Îi vorbi despre tatăl și mama lui cu o ușoară ironie, dincolo de care Lydia vedea destul de limpede că el încearcă să-și ascundă admirația față de ei. Fără să se fi gândit dinainte, îi făcu portretul unei familii pline de afecțiune și fericire, care își ducea traiul fără pretenții, în condiții de moderată bunăstare, împăcată cu ea însăși și cu toată lumea, fără ca existența să-i fie tulburată de teama, că ar putea să intervină ceva ce să-i amenințe siguranța. Viața pe care i-o descria el, nu era lipsită nici de grație, nici de demnitate; era o viață sănătoasă și normală care datorită preocupărilor ei intelectuale, nu era exclusiv materialistă; oamenii care trăiau această viață erau simpli și onești, nici ambițioși, nici invidioși, dispuși întotdeauna să-și facă datoria față de Stat și față de aproapele lor în măsura posibilităților; în pornirile lor nu era nici intenție de a face rău, nici malițiozitate. Dacă s-ar fi întâmplat ca Lydia să-și dea seama cât de mult depinde buna lor dispoziție, bunătatea lor și mulțumirea de ei înșiși care nu era deloc ostentativă, de prosperitatea bine stabilită și bine organizată a țării în care s-au născut; dacă presimțea că oamenii aceștia sunt întocmai ca un grup de copii care-și clădesc castele din nisipul de pe țărmul mării și că primul val mai puternic de apă ar putea să le mănture pentru totdeauna, ea căuta totuși să se stăpânească și să nu-i dea să înțeleagă sentimentele pe care i le trezeau cuvintele lui.

— Cât de fericiți sunteți dumneavoastră englezii, oftă ea.

Dar Charley rămase puțin mirat de impresia pe care i-o făceau propriile lui cuvinte. În timpul acestei povestiri, se vedea pe sine pentru prima dată în rolul de observator. Până acum, exact ca și un actor care-și recită rolul, fără să fi văzut niciodată piesa în calitate de spectator al sălii, deci nu-și poate da seama de ceea ce este într-însa, își jucase și el rolul, fără să întrebe dacă acesta are vreo semnificație. Poate ar fi prea mult dacă ai afirma că această constatare îl făcea să nu se simtă la îndemână, dar totuși rămase perplex când se gândi că deși toți, tatăl, mama, sora lui și el însuși erau ocupați în continuare de dimineața până seara, așa că zilele li se păreau prea scurte pentru a putea face tot ce aveau de gând, totuși când stăteai să judeci viața pe care o duceau de ani nenumărați, ar fi fost peste putință să nu admiți, că niciunul dintre ei nu făcea în realitate nimic. Viața lor era exact ca și comediile teatrale ale căror decoruri sunt foarte frumoase, costumele bune, dialogul inteligent făcut și jocul artiștilor ireproșabil, așa că puteai petrece o seară plăcută, dar peste o săptămână nu-ți

mai puteai aduce aminte despre ce este vorba.

După ce terminară masa, luară o mașină de piață și se duseră la un cinematograf de pe malul celălalt al fluviului. Rula tocmai un film al fraților Marx și se tăvăleau de râs la năzbâtiile pe care le făceau cei trei clovni, dar nu râdeau numai de nebuniile lui Groucho și de caraghioslâcurile lui Harpo, ci râdeau și din cauză că se vedeau unul pe altul râzând cu atâta poftă. Filmul se termină la miezul nopții, dar Charley se simțea prea impresionat, ca să se poată duce liniștit acasă și să se culce, așa că întrebă pe Lydia, dacă n-ar fi dispusă să meargă undeva într-un local, unde să poată dansa.

— Unde ai prefera să te duci? întrebă Lydia. În Montmartre?

— Oriunde vrei, numai să fie vesel. Apoi aducându-și aminte de dorința constantă a părinților săi, care numai rareori putea să se realizeze, adăugă: Unde nu vom da peste o adunătură de englezi.

Lydia zâmbi cu înțeles, cum o mai văzuse zâmbind o dată sau de două ori până acuma. Zâmbetul acesta îl mira. Dar în același timp îi era simpatic. Îl mira din cauză că zâmbetul acesta contrasta atât de mult cu ceea ce cunoștea el din caracterul ei, și-i era simpatic din cauză că-i dovedea, cu toată tragedia prin care trecuse, că mai rămăsese într-însa un izvor de veselie și în același timp de maliționizitate binevoitoare.

— Te voi duce undeva. Se poate să nu fie prea vesel, dar în orice caz va fi interesant. În localul acesta este o cântăreață rusoaică.

Făcură drum foarte lung cu mașina, iar când se opriră, Charley constată că erau pe chei. Turnurile gemene de la Notre-Dame se profilau limpezi pe cerul înstelat de iarnă. Făcură câțiva pași în lungul unei străduțe întunecate, pe urmă intrară pe o ușă îngustă și coborâră câteva trepte, unde spre mirarea lui, Charley se pomeni în localul unei pivnițe mari și cu pereții de piatră; sub pereții aceștia erau mese de lemn la care puteau sta zece până la douăsprezece persoane și în fața fiecărei mese erau bănci de lemn. Căldura te sufoca și aerul era încărcat de fumul de tutun. În spațiul liber rămas între mese, un grup de oameni, înghesuiți unul lângă altul, dansau în ritmul unei melodii melancolice. Un chelner prost îmbrăcat și numai în cămașă, le găsi două locuri și luă comanda. Lumea așezată la mese se uită la ei curioasă și începu să șoptească; de fapt Charley care era elegant îmbrăcat în costumul lui englezesc bleumarin și Lydia în rochia ei de mătase și pălăria elegantă cu pană, reprezentau un puternic contrast alături de ceilalți consumatori. Bărbații nu aveau

nici gulere, nici cravate și dansau cu șepcile în cap și cu câte un chiștoc de țigară în colțul gurii. Femeile erau în capul gol și boite din gros.

— Arată destul de vulgari, declară Charley.

— Da. Cea mai mare parte dintre ei a fost la închisoare, iar cei care n-au fost încă, vor intra cât de curând. Dacă se va întâmpla să se facă bătaie și încep să arunce cu sticlele și să tragă cuțitele, lipește-te de perete și nu te mișca.

— Nu cred ca prezența noastră să le facă multă plăcere, zise Charley. Mi se pare că toți au început să se uite la noi.

— Își închipuie că suntem excursioniști, ori aceștia îi fac întotdeauna să-și iasă din fire. Dar nu face nimic. Pe patron îl cunosc.

După ce chelnerul le aduse cele două beri, Lydia îl rugă să-i trimită pe patronul cârciumii. Acesta apăru cât ai clipi; un bărbat voinic, cu aceeași înfățișare ca și un preot pântecos, și recunoscu imediat pe Lydia. Aruncă lui Charley o privire rapidă și bănuitoare, dar când Lydia îi spuse că este un prieten al ei, îi strânse mâna cu căldură și-i spuse că-i pare bine de cunoștință. Se așeză la masă și câteva minute vorbi cu Lydia în șoaptă. Charley băgă de seamă că ceilalți consumatori din local urmăresc această scenă și surprinse pe unul care făcu tovarășului său cu ochiul. Se vedea cât de colo că se simt mai ușurați, văzând că nu e nimic neobișnuit. Dansul se termină și ceilalți care aveau locuri la masa lor, se întoarseră. Se uitară cu dușmănie la ei, dar după ce patronul le explică în câteva cuvinte că sunt prieteni de ai casei, unul dintre cei de la masă, un vlăjgan cu obrazul sfâșiat de o tăietură de brici, stărui să le ofere un pahar de vin. Nu mult după aceea începură să discute cu toții foarte animați. Își dădeau toată silința ca acest tânăr englez să se simtă la îndemână în societatea lor și unul care sta lângă Charley încercă să-i explice că deși adunarea aceasta pare cam grosolană, oamenii de aici sunt băieți cumsecade și au inima acolo unde trebuie s-o aibă. Vecinul era puțin cam beat și după primele clipe de neliniște, Charley începu să guste plăcerea acestei escapade.

Imediat după aceea muzicantul care cânta din saxofon se ridică în picioare și eliberă scaunul. Cântăreața rusă despre care vorbise Lydia, apăru cu o ghitară în mână și se așeză. Se auzi un ropot de aplauze.

— C'est la Mariska, zise bețivul de lângă Charley; nu se mai găsește a doua femeie ca ea. A fost amanta unuia dintre comisarii poporului, dar l-au împușcat și dacă nu reușea să fugă, cu siguranță

ar fi împușcat-o și pe ea.

O femeie din cealaltă parte a mesei îl auzi ce spune și ripostă.

— Ce stai să-i îndrugi la prostii, Loulou, strigă ea. La Mariska a fost amanta unui mare duce, dinainte de revoluție; asta o știe toată lumea; a avut diamante care valorau milioane, dar revoluționarii i-au luat tot. A scăpat numai datorită faptului că s-a deghizat în țărancă.

La Mariska era o femeie de patruzeci de ani, cu înfățișare sălbatică și întunecată, ciolănoasă și de natură bărbătească, cu ochii ca două flăcări sub sprâncenele groase, arcuite. Cu glasul răgușit și din fundul pieptului intonă un cântec sălbatic și plin de melancolie, așa că Charley, deși nu înțelegea rusește, simți că-i fuge un sloi de gheață în lungul spinării. Fu aplaudată îndelung. Pe urmă cântă o baladă sentimentală franțuzească; plânsul unei fete pentru iubitul pe care-l executau în zorii zilei, așa că asistența o aplaudă frenetic. Termină cu un alt cântec rusesc, care de astă dată fu vesel și obrazul ei nu mai avea aceeași înfățișare tragică de adineaori, ci era de o veselie grosolană și brutală, iar glasul ei profund și răstit avea o rezonanță care-ți răscolea sângele și te impresiona, dar în același timp te făcea să-ți dai seama de tristețea inutilă a lacrimilor ce se ascundeau dincolo de veselia acestei bacchanalii. Charley se uită la Lydia și-i surprinse privirea malițioasă: îi zâmbi cu bunăvoință. Din melodiile ce le cânta, femeia aceasta cu chipul întunecat, reușea să scoată o semnificație care era mai presus de percepțiunea lui. Sfârșitul cântecului fu salutat cu un ropot de aplauze, dar Mariska, parcă nici nu le-ar fi auzit, se ridică de pe scaun și se îndreptă spre Lydia. Începură să vorbească amândouă în rusește. Lydia se întoarse spre Charley.

— Spune că ar fi dispusă să primească un pahar de șampanie de la dumneata, dacă vrei să i-l oferi.

— Sigur că da; cu plăcere.

Chemă chelnerul și-i dete ordin să aducă o sticlă; pe urmă întorcându-se spre cei vreo șase inși care erau la aceeași masă cu el, porunci:

— Adu mai bine două sticle și câteva pahare.

În jurul mesei se auzi un murmur de politicoasă aprobare. După ce se aduse băutura, Charley umplu paharele și le trecu spre celălalt capăt al mesei. Începură urările și ciocnitul paharelor.

— Vive l'Entente Cordiale!

— A nos alliés!

Toți deveniră foarte prietenoși și veseli. Charley se distra de minune, dar el venise în taverna aceasta pentru ca să danseze și când orchestra începu să cânte din nou, pofti pe Lydia să se ridice în picioare. Spațiul dintre mese era înțesat de lume și constată imediat că privirile tuturor se îndreptau curioase spre ea; probabil se lățise vestea cine este și Charley constată nemulțumit că știrea aceasta impresiona adunarea de derbedei din tavernă și pe femeile care erau cu ei; Lydia însă părea că nici n-a băgat de seamă că cineva se uită la ea.

Puțin după aceea veni patronul și-i puse mâna pe umăr.

— Am să-ți spun o vorbă, murmură el.

Lydia se desprinse din brațele lui Charley și se retrase la o parte împreună cu patronul cel gras și ascultă la ce-i spune. Charley băgă de seamă că era speriată. Părea că vrea să-i arate pe cineva, căci Charley o văzu că întoarce capul și întinde gâtul, dar din cauza aglomerației nu fu în stare să distingă la cine se uită, și peste câteva clipe constată că se îndreaptă împreună cu patronul spre celălalt capăt al pivniței. Părea că Lydia și-a uitat cu totul de Charley. Se întoarse nemulțumit la masa lui. Patru inși se așezară în fața paharelor cu șampania plătită de el și când îl văzură, îl primiră cu aclamații. Păreau foarte familiari față de el și-l întrebară unde și-a lăsat prietena, așa că trebui să le spună ce s-a întâmplat. Unul dintre bărbați era mic de statură și gras, cu o mustață impunătoare. Din gulerul cămășii desfăcute la gât, i se vedea pieptul plin de păr, și brațele – căci din cauza căldurii sufocante din tavernă își scoase haina și-și sumecase mânecile de la cămașă – îi erau tatuate. Era cu o fată care putea să fie cu douăzeci de ani mai tânără decât el. Avea un păr negru lucios, despărțit de o cărare pe creștetul capului, o față lividă ca de mort, din cauza stratului gros de pudră, buzele roșii și pe sub ochi era dată din gros cu creionul. Bărbatul îi dădu cu cotul.

— Ce stai, de ce nu dansezi cu englezul? Șprițul i l-ai băut nu-i așa, fără să-ți fie deloc rușine?

— Hai să dansez, răspunse fata.

Dansa lipită foarte strâns de el și mirosea puternic a parfum, dar nu destul de puternic, pentru a putea ascunde mirosul de usturoi pe care-l mâncase în seara aceea. În timpul dansului se uita la Charley și-i zâmbea provocatoare.

— Mi se pare că micul meu englez trebuie să fie uns cu toate unsorile, gânguri ea în gușă și-i simți trupul zvelt tresărind sub rochia

neagră și tocită de catifea cu care era îmbrăcată.

— Ce te face să spui astfel de vorbe? întrebă el.

— Ce altceva decât viciul ar putea să te determine, să ieși cu soția lui Berger?

— E soră cu mine, răspunse Charley înveselit.

Ideea aceasta i se păru atât de deșucheată, încât după ce se opri muzica și se întoarseră la masă, fata o spuse tuturor celor de față. Toți fură de acord că gluma nu e rea și bărbatul cel cu pieptul păros îi trânti o palmă drept în mijlocul spetelor:

— Farçeur, va!

Charley nu era deloc nemulțumit din cauză că lumea îl considera glumeț, căci era plăcut să ai succes. Începu să-și dea seama că în calitate de amant al soției unui asasin, în fața acestor oameni se bucură de anumită trecere. Toți stăruiau să mai vină și altădată pe la tavernă:

— Dar data viitoare să vii singur, zise fata cu care dansase.

— Îți vom găsi noi o fată. La ce să-ți mai faci de lucru cu una dintre rusoaicele acestea? Dumitale îți trebuie vin din viță autohtonă.

Charley mai comandă o sticlă de șampanie. Nu era deloc amețit, dar era bine dispus. Avea senzația că se răzbună împotriva vieții. Când se întoarse Lydia, îl găsi vorbind și râzând cu noii săi prieteni, de parcă s-ar fi cunoscut de când e lumea. Dansul următor îl dansă cu ea. Băgă de seamă că nu ține pasul cu el și o smuci ușor.

— Nu ești atentă.

Lydia începu să râdă.

— Îmi pare rău. Sunt obosită. Haide să plecăm.

— S-a întâmplat ceva ce ar putea să te neliniștească?

— Nu, dar s-a făcut foarte târziu și căldura a devenit insuportabilă.

După ce strânseră cu căldură mâna noilor lor prieteni, ieșiră și se urcară într-o mașină. Lydia se lăsă epuizată în spătarul scaunului. Dar el se simțea mulțumit și cu sufletul încărcat de afecțiune, așa că întinse brațul și o apucă de mână. Făcură drumul, fără să-și spună nimic.

Ajunși acasă, se culcară imediat și peste câteva minute, după respirația ușoară pe care o auzea alături de el, Charley înțelese că Lydia a adormit. El însă era prea excitat, pentru a putea dormi. Seara pe care și-o petrecuse în tavernă, îi făcuse plăcere și trepida. Se gândi la tot ce i se întâmplase până acum și începu să râdă, aducându-și aminte de efectul ce-l va face, după ce se va întoarce acasă și va

începe să le povestească. Aprinse lumina și începu să citească. Dar nu era în stare să-și concentreze atenția asupra poemelor lui Blake. Prin minte i se încrucișau tot felul de gânduri fără nicio legătură. Stinse lumina și numaidecât după aceea ațipi ușor, dar după un timp se trezi din nou. Tot trupul îi fremăta de dorințe. Auzi respirația liniștită a femeii care dormea în patul de alături și se înfioră de o senzație neobișnuită. Afară de seara când o întâlnise la Sérail, nu simțise nimic pentru Lydia, decât milă și bunăvoință. Din punct de vedere sexual, femeia aceasta nu-l interesa câtuși de puțin. După ce o văzuse câteva zile la rând, de dimineața până seara, i se părea că nu este nici cel puțin drăguță; nu-i plăcea forma ciolănoasă a obrazului ei, nici oasele obrazului repezite în afară și nici ochii ei palizi și fără viață în orbitele largi; uneori i se părea că e chiar urâtă. Abstracție făcând de felul de viață pe care și-l alesese – pentru ce motive stranii și cu totul nefirești – fata aceasta îi făcea impresia unei femei atât de definitiv respectabile, încât îi tăia orice pornire. Pe urmă indiferența cu care privea ea contactul dintre sexe, te îngheța. Pe bărbații care căutau să-și satisfacă pornirile cu ea pentru bani, îi disprețuia și-i era silă de ei. Dragostea ei pătimașă pentru Robert o făcea să fie atât de insensibilă pentru tot ce era afecțiune omenească, încât atitudinea ei ucidea orice dorință pe care ar fi trezit-o în cei din apropierea ei. Dar abstracție făcând de toate aceste amănunte, Charley simțea că nu ține la ea prea mult, tocmai din cauză că era așa cum o vedea mereu; uneori i se părea că stă îmbufnată și aproape întotdeauna indiferentă; orice ar fi făcut pentru ea, considera ca un drept ce i se cuvine; oricât ai fi încercat să afirmi că ea nu cere nimic, ar fi fost admirabil dacă ai fi văzut la ea, nu recunoștință, ci un semn cât de vag, că își dă seama de eforturile pe care le faci pentru a o vedea mulțumită. Charley simțea neplăcuta bănuială, că femeia aceasta își bate joc de el. Dacă afirmațiile lui Simon erau adevărate, că ea se duce la lupanar pentru ca să poată aduna o sumă de bani destul de mare, cu care Robert să poată evada, atunci nu era decât o mincinoasă nerușinată; se aprinse la față când se gândi că poate femeia aceasta își bate joc de el pe ascuns, când îl vede cât este de naiv. Nu, el nu o admira și din ce se gândea mai îndelungat la ea, își închipuia că-i este tot mai puțin simpatică. Totuși în această clipă se simțea stăpânit de o dorință atât de puternică față de femeia aceasta, încât i se părea că-l înnebunește. Se gândea la ea, nu ca la o femeie pe care o vede în toate zilele, în hainele ei ponosite, ci o vedea ca atunci când o întâlnise la Sérail,

îmbrăcată în șalvarii aceia turcești, în cap cu turbanul albastru presărat cu stele, cu obrajii rumeniți și pleoapele ochilor date cu creion; își aducea aminte de mijlocul ei subțire, de trupul ei catifelat de culoarea mierii, de sânii mici și tari, cu sfârcurile trandafirii. Începu să se zvârcolească în pat. Dorința lui era atât de vijelioasă, încât i se părea insuportabilă. Era aproape dureroasă. La urma urmelor nu era nici just; era tânăr, voinic și normal, de ce adică să nu-și satisfacă această plăcere, dacă are ocazia. Prezența ei în cameră era anume pentru asta. Ce importanță are, dacă-și va închipui despre el, că este un porc ordinar. Făcuse pentru ea destul, prin urmare avea dreptul să primească și el ceva în schimb. Suflul ușor al respirației ei i se părea straniu de emoționant și contribuia la accelerarea propriei lui respirații. Se gândi la contactul catifelat al buzelor ei, când le va simți pe gura lui și la sânii ei mici pe care-i va mângâia cu mâna, se gândi la senzația pe care o va simți când trupul ei va fi în brațele lui și la picioarele ei lungi și zvelte, întinse lângă picioarele lui. Aprinse lumina, închipuindu-și că astfel se va trezi, și se dete jos din pat. Se aplecă pe marginea patului și se uită la ea. Stătea întinsă pe spate, cu brațele încrucișate pe piept, întocmai ca un monument funerar; lacrimile îi izvorau șiroaie de sub pleoapele închise și buzele îi erau contractate de durere. Plângea prin somn. Cum stătea așa în pat, îți făcea impresia că este un copil și chipul ei părea tot atât de îndurerat ca și al unui copii zbuciumat de o durere îngrozitoare, căci copilul nu știa că mâhnirea este trecătoare, ca și toate celelalte lucruri din lume. Charley tresări. Durerea acestei femei adormite i se părea intolerabilă și toată pasiunea și dorința lui se topiră în valul de milă care-i inundă sufletul. În timpul zilei fusese veselă și vorbăreață, o tovarășă cu care te puteai foarte ușor înțelege, așa că-și închipuise că în sfârșit scăpase și ea cel puțin pentru un timp, de povara durerii despre care știa limpede că o pândește, stând ascunsă undeva în adâncul ființei ei; această durere însă se furișase din nou la suprafață, în timpul somnului și știa bine că visurile sunt pentru ea tot atât de chinuitoare ca și realitatea. Oftă adânc și rămase nemișcat.

Acum însă i se părea că ar fi imposibil să mai doarmă și nici nu îndrăzni să se mai urce în pat. Întoarse umbrarul de la lampă, așa ca să nu o supere lumina și așezându-se la masă își umplu luleaua și și-o aprinse. Feri draperia grea care era coborâtă peste fereastră și se uită în curte. Era copleșită pe de-a-ntregul de întuneric, afară de o singură fereastră care era luminată și care avea o înfățișare sinistră. Se

întrebă, oare în camera aceea o fi cineva bolnav, sau poate este tot un om care se zbuciumă ca și el, din cauză că nu poate dormi și stă și se gândește la problemele vieții. Sau poate cine știe ce bărbat se întorsese acasă cu o femeie și după ce-și satisfăcuseră dorințele trupului, stăteau acum mulțumiți, unul în brațele altuia. Charley își fuma luleaua. Se simțea plictisit și abătut. Nu se gândea la nimic special. Într-un târziu se urcă și el în pat și adormi.

• Capitolul IX

A doua zi dimineața fu trezit de servitoarea care le aduse cafeaua. În primul moment își uitase cu totul de întâmplările din noaptea trecută.

— O, am domnit atât de adânc, zise el frecându-se la ochi.

— Îmi pare rău, răspunse Lydia, dar e zece jumătate și la unsprezece jumătate eu am o întâlnire.

— Nu face nimic. Este ultima zi pe care o mai am de petrecut la Paris și ar fi păcat să mi-o pierd dormind.

Servitoarea le aduse mâncarea la amândoi pe aceeași tavă și Lydia îi spuse să o dea lui Charley. Îmbrăcă un halat și se așeză la picioarele patului, sprijinindu-se cu spatele de răstalniță. Turnă o ceașcă de cafea, tăie o franzeluță în două și începu să i-o ungă cu unt.

— Te-am urmărit cum dormeai, zise ea. Ești foarte drăguț; dormi exact ca un animal sau ca un copil, atât de adânc, de liniștit, că mă simțeam mai odihnită, uitându-mă la dumneata cum dormi.

La cuvintele acestea își aduse aminte de scena de noaptea trecută.

— Mi se pare că dumneata n-ai avut o noapte tocmai liniștită.

— Ba, dimpotrivă, am avut. Am dormit ca un buștean. Poate ai băgat de seamă că eram epuizată. Un motiv pentru care-ți sunt foarte recunoscătoare: de când sunt aici cu dumneata, n-am visat niciodată; am dormit destul de bine, deși îmi închipuiam că nu voi mai fi în stare să pot dormi netulburată.

El însă știa că în noaptea trecută visase și bănuia cam ce fel de visuri. Dar până la ziuă, ea uitase. Se feri să se mai uite la ea. Simțea ceva dureros, un zbucium adânc și neînțeles, când se gândea, că o viață intensă și sfâșietoare poate să continue atât de real încât să-ți curgă lacrimile și să ți se crispeze obrazul de durere, și totuși după ce te trezești, din somn, să nu-ți mai aduci aminte de nimic. Un gând chinuitor îi trecu prin minte. Nu era în stare să și-l explice, dar dacă ar fi fost în stare, probabil s-ar fi întrebat:

— Cine suntem noi oare în realitate? Ce știm noi cu adevărat despre noi înșine? Dar cealaltă viață a noastră, pe care o ducem în subconștient, este ea mai puțin reală decât aceasta de care ne dăm seama?

Gândul acesta era straniu și complicat. Părea că în fond nimic nu

poate fi atât de simplu cum ți se pare la prima vedere; părea că până și oamenii despre care suntem convinși că-i cunoaștem cât se poate de bine, își au secretele lor pe care nici ei înșiși nu le cunosc. Charley fu surprins de gândul că oamenii trebuie să fie niște ființe extrem de misterioase. Realitatea este că despre nimeni nu poți ști nimic adevărat.

— Ce întâlnire ai? întrebă el mai mult pentru a spune ceva, decât îndemnat de dorința de a afla unde se va duce.

Lydia își aprinse o țigară, înainte de a răspunde.

— Marcel, omul acela gras care ține taverna unde am fost astă noapte, mi-a prezentat doi indivizi cu care mi-am dat întâlnire pentru astăzi în cafeneaua Palette. Ar fi fost imposibil să vorbim în mijlocul aglomerației aceleia.

— Ooo!

Era prea discret, ca să o mai întrebe cine sunt.

— Marcel are legături cu cei din Cayenna și St. Laurent. Primește vești destul de des. Acesta este motivul pentru care am ținut să ne ducem la tavernă. Cei doi oameni cu care mă voi întâlni, au debarcat săptămâna trecută la St. Nazaire.

— Cine? Cei doi oameni? Nu cumva sunt doi evadați?

— Nu. Și-au făcut pedeapsa. Biletul de vapor le-a fost plătit de Serviciul Ocrotirii. Au cunoscut pe Robert. Păru că ezită câteva clipe, apoi continuă: Dacă vrei, poți să mă însoțești. Nu au niciun ban și ți-ar fi foarte recunoscători, dacă le-ai da ceva.

— Foarte bine. Da, mi-ar plăcea să te însoțesc.

— Par foarte cumsecade. Unul dintre ei cred că nu are mai mult de treizeci de ani. Marcel mi-a spus că a fost bucătar și că a fost trimis la Cayenna din cauză că a omorât un om în bucătăria restaurantului la care lucra. Despre celălalt nu știu ce a făcut. Mai bine du-te și fă-ți baia. Se ridică și se duse până la masa de toaletă, pe urmă se privi în oglindă. Foarte ciudat. Oare de ce mi s-au umflat pleoapele. Dacă te uiți la mine, ar fi imposibil să nu-ți închipui că am plâns, dar după cum bine știi, n-am plâns deloc.

— Probabil ți s-au umflat din cauza fumului de seara trecută. Pe cinstea mea, era un fum de-l puteai tăia cu cuțitul.

— Vreau să sun să-mi aducă puțină gheață. Cred că îmi va trece, după ce vom fi timp de cinci minute în aer liber.

Când ajunseră la cafeneaua Palette, o găsiră aproape goală. Clienții întârziați își băuseră cafeaua și plecaseră, iar acum era prea

devreme, pentru ca să vină cineva și să ia un aperitiv înainte de masă. Se așezară într-un colț, aproape de fereastră, așa ca să poată vedea în stradă. Așteptară câteva minute.

— Uite-i că vin, zise Lydia.

Charley se uită pe fereastră și văzu doi oameni care trecură. Se uitară înăuntru, ezitară o clipă și-și continuară drumul, pe urmă se întoarseră; Lydia le zâmbi dar ei se făceau că nici n-o bagă în seamă; se opriseră în loc și se uitau în susul și în josul străzii, pe urmă se uitară în cafenea. Păreau că nu se pot hotărî să intre. Mișcările lor erau sfioase și furișe. Schimbară câteva cuvinte între ei și cel mai tânăr se întoarse repede și se uită în urma lui. Celălalt păru că face sforțare neașteptată, pentru a putea lua o hotărâre, apoi se îndreptă spre intrare. Prietenul lui îl urmă repede. După ce intrară, Lydia le făcu semn și zâmbi în calea lor. Dar și de astă dată se prefăcură că n-o bagă în seamă. Se uitau furiș în jurul lor, ca și când ar fi vrut să se convingă că sunt în siguranță, pe urmă unul dintre ei se apropie, dar rămase cu privirea întoarsă, iar celălalt venea după el, uitându-se în pământ. Lydia dădu mâna cu ei și le prezentă pe Charley. După toate probabilitățile se așteptaseră să o găsească singură și prezența lui îi speriase. Se uitară la el bănuitor. Lydia le explică imediat că este un englez, prieten al ei care venise să petreacă sărbătorile la Paris. Cu zâmbetul pe buze, un zâmbet pe care-și dădu silința să-l afișeze cât mai cordial, Charley le întinse mâna; o primi fiecare pe rând și i-o strânseră cu sfială. Păreau că nu au nimic de spus. Lydia îi pofti să șadă și-i întrebă ce ar vrea să ia.

— O ceașcă de cafea.

— Nu preferați să mâncați ceva?

Bătrânul se uită spre cel mai tânăr și încercă să zâmbească.

— O prăjitură, dacă se găsește. Băiatului îi plac dulciurile și acolo de unde venim noi, nu se prea găsește așa ceva.

Cel care vorbea, era de statură ceva mai mică decât mijlocie. Putea să aibă patruzeci de ani. Celălalt era câteva degete mai înalt decât el și putea fi cu zece ani mai tânăr. Amândoi erau slabi. Amândoi aveau guler și cravată și erau îmbrăcați în haine groase, unul cu un costum vărgat cu cenușiu și alb, iar celălalt verde închis, dar costumele lor erau prost făcute și atârnau de pe ei. Păreau că nici nu se simt bine în ele. Cel mai în vârstă, deși era mic de statură, era bine legat; avea un obraz întunecat, iar chipul lui tras și palid, era plin de crețuri. Celălalt era tot atât de tras și de palid la față, dar pielea lui întinsă pe

oase, era netedă și fără cute; părea grav bolnav. Mai aveau ceva caracteristic: ochi neobișnuit de mari și când te priveau, îți făceau impresia că în realitate nu se uită la tine, ci privirea lor rigidă trece dincolo și urmărește ceva care-i înspăimântă. Era dureros să-i vezi cât sunt de chinuiți. La început părură sfioși și de vreme ce și Charley părea sfios, deși căuta să le câștige încrederea oferindu-le țigări, în timp ce Lydia părea că nu simte nevoia să vorbească ci se mulțumește să se uite la ei atât de mișcată, încât tăcerea aceasta nu li se păru deloc grea. Chelnerul le aduse cafeaua și o farfurie de prăjituri. Cel mai bătrân rupse cu sfială o bucată de prăjitură, dar cel tânăr mânca lacom și din când în când se uita la prietenul său, impresionant de mulțumit.

— Primul lucru pe care l-am făcut, când ne-am pomenit singuri în mijlocul Parisului, a fost să ne ducem la o cofetărie, unde băiatul a mâncat șase éclair-uri de ciocolată, unul după altul. Dar a trebuit să plătească pentru această imprudență.

— Da, răspunse tânărul pe un ton cât se poate de serios. Când am ieșit în stradă, mi-a venit rău. După cât am băgat de seamă, stomacul meu nu era obișnuit cu așa ceva. Dar cu toate acestea, făcea să-l deranjez pentru astfel de prăjituri.

— În deportare v-au hrănit atât de prost?

Cel mai în vârstă dădu din umeri.

— Carne de vacă de trei sute șaizeci și cinci de ori pe an. După ce trece cât va timp, nici nu mai bagi de seamă. Pe urmă, dacă se întâmplă să te porți bine, îți mai dau și brânză și o gură de vin. Evident este mult mai rău, după ce ți-ai terminat pedeapsa și te liberează. Cât timp ești la închisoare, ai unde dormi și de mâncare, dar după ce ești liber, trebuie să îngrijești singur de tine.

— Prietenul meu nu știe care este situația, zise Lydia. Explică-i, deoarece la ei în Anglia se întrebuințează cu totul alt sistem.

— Situația ar fi cam următoarea. Te condamnă la un anumit număr de ani, opt, zece, cincisprezece, douăzeci și după ce ți-ai făcut pedeapsa, devii *libéré*. Va trebui să stai în colonie exact atâția ani, câți ai făcut în închisoare. E foarte greu să găsești de lucru. Acești libéré, au nume prost și nimeni nu vrea să-i primească. E adevărat că ți se dă o bucată de pământ pe care poți să o cultivi, dar nu toată lumea se pricepe la așa ceva. După ce ai stat ani de zile la închisoare, ai ascultat de ordinele gardienilor, jumătate din vreme fără să faci nimic, începi să-ți pierzi inițiativa; mai vine apoi malaria și lipitorile;

îți pierzi și energia. Majoritatea lor nu poate găsi de lucru, decât atunci când se întâmplă să sosească un vapor: atunci poți câștiga ceva cu descărcatul. Altceva ar fi imposibil să se găsească pentru un libéré, decât să doarmă în piață, să bea rafia când se întâmplă să găsească, și să crape de foame. Eu am avut noroc. Sunt de meserie electrician și încă unul bun; îmi cunosc meseria tot atât de bine ca oricare și au avut nevoie de mine. Nu mi-a mers tocmai prost.

— La cât ai fost condamnat? întrebă Lydia.

— Numai la opt ani.

— Și ce-ai făcut?

Dădu ușor din umeri și zâmbi cu sfială.

— Nebuniile tinereții. Când ești tânăr, legi prietenii ticăloase, bei mai mult decât trebuie, pe urmă într-o zi se întâmplă ceva și plătești toată viața. Aveam douăzeci și patru de ani când am fost deportat, acum am patruzeci. Cei mai frumoși ani i-am petrecut în infernul de acolo.

— Ar fi putut să se întoarcă mai demult, zise cel mai tânăr, dar n-a vrut.

— Vrei să spui că ați fi putut evada? întrebă Lydia.

Charley se întoarse repede spre ea și o privi cu atenție, dar înfățișarea ei nu trăda nimica.

— Să evadez? Nu, evadarea este pentru proști. De evadat poți evada când poftești, dar numai foarte puțini reușesc să scape. Unde să te duci? În junglă? Acolo te așteaptă frigurile, fiarele, moartea prin foame și indigenii care te duc întotdeauna înapoi la închisoare, în schimbul răsplății pe care o primesc. Sunt mulți care încearcă. Vezi dumneata, începi să te saturi de monotonia vieții, de hrana de la cazan, de ordinele gardienilor, de vederea continuă a celorlalți tovarăși de captivitate, așa că începi să te gândești că ai fi în stare să suporți orice, numai să scapi, dar cei care evadează, nu pot scăpa; dacă nu sunt seceraţi de boli sau de foame, sunt prinși sau se predau singuri; după o evadare îi așteaptă doi ani de carceră sau chiar mai mult și trebuie să fii cu adevărat de fier, ca așa ceva să nu te frângă și să te dea gata. Era mult mai ușor înainte de asta, pe vremea când olandezii își construiau linia ferată; puteai trece fluviul și te puneau la lucru, dar acum linia ferată s-a terminat și nu mai au nevoie de lucrători. Te prind și te trimit înapoi. Dar până și o astfel de evadare își are riscurile ei. Era acolo un funcționar vamal care-ți spunea că te trece fluviul în schimbul unei sume de bani – își avea tariful lui

obișnuit – și te înțelegeai să te întâlnești cu el în timp de noapte în mijlocul junglei; dar dacă te duceai la întâlnire, te împușca și te buzunărea. Se spune despre el că ar fi omorât peste treizeci de evadați, până când au reușit să-l prindă. Unii dintre ei apucă drumul mării. Se însoțesc câte șase inși și reușesc să se înțeleagă cu câte un libéré. Drumul e greu fără busolă și fără provizii și nu poți ști niciodată când se pornește furtuna; dacă reușesc să ajungă undeva, atunci îi slujește mai mult norocul decât priceperea. Și unde crezi că se pot duce? În Venezuela nu-i mai primește și dacă acostează acolo, sunt băgați la închisoare și pe urmă trimiși înapoi. Dacă se întâmplă să debarce în Trinidad, autoritățile îi rețin pentru o săptămână, pe urmă le dau provizii și chiar o barcă, dacă se întâmplă ca a lor să nu mai fie bună de nimic, pe urmă le dă drumul spre largul mării, fără să le pese încotro se duc. Nu, evadarea este cea mai mare prostie.

— Cu toate acestea sunt și de cei care evadează, zise Lydia. De pildă doctorul acela, cum îl cheamă? Se spune că s-a stabilit undeva în America de Sud și are un cabinet unde reușește foarte bine.

— Dacă… dacă se întâmplă să ai bani, uneori poți scăpa, dar nu când ești în insulă, ci de la Cayenna sau St. Laurent. Te înțelegi cu comandantul unei șalupe braziliene, să te ia de undeva din largul mării și dacă se întâmplă să fie om cinstit, te lasă undeva în jurul litoralului și ai scăpat. Dacă se întâmplă să nu fie cinstit, îți ia banii și te aruncă peste bord. Dar acum îți cere o mie două sute de franci, ceea ce înseamnă de două ori atâta, căci libéré-ul care primește banii pentru tine, reține jumătate din sumă, drept comision pentru el. Afară de asta nu poți debarca în Brazilia fără să ai un ban în buzunar. Trebuie să ai cel puțin treizeci de mii de franci, dar cine poate să aibe o astfel de sumă?

Lydia îi puse o întrebare și din nou Charley se uită la ea bănuitor:

— Dar de unde ai siguranța că banii pe care-i trimiți unui libere, ajung la destinație? întrebă ea.

— Nu ai nicio siguranță. Uneori, nici nu ajung, dar în cazul acesta sfârșește întotdeauna cu un cuțit înfipt în spate și știe foarte bine că autoritățile nu se interesează prea mult, dacă se întâmplă ca un libéré ticălos, să fie găsit într-o dimineață mort.

— Adineaori prietenul dumitale spunea că te-ai fi putut întoarce mai devreme, dar nu te-ai întors. Ce voia să spună?

— Am încercat să mă fac de folos. Comandantul era un om cumsecade și și-a dat seama că eu sunt lucrător bun și cinstit. Au

constatat foarte curând că mă pot lăsa singur într-o casă, dacă se întâmplă să fie ceva de făcut, fără ca pe urmă să lipsească ceva. A obținut pentru mine permisia să mă întorc în Franța, deși mai aveam de făcut doi ani ca libéré. Se întoarse spre prietenul iau și-i zâmbi înduioșat. Dar nu-mi venea să las singur pe țâncul acesta. Presimțeam că dacă nu voi fi eu, ca să am grijă de el, va intra în vreo încurcătură.

— E adevărat, răspunse tânărul, îi datorez foarte mult.

— Când a fost deportat, era aproape un copil. Avea patul alături de al meu. În timpul zilei era destul de liniștit, dar noaptea începea să plângă după mama lui. Îmi părea rău de el. Nu știu cum s-a întâmplat, dar am început să-l îndrăgesc; vedeam că este rătăcit în mijlocul acelei adunări de oameni și trebuia să mă îngrijesc de el. Unii dintre deținuți erau foarte porniți împotriva lui, mai ales un algerian care se ținea mereu după el, dar i-am făcut de petrecanie și din ziua aceea l-au lăsat toți în pace.

— Cum ai reușit să faci așa ceva?

Omulețul zâmbi atât de vesel și de viclean, încât păru că a întinerit dintr-odată cu cel puțin zece ani.

— De, doamnă, în lumea de acolo un om nu poate fi respectat de tovarășii săi, decât În cazul când știe cum să întrebuințeze cuțitul. L-am crestat la pântece.

Charley tresari. Omul făcuse această declarație pe un ton atât de firesc, încât aproape nu-ți venea să crezi că ai auzit bine cuvintele lui.

— Uite ce, deținuții sunt închiși în dormitoare de la nouă până la cinci dimineața și gardienii nu intră niciodată în timpul nopții la ei. Ca să vă spun adevărul, dacă ar intra, asta înseamnă că și-ar pune viața în joc.

Dacă se întâmplă ca dimineața unul dintre deținuți să fie găsit cu mațele împrăștiate pe jos, autoritățile nu pun nimănui întrebări, pentru ca să nu li se spună minciuni. Prin urmare după cum vedeți, mă consideram răspunzător pentru băiatul acesta. Eu a trebuit să-l învăț de toate. Am o minte sănătoasă și acolo în colonie mi-am dat seama imediat, că dacă ții să trăiești liniștit, singurul mijloc pentru a reuși, este să faci ceea ce ți se spune și să te ferești de încurcături. Lumea este stăpânită nu de dreptate ci de forță, ori forța este în mâna autorităților; probabil va veni și ziua când forța aceasta va trece în mâna noastră, a lucrătorilor, așa că atunci vom putea și noi să ne răcorim puțin pe socoteala burgheziei; până atunci însă nu ne rămâne

altceva, decât să ne supunem. Aceasta este învățătura pe care i-am dat-o, și l-am mai învățat și meseria mea, așa că astăzi este aproape tot atât de bun electrician ca și mine.

— Singurul amănunt care ne interesează acum, este să putem găsi de lucru, adăugă cel mai tânăr. Undeva împreună.

— Am trecut împreună prin atâtea, încât astăzi ar fi imposibil să ne mai despărțim. Vezi dumneata, doamnă, băiatul acesta este singurul bun ce mi-a mai rămas în viață. Eu nu am mamă, nici soție, nici copii. Am avut o mamă, dar a murit. Pe soția mea și pe copii i-am pierdut, după nenorocirea care m-a lovit. Femeile sunt niște ticăloase. Și e foarte greu pentru un om singur, să trăiască, fără să aibă o afecțiune în viață.

— Dar eu pe cine am? Pentru noi viața nu mai are preț, decât dacă suntem împreună, adăugă celălalt.

Sentimentul de prietenie care lega pe acești doi nenorociți unul de altul, era profund impresionant. Charley simți o tresărire de exaltare care-l făcea să nu se simtă la îndemână; ar fi vrut să le spună că prietenia aceasta a lor este un sentiment brav și frumos, dar își dădea seama, că ar fi incapabil să spună ceva atât de neobișnuit. Lydia însă, nu părea deloc sfioasă față de ei.

— Nu cred să se găsească mulți oameni care să fie în stare să întârzie în infernul de acolo timp de doi ani încheiați, de dragul unui prieten, dacă li s-ar oferi ocazia să poată pleca.

Bărbatul cel mititel râse scurt.

— Vezi dumneata doamnă, acolo valoarea timpului este în proporție inversă cu valoarea banului; câțiva gologani acolo înseamnă foarte mult și un timp cât de lung nu are prea multă importanță. Alături de cinzeci de bani pe care-i aduni gologan cu gologan și-i porți ascunși, ca și când ar fi o comoară, doi ani pierduți nu reprezintă ceva ce ar merita să vorbești despre ei.

Lydia oftă adânc. Se vedea limpede la ce se gândește.

— Berger n-a fost deportat pentru vreme mai lungă nu-i așa? întrebă cel mai în vârstă.

— Are de ispășit cincisprezece ani.

Urmă un timp de tăcere. Se vedea că Lydia își dă toată silința ca să-și poată stăpâni emoția, dar când începu să vorbească, glasul părea că i se frânge de un clocot de suspine.

— L-ai văzut pe acolo?

— Da. Am și vorbit cu el. Am fost la spital împreună. Eu m-am dus

ca să mi se elimine apendicele, căci nu voiam să mă întorc în Franța și să mai am de lucru cu el aici. El lucrase la terasamentul drumului ce se construiește de la St. Laurent la Cayenna și a avut un atac grav de malarie.

— De asta n-am știut. Mi-a trimis o scrisoare, dar într-însa nu pomenește nimic despre boala lui.

— În colonie toți deținuții se îmbolnăvesc, mai curând sau mai târziu de malarie. A avut noroc că s-a îmbolnăvit atât de repede. Medicul șef a prins slăbiciune de el, căci Berger este un om cu educație, ori între condamnați se găsesc foarte rar astfel de oameni. Acolo lui îi va merge bine.

— Marcel mi-a spus noaptea trecută că dumneata îmi aduci vești de la el.

— Da, mi-a dat o adresă, răspunse el și după ce scoase un teanc de hârtii din buzunar, îi întinse un petec pe care era scris ceva: „Dacă-mi poți trimite ceva bani, trimite-i la această adresă. Dar ține minte că din tot ce trimiți, eu nu primesc decât jumătate".

Lydia luă peticul de hârtie, se uită la el, pe urmă îl băgă în poșetă.

— Altceva nimic?

Ba da. Îți trimite vorbă să nu-ți faci griji prea mari. Spune că nu e nici pe departe atât de rău, pe cât ar fi putut să fie și că reușește să se împace și că va încerca să meargă până la capăt. Să știi că ceea ce spune este adevărat. Berger nu e prost. Nu va face nici prea multe greșeli. Este exact omul care știe să se împace cu viața, chiar atunci când este vitregă pentru el. Te vei convinge că va putea trăi destul de mulțumit.

— Dar cum va putea să fie mulțumit?

— Este foarte straniu să constați cu câte se poate omul obișnui. Berger e o fire plină de haz, nu-i așa? Ne făcea de multe ori să râdem de ceea ce ne spunea. Ar fi imposibil să mă înșel, dar eu cred că este exact omul care descoperă imediat partea caraghioasă a unei situații.

Lydia era palidă ca o moartă. Sta cu ochii plecați în jos și nu spunea nimic. Cel mai în vârstă se întoarse spre prietenul său.

— Ce ora caraghioslâcul pe care ți l-am spus despre el, în legătură cu individul acela de la spital care și-a tăiat gâtul?

— A, da; îmi aduc aminte. Ce era oare? Mi-am uitat cu desăvârșire, dar știu că în ziua când l-am auzit, am râs de m-am stricat.

Urmă o lungă tăcere. Părea că nu mai au să-și spună nimic. Lydia

stătea adâncită în gânduri; cei doi oameni păreau înțepeniți în scaunele lor și se uitau cu ochii rătăciți, întocmai ca păpușile acelea mecanice care se vând pe Boulevard Montparnasse și pe care le învârtești cu ajutorul unui arc, apoi se opresc dintr-odată, țepene și moarte. Lydia oftă.

— Cred că atât este tot ce-mi puteți spune, zise ea. Vă mulțumesc pentru c-ați venit. Și sper că veți găsi slujba pe care o căutați.

— Serviciul Ocrotirii face tot ce poate pentru noi. Cred că se va ivi ceva.

Charley își scoase portofelul din buzunar:

— Nu cred să fiți tocmai în fonduri. Mi-ar face plăcere să vă pot da ceva cu care să vă ajutați, până când veți găsi de lucru.

— Ne va fi de mare folos, răspunse cel mai bătrân și zâmbi mulțumit. Cei de la Ocrotire nu pot face prea mult pentru oamenii lor, dar în orice caz ne dau de mâncare și loc de dormit.

Charley le întinse o bancnotă de cinci sute de franci.

— Dă-o băiatului, ca să aibă grijă de ea, zise cel mai în vârstă. El are darul specific al țăranului, de a face economie; asudă sânge când e vorba să cheltuiască un ban și este în stare să facă cinci franci să-i ajungă mult mai mult, decât oricărei zgripțuroaice de pe pământ.

Ieșiră toți patru și în fața cafenelei își dădură mâna. În timpul cât stătură împreună de vorbă în cafenea, cei doi oameni își pierduseră cu totul sfiala de la început, dar acum după ce ieșiră în stradă, fură cuprinși din nou de spaimă. Păreau că s-au chircit, ca și când ar fi încercat să atragă cât mai puțin atenția lumii asupra lor și se uitau speriați în dreapta și în stânga, de parcă s-ar fi temut să nu fie acostați de cineva. Plecară împreună, unul lângă altul, cu capetele plecate în pământ și după ce mai aruncară o privire furișă înapoi, dispărură pe după primul colț pe care-l întâlniră în drum.

— Probabil este o simplă prejudecată din partea mea, zise Charley, dar trebuie să-ți spun, că nu m-am simțit tocmai bine în tovărășia acestor oameni.

Lydia nu răspunse nimic. Coborâră Bulevardul în tăcere și se opriră să ia masa, dar în timpul acesta nu schimbară nicio vorbă. Lydia părea cufundată în gânduri și nu-i venea deloc greu să ghicească la ce se gândește, așa că-și dădu seama că orice încercare din partea lui, de a lega o conversație cât de mică, nu putea să fie la locul ei. Afară de asta acum își avea și el gândurile lui personale care-l preocupau. Conversația la care asistase și întrebările pe care le

pusese Lydia celor doi condamnați, treziseră într-însul bănuiala sugerată de Simon, pe care cu toate că-și dăduse silință să o alunge, stăruia undeva ascunsă în ființa lui, întocmai ca aerul stătut al unei camere nelocuite, pe care ar fi imposibil să-l alungi dintr-odată, oricât de mult ai ține ferestrele deschise. Bănuiala aceasta îl supăra, nu atât din cauză că ar fi însemnat că Lydia și-a bătut joc de el, cât mai mult din cauză că nu dorea câtuși de puțin să-și închipuie despre ea că este o mincinoasă și o ipocrită.

— Mă duc să vorbesc cu Simon, zise el după ce se ridicară de la masă. Am venit la Paris mai mult pentru el și aproape nici nu l-am văzut în timpul acesta. Cred că trebuie să mă duc să-i spun cel puțin rămas bun.

— Da, cred că va trebui să te duci.

Voia să-i dea înapoi tăieturile din ziar și articolul pe care i-l împrumutase pentru ca să-l citească. Le avea în buzunar.

— Dacă vrei să-ți petreci după amiaza împreună cu prietenii dumitale ruși, voi lua o mașină și înainte de plecarea mea, te voi conduce la ei.

— Nu, eu mă voi duce la hotel.

— Cred că eu nu mă voi întoarce decât foarte târziu. Știi cum e Simon, când începe să vorbească. Nu te vei plictisi, stând singură?

— Nu sunt obișnuită cu astfel de atenții, răspunse ea și zâmbi. Dar nu mă voi plictisi. Eu nu am prea des ocazia să stau singură. Să stau singură într-o cameră și să știu dinainte că nimeni nu poate să intre – acesta este pentru mine un lux cum nu mi-aș închipui că poate și existe altul mai mare.

Se despărțită și Charley se îndreptă spre locuința lui Simon. Era convins că la această oră îl va găsi acasă. Când sună, veni chiar Simon de-i deschise. Era numai în pijama și îmbrăcase pe deasupra un halat.

— Hello! Îmi închipuiam că s-ar putea să vii. Azi dimineața n-am avut nevoie să ies din casă, așa că nici nu m-am îmbrăcat.

Nu era bărbierit și părea că nici nu s-a spălat. Părul lung și des îi era în dezordine. La lumina slabă ce se strecura prin fereastra din tavan, ochii lui neliniștiți și întunecați, cu pleoapele înconjurate de cearcăne negre, ardeau ca niște cărbuni în mijlocul feței livide.

— Ia loc, adăugă el. Astăzi am făcut un foc zdravăn și atelierul este destul de cald.

Era cald, dar totuși camera lui părea tot atât de tristă și de pustie,

ca și înainte de asta.

— Ei, ia spune, mai ține dragostea?

— Abia adineaori m-am despărțit de Lydia.

— Mâine te întorci la Londra nu-i așa? Nu o lăsa să te ciupească prea mult, căci nu văd motivul pentru care ai fi obligat să o ajuți, să dea posibilitate ticălosului de Berger să evadeze.

Charley scoase din buzunar tăieturile de ziar.

— După ce ți-am citit articolul, mi-am închipuit că tu ai oarecare simpatie pentru el.

— Simpatie, nu. Mi s-a părut interesant numai din cauză că am constatat că este un ticălos atât de desăvârșit, că este atât de lipsit de conștiință și dispune de atâta îndrăzneală. I-am admirat puterea de voință. În alte împrejurări omul acesta ar fi fost un instrument prețios. În timp de revoluție un om ca acesta, care nu se oprește în loc, are curajul și sângele lui rece, ar putea deveni neprețuit.

— Eu n-aș fi de părere că un astfel de om poate deveni un instrument în care să poți avea încredere.

— N-a spus Danton că în timpul revoluției, numai scursoarea societății, ticăloșii și criminalii au posibilitate să se ridice la suprafață? Este foarte firesc. Ai nevoie de ei pentru a îndeplini anumite misiuni și după ce și-au terminat însărcinarea, n-ai decât să scapi de ei.

— Ascultă dragul meu, zise Charley și zâmbi în silă, îmi face impresia că tu ai început să te gândești foarte serios la această eventualitate.

Simon ridică din umerii ciolănoși și se uită la el nemulțumit.

— Am studiat revoluția franceză și Comuna. Tot așa au făcut și rușii și au învățat de la ei o mulțime de lucruri, dar noi avem acum avantajul că putem profita de lecțiile ce ni le-au dat evenimentele ulterioare. În Ungaria comuniștii au făcut o afacere proastă, dar au reușit bine în Rusia și cred că n-au reușit tocmai prost în Italia și Germania. Dacă vom avea minte de ajuns, vom putea profita de succesele lor, mergând ceva mai departe și căutând să evităm greșelile pe care le-au făcut. Revoluția lui Bela Kun a eșuat din cauză că populația era înfometată. Punerea în mișcare a proletariatului a făcut ca izbucnirea unei revoluții să pară comparativ foarte simplă, dar proletariatul trebuie hrănit. Trebuie să ai organizația care să îngrijească de mijloacele corespunzătoare de transport și de suficiente provizii pentru hrană. Din întâmplare tocmai acesta este

motivul pentru care puterea pe care proletariatul își închipuie că ar putea pune mâna, când face revoluție, îi scapă întotdeauna și cade în mâinile unei grupări de conducători inteligenți. Popoarele nu sunt capabile să se guverneze singure. Proletariatul este o bandă de sclavi și sclavii au nevoie de un stăpân.

— Presupun că acum ar fi foarte greu să te mai poți numi democrat, declară Charley și în ochii lui albaștri luci o lumină de malițiozitate.

Simon făcu un gest de nerăbdare și nu ținu seamă de observația lui ironică.

— Democrația este un moft. Un ideal irealizabil pe care propagandiștii demagogi îl agită în fața maselor, întocmai cum ai agita un morcov prin fața nasului unui măgar pe care vrei să-l duci cu tine. Marile lozinci ale secolului al nouăsprezecelea, cu libertate, egalitate și frățietate sunt simple aiureli. Libertate? Masele populare nu au nevoie de libertate și nu știu ce să facă cu ea, după ce li s-a acordat. Datoria și plăcerea lor este să slujească pe altul; astfel se pot simți în siguranță, ori aceasta este dorința lor cea mai profundă: să se știe în siguranță. Este un fapt constatat de multă vreme, că singura libertate care merită să existe, este libertatea de a face bine, ori posibilitatea de a face bine este la îndemâna forței. Fapta bună este o creație a opiniei publice și e prescrisă de lege; opinia publică însă este creată de acei care au puterea de a-și impune punctul lor de vedere, și singura sancțiune pe care i-o dă legea, este forța care se ascunde dincolo de ea. Frățietate? Ce înțelegi sub frățietate?

Charley se gândi câteva clipe la această întrebare.

— De, nici eu nu știu. Dar cred că este sentimentul care ne leagă unul de altul ca și când am fi cu toții membrii unei mari familii, și fiindcă ne este dat să trăim aici pe pământ un timp atât de scurt, este mult mai bine să ne înțelegem unul cu altul.

— Altceva nimic?

— Poate ar mai fi considerația că viața este foarte grea și probabil este mai ușor pentru fiecare dintre noi să o trăim, fiind și blânzi unul față de altul. Oamenii au o mulțime de greșeli, dar își au și părțile lor bune. Din ce cunoști oamenii mai de aproape, te convingi tot mai mult că sunt cumsecade. Aceasta dovedește că dacă le arăți cât de puțină apreciere, vor fi gata oricând să-ți întindă o mână de ajutor.

— Prostii, dragul meu, toate acestea nu sunt decât prostii. Tu ești un sentimental incorigibil. Înainte de toate nu este adevărat că

oamenii devin mai buni, pe măsură ce îi cunoști mai bine: nu devin deloc. Tocmai acesta este motivul pentru care trebuie să te mulțumești vă cunoști oamenii, fără să încerci să ți-i faci prieteni. O cunoștință își dezvăluie în fața ta numai părțile bune, este atent și politicos, caută să-și ascundă defectele sub masca unui convenționalism; dar imediat ce ajungi cu el la o intimitate care să-i permită să-și scoată masca, va căuta să-l cunoști atât de bine încât să nu mai aibă nevoie să se prefacă și vei constata prezența unei ființe atât de corupte, încât ar trebui să fii zăpăcit, ca să nu-ți dai seama că aceasta este firea lui adevărată și că ar fi tot atât de prostesc să-l condamni din cauza aceasta, pe cât de prostesc este să condamni lupul, din: cauză că sfâșie, sau vipera din cauză că are colții veninoși. Esența omului este egoismul. Egoismul este în aceiași timp și puterea și slăbiciunea lui. O, eu am avut ocazia să cunosc foarte bine oamenii, în timpul celor doi ani de activitate ziaristică. Sunt vanitoși, meschini, lipsiți de conștiință, zgârciți, sperjuri, abjecți și gata oricând să se vândă unul pe altul, nu numai din cauză că ar putea trage un folos imediat, și chiar din spirit de maliționizitate. Nu există niciun mijloc la care n-ar fi în stare să facă apel, pentru ca să sape groapa unui rival; nu există umilință pe care n-ar fi în stare să o accepte, pentru a obține un titlu sau o decorație; vorbesc nu numai despre politicieni, ci și despre avocați, doctori, negustori, artiști și scriitori. Pe urmă gândește-te la setea lor neastâmpărată de reclamă; sunt în stare să se târască în patru labe prin fața unui gazetar puchinos, numai să scrie câteva rânduri favorabile despre ei. Cei bogați ar fi în stare să comită mârșăvii, numai să poată câștiga câteva sutare de care n-au nicio nevoie. Onestitatea, onestitatea în politică, onestitatea în comerț – sunt chestiuni care depind întotdeauna de ceea ce se poate câștiga cu ele: singurul amănunt care-i determină uneori să se oprească, este frica. Căci toți sunt niște lași. Dacă ai sta să le asculți discursurile, valul de oratorie răsuflată pe care-l răspândesc în jurul lor, minciunile nerușinate cu care caută să se zăpăcească unul pe altul! O, crede-mă, ar fi imposibil să faci ceea ce am făcut eu din ziua când am plecat de la Cambridge și totuși să-ți mai rămână vreo iluzie în legătură cu firea omenească. Oamenii sunt josnici, lași și ipocriți. Mi-e silă de ei!

Charley plecă ochii în dușumele. Se simțea cuprins de sfială, când se gândea la ceea ce ar fi vrut să-i răspundă. Cuvintele lui ar fi părut mai mult caraghioslâcuri.

— Nu-ți inspiră niciun fel de milă?

— Milă? Mila este o slăbiciune femeiască. Mila este sentimentul pe care ți-l stoarce cerșetorul din cauză că nu are stomac, nu are creier și nu este vrednic să-și câștige existența în mod cinstit. Mila este lingușirea după care însetează netrebnicul pentru a-și putea salva respectul față de sine însuși. Mila este șantajul ieftin pe care-l plătește din când în când bogatul, pentru a se bucura în mai multă liniște de prosperitatea lui.

Cu un gest furios, Simon își adună halatul în jurul trupului ogârjit. Charley recunoscu halatul. Acesta fusese cândva al lui și tocmai se gândise să-l arunce, dar Simon îl rugase să i-l dea lui; îi răspunsese râzând, că îi va da unul nou, dar Simon stăruise să i-l dea pe acesta; căci pentru el va fi destul de bun. Se întrebă, nu cumva era supărat și din cauza acestui dar banal? Simon continuă:

— Egalitate? Egalitate este cea mai mare prostie pe care a conceput-o mintea rasei omenești. Ca și când oamenii ar fi egali sau ar putea deveni vreodată egali. Vorbesc de egalitate, numai din calcul. La ce i-ar putea servi omului egalitatea, când ea nu-i poate oferi niciun avantaj? Oamenii se nasc inegali; se deosebesc unul de altul prin caracter, prin vitalitate, prin conformația cerebrală și nici egalitatea venită la întâmplare nu poate nivela aceste deosebiri. Vasta majoritate a oamenilor este o adunare de tâmpiți. Indivizi ușor încrezători, superficiali și inconștienți; de ce să acorzi acestora egalitate de posibilități cu cei care au caracter, inteligență, voință, vrednicie și forță? Și tocmai această inegalitate firească dintre oameni, face ca democrația să fie imposibilă. Ce farsă stupidă ar fi să guvernezi o țară cu ajutorul a milioane de capete seci. În primul rând aceștia sunt incapabili să-și dea seama ce ar putea fi bine pentru ei, iar în al doilea, oamenii aceștia nu au capacitatea de a obține binele pe care-l doresc. La ce se reduce democrația? La puterea de persuasiune a strigătului de alarmă pe care l-au inventat politicienii mârșavi și egoiști. Democrația este dirijată de magia vorbei, ori numai rareori se întâmplă ca un orator să aibă și cap, iar dacă se întâmplă totuși să aibe, nu se poate folosi de el, căci nu are timpul necesar, deoarece își cheltuiește toată energia, căutând să lingușească adunătura proștilor, de voturile cărora depinde situația lui. Democrația a trecut printr-un proces care a durat o sută de ani; din punct de vedere teoretic a fost întotdeauna absurdă, iar astăzi îmi dau seama că și din punct de vedere practic nu este decât o găleată

de lături.

— Ceea ce nu te-a împiedicat câtuși de puțin să-ți propui, dacă se va putea, să intri în Parlament. Dragă Simon, dă-mi voie să-ți spun că ești un om atât de nesincer, cum numai rar mi s-a întâmplat să întâlnesc.

— Într-o țară atât de veche ca Anglia, unde există cultul instituțiunilor stabilite, ar fi peste putință să dispui de suficientă forță, pentru a-ți pune planurile în practică, decât cel mult găsindu-te în interiorul acestor instituții. Nu cred ca cineva să fie în stare să găsească un sprijin destul de puternic în mijlocul populației și să poată grupa în jurul său o bandă destul de puternică de acoliți, cu ajutorul cărora să poată da o lovitură de stat, decât cel mult în cazul când este un membru marcant al unuia dintre marile partide politice, reprezentate în Camera Comunelor. Și întrucât o revoltă nu se poate provoca decât cu ajutorul poporului, implicit partidul acesta trebuie să fie partidul laburist. Chiar dacă situația va deveni favorabilă pentru o revoluție, clasele stăpânitoare își vor putea rezerva suficiente privilegii încât să merite să-și dea osteneală, ca să-i netezească drumul.

— Care sunt mijloacele de care vrei să te servești? O înfrângere în război sau un dezastru economic?

— Exact. Dar chiar și în cazul acesta clasele stăpânitoare vor avea de suferit numai relativ. Vor renunța la automobile și-și vor închide castelele pe care le au la țară, adăugând astfel ceva în plus la numărul șomerilor, dar încolo nemulțumirile lor nu vor fi prea mari. Populația însă va suferi de foame. În cazul acesta te vor asculta, atunci când le vei spune că nu au nimic de pierdut, decât cel mult lanțurile robiei, iar când vei începe să le treci prin fața ochilor proprietatea altora, lăcomia și pizma pe care până acuma și-au stăpânit-o numai din cauză că nu au avut posibilitate să și-o arate, va începe să se dezlănțuiască în voie. Cu vorbe răsuflate de libertate și egalitate, despre care pomeneai adineaori, îi poți porni la atac. Istoria evenimentelor din ultimii douăzeci și cinci de ani, dovedește că poți câștiga lupta. Clasele stăpânitoare sunt enervate din cauza averilor lor; sunt umanitariste și sentimentale, dar nu au nici voința și nici curajul ca să se apere; consilierii lor se dușmănesc între ei și-și pierd timpul acuzându-se unul pe altul în mod reciproc, când de fapt singura lor posibilitate de existență ar fi o acțiune imediată și energică. Plebea care este instrumentul în mâna conducătorilor

revoluționari, este un element dirijat nu de rațiune, ci de instincte; o poți transpune într-o stare hipnotică și o poți entuziasma până la frenezie, cu simple cuvinte răsunătoare; este o entitate și în consecință indiferentă față de moartea celor care trebuie să cadă din rândurile ei; nu cunoaște nici milă, nici iertare. Își găsește satisfacția în distrugere, deoarece distrugând, devine conștientă de puterea pe care o are.

— Cred că vei recunoaște și tu, că o astfel de eventualitate ar implica asasinarea a mii de oameni nevinovați și distrugerea instituțiilor care au reclamat sute de ani de muncă neîntreruptă, pentru a putea fi create.

— În timpul unei revoluții trebuie să fie distrugeri și omoruri. Engels a spus cu ani de zile în urmă, că orice clasă stăpânitoare trebuie să se gândească să reziste luptei de suprimare cu toate mijloacele de apărare pe care le are la îndemână. Va fi o luptă până la moarte. Democrația a acordat vieții omenești o importanță absurdă. Din punct de vedere moral individul nu are nicio valoare și nu e nicio pierdere, dacă-l suprimi. Din punct de vedere biologic, nu are nicio importanță, prin urmare nu văd de ce ai ezita mai mult când omori un om, decât atunci când ai vrea să stâlcești o muscă.

— Încep să-mi dau seamă care a fost motivul pentru care Robert Berger te-a interesat atât de mult.

— M-a interesat pentru că omul acesta a săvârșit omor. Dar nu l-a săvârșit pentru niciun fel de motiv josnic, nici pentru bani și nici din gelozie, ci pentru ca să-și afirme puterea în fața lui însuși.

— Aceasta este o afirmație cu totul neașteptată.

— Nu este o afirmație pe care o fac eu, dragă băiete. Este a lui Platon, dar din ziua când a făcut-o, istoria a dovedit că el a avut dreptate. Care a fost rezultatul revoluțiilor pe care le cunoaștem din timpul propriei noastre vieți? Popoarele nu și-au pierdut niciodată stăpânii, doar cel mult i-au schimbat cu alții și niciodată autoritatea nu a fost exercitată cu atâta ferocitate, ca în timpul nostru.

— În cazul acesta popoarele sunt pur și simplu trase pe sfoară?

— Sigur că da. Și adică de ce să nu fie? Oamenii sunt proști și-și merită soarta. Ce importanță are asta? Profitul lor este destul de neînsemnat. Nu li se mai cere să se gândească la ei înșiși. Li se spune ce trebuie să facă și atâta timp cât se supun ordinelor pe care le primesc, se bucură de siguranța pe care au dorit-o întotdeauna. Dictatorii din zilele noastre au făcut greșeli de pe urma cărora noi

vom putea profita. Au uitat porunca lui Machiavelli care a spus că popoarele pot fi reduse la sclavie, dacă le lași libertatea vieții particulare. Eu voi da poporului iluzia de libertate, acordându-i libertate personală cât de multă, fără a primejdui însă siguranța statului. Voi socializa industria până unde idiosincrazia animalului din om o va permite și astfel voi da poporului iluzia de egalitate. Și de vreme ce pot fi cu toți frați și vor pleca grumazurile în același jug, vor avea și iluzia de frățietate. Gândește-te la faptul că un dictator poate face tot felul de lucruri pe care democrația nu le poate face, deoarece trebuie să țină seama de interesele care sunt în joc, de gelozii și de ambiții personale, astfel el are o ocazie fără pereche de a ușura soarta maselor. Am fost zilele trecute la o mare întrunire comunistă ce s-a ținut în oraș și pe fiecare drapel care trecea, puteai citi cuvintele: *Pace, Muncă* și *Bunăstare.* Ce altă cerere ar putea să fie mai firească decât acestea? Totuși de o sută de ani democrațiile nu reușesc să le satisfacă. Un dictator? Un dictator ar putea să le satisfacă dintr-o simplă trăsătură de condei.

— Dar după cum afirmi singur, poporul nu face altceva, decât își schimbă stăpânul; el este mereu exploatat; prin urmare ce te face să crezi că el va primi o astfel de situație?

— Faptul că sunt obligați să o primească. În situația de astăzi un dictator care poarte arunca bombe, care întrebuințează carul de asalt și mitralierele, poate înăbuși orice revoltă. Clasele stăpânitoare ar putea face același lucru și nicio revoluție n-ar mai reuși, dar s-a dovedit că ele nu au curajul; ucid o sută de oameni, la rigoare chiar o mie, dar pe urmă se sperie și vor să ajungă la o înțelegere, sunt gata să facă și concesii, dar când ajung aici, e prea târziu pentru concesii și compromisuri, așa că sunt măturați de pe fața pământului. Poporul însă va accepta pe stăpânul său cel nou, din cauză că știe că acesta este mai bun și mai deștept decât el.

— Dar de ce trebuie să fie mai bun și mai deștept?

— Din cauză că este mai tare decât el. Din cauză că el deține puterea; ceea ce spune el că e bine, *este* bine și ceea ce spune el că e drept, *este* drept.

— E tot atât de simplu ca și hai să mâncăm, doar că este mai puțin convingător, zise Charley cu oarecare ironie.

Simon se uită la el întunecat.

— Cred că ceea ce spun eu ți se va părea mult mai convingător, după ce vei constata că de asta depinde nu numai untul și pâinea ta

de toate zilele, ci și viața.

— Și cine, rogu-te alege pe cel care trebuie să fie stăpânul?

— Nimeni. El va fi produsul ineluctabil al împrejurărilor.

— Cred că răspunsul tău este destul de vag.

— El urcă spre culme, din cauză că are instinctul de a conduce. El are puterea de voință, pentru a putea ajunge la putere. Are îndrăzneala și entuziasmul, abilitatea, sârguința și energia. El nu se teme de nimic, deoarece pentru el primejdia este însăși rațiunea vieții.

— Nimeni n-ar putea afirma despre tine că nu ești închipuit, dragă Simon, zise Charley și zâmbi.

— Ce te face să spui cuvintele acestea?

— De, îmi face impresia că-ți închipui că tu dispui de calitățile pe care mi le-ai înșirat adineaori.

— Cum se poate să-ți închipui așa ceva? Eu mă cunosc tot atât de bine, pe cât ar putea să se cunoască orice bărbat pe sine însuși. Îmi cunosc calitățile și-mi cunosc defectele. Un dictator trebuie să aibă forța mistică, cu care să poată fanatiza pe cei care-l ascultă și-l urmează. Trebuie să aibe magnetismul, datorită căruia să considere drept favoare, posibilitatea de a-și sacrifica viața pentru el. Într-însul trebuie să vadă fiecare că viața lui va avea o semnificație mult mai adâncă, dacă o va sacrifica. Eu nu am niciuna dintre aceste calități. Eu sunt în stare să fac lumea să se teamă de mine, dar niciodată să mă iubească. Îți aduci aminte ce spunea Lincoln: „Poți să-ți bați joc tot timpul de câțiva oameni, și de toată lumea din când în când, dar nu se poate să-ți bați joc în continuu, de toată lumea”. Niciunul dintre dictatori nu are un creier destul de lucid și de logic; poate avea calm, forță, magnetism, farmec, dar dacă încerci să-i examinezi cuvintele mai de aproape, vei constata că este o inteligență mediocră; își poate juca rolul din cauză că și-l joacă în mod instinctiv, dar când începe să se gândească, se împotmolește imediat. Eu am un creier prea bine organizat și prea puțin farmec pentru a putea deveni un dictator. De altfel este mult mai bine ca dictatorul ridicat la putere de către proletariat, să fie unul dintre ei. Clasele muncitorești vor putea să se identifice mult mai ușor cu el și astfel îl vor asculta cu mai mult devotament. Tehnica revoluționară a fost perfecționată. Având premisa condițiilor prielnice, este foarte ușor pentru o grupare organizată să pună mâna pe putere, greutatea este să o poată păstra. Revoluția rusă a dovedit cum nu se poate mai limpede, cea germană

și italiană ceva mai puțin, că nu există decât un singur mijloc pentru a o păstra. Teroarea! Muncitorul care ajunge căpetenie a statului este expus la ispite cărora numai un caracter neobișnuit de tare i s-ar putea împotrivi. Ar trebui să fie aproape supraom, pentru ca să nu-și piardă capul din cauza adulațiilor și ca hotărârile pe care le ia, să nu fie influențate de luxul în care trăiește. Muncitorul este din fire sentimental; are inimă bună și este milos; după ce a obținut ceea ce a dorit, stă binișor și lasă ca viața să-și urmeze drumul ei; iartă pe toți dușmanii pe care i-a avut și rămâne foarte mirat când aceștia sar cu cuțitele la el, imediat ce se întoarce cu spatele spre ei. Un astfel de om are nevoie de cineva care prin nașterea lui, prin educația și puterea voinței a devenit imun față de ispitele pe care i le întinde puterea și care este insensibil față de slăbiciunile provocate de succesul care încearcă să-i stăpânească voința.

Simon începuse să se plimbe de colo până colo prin cameră, dar când ajunse aici, se opri cu totul pe neașteptate în fața prietenului său. Cu obrazul palid și nebărbierit, cu părul vâlvoi, cu halatul înfășurat în jurul trupului său firav, părea o apariție grotescă. Dar într-un trecut nu tocmai depărtat, au mai fost și alți tineri palizi, tot atât de firavi și tot atât de nepieptănați, ca și el, îmbrăcați într-o haină veche sau în bluza de student, care au alergat între pereții camerei lor triste și și-au depănat visurile, în aparență tot atât de irealizabile; totuși timpul și ocazia au contribuit ca visurile lor să se realizeze, și croindu-și prin sânge drumul până la putere, astăzi țin în mâna lor viața a milioane de oameni.

— Ai auzit vreodată de Dzerjinsky?

Charley tresări și se uită la el. Era numele pe care-l pomenise și Lydia.

— Da, mi se pare destul de ciudat, dar am auzit.

— A fost un gentilom. Familia lui era o familie de latifundiari care trăia în Polonia din secolul al șaptesprezecelea. Era un om cult și foarte citit. Lenin și vechea gardă a făcut revoluția, dar fără Dzerjinsky această revoluție ar fi fost înăbușită în mai puțin de un an. El a înțeles că revoluția nu poate fi salvată decât datorită terorii. A cerut postul care i-a dat pe mână toată organizația poliției și a pus bazele Cekei. A făcut dintr-însa un instrument de represiune care funcționa cu preciziunea celui mai perfect mecanism. În timpul datoriei nu admitea să fie influențat nici de dragoste, nici de ură. Stăruințele lui erau nici mai mult nici mai puțin decât prodigioase.

Era în stare să lucreze toată noaptea și instruia el singur pe suspecți; se spune despre el că ajunsese să vadă atât de limpede în inima oamenilor, încât ar fi fost peste putință să-și mai ascundă secretele, când ajungeau în fața lui. El a inventat sistemul ostaticilor care s-a dovedit că este cel mai bun sistem pe care l-au putut descoperi vreodată revoluțiile, pentru apărarea ordinii. A semnat cu propria lui mână sute, ce zic eu, mii de sentințe de moarte. Ducea o viață de o simplitate spartană. Marea lui putere rezida în faptul că nu cerea nimic pentru el însuși. Singurul lui scop era să servească revoluția. A reușit să devină cel mai puternic om din toată Rusia. Poporul aclama și idolatriza pe Lenin, dar Dzerjinsky era cel care stăpânea poporul.

— Acesta vasăzică ar fi rolul pe care ai vrea tu să-l joci, dacă se va întâmpla vreodată ca în Anglia să izbucnească revoluția?

— Cred că sunt destul de pregătit pentru un astfel de rol.

Charley se uită la el și zâmbi luminos și inocent.

— În cazul acesta cred că ar fi foarte probabil ca sugrumându-te aici pe loc, aș face un bun serviciu țării mele. Presupun că-ți dai seama că sunt în stare.

— Știu că ești în stare; dar te temi de consecințe.

— Ar fi imposibil să fiu descoperit. Nu m-a văzut nimeni când am intrat. Singură Lydia știe că am venit să vorbesc cu tine și ea cu siguranță nu m-ar trăda.

— Nu m-am gândit la consecințele acestea. Mă gândeam la conștiința ta. Charley băiete, pentru așa ceva tu nu ești pregătit; trebuie să ai stofă, dragul meu. Tu ești prea bun și prea blând.

— Cred că ai dreptate.

Un timp, Charley nu mai zise nimic.

— Spui că Dzerjinsky n-a dorit nimic pentru el, dar văd că tu dorești puterea.

— Numai ca mijloc.

— Ce să faci cu ea?

Simon privi câtva timp drept în fața lui și lui Charley i se păru că descoperă în privirile lui un fel de flacără a nebuniei.

— Să mă realizez pe mine însumi. Să-mi satisfac instinctul creator. Să-mi exercit capacitățile cu care m-a înzestrat natura.

Charley nu găsi ce să-i răspundă. Se uită la ceasornic și se ridică în picioare.

— Acum eu trebuie să plec.

— Charley, eu nu doresc să te mai văd.

— Bine, nu mă vei mai vedea. Mâine și așa trebuie să plec.

— Înțeleg, niciodată.

Charley tresări. Se uită în ochii lui Simon. Erau adânc și întunecați.

— Ooo! Cum se poate să spui așa ceva?

— M-am săturat de tine!

— Definitiv?

— Definitiv și pentru totdeauna.

— Simon, nu te gândești că e păcat! Eu ți-am fost un prieten destul de bun.

Simon tăcu un moment, dar nu mai mult decât i-ar trebui unui fruct pârguit să se desprindă de pe ramură și să cadă.

— Tu ești singurul prieten pe care l-am avut în viață.

În glasul lui se simți un tremur și o deznădejde atât de adâncă, încât Charley, mișcat, întinse amândouă brațele spre el și instinctiv făcu un pas ca să se apropie.

— Simon, de ce cauți să-ți faci viața atât de insuportabilă?

O flacără de ură fâlfâi în ochii chinuiți ai lui Simon și încleștând pumnul, lovi pe Charley din toate puterile în bărbie. Lovitura fu atât de neașteptată, încât se legănă pe picioare și lunecând pe parchetul gol, căzu cât fu de lung; cât ai clipi sări din nou în picioare și orbit de furie se repezi spre Simon, ca să-i dea o lecție dintre cele care-i mai dăduse și înainte de asta, când se întâmpla să-l chinuiască dincolo de orice măsură. Dar Simon sta nemișcat, ca de piatră, cu mâinile împreunate la spate, ca și când ar fi fost gata să primească de bunăvoie pedeapsa ce trebuia să vină și nu făcu nicio mișcare pentru a se apăra, iar pe obrazul lui se reflectă o expresie de durere atât de mare și de consternare atât de fără hotar, încât furia lui Charley se topi imediat. Se opri în loc. Îi zvâcnea bărbia în locul unde-l lovise, dar cu toate acestea începu să râdă fără nicio supărare.

— Simon, tu ești un dobitoc. Puteai să mă rănești, zise el.

— Pentru numele lui Dumnezeu, ieși afară! Du-te la târfa ta infectă! M-am săturat de tine până în gât. Haide, pleacă; pleacă odată! zbieră Simon întărâtat.

— Foarte bine dragul meu, plec. Dar înainte de plecare aș vrea să-ți dau un mic dar pe care ți l-am cumpărat de ziua ta care este la șapte ianuarie.

Scoase din buzunar un ceasornic dintre acelea îmbrăcate în piele, pe care le deschizi desfăcând amândouă capetele și se întorc în mod

automat.

— Are și un inel de care-l poți lega la lanțul de care-ți legi cheile.

Puse ceasornicul pe masă. Simon nici nu se uită la el. Charley, cu ochii clipind de haz, se uită la el. Aștepta să-i spună ceva, dar Simon nu-i spuse nimic. Charley se îndreptă spre ușă, o deschise și ieși.

Se făcuse noapte, dar Bulevardul Montparnasse era luminat ca ziua. Se apropia Anul Nou și în atmosferă se simțea un suflu de sărbătoare. Străzile erau pline de lume și cafenelele înțesate. Toată lumea părea mulțumită. Charley însă era deprimat. Se simțea chinuit de o senzație penibilă, ca și când s-ar fi dus la o serată unde-și închipuia că se va distra, dar din cauză că fusese prost și lipsit de tact, trebuia să plece, ducând cu el convingerea că a lăsat o impresie defavorabilă. Se simți mai liniștit când ajunse în camera lui sordidă de la hotel. Lydia se așezase în fața căminului, la foc și începuse să coasă; aerul era greu de fumul multelor țigări pe care le fumase. Scena aceasta era de o plăcută domesticitate. Îți aducea aminte de un interior al lui Vuillard, cu farmecul lui intim și calm, dar în același timp de un tablou de Utrillo, așa că dezordinea din cameră părea impresionantă. Lydia îl primi cu același zâmbet calm și prietenesc, ca întotdeauna.

— Cum ai găsit pe prietenul dumitale Simon?

— Nebun și clocotind de furie.

Își aprinse luleaua și se așeză în fața focului pe parchet, sprijinindu-se cu spatele de scaunul ei. Apropierea dintre ei parcă-l făcea să se simtă mai liniștit. Fu foarte mulțumit când văzu că ea nu spune nimic. Se simțea tulburat de cuvintele îngrozitoare pe care le auzise de la Simon. Nu era în stare să-și alunge din minte imaginea firavă a prietenului său, cu obrazul plin de țepușele unei bărbi nerase de două zile, nehrănit de ajuns și obosit de lucru prea mult, alergând de colo până colo prin cameră, îmbrăcat în propriul său halat și căutând să se debaraseze, cu sânge rece și clocotind de ură, de sinistrele idei ce-l chinuiau. Dar dincolo de această imagine, răsărea amintirea băiețașului cu ochii mari și negri, care părea că tânjește după dragostea cuiva și totuși se ferea de ea, amintirea băiețașului eu care el se ducea la circ în timpul sărbătorilor Crăciunului și care părea atât de adânc impresionat de ceea ce vedea, cu care făcea lungi plimbări pe bicicletă sau pe jos, în lungul câmpurilor, care din când în când era atât de vesel și exuberant, cu care simțea adevărată plăcere să stea de vorbă, să râdă, să se joace și să facă tot felul de

nebunii. I se părea de necrezut ca băiețașul acesta să fi putut deveni tânărul cu care stătuse de vorbă în timpul după-amiezii și care îi spusese lucruri atât de îngrozitoare, încât îi venea să plângă.

— Mă gândesc ce se va întâmpla până la urmă cu Simon? murmură el.

Fără să-și dea seama că vorbise cu glas tare, când auzi pe Lydia că-i răspunde, fu convins că ea-i ghicise gândurile care-l preocupau.

— Eu nu cunosc firea englezilor. Dacă ar fi rus, poate aș spune că sau va deveni un agitator primejdios, sau se va sinucide.

Charley începu să râdă.

— De, noi englezii avem extraordinara capacitate de a transforma toate nebuniile ce ne trec prin minte, în mijloace comode de existență. Parcă-l văd ca mâine că-și va comanda cărți de vizită, în calitate de director al ziarului *Times*.

Se ridică de pe parchet și se așeză în fotoliul care era singurul loc din toată camera unde puteai sta mai comod. Se uită îngândurat la Lydia care lucra zorită cu acul. Ar fi vrut să-i spună ceva, dar gândul acesta îl neliniștea și cu toate acestea asta era ultima ocazie, caci ziua următoare el trebuia să plece. Bănuiala pe care cuvintele lui Simon o treziseră în sufletul lui curat, începea să-l roadă. În cazul când femeia aceasta și-a bătut joc de ei, va fi bine să afle cât mai curând; astfel după ce se vor despărți, va putea ridica din umeri și va putea foarte liniștit să nu se mai gândească la ea. Se hotărî deci să limpezească această chestiune imediat și pe loc, dar se sfia să-i facă propunerea ce-i trecuse prin minte, de aceea căută să aducă vorba pe departe.

— Ți-am povestit vreodată ceva despre mătușa mea Martha? începu el.

— Nu.

— Femeia aceasta a fost fiica străbunicului meu. Era o fată bătrână și acră, pe obrazul căreia erau atâtea crețuri, cum eu n-am mai văzut de atunci încoace pe obrazul unui om muritor. Era foarte mică de statură și foarte slabă și ar fi fost imposibil să se uite la cineva sau ceva, fără să facă o strâmbătură de dispreț. Pe vremea când eram copil, femeia aceasta mă îngrozea. Admira foarte mult pe regina Alexandra și pe la sfârșitul vieții își purta părul pieptănat ca și ea, doar că părul acesta era acum o perucă. Se îmbrăca întotdeauna în negru și purta rochii lungi și foarte largi, iar gulerul bluzei îl purta până sub urechi. În jurul gâtului un lanț gros de aur, de care bălăngănea o cruce mare de aur și purta brățări pe mâini. Era grozav

de distinsă. Trăia în casa cea veche pe care o clădise bătrânul Sibert pentru el însuși, după ce începuse să-și facă drum în lume, și n-a schimbat nimic din interiorul ei, până la sfârșitul vieții. Când intrai în casa aceea, îți făcea impresia că te-ai întors înapoi în anul o mie opt sute șaptezeci. A murit la o vârstă foarte înaintată, abia acum câțiva ani și mi-a lăsat moștenire cinci sute de lire sterline.

— A fost frumos din partea ei.

— Mi-ar fi plăcut ca banii aceștia să-i fac praf, dar tatăl meu m-a sfătuit să-i păstrez. Spunea că voi fi foarte mulțumit să am un astfel de ou în cuibar, în ziua când mă voi căsători și voi avea nevoie să-mi mobilez un apartament. Eu însă nu văd posibilitatea, cel puțin pentru câțiva ani de aici înainte, de a mă căsători și nici nu am de fapt nevoie de acești bani. N-ai vrea să-ți dau dumitale două sute din ei?

Lydia continua să lucreze și asculta cu amabilitate, și mai mult de politețe, căci pe ea n-o interesa deloc ceea ce-i spunea el acum; dar când ajunse la sfârșit, își înfipse acul în cusătura la care lucra și ridică plivirea.

— Ce să fac eu cu banii aceștia?

— Îmi închipuiam că ar putea să-ți fie de mare folos.

— Nu te înțeleg. Ce-am făcut eu pentru dumneata, ca să te poți gândi să-mi dai două sute de lire sterline?

Charley ezită. Fata se uita la el cu ochii aceia mari și albaștri care stăteau la nivelul obrazului și părea că în privirile ei era concentrată o atenție extremă care încerca să vadă până în adâncul sufletului său. Întoarse capul și se uită în altă parte.

— Cu banii aceștia ai putea ajuta foarte mult pe Robert.

Pe buze îi apăru un zâmbet fugar. Înțelesese.

— Prietenul dumitale Simon ți-a spus că eu mă duc la Sérail pentru a aduna o sumă destul de mare de bani cu care să ajut pe Robert să poată evada?

— Ce te face să te gândești la așa ceva?

Începu să râdă enervată.

— Dragul meu prieten, dumneata ești foarte naiv. Toată lumea își închipuie exact același lucru. Crezi dumneata că mi-aș da eu cât de puțină osteneală ca să decepționez pe cei care se ocupă de astfel de lucruri sau îți închipui că dacă le-aș spune adevărul, ar fi în stare să-l înțeleagă? Eu nu am nevoie de banii dumitale, căci nu am ce face cu ei. Glasul ei deveni înduioșat. E foarte drăguț din partea dumitale că-mi faci această propunere. Ești un bărbat adorabil, dar ești ca un

copil. Îți dai seama că propunerea pe care mi-o faci, este o crimă care te-ar putea băga foarte ușor în închisoare?

— Ei haide!

— Vasăzică n-ai crezut ceea ce ți-am spus eu alaltăieri?

— Am început să-mi dau seama că în lumea aceasta este foarte greu să crezi ceva. La urma urmelor eu pentru dumneata nu însemnam nimic, prin urmare nu era niciun motiv ca să-mi spui adevărul, dacă nu voiai. Pe urmă nu uita de cei doi de azi dimineață și de adresa pe care ți-au dat-o, ca să expediezi banii. Așa că nu trebuie să te miri, dacă am ajuns la gândul acesta.

— Voi fi foarte mulțumită, dacă voi putea trimite lui Robert bani, ca să-și poată cumpăra țigări și o mâncare mai bună. Dar totuși ceea ce ți-am spus, este numai adevărul. Eu nu doresc ca el să evadeze. A păcătuit și trebuie să sufere.

— Nu sunt în stare să mă gândesc că dumneata ai putea să te mai întorci în localul acela îngrozitor. Astăzi am reușit să te cunosc puțin și mi se pare înspăimântător să mă gândesc la dumneata, că vei continua să duci felul acesta de viață.

— Bine, dar ți-am spus că eu vreau să ispășesc; trebuie să fac eu pentru el, ceea ce el nu va avea niciodată curajul și nici puterea să facă.

— Asta este nebunie. E un gând morbid. O faptă lipsită de orice judecată. Poate aș înțelege, dar chiar în cazul acesta sunt convins că ar fi o dovadă de nebunie, dacă ai crede într-un Dumnezeu feroce care cere răzbunare și care ar primi suferința dumitale ca parte de ispășire pentru răul pe care l-a făcut Robert, dar dumneata mi-ai spus că nu crezi în Dumnezeu.

— Cred că nu se poate să pui în discuție sentimentele cuiva. Adevărul este că fapta mea e lipsită de judecată, dar judecata nu poate avea nicio legătură cu așa ceva. Eu nu cred în Dumnezeul creștinilor care și-a sacrificat fiul, pentru mântuirea neamului omenesc. Aceasta este o legendă. Dar cum a putut această legendă să se acrediteze, dacă ea nu exprimă o profundă intuiție a oamenilor? Eu nu știu în ce cred, deoarece credința este ceva instinctiv, și care ar fi cuvintele cu care crezi că ai putea să explici instinctul? Instinctul meu îmi spune că puterea care ne stăpânește, pe noi oamenii, animalele și lucrurile, este o putere întunecată și crudă și că totul trebuie ispășit; o putere care cere dinte pentru dinte și ochi pentru ochi și că deși ne zbatem și ne revoltăm, va trebui totuși să ne

supunem, deoarece această putere suntem noi înșine.

Charley făcu un gest sfios de descurajare. Îi făcea impresia că încearcă să vorbească cu cineva a cărui limbă el nu o înțelege.

— Cât timp ai de gând să te mai duci la Sérail?

— Nu știu. Până când voi simți că mi-am plătit datoria. Până va veni ziua ca să simt în oasele mele că Robert a fost eliberat, nu din închisoare ci de păcatul pe care l-a săvârșit. Odinioară scriam adrese pe plicuri. Aveam în fața mea sute și sute de plicuri și mă gândeam că nu voi mai ajunge să le termin niciodată și scriam, scriam mereu, dar multă vreme mi se părea că pachetul din fața mea nu scade deloc, ci este tot atât de mare ca și la început, apoi dintr-odată, tocmai atunci când mă așteptam mai puțin la așa ceva, constatam că am ajuns la cel din urmă. Este o senzație atât de ciudată.

— Pe urmă te vei duce să întâlnești pe Robert, și să continuați viața împreună?

— Dacă mă va dori.

— Sigur că te va dori, zise Charley.

Se uită la el eu nesfârșită tristețe.

— Nu știu.

— Cum se poate să te gândești la așa ceva? El te iubește. La urma urmelor, gândește-te ce trebuie să însemne iubirea dumitale pentru el.

— Ai auzit ce spuneau astăzi oamenii aceia. E vesel, se bucură de un tratament mai blând și se împacă ușor cu regimul. Așa e el. M-a iubit, este adevărat și știu că m-a iubit; dar mai știu că el este incapabil să iubească pe cineva vreme mai îndelungată. Ar fi fost imposibil să-l păstrez pentru totdeauna, chiar dacă nu se întâmpla nimic. Asta am știut-o din prima zi. Și când va veni timpul pentru mine să plec, ce nădejde aș putea avea, că a mai rămas ceva din dragostea pe care a simțit-o odinioară pentru mine.

— Bine, în cazul acesta dacă te gândești la așa ceva, cum se poate să mai faci ceea ce faci acum?

— E stupid, nu-i așa? El este un om crud și egoist, lipsit de conștiință și josnic. Nu mă interesează. Eu nu-l respect, nu am nicio încredere în el, dar îl iubesc. Îl iubesc cu trupul, cu sufletul, cu gândurile mele, cu simțurile și toată ființa mea. Pe urmă tonul ei luă o întorsătură de glumă: Și acum după ce ți-am spus toate acestea, va trebui să recunoști că eu sunt o femeie detracată care nu merită câtuși de puțin interesul sau simpatia dumitale.

Charley stătu câteva clipe îngândurat.

— De, cred că după toate acestea mi-ar fi peste putință să nu-ți mărturisesc, că sunt incapabil să te înțeleg. Dar cu toată viața de infern la care este condamnat, nu știu zău, dacă n-aș prefera să fiu mai curând în locul lui, decât într-al dumitale.

— De ce?

— Ca să-ți spun adevărul, pentru că nu sunt în stare să-mi închipui ceva mai îngrozitor, decât să iubești din tot sufletul pe cineva, despre care știi dinainte că este nevrednic să fie iubit.

Lydia se uită la el îngândurată, poate chiar surprinsă de cuvintele pe care i le spusese, dar nu răspunse nimic.

• Capitolul X

Trenul lui Charley pleca la amiază. Rămase puțin mirat când auzi pe Lydia spunându-i că ar vrea să-l conducă la gară. Dejunară târziu și începură să-și facă geamantanele. Înainte de a coborî, ca să-și plătească nota la hotel, Charley își numără banii. Mai avea încă destui.

— Vrei să-mi faci o plăcere? întrebă el.

— Ce anume?

— Să-mi dai voie să-ți ofer ceva, ca să-ți servească pentru cine știe ce nevoie neprevăzută.

— Eu nu vreau banii dumitale, răspunse ea și zâmbi. Dar dacă vrei, poți să-mi dai o mie de franci pentru Evghenia. Pentru ea ar fi un dar căzut din cer.

— Foarte bine.

Se duseră mai întâi în Rue du Château d'Eau, unde locuia ea și lăsară geamantanul la portar. De aici se duseră la Gare du Nord. Lydia îl însoți pe peron și Charley își cumpără câteva ziare englezești. Își găsi compartimentul în vagonul Pullman și când Lydia intră împreună cu el, se uită în jurul ei.

— Știi că astăzi mi se întâmplă pentru prima dată în viață, să intru într-un compartiment de clasa întâi, zise ea.

Charley tresări. Ca la o scăpărare de neașteptată lumină, în mintea lui se trezi icoana unei vieți, cu totul lipsite nu numai de luxul obișnuit al oamenilor bogați, ci până și de confortul simplu al celor care-și pot duce viața mai din larg. Simți o strângere de inimă dureroasă, când își aduse aminte cât de sordidă a fost și va fi întotdeauna existența acestei femei.

— Ei bine, în Anglia călătoresc și eu întotdeauna numai cu clasa a treia, zise el pe un ton ca și când ar fi vrut să-și ceară iertare, dar tatăl meu spune că atunci când ești pe continent, trebuie să călătorești ca un gentleman.

— Face o bună impresie autohtonilor.

Charley începu să râdă și se aprinse la față.

— Dumneata ai un dar special de a mă face să mă simt ridicol.

Începură să se plimbe în lungul peronului, încercând cum fac toți oamenii în astfel de ocazii, să se gândească la ce ar putea spune, dar

sunt incapabili să inventeze ceva ce merită să fie spus. Charley se întrebă, oare femeia aceasta nu se gândește în această clipă la probabilitatea că nu se vor mai întâlni niciodată în viață. I se părea straniu să-și aducă aminte, că timp de cinci zile trăiseră aproape nedespărțiți și că peste cel mult un ceas, se vor simți ca și când niciodată nu s-ar fi întâlnit. Trenul era gata de plecare. Îi întinse mâna să-i spună rămas bun. Ea își încrucișă brațele pe piept în felul acela care i se păruse întotdeauna atât de mișcător; tot așa le avea încrucișate pe piept și în noaptea aceea când plânsese prin somn; ridicase obrazul spre el. Spre marea lui mirare, băgă de seamă că Lydia plângea. O cuprinse în brațe și pentru prima dată o sărută pe buze. Se desfăcu din brațele lui, apoi se întoarse și plecă grăbită în lungul peronului. Charley intră în compartiment. Se simțea foarte tulburat. Dar după o masă bună și o sticlă de vin de Chablis, se simți mai liniștit; își aprinse luleaua și începu să citească *The Times*. Lectura aceasta îi da o senzație de mulțumire. În hârtia substanțială pe care era tipărit ziarul, i se părea că este ceva solid și specific englezesc. Se uită la revistele ilustrate. Era un temperament foarte ușor de împăcat. Când ajunse la Calais, era foarte bine dispus. După ce se îmbarcă, bău un păhărel de Scotch și în timp ce se plimba pe covertă, urmărea valurile apei care fugeau în urma vaporului. Fu o senzație grandioasă să vadă apărând în zare stâncile de la Dover. Oftă ușurat când simți din nou sub picioare pământul Angliei. I se părea că a lipsit o veșnicie. Era adevărată plăcere să audă din nou strigătele hamalilor englezi și violența de limbaj a funcționarilor vamali care tratau călătorii ca și când ar fi fost criminali notorii. Peste două ceasuri va fi din nou acasă. Tatăl său spunea întotdeauna:

— Nu există decât un singur lucru care ar putea să-mi facă mai multă plăcere decât plecarea din Anglia, întoarcerea.

Amintirile lui din zilele pe care le petrecuse la Paris, începură să se tulbure. Erau întocmai ca spaimele unui vis, din care tresari și te trezești, dar pe măsură ce trece ziua, amintirea acestor spaime începe să se șteargă, așa că după un timp nu-ți mai aduci aminte de nimic, decât că ai avut un vis urât. Se întrebă, oare va veni cineva în calea lui; ar fi plăcut să vadă o față prietenoasă pe peron. Când coborî din tren în gara Victoria, primul om pe care-l văzu pe peron, fu mama lui. Îi trecu brațele în jurul gâtului și-l sărută, ca și când ar fi lipsit de luni de zile de acasă.

— Am spus tatălui tău, că de vreme ce el te-a condus la gară când

ai plecat, acum e rândul meu să vin în calea ta. A vrut să vină și Patsy, dar eu n-am lăsat-o. Doream ca timp de câteva minute să mă pot bucura numai eu singură de tine.

Ce senzație divină să se simtă din nou învelit în afecțiunea aceasta caldă și liniștitoare.

— Mamă dragă, tu ești o bătrânică nebună. Ce imprudență din partea ta să riști să te îmbolnăvești din cauza curentului de pe peron, pe o noapte ca aceasta?

Se luară la braț și se îndreptară mulțumiți spre mașina care-i aștepta. Se duseră la Porchester Close. Leslie Mason auzi deschizându-se ușa de la intrare și ieși în hol, pe urmă apăru și Patsy care cobora scara în goană și se repezi în brațele lui Charley.

— Vino la mine în birou, să te dezbraci. Găsești și sticla de whisky. Trebuie să fii încremenit de frig.

Charley băgă mâna în buzunarul paltonului și scoase cele două sticluțe de parfum pe care le adusese pentru mama lui și pentru Patsy. I le alesese Lydia.

— Le-am trecut prin contrabandă, declară el triumfător.

— Femeile acestea vor mirosi acum ca la lupanar, declară Leslie în glumă.

— Ție tăticule ți-am adus o cravată de la Charvet.

— E țipătoare.

— Grozav.

— Bun.

Erau atât de încântați unul de altul încât începură să râdă. Leslie turnă whisky în pahare și stărui să ia și soția sa unul, ca să se ferească de răceală.

— Charley, ai avut vreo aventură? întrebă Patsy.

— Niciuna.

— Mincinosule!

— L-as' că ne vei spune mai târziu, tot ce-ai făcut, interveni doamna Mason. Acum du-te și fă o baie fierbinte și pe urmă să te îmbraci pentru masă.

— E gata pregătită, zise Patsy. Am turnat în apă o jumătate sticlă de săruri pentru baie.

Îl tratau ca și când abia acum s-ar fi întors de la Polul Nord, după un drum necrezut de greu. Când se uita la ei, simțea o plăcută înfiorare împrejurul inimii.

— Nu-i așa că e plăcut să te vezi din nou acasă? întrebă maică-sa

și se uită la el înduioșată.

— Măreț.

Dar când Leslie, pe jumătate îmbrăcat, intră în camera soției sale ca să stea puțin de vorbă, până când ea se va pudra, Veneția se întoarse spre el și-l privi puțin cam speriată.

— Leslie, băiatul arată foarte palid.

— E puțin cam tras. Am constatat și eu.

— Da, este tras și am băgat de seamă imediat ce a coborât din vagon, dar n-am putut vedea limpede, până când am ajuns acasă. E palid la față ca o fantomă.

— Peste două sau trei zile va fi din nou bine, n-avea nicio grijă. Cred că și-a făcut puțin de cap. După felul în care arată, îmi vine să cred că a lăsat câteva amintiri plăcute pentru anii de bătrânețe, câtorva femei drăguțe de la Paris.

Doamna Mason sta la masa de toaletă, îmbrăcată într-un kimono chinezesc, tivit cu blană albă și-și făcea cu toată atenția sprâncenele; când îl auzi ce spune, se întoarse spre el cu creionul în mână.

— Leslie, ce vrei să spui? Cred că nu-ți închipui că băiatul nostru s-a culcat cu vreo femeie străină, din specia femeilor acelora?

— Ei haide. Veneția, las-o. Adică de ce crezi că s-a dus la Paris?

— Ca să vadă muzeele, pe Simon și ca să se ducă la Comedia Franceză. Este doar abia un copil.

— Te rog Veneția, nu fi caraghioasă. Băiatul are douăzeci și trei de ani. Cred că nu-ți închipui despre el că este fată mare?

— Uite ce, voi bărbații sunteți niște scârboși.

Glasul ei se stinse și Leslie văzând că este consternată de cuvintele lui, îi puse cu blândețe mâna pe umăr.

— Dragă Veneția, sper că nu ai intenția ca pe unicul tău fiu să-l faci eunuc?

Doamna Mason nu prea știa limpede, dacă ar trebui să plângă sau să râdă.

— Ar fi imposibil să mă gândesc la așa ceva, răspunse ea și începu să râdă.

Charley simți o mulțumire neobișnuită, când la jumătate ceas după aceea, îmbrăcat în smokingul de toate zilele, se putu așeza la masa în stil Chippendale, împreună cu tatăl său care era îmbrăcat într-un sacou de catifea, cu mama lui îmbrăcată într-o rochie de mătase liliachie și Patsy într-o rochie tinerească de șifon. Serviciul Georgean de argint, sfeșnicele umbrite, șervetele de dantelă pe care doamna

Mason le cumpărase la Florența, paharele șlefuite – totul i se părea foarte distins, dar înainte de orice, i se părea familiar. Tablourile de pe pereți, fiecare cu eticheta lui de alamă, erau obiecte merituoase, iar cele două fete care serveau la masă, îmbrăcate în uniformele lor de culoare cafenie, dădeau interiorului o notă impresionantă. În mijlocul acestei atmosfere te simțeai în siguranță și lumea din afară ți se părea mulțumitor de departe. Bucatele bune și consistente erau predestinate să mulțumească un apetit sănătos, dar fără să te poată îngrășa. În vatră un grătar electric imita foarte asemănător focul de lemne. Leslie Mason se uită la bucatele ce se aduceau la masă.

— Constat că am tăiat vițelul cel gras pentru fiul rătăcitor, zise el și se uită peste masă la soția lui.

— Ai găsit mâncare bună la Paris, Charley? întrebă doamna Mason.

— Destul de bună. Dar nu m-am dus la niciunul dintre restaurantele acelea elegante. Am mâncat tot timpul în localurile mici din Cartier.

— Ooo, cu cine ai mâncat?

Charley ezită o clipă și se aprinse la față.

— Am mâncat împreună cu Simon, după cum era de așteptat.

Această afirmație era o parte din realitate. Răspunsul lui evită cu multă îndemânare adevărul, dar cu toate acestea nu spunea o minciună. Doamna Mason băgă de seamă că soțul ei o privește semnificativ, dar nu-i dădu atenție; continuă să se uite la fiul ei cu priviri înduioșate și pline de dragoste, dar Charley era prea inocent ca să poată înțelege că privirile acestea ale mamei sale, încercau să-l sfredelească până în adâncul sufletului, pentru a constata ce taine se ascund acolo.

— Ai văzut ceva tablouri? întrebă ea cu blândețe.

— M-am dus la Luvru. Am fost profund impresionat de tablourile lui Chardin.

— Nu mai spune! se miră Leslie. N-aș putea afirma că pe mine m-ar fi impresionat prea mult. L-am găsit întotdeauna cam banal. Ochii lui clipiră șireți, la gluma pe care tocmai atunci o inventase: Fie vorba între noi. Față de Chardin eu prefer pe Charvet, căci cel puțin acesta este modern.

— Tatăl tău este un om imposibil, declară doamna Mason și zâmbi cu bunăvoință. Chardin a fost un artist foarte conștiincios, unul dintre maeștri minori ai secolului al optsprezecelea, dar evident,

niciodată n-a fost un pictor mare.

Realitatea era că toți erau mult mai nerăbdători să-i spună ce-au făcut ei în timpul cât el a lipsit, în loc să asculte la ce le spunea el. Recepția de la verișorii lor Wilfred a fost formidabilă și s-au întors acasă atât de osteniți, încât seara după ce au terminat cu masa, au trebuit să se culce imediat. Toate acestea dovedeau că se distraseră cât se poate de bine.

— Patsy a avut o cerere în căsătorie, zise Leslie Mason.

— Impresionant, nu-i așa? strigă Patsy. Dar din nenorocire bietul băiat nu avea mai mult de șaisprezece ani, așa că i-am spus că oricât de rea femeie aș fi eu, aș fi incapabilă să mă cobor atât de jos, încât să smulg un copil din leagăn, și după ce l-am sărutat inocent pe frunte, i-am spus că voi fi pentru el ca o soră.

Patsy continuă să-i povestească despre recepție. Charley o asculta zâmbind, iar doamna Mason profită de această ocazie, ca să-l poată examina mai de aproape. I se păru că este foarte frumos și că paloarea obrazului său i se potrivește. Simțea un sloi de gheață în inimă, când se gândea cât de mult trebuie să fi plăcut femeilor acelora la Paris; bănuia că s-a dus la una din casele acelea îngrozitoare; cât succes trebuie să fi avut, fiind atât de tânăr, de proaspăt și de încântător, după bărbații cheli, borțoși și dezmățați cu care erau obișnuite. Se întrebă ce fel de fată l-o fi atras mai mult și spera că a fost una tânără și drăguță, deoarece se spune că bărbații sunt atrași de femeile care fac parte din tipul căruia îi aparține și mama lor. Era convinsă că fiul ei a fost un amant încântător; i-ar fi fost peste putință să nu se simtă mândră de el; la urma urmelor era fiul ei pe care-l purtase la sân. Drăguțul de el; cât este de palid și de obosit. Doamna Mason nu ar fi admis pentru nimic în lume, ca cineva să afle gândurile ce-i treceau acum prin minte; era mâhnită și pizmuia, da, pizmuia, pe fetele acelea cu care s-a culcat, dar în același timp era și mândră, o, atât de mândră, din cauză că fiul ei era voinic, frumos și atât de viril!

Leslie întrerupse prostiile pe care le debita Patsy, odată cu depănarea propriilor ei gânduri:

— Ce zici Veneția, să-i spunem marele secret?

— Sigur că da.

— Dar bagă de seamă Charley, să nu spui nimănui. Este o afacere pe care a pus-o la cale vărul Wilfred. S-a găsit un fost Guvernator al Indiei pentru care partidul ar dori să aibă un mandat sigur de

deputat; Wilfred a renunțat la al lui și în schimbul mandatului i se va acorda titlul de Pair al Angliei. Ce zici de asta?

— E fantastic.

— Evident el încearcă să se prefacă oarecum că nici nu-l interesează, dar în realitate, nu-și mai găsește locul de mulțumit. Afară de asta trebuie să știi că e bine pentru noi toți. Vreau să spun că având un Pair în familie, asta înseamnă că avem mai mult prestigiu. Ne acordă un fel de situație socială. Și când te gândești că am început…

— Ajunge Leslie, interveni doamna Mason și aruncă o privire furișă spre cele două fete care serveau. Nu e nevoie să mai vorbim despre asta; și după ce cameristele plecară, adăugă imediat: Tatăl tău are prostul obicei să povestească tuturor despre originea lui. Eu cred că acum a sosit timpul să începem să uităm ce a fost. La ce să mai dezgropi morții. Admit că atunci când suntem în societatea unor oameni care fac parte din lumea noastră, aceștia ar putea să-și închipuie că e *chic* să ai între străbunii tăi pe unul care a fost grădinar și o străbunică bucătăreasc, dar nu văd de ce să spui așa ceva în fața servitorilor. Asta îi face să-și închipuie despre tine că nu ești cu nimic mai bun decât ei.

— Mie nu mi-e rușine de origina mea. La urma urmelor, cele mai strălucite familii din Anglia au început tot atât de jos ca și noi. Dar noi am reușit să urcăm scara socială în mai puțin de un secol.

Doamna Mason și Patsy se ridicară de la masă, așa că Charley rămase cu tatăl său, ca să-și bea păhărelul de Porto. Leslie Mason îi povesti despre conversațiile pe care le-au avut în legătură cu titlul ce-l va primi vărul lor Wilfred. Nu era lucru tocmai ușor să găsești un nume pe care nu l-a mai întrebuințat nimeni, care totuși să aibă oarecare legătură cu tine și care să fie destul de răsunător.

— Cred că va fi mai bine să trecem și noi în salon, zise Leslie după ce termină ce avea de spus în legătură cu această chestiune. Probabil, înainte de a se duce la culcare, mama ta ar vrea să joace o partidă de bridge.

Dar când ajunseră la ușă și erau gata să treacă pragul, întinse brațul și puse mâna pe umărul fiului său.

— Ascultă băiete, mi se pare că arăți cam tras la față. Cred că la Paris ți-ai făcut puțin de cap. În sfârșit, ești tânăr și nici nu s-ar putea altfel. Apoi dintr-odată păru că se simte puțin cam stânjenit: În orice caz sunt lucruri care pe mine nu mă privesc și sunt anumite chestiuni

despre care tatăl și fiul nu trebuie să vorbească niciodată. Dar accidentele se pot întâmpla chiar în cele mai bune familii și uite ce-aș vrea să-ți spun; dacă îți închipui că ai luat ceva de pe acolo, cred că ar fi mai bine să te duci imediat la un doctor. Bătrânul Sinnery te cunoaște din ziua când te-ai născut, așa că nu ai niciun motiv să te ferești de el. Este discreția întrupată și poți fi sigur că te va face bine, cât ai bate în palme. Atât este tot ce voiam să-ți spun; acum haide la maică-ta.

Când își dădu seama la ce face aluzie tatăl său, Charley se aprinse la față ca para. Se gândi că ar trebui să-i dea un răspuns, dar fu incapabil să inventeze ceva ce să-i poată spune.

Când intrară în salon, Patsy tocmai cânta la pian un vals de Chopin și după ce termină, mama lui îl rugă să cânte și el ceva.

— Presupun că din ziua când ai plecat, n-ai mai cântat deloc?

— Într-o după-amiază am cântat la pianul din holul hotelului, dar era dezacordat.

Se așeză la pian și începu aceeași bucată a lui Scriabin, despre care Lydia spusese că a cântat-o atât de prost, dar când începu să cânte, se simți dintr-odată înconjurat de atmosfera sufocantă și încărcată de fum a tavernei la care fusese, de indivizii aceia grosolani cu care se împrietenise, de rusoaica aceea ciolănoasă și cu înfățișarea de țigancă, de ochii ei enormi, de cântecele sălbatice și barbare pe care le cântase cu atâta simțire. În timp ce descifra notele, i se păru că aude glasul ei profund și răgușit, care totuși te cutremura. Leslie Mason avea un auz foarte sensibil.

— Cânți bucata aceasta cu totul altfel de cum o cântai înainte de asta, declară el după ce Charley se ridică de la pian.

— Nu-mi vine să cred. Serios?

— Da, mi se pare că sentimentul cu care cânți este cu totul altul. Am constatat un tremur al notelor care mi se pare impresionant.

— Felul în care cântai înainte, îmi plăcea mai mult, dragă Charley. Așa cum ai cântat acum, cântecul parcă ar avea ceva morbid, declară doamna Mason.

Se așezară la masa de bridge.

— Acum suntem din nou ca înainte de asta, zise Leslie. Cât timp ai fost plecat, ne-a lipsit partida cotidiană de bridge.

Leslie Mason avea o teorie a lui, conform căreia felul în care cineva joacă bridge, este o indicație a caracterului său și deoarece se considera pe sine însuși drept jucător desăvârșit, generos și

conciliant, anunța mereu și dubla cu îndrăzneală. Șiretlicurile le considera drept ceva ce nu poate fi specific englezesc. Doamna Mason însă juca în strictă conformitate cu regulile lui Culberston și-și număra fiecare punct înainte de a anunța ceva. Nu se aventura niciodată. Patsy era singurul membru al familiei care datorită cine știe cărui capriciu al naturii, avea simțul jocului de cărți. Era o jucătoare îndrăzneață, inteligentă și în mod intuitiv își dădea seama la cine sunt cărțile. Nu-și ascundea câtuși de puțin disprețul față de felul de a juca al părinților ei. La masa de joc ea era cea care dădea tonul. Jocul începu exact cum începuse în toate serile, de până acum. Leslie după ce anunță, fu dublat, pe urmă redublat de fiică-sa și coborî cu triumf o mie patru sute de puncte; doamna Mason cu mâna plină de figuri, nu dădu nicio atenție partenerului ei care cerea cu toată stăruința să închidă; Charley juca distrat.

— De ce nu mi-ai dat pică, prostule, țipă Patsy.

— Dar de ce să-ți dau pică?

— N-ai văzut că am jucat un nouă și un șase?

— Nu, n-am văzut.

— Doamne Sfinte, voi fi condamnată să joc-toată viața cu oameni care nu sunt în stare să deosebească asul de spațiu de coada vacii.

— Diferența este de un singur punct.

— Un punct? Ce tot vorbești? Un punct poate fi partida.

Niciunul dintre ei nu dădu atenție indignării lui Patsy. Începură să râdă și fata văzând că e inutil să se mai indigneze, râse și ea cu ei. Leslie adună punctele cu toată atenția și le trecu într-o condică. Jucau suta de puncte la un penny, dar se prefăceau că joacă la o liră, din cauză că era mai impresionant. Uneori se întâmpla ca Leslie să treacă în debitul său la condică sume ca o mie cinci sute de lire, și spunea cu prefăcută seriozitate, că dacă situația va continua în felul acesta, va fi obligat să-și vândă automobilul și se va duce la birou cu tramvaiul.

Pendula bătu miezul nopții și ei își urară noapte bună. Charley intră în camera lui caldă și confortabilă și începu să se dezbrace, dar dintr-odată se simți extrem de obosit și se lăsă într-un fotoliu. Se gândi să mai fumeze o lulea, înainte de a se urca în pat. Seara aceasta trecuse ca atâtea alte seri pe care le petrecuse în sânul familiei sale și niciuna nu i se păruse atât de plăcută și de intimă; fusese o seară familiară și din toate punctele de vedere exact așa cum și-ar fi dorit-o; nimic nu putea să fie mai stabil și mai plăcut, decât viața pe care o

duceau ei acum, dar totuși fără să știe de ce, tot timpul i se păruse că viața pe care o trăiesc ei nu este altceva decât un artificiu cu care încearcă să se înșele pe ei înșiși. Era ceva ca un joc de societate pe care-l inventezi pentru distracția copiilor. Pe urmă visul acela chinuitor, din care i se părea că a reușit să se trezească – la această oră Lydia cu pleoapele vopsite și buzele date cu roșu, îmbrăcată în șalvari și cu turbanul albastru în cap, dansează la Sérail, sau se zbate goală, cutremurată de umilința degradării, în brațele unui bărbat a cărui apropiere îi repugnă; la această oră Simon, după ce și-a terminat lucrul în redacție, se plimbă pe străzile pustii de pe cheiul stâng al Senei și mintea lui morbidă și torturată caută să cristalizeze ideile sinistre ce-l preocupă; la această oră Alexey și Evghenia – pe care nu-i cunoștea, dar era sigur că din ceea ce-i spusese Lydia despre ei, ar fi imposibil să treacă pe lângă ei pe stradă și să nu-i bage de seamă – stau amândoi de vorbă; Alexey, beat mort, va plânge lacrimi de durere pentru depravarea fiului său, iar Evghenia care stă sub lampă și coase, căci viața este atât de grea, plânge încetișor și nesimțit din cauza încercărilor prin care trebuie să treacă; la această ora cei doi condamnați, în privirile speriate ale cărora parcă a mai rămas ceva din imaginea ororilor prin care au trecut, stau unul lângă altul, în fața unui pahar de bere, în taverna plină de fum și de umbre, și ascunși în mijlocul mulțimii de consumatori, vor avea pentru câteva clipe iluzia că sunt în siguranță și că au scăpat de primejdia ochilor iscoditori și nevăzuți care veghează fără încetare asupra lor; la această oră Robert Berger, acolo departe, undeva pe coasta Americii de Sud, îmbrăcat în haine de ocnaș, vărgate cu roșu și alb, în capul ras complet cu îngrozitoarea lui pălărie de paie, iese din clădirea spitalului, își aruncă privirea în largul nesfârșit al deșertului de ape și se gândește la posibilitatea unei evadări, apoi cuprins de o emoție trecătoare, își aduce aminte câteva clipe de Lydia – visul acesta îngrozitor din care fusese mulțumit că a reușit să se trezească, era totuși o fioroasă realitate, care făcea ca tot ce a mai rămas din viață, să i se pară numai amăgire. Era absurd, era lipsit de rațiune, dar acestea, toate acestea păreau că reprezintă o forță, o semnificație întunecată și sinistră, care făcea ca viața pe care o ducea împreună cu ceilalți trei, tatăl, mama și sora lui – care sufletește erau atât de aproape de el – și viața mai amplă care se desfășura în afară de el, dar în mijlocul căreia întâmplarea îl așezase și pe el, i se părea că ar fi imposibil să fie altceva decât un joc de umbre. Patsy îl întrebase

dacă a avut vreo aventură la Paris și el îi spusese adevărul, că n-a avut. De fapt n-avusese niciuna; tatăl său își închipuia că el și-a făcut de cap și că s-a îmbolnăvit de vreo boală venerică, dar el nici cel puțin nu se apropiase de o femeie; i se întâmplase un singur lucru și i se părea și lui curios când se gândea, căci nu știa nici el limpede ce ar trebui să creadă: i se părea că lumea lui imaginată își pierduse existența rațiunii.

Sfârșit

virtual-project.eu

{1} Care are lungimea mai mare decât lățimea; lunguieț; alungit.